

ЗВЕЗДАЧНИ МУЗЕЈ
АЛЕКСИНАЦ

НАРОДНИ МУЗЕЈ
НИШ

ПРАИСТОРИЈСКА НАЛАЗИШТА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ
ЕВИДЕНЦИЈА И РЕВИЗИЈА СТАРИХ ПОДАТАКА

ПЕТАР МИЛОЈЕВИЋ
ТАТЈАНА ТРАЈКОВИЋ - ФИЛИПОВИЋ

ПРАИСТОРИЈСКА НАЛАЗИШТА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ

ЕВИДЕНЦИЈА И РЕВИЗИЈА
СТАРИХ ПОДАТАКА

Петар Милојевић
Татјана Трајковић-Филиповић

ПРАИСТОРИЈСКА НАЛАЗИШТА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ
ЕВИДЕНЦИЈА И РЕВИЗИЈА СТАРИХ ПОДАТАКА

ЗВЕЗДАНИ МУЗЕЈ
АЛЕКСИНАЦ

НАРОДНИ МУЗЕЈ
НИШ

АЛЕКСИНАЦ - НИШ
2017

Издавачи:

Завичајни музеј Алексинац
Народни музеј Ниш

За издавача:

Александар Никезић
Ненад Спасић

Технички уредник:

Петар Милојевић

Аутори:

Петар Милојевић
Татјана Трајковић-Филиповић

Рецензенти:

др Војислав Филиповић
др Драган Милановић
др Иван Ристић

Лектор и коректор:

проф. Радослав Милић

Фотографија и дизајн корица:

Жељко Цајић

Цртеж и техничка обрада:

Јелена Николић
Марјана Маринковић
Жељко Цајић
Петар Милојевић

Фотографија и техничка обрада:

Петар Милојевић
Жељко Цајић

Транскрипција писане архивске грађе:

Прилаггија Милојевић
Јелена Милојевић
Ана Динић

Штампа:

Сору Shop АМ, Ниш

ИСБН:

978-86-81098-01-1

Тираж:

100

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
ЗАХВАЛНИЦА	9
УВОД	
Предмет и циљ истраживања	11
Методологија истраживања	12
ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АЛЕКСИНАЧКЕ КОТЛИНЕ	
Границе области и регионални контекст	15
Насељеност	16
Рељеф и геоморфологија	16
Хидрографија	17
Речне терасе	18
Климатске карактеристике	19
Земљишта	20
Слатине	21
Геолошка грађа и минералне сировине	22
Саобраћајне карактеристике	24
Микрорегионализација котлине	25
ИСТОРИЈАТ ИСТРАЖИВАЊА	
Најранији помени праисторије на тлу Алексиначке котлине	26
Почеци научног истраживања	29
Истраживања везана за делатност Музеја града Ниша (1933-1944)	30
Савремена археолошка истраживања	33
ПРАИСТОРИЈСКА НАЛАЗИШТА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ	
АЛЕКСИНАЧКИ БУЈМИР	38
Чабура	38
Урвине	39
Тршевине / Кара(в)улиште / Бујмир поток	39
АЛЕКСИНАЧКИ РУДНИЦИ	40
Штолна / Пиштак / Друго алексиначко окно	41
АЛЕКСИНАЦ	46
Јеленац	46
Зелени вир	49
Палилула	50
БОБОВИШТЕ	51
Село	52
БЕЛИ БРЕГ	53
Буковик / Смрдан	53
БОЉЕВАЦ - РИБАРСКА БАЊА	54
Чукар	54

Рибарска бања	56
БРАДАРАЦ	56
Средње поље / Пуљанска река	57
Бара / Брадарачка бара / Сеча	61
ВАКУП	62
Варош	62
Градиште / Паниче	64
Царина	65
ВЕЛЕПОЉЕ	65
Панађур / Дубрава	66
ВЕЛИКИ ДРЕНОВАЦ - ГРЕЈАЧ	67
Церјак / Китице	67
Село / Селиште	68
ВИТКОВАЦ	69
Железничка станица / Окућница Јефтића	70
ВРЕЛО	72
Трнавица	72
ВРЋЕНОВИЦА	73
Непознати локалитет	73
ГЛОГОВИЦА	74
Глоговички брег	75
Кршевина	76
Луг	77
ГОРЊА ПЕШЧАНИЦА	78
Латинско гробље	78
ГОРЊА ТРНАВА	79
Куси брес / Шанац	79
ГОРЊА ТОПОНИЦА	80
Шанац / Чивлак / Мало гробље / Стара петља аутопута / Ћузин брег	80
Голи брег / Доња Топоница	85
Амам Чифлик	87
Дервишка чука	91
ГОРЊИ КРУПАЦ	92
Бигар	92
Кременац	95
ГРЕДЕТИН	96
Лаз	96
ДОБРУЈЕВАЦ	97
Крушарје	97
ДОЊА ТРНАВА	99
Петља аутопута код Доње Трнавe	100
Равања	101

ДРАЖЕВАЦ	102
Ограђе / Тресибаба	103
Звоно	104
ЖИТКОВАЦ	105
Циглана	106
Песак	108
Држановац	108
Житковачки тумули	108
ЈАСЕЊЕ	109
Камењар	110
КАТУН	112
Прориште	113
Неине њиве / Пањевље-Кованџика	113
Селиште-Шопића страна	119
Жљебура	121
КОРМАН	122
Селиште	122
Циганске куће	123
КРАВЉЕ	123
Кулина	124
Главчина / Главина	125
ЛАБУКОВО	127
Лаз	127
ЛИПОВАЦ	129
Липовачко градиште / Липовачки град	130
ЛОЗНАЦ	132
Доњи Лаз	132
ЛУЖАНЕ - НОЗРИНА	132
Лужане - Горунова падина	133
Лужане - Оштра чука	136
Нозрина – Ограђе / Гомиле / Могиле/ Гробљиште	136
МИЉКОВАЦ	138
Железник	139
МОЗГОВО	140
Бршка река	141
Црквиште	141
МОРАВАЦ	141
Гомиле / Браник	141
Коњарник	143
ПОРОДИН	146
Шумски пут	146
ПРАСКОВЧЕ	146

Градиште	147
РУТЕВАЦ	148
Школска башта	149
Рутевачка тераса	152
Храм Свете великомученице Марине	154
СУБОТИНАЦ	158
Бресје	158
Камењар / Поље	159
Пусти поток	159
Гувниште	159
ТЕШИЦА	161
Имање Спасића	161
ТРЊАНЕ	161
Селиште / Јазбине	162
ЦРНИ КАО	163
Друговац / Црнокалачка бара	163
ПРОСТОРНА И ХРОНОЛОШКА ПОЗИЦИЈА	
ПРАИСТОИЈСКИХ НАЛАЗИШТА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ	166
Неолитска налазишта	169
Енеолитска налазишта	169
Налазишта бронзаног доба	169
Налазишта прелазног периода	170
Налазишта гвозденог доба	170
Табеларни преглед праисторијских налазишта у Алексиначкој котлини	171
ПЕРСПЕКТИВЕ И МОГУЋНОСТИ ЗА ДАЉА ИСТРАЖИВАЊА	174
КАТАЛОГ	181
БИБЛИОГРАФИЈА	228
СКРАЋЕНИЦЕ	251
ИЗ РЕЦЕНЗИЈЕ	252

ПРЕДГОВОР

Монографија *Праисторијска налазишта у алексиначкој котлини: Евиденција и ревизија старих података* представља резултат дуготрајног рада на обједињавању свих расположивих података о археолошким истраживањима праисторијских локалитета у Алексиначкој котлини, који је спроведен у склопу пројеката *Археолошка проспекција Алексиначке општине* и *Археолошка проспекција доњег тока Јужне Мораве*. Велики значај ове публикације происходи не само из чињенице да су аутори каталожки обрадили налазе са локалитета из Алексиначке котлине, који се чувају у депоу праисторијских збирки Народног музеја у Нишу и Завичајног музеја у Алексинцу, већ посебно због детаљног и прегледног увида у релевантне географске податке и историјат археолошких истраживања у једној до сада слабо испитаној а веома значајној географској регији.

Алексиначка котлина се налази на једној од најважнијих саобраћајних рута која повезује јужни и северни део Балканског полуострва, а у којој је у периоду између 2014 – 2016. године реализован пројекат Археолошког института и других институција из регије под називом *Археолошка проспекција Алексиначке општине*. Од 2017. године пројекат је у географском смислу проширен и на суседне регије Нишке и Сокобањске котлине и носи назив *Археолошка проспекција доњег тока Јужне Мораве*, у чијој реализацији учествују Археолошки институт Београд, Завичајни музеј Алексинац, Народни музеј Ниш и Центар за културу, туризам и спорт Сокобања. Основни циљ пројекта је изучавање односа између људских насеља и околине, односно интеракције између људи и околног предела у дијахроној перспективи. Једна од главних тежњи јесте сагледавање примењивости различитих модела насељавања и уочавање одређених правилности у избору места за насеље кроз различите праисторијске периоде. С тим у вези посебно је било битно одредити тачан положај локалитета, чему је у значајној мери допринела ревизија докумената из музејских архива. Она је подразумевала и тумачење рукописа и критичку процену веродостојности података о археолошким налазиштима.

Напор аутора да детерминишу и у културно-хронолошком погледу евидентирају фазе насељавања на налазиштима у Алексиначкој котлини на основу археолошког материјала, архивске грађе и публикованих радова представља темељ за будућа истраживања у оквиру пројекта. Посебна пажња је усмерена на географске одлике регије и насељавање различитих микро-предела и висинских зона у циљу утврђивања образаца насељавања током различитих фаза праисторије.

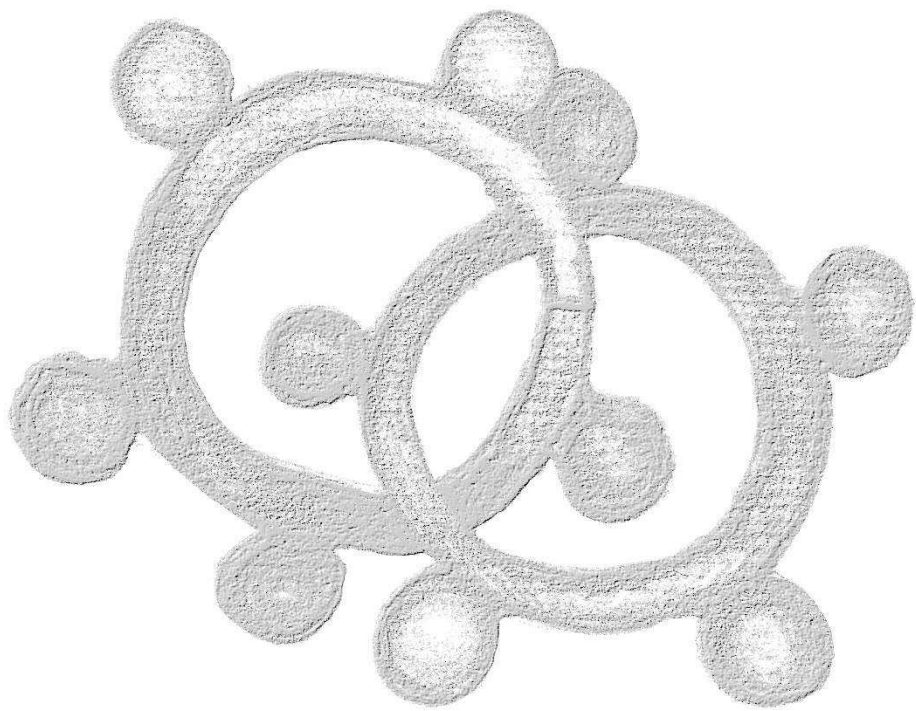
Представљено монографско издање покрива период од првих истраживачких сазнања о праисторији Алексиначке котлине до данашњих дана, чиме је попуњена празнина, дужа од једног века, током које није издата ни једна археолошка публикација која обједињује годинама гомилану грађу. На тај начин приказано дело презентује низ корисних података који на првом месту пружају увид у положај археолошких налазишта, обједињујући при томе на веома упечатљив начин и све остале релевантне податке.

У Београду,
30.11. 2017.

Др Драган Милановић
Археолошки институт, Београд

ЗАХВАЛНИЦА

Аутори користе прилику да се за реализацију овог пројекта захвале пре свега Јелени Милојевић и госпођама Прилагији Милојевић и Ани Динић у тумачењу руком писаних и тешко читљивих архивских докумената као и теренских дневника са рекогносцирања Алексиначке котлине. На тај начин дошли смо до вредних и значајних података који су употпунили наша сазнања о локалитетима на овом простору.

Захваљујемо се приватним колекционарима: породици Ристић, Соњици и Саши из села Рутевца код Алексинца и Миловану Пантићу из Сокобање, који су несебично омогућили приступ њиховим колекцијама са богатим археолошким материјалом из различитих периода, који је деценијама брижно сакупљан и чуван.

Својим поклонима Владимир Спремо, рендгенски техничар Специјалне болнице за психијатријске болести у селу Горња Топоница, допринео је да праисторијска збирка нишког музеја буде увећана за десетине предмета, углавном винчанске културе, а овог пута омогућио је фотографисање и објављивање мале археолошке збирке која се налази у просторијама Принчеве виле у Горњој Топоници.

Заслугу у истраживачком подухвату аутора, свакако, имају и колегинице из препараторског одељења и одељења за документацију Народног музеја Ниш: Тања Миленковић, Ивана Милутиновић и Сузана Живковић. Заслуге такође припадају запосленима у Завичајном музеју Алексинац: Лидији Ракоњац, Сузани Обрадовић и Радомиру Дидићу.

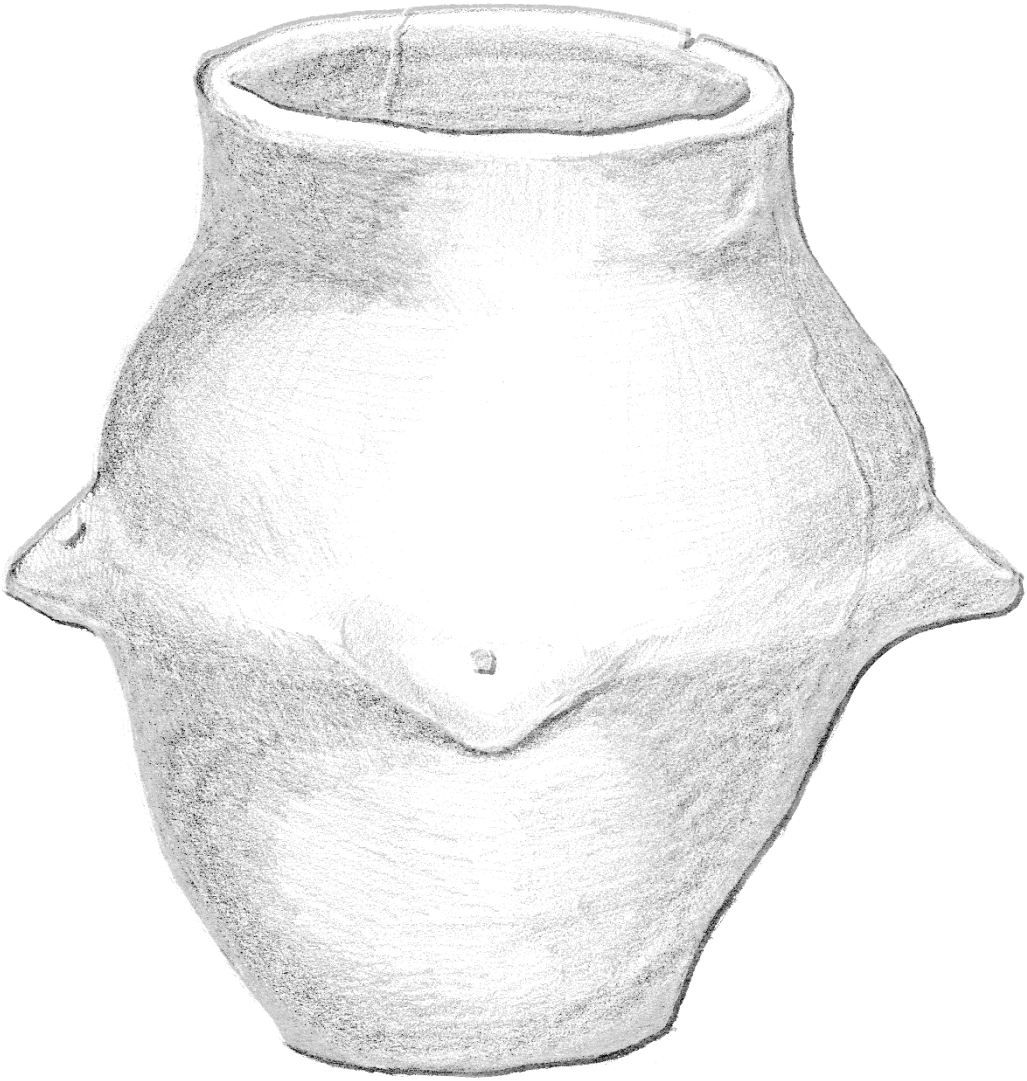
Захвалност дугујемо архитекти Јелени Николић и ликовном уметнику - графичару Марјани Маринковић на цртежима археолошког материјала и њиховом техничком сређивању. На лектури и сређивању текстуалног дела рада захваљујемо Радославу Милићу, професору српског језика.

Посебну захвалност за креативна решења и бескрајно стрпљење, аутори дугују колеги Жељку Цајићу за дизајн корица и техничка решења фотографија у монографији.

За стручну помоћ, консултације и конструктивне сугестије приликом писања ове публикације, аутори се захваљују др Драгану Милановићу, др Војиславу Филиповићу и др Ивану Ристићу.

Штампање књиге не би било могуће да није било искреног залагања директора Завичајног музеја Алексинац - Александра Никезића и директора Народног музеја Ниш - Ненада Спасића, који су својом несебичном и потпуном подршком омогућили да књига изађе у жељеном обиму и опреми.

Ова публикација логичан је завршетак и круна дугогодишњих рекогносцирања, сондажних ископавања, прикупљања случајних налаза и напорног рада да се многи драгоцени предмети реконструишу и избеаве од заборава и ставе на увид стручној и широкој јавности. Тако да највећу захвалност дугујемо свим старијим истраживачима праисторијске епохе у Алексиначкој котлини, а на првом месту некадашњим радницима и сарадницима нишког и алексиначког музеја: Александру Ненадовићу, Адаму Оршићу-Славетићу, Рудолфу Братнићу, Александру Симовићу, Душану Крстићу, Миодрагу Вуковићу, Радмили Ајдић, Наталији Ђурић, Мирослави Јоцић, Миодрагу Спирићу и Александру Ратковићу.

УВОД

Географска средина утиче не само на општи ток историје, на распоред разних цивилизација, на миграције, на етничку поделу, положај и тип насеља, већ исто тако непосредно или посредно она утиче и на психичке особине становништва. Ми сматрамо као знатан задатак антропогеографије утврђивање психичких особина становништва у разним природним областима и истицање учешћа које су имали географски узроци у формирању ових психичких особина. Али, антропогеографија не треба да занемари и друге узроке: историјске, етничке и социјалне који доприносе да се формира народни менталитет и који се преплићу са географским утицајима.

Јован Цвијић

Предмет и циљ истраживања

Интересовање за праисторијске налазе и налазишта са територије Алексиначке котлине почело је још крајем XIX века, али је прикупљена грађа углавном само узгредно публикована, тако да је археолошко познавање ове области несистематизовано, конфузно и понекад противречно. Последња публикација која се бави праисторијским налазиштима из ове области, објављена је још половином прошлог века ([Гарашанин, Гарашанин 1951](#)), а рад је имао за циљ да обједини све познате податке о археолошким локалитетима евидентираним до 1948. године. Од тог времена до данас у Алексиначкој котлини реализовано је више археолошких истраживања, откривена су нова налазишта, док су околне музејске збирке обогатиле свој инвентар новим материјалом. Стога, сматрамо да је неопходно обавити ревизију грађе о праисторијским налазиштима из Алексиначке котлине, с обзиром да се ради о археолошки недовољно проученој области.

Археологија се као наука првенствено бави проучавањем људске прошлости на основу материјалних остатака, а једну од њених основних методолошких компоненти сачињава прикупљање просторних информација. Досадашњи истраживачки приступ поклањао је највећу пажњу описивању и хронолошком позиционирању археолошког материјала, док су топографски положај налазишта као и његово природно-географско окружење готово потпуно запостављани. Таква методологија је допринела да за велики број артефаката недостају квалитетни подаци о месту налаза, док о положају неких археолошких локалитета немамо никакве ближе информације осим помена најближег сеоског насеља. Поменути недостатак ускратио је Алексиначку регију детаљне археолошке карте, а самим тим и могућности за изучавање просторно-економских видова организације живота у прошлости. Штета је још већа уколико се узме у обзир да су многа налазишта развојем насељених места и пратеће инфраструктуре - заувек уништена.

Рад представља покушај да се постојећи подаци о праисторијским локалитетима у Алексиначкој котлини систематизују и прикажу на једном месту. Главна тенденција је да се налазишта што прецизније лоцирају на топографској карти чиме би се створила база података неопходна за анализу трендова насељавања, адаптационих пракси и привредних оријентација становништва из различитих праисторијских периода и култура. У ту сврху прикупљани су различити извори информација мулти-дисциплинарног карактера.

Методологија истраживања

Методологија истраживања базирана је на обради и анализи два основна типа грађе из које су црпљене информације важне за проучавање праисторијске епохе у Алексиначкој котлини. Први тип подразумева грађу у писаној форми, док се други тип односи на грађу коју чини покретни археолошки материјал. Колекција докумената у виду фотографија, скица, цртежа као и разних географских, геолошких, педолошких и других специјализираних карата коришћени су као помоћна средства употребљавана у циљу употпуњавања и појашњавања постојећих сазнања.

Грађа у писаној форми обухвата скуп података који су издвајани из публиковане стручне литературе и углавном непубликованих докумената из архива Народног музеја Ниш и Завичајног музеја Алексинац. Стручна литература обухвата корпус сазнања презентованих на основу резултата: археолошких (Јовановић 1892; Ђорђевић 1894; 1894а; Васић 1910; Fewkes 1934; 1936; Гарашанин, Гарашанин 1951; Галовић 1959; Вучковић-Тодоровић, Тодоровић 1959; Тодоровић, Симовић 1959; Galović 1960; Tasić, Tomić 1960; 1969; Дејановић (ур.) 1971; Ајдић 1983; Палавестра, Bankoff 1986; Јевтић 1992; Давидов (ур.) 2004; Јанковић (ур.) 2004; Стојић, Јоцић 2006; Стојић, Чађеновић 2006; Stojić 2008; Булатовић 2008; 2011; Ђорђевић 2009; Милановић, Милојевић 2013; Филиповић *et al.* 2015; Милановић *et al.* 2016; Милојевић, Милановић 2016; Филиповић, Милојевић 2016; итд), географских (Џвијић 1902; 1921; 1922; 1931; 1988; Савић 1958; Костић 1958; 1969; Ршумовић 1967; Јовановић *et al.* 1969; Милосављевић 1969; Марковић 1977; Нешић 2001; итд), путописних (Ћељебић 1967; Милићевић 1876; 1884; Карић 1887; Matković 1890; Каниц 1989; итд), етнографских (Ђорђевић 1909; 1922; Антонијевић 1971; Џвијић 1987), историографских (Новаковић 1877; Ердџановић, Николић 1899; Ђорђевић 1926; Јиричек 1959; Зиројевић, Ерен 1968; Зиројевић 1970; Петровић 1976; Перуничкић 1978; Спирић 1995; Стевановић 2002; Петровић 2007; Ђурановић 2014; итд) и других стручних истраживања (Урошевић 1925; 1928; 1929; Пантелић 1948; Сучић 1953; Марјановић-Марковић 1956; Živković *et al.* 1964; Долић 1966; Gigov 1966; Ракић 1972; 1977; Богдановић 1986; Марковић 1988; Срејовић 1991; Џвијић 1992; Павловић 1994; Видојевић 2002; Gajić, Živković 2002; Миловановић 2005; 2013; итд).

Архивска грађа обухвата бројна сведочанства о активностима Народног музеја Ниш и Завичајног музеја Алексинац, од њиховог оснивања до данашњих дана. Овај богат ресурс састављен било у форми рукописа или машинописа, подразумева постојање документације различитог типа. Ту спадају: општа архива, инвентарне књиге, археолошки дневници, летописи,¹ стручни извештаји, картони налаза и налазишта, подаци о поклонима и откупима, археолошки и други записници, досијеи изложби, досијеи запослених, разноврсна кореспонденција, подаци о сарадњи са другим установама и друго. Информативно коришћени део фонда чине: архивске карте, цртежи и скице, деловодни протоколи, дневници финансијског пословања, књиге утисака и

---

¹ Важан извор за историјат институције представља рукопис под називом *Летопис Народног музеја Ниш* у коме су обухваћене све важније активности музеја од његовог оснивања, па све до краја 1967. године.

друго. Основна обрада архивске грађе подразумевала је: прикупљање, селекцију, транскрипцију и критичку анализу рукописа и докумената.

Фотографије чувају прошлост, док археологија открива оно што је сачувано из прошлости, тако да заједно преносе прошлост у садашњост, репрезентујући свој јединствени имиџ и доживљај широј публици (Bohrer 2011: 11). Значај фотографије је данас многострук, како за археологију тако и за друге науке и друштвене потребе. За разлику од писане архивске грађе која непосредно говори о неком догађају, аутентична фотографија је увек савременик онога што је на њој забележено и у великој мери гарантује документарну објективност, нарочито када је у питању археолошки материјал. Фото-документација из музејских архива у Нишу и Алексинцу је углавном коришћена да употпуни или провери одређени опис, као и да укаже на извесне појединости које су промакле пређашњим истраживачима. У појединим случајевима су фотографије биле и једини документ који репрезентује изгубљени налаз или некадашњи културни пејзаж.² Поред тога у музејским архивама је сачуван и богат фонд фотографија артефаката који никада нису ни доспели до музејских збирки и углавном представљају евиденције из фондова приватних колекција.

Археолошки материјал из Алексиначке котлине представља фонд налаза који је брижљиво прикупљан вишедеценијским активностима локалних (Народног музеја Ниш, Завичајни музеј Алексинац, Народни музеј Крушевац, Завод за заштиту споменика културе Ниш) и републичких установа науке, културе и заштите (Народни музеј Београд, Археолошки институт Београд, Републички завод за заштиту споменика културе). Основна сврха покретних археолошких налаза у овом раду је да хронолошки определи потенцијални културни слој на одређеном налазишту и употпуни сазнања о стилским, типолошким и технолошким карактеристикама културног материјала у Алексиначкој котлини. Доступни фонд налаза чини археолошки материјал из праисторијских збирки Народног музеја Ниш и Завичајног музеја Алексинац, док је материјал депонован у другим институцијама укључен у анализу на основу објављених података. Археолошки материјал прикупљен током рекогносцирања Алексиначке котлине у периоду 2014-2016. године³ није презентован на овом месту јер ће бити предмет посебне студије.

Архивско истраживање је често и први корак у археологији, који у овом случају открива податке углавном везане за приказ материјалних остатака, историјат и методологију археолошких истраживања, као и описне просторне информације о положају и стању локалитета у тренутку бележења. Након прикупљања података из литературе и архивске документације приступило се трагању за што тачнијим географским лоцирањем археолошких налазишта. У ту сврху коришћене су топографске карте, софтвери Гугл Земља (енг. Google Earth) и Аркгис (енг. ArcGIS), катастарски

---

² Дobar пример су фотографије праисторијског налазишта Бубањ код Ниша (из 1956. године), начињене пре интензивних грађевинских радова и хидромелиорације који су у потпуности изменили некадашњи изглед насеобинског простора (Милановић, Трајковић-Филиповић 2015).

³ Пројекат под називом *Археолошка проспекција Алексиначке општине* изводи се у сарадњи Археолошког института Београд, Завичајног музеја Алексинац, а од 2016. год. прикључује се и Народни музеј Ниш. Пројекат се спроводи у склопу научног пројекта Археолошког института: *Археологија Србије: културни идентитет, интеграциони фактори, технолошки процеси и улога централног Балкана у развоју европске праисторије* (бр. 177020).

документи, подаци о локалној топонимији, као и усмена објашњења добијана од мештана и појединих специјализованих лица (географа, геодета, шумара, планинара и ловаца). Добијени просторни подаци су након тога интегрисани са резултатима опсервације археолошког материјала и досадашњим сазнањима из стручне литературе о праисторији Алексиначке котлине. Тиме је створена обједињена база података која у комбинацији са фотографијама, техничким цртежима и исечцима из топографских карата, чини основу презентованог рада.

Рад генерално презентује могућности и ограничења која пружа анализа давно архивираних података у контексту проучавања просторно–археолошких информација. Подаци из других области (географија, енографија, историја) имају за циљ да додатно информишу и употпуне археолошка проучавања везана за однос између људи и природне околине у праисторији, као и однос између самих људи у контексту околине у којој живе. Иако је потенцијал искоришћавања географских, топонимских, етнографских и историографских података у археологији многострук, на овом месту ће имати искључиво информативни карактер који има за циљ да укаже на могућности и начин примене у будућим истраживањима.

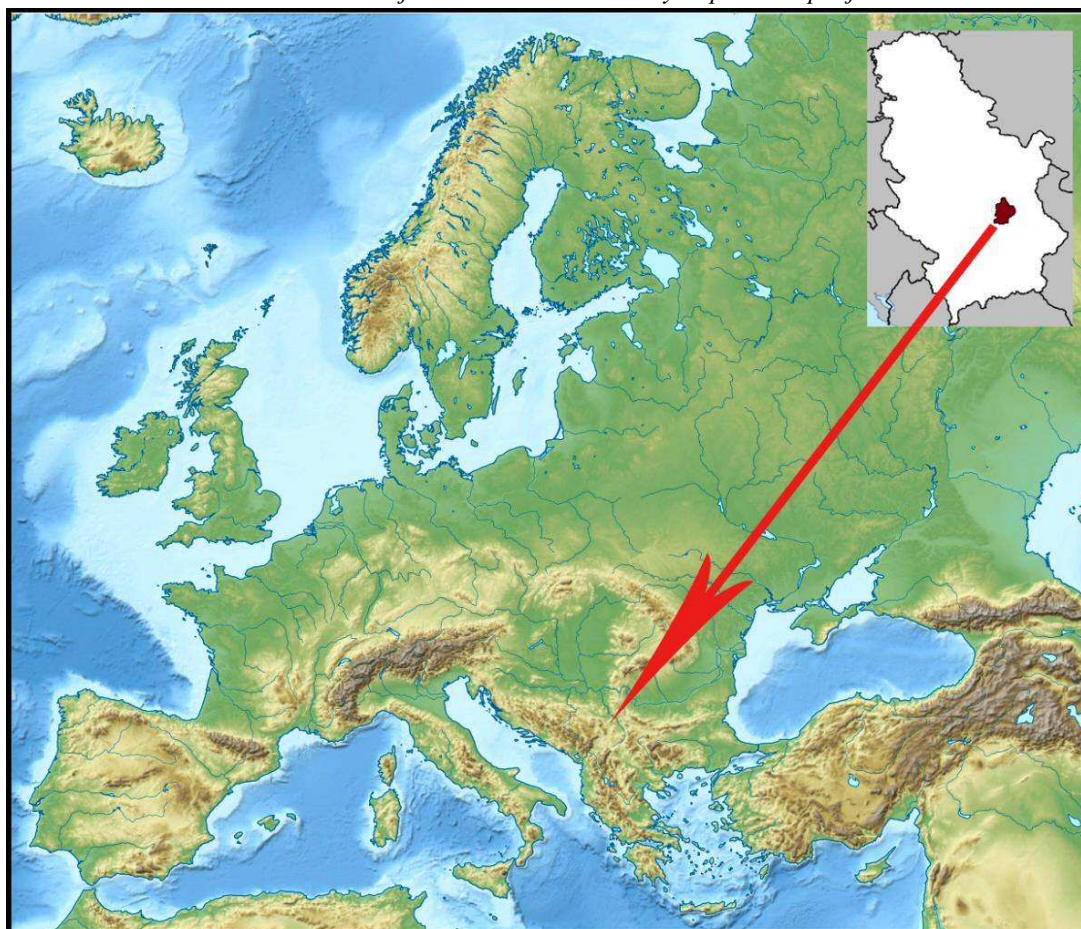
ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АЛЕКСИНАЧКЕ КОТЛИНЕ

Границе области и регионални контекст

Алексиначка котлина се налази у северном делу југоисточне Србије, на простору који пресеца Јужноморавска долина (Ћирић 1979; Васовић 1985). Регионално гледано, котлина припада планинско-долинско-котлинској макрорегији, мезорегији Јужна Србија и микрорегији Јужно Поморавље (Marković 1980; Мишовић 2004). Административно посматрано, читаво пространство котлине је подељено између 6 општина: Алексинца, Крушевца, Ниша, Сврљига, Сокобање и Ражња. Највеће географско пространство котлине налази у надлежности Нишавског управног округа, док само мањи делови улазе у саставе Расинског и Зајечарског управног округа.

Котлина подразумева област у доњем сливу Јужне Мораве која захвата територију од Сталаћке клисуре на северу до Мезграјске пречаге на југу и од Рибарске реке и масива Јастрепца на западу до највиших врхова Буковика, Озрена и Девице на истоку (Савић 1958: 1; Костић 1969, 453). Простор читавог басена има неправилни трапезоидни облик који обухвата површину од око 1150 км², са максималном дужином од 43 км и ширином од 37 км. Просечна висина области износи 412 м, са највишом тачком 1491 м на Великом Јастрепцу и најнижом од 147 м у атару села Јасења (Савић 1958: 3; Костић 1969: 453-454).

Сл. 1. Положај Алексиначке котлине у Европи и Србији

Насељеност

Овај пространи басен захваљујући свом географском положају и изванредним природним карактеристикама је одувек представљао повољно место за насељавање људи кроз готово све временске периоде. Становништво са простора котлине распоређено је у једном градском насељу и 139 сеоских. Једино градско насеље и административни центар области представља Алексинац, који уједно заузима и централну позицију у регији са развијеном саобраћајном и трговачком функцијом, ка којој гравитирају бројна сеоска насеља из различитих субрејона међу којима су: Алексиначки Бујмир, Банковац, Беласица, Бели Брег, Беља, Берчинац, Бобовиште, Бољивац, Брадарац, Вакуп, Велепоље, Велики Дреновац, Велики Шиљеговац, Велико Крушинце, Витковац, Врело, Врћеновица, Вукања, Вукашиновац, Глоговица, Горњи Адровац, Горњи Крупац, Горња Пешчаница, Горња Топоница, Горња Трнава, Гојмиловац, Голешница, Гревци, Гредетин, Грејач, Дашница, Делиград, Добрујевац, Доњи Адровац, Доњи Крупац, Доња Пешчаница, Доња Топоница, Доњи Љубеш, Доње Сухотно, Ђунис, Дражевац, Житковац, Зебица, Здравине, Зубовац, Јаковље, Јасење, Језеро, Јошје, Каменица (пл. Јастребац), Каоник, Катун, Копривница, Корман, Кравље, Краљево, Крушје, Кулина, Лабуково, Липовац Алексиначки, Липовац Ражањски, Лознац, Лоћика, Љуптен, Лужане, Мала Река, Мали Дреновац, Мало Крушнице, Миљковац, Мозгово, Моравац, Моравски Бујмир, Нозрина, Ново Село (Голак), Палиграце, Палџина, Пирковац, Позлата, Породин, Попшица, Послон, Прасковче, Преконози, Пруговац, Прћиловица, Радевац, Раденковац, Рибаре, Рлица, Росица, Рсовац, Рујиште, Рутевац, Срезовац, Срндаље, Станци, Стублина, Суботинац, Суповац, Сушица, Тешица, Трњане, Церје, Црквина, Црна Бара, Црни Као, Честа, Чукуровац, Ћићина, Чубура и Шурић (Костић 1969).

Релјеф и геоморфологија

Посматрањем релјефа и геоморфолошке композиције читаве котлине могуће је издвојити три карактеристична појаса: долински, прелазни и планински.⁴ Долински појас подразумева равну алувијалну површ која се простире дуж обе обале Јужне Мораве и у пределима око доњих токова њених већих притока. Прелазни или потпланински појас чини брдско-брежуљкасти терен који заузима површину између ниских моравских тераса (t_1 и t_2) и подножја околних планина. Планински појас чине обронци и висови ниских и средње високих планина попут Послонских планина (491 м), Буковика (894 м), Рожња (636 м), Озрена (1.174 м), Девнице (1.187 м), Калафата (837 м), Малог (946 м) и Великог Јастрепца (1491 м), Мојсињских планина (493 м).

У сва три појаса развила су се сеоска насеља чији карактер привређивања у основама прати природно-географске одлике поменутих појасева. Генерално гледано, у долинском појасу најразвијенија је земљорадња, у прелазном појасу је заступљена мешовита пољопривреда, док у планинском појасу доминира сточарство. Долински појас је насељен са 38 насеља, прелазни појас са чак 86, док у планинском појасу

---

⁴ Издвајање релјефних појасева у Алексиначкој котлини извршено на основу критеријума и методологије из рада Б. Дакића (1967) о Сокобањској котлини.

егзистира свега 16 насеља. У различитим процентима овакав концепт насељавања се може пратити кроз готово све археолошке епохе.

Хидрографија

Јужна Морава је главна река у региону која утиче на суштински карактер читавог поднебља, како у природном тако и у друштвеном погледу. Најстарији подаци о Морави и области кроз коју она протиче, везују се за дела старогрчких писаца Хекатеја, Херодота и Тукидида. Из Херодотове историје издвајамо цитат: „Из Илирије тече према северу река Ангро и улива се у Бронг, у Трибалској равници, а Бронг се улива у Истар. И тако Истар прима ове две велике реке.“ (Херодот IV, 49). Обично се сматра да је Ангро Западна Морава или Ибар са Западном Моравом, док је Бронг (или Бронго) код већине стручњака тумачен као Јужна и Велика Морава заједно. Нека мање прихваћена мишљења сматрају да Ангро треба идентификовати са Јужном Моравом, док би Бронго у том случају представљао Западну и Велику Мораву заједно (Papazoglu 1969: 47-48).

Поред Јужне Мораве на подручју котлине је веома развијен хидрографски систем са бројним воденим токовима који чине један део јужноморавског слива, познатог и под називом Алексиначко Поморавље. Међу левим притокама Јужне Мораве истичу се реке: Дашничка река, Турија, Сухотнички поток, Суви поток, Радевачка, Срезовачка и Рибарска река. Значајније десне притоке чине: Топоничка, Велепољска, Белобршка, Светостефанска река, Селски поток, Моравица, Мозговачка река, Дреновачки поток, Рујишка и Послонска река. Јужна Морава након ушћа Нишаве и уласка у Алексиначку котлину мери највећи просечни годишњи протикај воде, који у зависности од годишње количине падавина може значајно варирати.⁵

Ток Јужне Мораве у алексиначком крају има типичне одлике равничарске реке, која услед велике акумулације наносног материјала и плитког корита често измешта ток и изазива дуготрајне поплаве на простору своје алувијалне равнице. Услед честих изливања и промена тока формирају се аде, спрудови и мртваје, чиме неретко долази до уништавања обрадиве земље и мењања катастарских планова околних села. Постоје подаци да је Јужна Морава негде до средине XIX века на деоници од Вукашиновца до Јасења текла уз ивицу своје десне алувијалне терасе (t1) на којој су регистровани бројни археолошки локалитети од раног неолита до позног средњег века, након чега је изместила свој ток 3 км ка западу где се и данас налази. Поред тога њен ток је умео да промени топографски положај читавих насеља, па је тако село Трњане до средине XIX века више пута прелазило час на леву, час на десну обалу Мораве (Костић 1969: 488). Један од основних чинилаца поплава је и велика обесшумљеност области која је актуелна већ последњих 200 година (Ракићевић 1969: 207, 217).

Значајан привредно-економски потенцијал у Алексиначкој котлини представљају и бројни извори термо-минералне воде међу којима се издвајају терме у Рибарској бањи, Кулини, Шурићу, Миљковцу и Крављу.

---

⁵ Рецимо, количина протикаја воде током изузетно суве 1950. и изузетно влажне 1955. године се разликовала за око 4 пута (Ракићевић 1969: 209).

Речне терасе

Уз речни ток Јужне Мораве као и на неким њеним притокама могуће је уочити специфичне облике рељефа, настале таложењем услед константног рада речних токова. Морфолошки посматрано, овакви облици флувијалних седимената могу се поделити на творевине фосилних циклуса представљене речним терасама и савремене алувијалне равни код којих процеси акумулације још нису завршени. О броју и старости речних тераса у долини Јужне Мораве изнесена су разна гледишта (Цвијић 1903; Јанковић 1909; Милојевић 1924; Јовановић 1924; Милојевић 1951; Марковић-Марјановић 1963; Марковић 1977; Rakić 1977; Stevanović *et al.* 1992) која су скупа утицала на развијање и формирање данашњег становишта, по коме је и израђена последња - основна геолошка карта Србије (1970-1974) (таб. 1).

У квартарним седиментима издвојени су алувијални, пролувијални и делувијални генетски типови, као и одговарајуће морфолошке форме — речне терасе, плавински конуси и делувијалне падине. На синтетизованим попречним профилима долина Јужне Мораве, Нишаве, Моравице, Топоничке реке и других јачих токова, могуће је констатовати четири супраинундационе (надплавне) и две водоплавне терасе. Старост алувијалних наслага одређена је на основу налазака *Elephas primigenius*, *Equus caballus* и других кичмењака у еквивалентима ниских тераса уз остракодске асоцијације попут: *Cyclocypris triebeli*, *Candona neglecta*, *Ilyocypris gibba* и др. Код већине акумулационих циклуса запажен је законити однос положаја шљунковито-песковитих и алевритичних компонента. Наиме, старији делови профила изграђени су од средње и крупнозрних наслага из фације речног корита, преко којих леже суглине и супескови настали процесима у залеђу терасе. Осим поменутих, код водоплавних тераса запажају се и органогено-барски седименти, односно творевине које се таложе у напуштеним речним меандрима (Rakić 1977: 19-29; Stevanović *et al.* 1992: 161-169).

Таб. 1. Речне терасе према корелацији са општом геолошком картом: Алексинац (К34-20)

Назив терасе	Ознака на геолошкој карти	Релативна висина у метрима	Дебљина седимента	Претпостављена старост
Средње терасе	t4	90 - 100 м	10 - 20 м	Гинц
	t3	50 - 60 м	5 - 2 м	Миндел
Ниске терасе	t2	25 - 35 м	10 - 15 м	Рис
	t1	10 - 5 м	10 - 15 м	Вирм
Водоплавне терасе	alt	3 - 5 м	до 5 м	Холоцен
	al	—	3 - 6 м	

Праћењем уздужног речног профила Нишаве у атару села Трупала⁶ и псефометријском корелацијом са терасом уз леву обалу Топоничке реке код села Мезграја, установљено је да је Нишава текла 0,5-1 км даље ка истоку од њеног садашњег корита (правцем Медошевац – Вртиште – Мезграја) и да се уливала у Јужну Мораву готово 4 км низводно од данашњег ушћа, тј. недалеко од садашњег ушћа Топоничке реке (Rakić 1977: 23), а на самој граници између Нишке и Алексиначке котлине.

⁶ У атару села Трупала се налази данашње ушће Нишаве у Јужну Мораву.

Поменути податак пружа важну просторну информацију с обзиром да је на поменутој тераси од Трупала до Горње Топонице регистровано неколико налазишта са слојевима од раног неолита до млађег гвозденог доба (Баре у Трупалу, Велика чесма у Вртишту, Амам Чифлак и Ћузин брег у атару Горње Топонице). Сличан пример је констатован и у већ поменутом случају са ниском терасом Јужне Мораве између села Вукашиновца и Јасења код Алексинца.

Овакве релативно честе ситуације указују на важност интердисциплинарности између археологије и природних наука, у овом случају геологије.

Климатске карактеристике

Клима у котлини је умерено континентална, али се уочава да овај простор због великог пространства, конфигурације терена и различитих висинских односа одликују извесне локалне специфичности и нијансе. Опште одлике оваквог климата су изражене кроз топла и сушна лета и благе зиме са мало снежних падавина. У односу на генерални преглед температурних одлика читавог Јужног Поморавља (Милосављевић 1969), котлина има ублажен ток екстремних температура. Просечна јануарска температура износи $-0,5^{\circ}\text{C}$, док је просечна јулска $22,6^{\circ}\text{C}$, што са температурама из осталих месеци резултира просечној годишњој температури од $11,7^{\circ}\text{C}$.⁷ Значајну повољност за сазревање касних усева представља чињеница да је у овој области јесен топлија од пролећа, док озбиљнију аграрну непогодност представља појава слане у пролећним месецима (Костић 1969: 485-487).

У погледу атмосферских падавина алексиначки крај дели судбину Јужног Поморавља са просечном годишњом количином од око 550 mm^3 , што област сврстава у једну од најсувљих у Србији,⁸ тако да без мера наводњавања успешно бављење повртарством (по чему је крај данас познат) не би било могуће (Костић, Гајић 1965: 104; Ракићевић 1969: 222-223). Олакшавајућу околност представља доступност плитке изданске воде, па је наводњавање аграрних култура могуће копањем бунара из којих се некада преко ђермова, чекрка и долапа са сточном запрегом црпла вода (Антонијевић 1971: 36, 42, сл. 22-23), док је у долинама око мањих река наводњавање вршено директно из водотокова (Костић, Гајић 1965: 106).

Најчешћи ветар је југоисточни ($254,0$ дана годишње), док су ветрови који дувају са северозапада ($176,6$) и североистока ($90,2$) нешто ређи, а најређе дувају источни ($56,5$) и северни ($53,1$) ветрови (Костић 1969: 486; Мартиновић, Костић 1966: 27). Југозападни ветар је најизраженији у пролеће када поспешује топљење снега, развијање вегетације и доношење киша. У прелазном појасу источни ветар или кошава најинтензивније дува у рано пролеће и током јесени, суши земљиште и тиме припомаже орању, док гомилањем снега с пролећа доприноси бољем натапању земљишта, а самим тим и припремању сетве. Међутим, током зиме када дува без снега, може замрзнути и

⁷ Подаци о температури и осталим климатским карактеристикама добијени су на основу евиденције метеоролошке станице у Алексинцу за период између 1953-1962. године (Костић 1969: 485).

⁸ У време сушних година каква је била 1950. количина падавина се спустила испод просека од 400 mm^3 годишње (Ракићевић 1969: 204), чиме је област добила одлике семиаридног климата. Међутим, у вишим подручјима Јастрепца и Буковика просечна количина падавина током године прелази 800 mm^3 (Ћирић 1985: 390), чиме долазе до изражаја одлике хумидне климе.

упропастити усева. Северни ветар се осећа током целе године са трајањем до 5 дана. Лети је слаб и освежавајућег дејства, док зими доноси мразеве. Негативно утиче на пољопривреду јер у топлијој половини године растерује кишу и доноси град (Костић 1969: 510).

Земљишта

Педолошки састав тла је резултат разноразних геолошких, климатолошких и фитогеографских процеса, па као такав може да пружи изванредне информације у археолошким истраживањима, како у оквирима самог локалитета тако и у ширем регионалном контексту. Као интегрална компонента природних пејзажа, земљишта су такође и саставни део културног пејзажа на коме је човек деловао и делује кроз широк дијапазон активности. Однос археологије и педологије можда најбоље дефинише цитат Роберта Варнера: „*Земљишта су активне компоненте функционалних екосистема који одражавају просторну варијабилност еколошких процеса, истовремено пружајући различите степене погодности за различите видове људског деловања.*“ (Warren, 1982: 47).

Педолошке карте Алексиначке котлине указују на заступљеност 35 различитих земљишних типова (Никодијевић 1970; Никодијевић 1976; Антоновић 1979). Генерално посматрано, алувијални типови су углавном заступљени у долинама Јужне Мораве и њених већих притока. На левој обали Јужне Мораве доминира бескарбинатан иловаст и песковит флувиосол, док је у долинама Радевачке и Сухотничке реке заступљен глиновити флувиосол. У прелазном појасу заступљене су ритска (хумоглеј) и ливадска црница (семиглеј) и неколико типова смоница (слабокарбонатна, еродирана и смоница у огајњачавању). На обронцима Јастрепца распрострањени су ранкери и камбиосоли.

Уз десну обалу Јужне Мораве заступљено је веће пространство песковитог флувиосола, док се у притокама претежно јављају иловасти флувиосоли. У прелазном појасу доминирају смонице, али су такође заступљене ренздине и камбиосоли. Нешто мало површине под черноземом се једино јавља у атару Горње Топонице. Планинске обронке Буковика попуњава еутрични и дистрични камбиосол, док се на обронцима Озрена и Девике преплићу ренздине, камбиосоли, црвенице и литосоли.

Привредни потенцијал земљишта у Алексиначкој котлини опазио је Милан Милићевић, који је интересујући се за стање пољопривредне производње забележио следеће: „*Алексиначки округ има красних земаља за обрађивање... За обделавање је најподеснија лева страна Мораве од Суповца до сутеске код Св. Романа. А на десној страни уз Моравицу до Бовна.*“ (Милићевић 1876: 815).

Алувијум се у овим крајевима углавном искоришћава за повртарске културе и жита. Учестали проблеми настају услед честог плавлјења на широким шљунковито-песковитим наносним зонама, где се за време високог водостаја врши инфилтрација речне воде, након чега настају забарена слабо продуктивна земљишта на којима успева једино травна ливадска вегетација (Костић, Гајић 1965: 105). Смонице су у овом крају махом бољих карактеристика јер боље држе воду, тако да се на њима гаји широк спектар житарица и крмног биља (Гајић, Živković 2002), док је природно распрострањена ливадска вегетација погодна за пашњаке (Ćirić 1986, 204–207). Камбиосоли или гајњаче

су сушнија тла на којима се претежно саде жита и виногради, док природно заступљену вегетацију чине листопадне шуме (храст, буква), уз комбиновану распрострањеност ливадских заједница (Савић 1958: 6; Ћирић 1986: 215–218). Хумоглеј или ритска црница су претежно мочварна, глиновита али врло плодна земљишта која се тешко обрађују. Природно су насељена јасеном, врбом, јовом, шашом, шеваром и другим мочварним биљкама (Ћирић 1986, 252–254). Ренздине су плитка и често каменита земљишта на којима се развијају листопадне и четинарске шуме (храст, јасен, буква, јела, јавор и др), док по питању аграрних потенцијала спадају у мање повољна земљишта за култивацију која се једино обрађују у планинском селима (Црна Бара, Рсовац, Језеро, Лабуково, Пруговац, Вукања) (Савић 1958: 6; Ћирић 1986: 194–197). Црвеница (*terra rossa*) је земља изразито црвене боје услед заступљености минерала хематита. Углавном су то сувља каменита земљишта која се користе за сађење винове лозе и воћа, док као природно станиште погодује заједницама травне и слабије развијене шумске вегетације (сладун, цер, граб и буква) (Ћирић 1986: 221-224). Литосоли су земљишта минималне плодности распрострањена при планинским камењарима и стеновитим гребенима на којима успевају само специфичне врсте травнате и грмасте вегетације (Ћирић 1986: 183-186).

Слатине

Посебан педолошки тип, а уједно и минерални ресурс представљају халоморфна земљишта⁹ која су у топонимији југоисточне Србије познатија као слатине, сланишта, сланик или предеоне целине са придевом „сланска“ (падина, ливада, поток). Под слатинама се подразумевају континентални предели чија се земљишта одликују високом концентрацијом соли (претежно натријум хлорид, сулфат и карбонат) која у земљиште доспева из заслањених алкализираних подземних или површинских вода¹⁰ (Ћирић 1986: 259-260). Слатине представљају специфичне екосистеме за које се у мањој или већој мери везује присуство карактеристичне флоре и вегетације¹¹ (Zlatković *et al.* 2005). Овакве биљке се обично одликују халоморфном сукулентном грађом које у ћелијском соку могу имати и до 10% NaCl,¹² док у одсуству соли долазе у стање соног гладовања (Vukadinović *et al.* 2014: 202-209; Glenn *et al.*, 1999: 227-255).

Захваљујући својим карактеристикама халофитне биљке представљају важну и најстарије примењивану допуну у исхрани стоке (Ђаков, Тихонов 1949: 17-37), док је на основу етнографских истраживања познато да је из пепела насталог спаљивањем ових биљака издвајана со. Индиректно, овај процес је на основу археоботаничких анализа

⁹ Халоморфна земљишта су карактеристична за Панонску низију, Македонију и Приморје, док на подручју југоисточне Србије имају крајње локални карактер. Према степену и облику нагомилавања солних компонената могу се издвојити три основна типа слатина: 1. солончак, 2. солоњец и 3. солоћ (Antić *et al.* 1980: 252-253, 511; Ћирић 1986: 259-266).

¹⁰ Вода са једне стране доноси земљишту соли (нпр. током испаравања доноси соли из дубљих слојева), а с друге их у процесу расољавања обилним падавинама разблажује слани раствор, спира и односи соли у дубље слојеве.

¹¹ Флору слатина јужне и југоисточне Србије карактерише присуство таксона какви су *Camphorosma monspeliaca*, *Stachys milanii*, *Pucinellia convoluta*, *Allium guttatum* ssp. *dalmaticum* и других, које су у Србији својом појавом везани само за слатине наведеног подручја (Zlatković *et al.*, 2005).

¹² Поред уобичајеног NaCl у халофитним биљкама се могу депоновати и друга једињења соли попут NaSO₄ (Глауберова со) или K₂CO₃ (потоша).

потврђен на неколико археолошких локалитета (Harding 2013: 28). Сличан процес помиње и Аристотел у својој *Метеорологици* када наводи процес производње соли у Умбрији. Он каже да се тамо налази место на коме расте трска и рогоз коју људи спаљују, а затим њихов пепео искувавају све до одређене густине, да би након тога из охлађеног садржаја издвајали велике количине соли (Harding 2013: 40). Поред ове технике, етнографска литература је сачувала податке везане за разне технике издвајања соли процесом еваполације сланих вода, издвајања соли из сланог блата или једноставног прикупљања соли са површине након процеса исцветавања (Tasić 2012: 214; Harding 2013: 35-38).

Топоним Слатина (као и остале изведенице) је широко распрострањен на подручју Алексиначке котлине. Готово да нема насељеног места чији атар не заузима мању или већу површину означену неким од наведених топонима. Такав податак говори о привредном значају и неопходности слатина, како у ближој тако и у много даљој прошлости. У прилог таквој констатацији говори и чињеница да се слатине у највећем броју сеоских атара срећу као утрине, тј. сеоска земљишта доступна свим мештанима. Новија археолошка истраживања на централном Балкану увидела су значај и неопходност соли у исхрани људи и животиња, па је сугерисано да су становници у областима које су удаљене од мора или рудника соли, могли по инерцији увећати значај локалних ресурса у виду површина са заслањеним земљиштима и изворима слане воде (Милановић 2017: 40-41).

Геолошка грађа и минералне сировине

Простор Алексиначке котлине представља сложену геолошку целину са немирном тектоником и разноврсним стенама, како по старости тако и по саставу. У структурном погледу северни и западни део котлине припада Српско-македонској маси (Буковик, Послонске планине, Јастребац), а источни део Карпато-балканидима (Озрен, Девица, Калафат). Удолина је ололиго-миоценске старости, настала на стенама родопске масе. Испуњена је језерским седиментима олигоцене и неогене старости, који су представљени песковима, пешчарама, лапорцима и битуминозним шкриљцима. У најнижој зони котлинског простора, уз леву и десну обалу Јужне Мораве, пружају се простране партије алувијалног наноса, променљивог састава. Дуж раседних линија, а нарочито дуж моравских раседа, родопска маса је утонула остављајући на свом ободу масиве где преовлађује метаморфна композиција. Стене оваквог састава заступљене су у северном делу котлине где се у склопу планина Буковик и Рожањ јављају у виду кристаластих шкриљаца из старијег палеозоика. Слична је ситуација и у западном делу котлине где у пространом хорсту Јастрепа доминирају кристаласти шкриљци, док ниже обронке сачињавају неогени седименти састављени првенствено од различитих глина, пешчара, шљункова и песка. На источној и југоисточној страни котлине развијени су мезозојски кречњаци који се простиру дуж обронака Озрена и Девице (Марковић 1954; 1977; Ршумовић 1967; Костић 1969).

Појаве бакра регистроване су југозападно од села Копајкошаре на обронцима Калафата. У пронађеним примерцима констатоване су појаве азурита и малахита. Потенцијално лежиште је запажено на тектонском контакту горњојурских кречњака и

пермских црвених пешчара. Регионално посматрано, појаве бакра у овој локалности припадају унутрашњој зони пермских црвених пешчара источне Србије, а у којој се такође налазе и код Матејевца (Ниш) и Грбавча (Сврљиг) (Krstić *et al.* 1980: 45-46).

Олово и цинк констатовани су у доњокредним флишним седиментима југоисточно од Бруса, у атару села Брђана на падинама Лепе горе између Великог Јастрепца и Копаоника. Налазе се у виду малих неправилних импрегнација галенита, ређе сфалерита, са увек присутним пиритом (Rakić *et al.* 1976: 50).

Појаве злата и сребра су везане за масив Великог Јастрепца и углавном се срећу уз кварцне концентрације мањих димензија које се јављају или у облику гнезда, или као танке дискордантне жице. Редовно је самородно, праћено примесама сулфида, углавном пирита. Садржаји су неуједначени и крећу се од 2 до 5,2 гр/т, уз редовно присуство сребра које износи око 3 гр/т (Rakić *et al.* 1976: 49). На северним и јужним падинама Великог Јастрепца алувијони носе злато, шелит и незнатне количине каситерита. Шлиховани наноси, нарочито Наупарске и Раденкове реке, показали су знатније количине злата (Rakić *et al.* 1976: 51). Злато се данас не експлоатише, али пратећи локалну топонимију Великог Јастрепца може се претпоставити да је у прошлости експлоатација злата имала већег значаја (села Позлата и Златари).

Гвожђевите руде су регистроване на планини Лесковик код Алексинца, где су у пермским седиментима забележене концентрације гравуаке везане комбинацијом кристалног калцита са хематитом. На јужним обронцима Малог Јастрепца код села Крајковца у гранитним стенама регистрована је појава магнетита (Krstić, *et al.* 1980: 22, 26), док је слична агломерација вероватно заступљена и на северним падинама, на потезу Црвена бара код села Врћеновице.¹³ Појаве гвожђа су нађене и на јужним падинама Великог Јастрепца, у атарима села Придворице и Попова (СО Блаце) у прослојцима магнетитско-хематитских концентрација, при чему количине гвожђа варирају од 32 до 56% (Rakić *et al.* 1976: 48). У кристаластим шкриљцима Послонских планина такође су регистроване мање појаве гвожђа (Dolić *et al.* 1981: 13), док је на планини Буковик појава хематита регистрована на више места у сливу реке Мратиње (Veselinović *et al.* 1970: 45). Шира територија око Алексиначке регије представља област за коју се већ дуже време зна да садржи веће количине квалитетне гвоздене руде, чија експлоатација током савремене историје - никада није реализована. Тако је у општини Житорађа још пре Другог светског рата на неколико места регистрована појава гвожђевите руде. Након геомагнетских испитивања најзначајније појаве гвожђа евидентиране су северно од насеља Житни Поток (код Уме и Црвенице), где је средњи садржај гвожђа процењен на око 58% (Ракић *et al.* 1973: 41-43, сл. 4).

Неметаличне минералне сировине су највише заступљене у виду широког асортимана грађевинског и украсног камена, шљунка, песка и глина. За археолошка истраживања интересантно је издвојити појаве графита, констатоване у кристаластим шкриљцима Послонских планина (Dolić *et al.* 1981: 13) и при средњем току Средње реке и у атару села Витошевац код Ражња (Veselinović *et al.* 1964: 45). Обе појаве су мањег пространства и без веће економске вредности за потребе савремене експлоатације, док

---

¹³ Податак добијен од мештанина Србобрана Станковић, пензионисаног шумара, који наводи да су локални ковачи у прошлости са ове локације вадиле потребан репроматеријал.

се нешто значајније налазиште графита налази на западним обронцима Великог Јастрепца у атару села Мајдева (г. Крушевац) (Rakić *et al.* 1976: 48). Значајнија лежишта кремена регистрована су на брду Кременац између Горњокрупачке и Врелске реке, као и на нешто источнијем топониму Кременац код села Лесковика на југоисточним обронцима Калафата (Милојевић *et al.* 2015: 101-102; Šarić 2013). Економски профитабилна глиништа по савременим стандардима констатована су на више локација у алувијалним равнинама или речним терасама Јужне Мораве, Турије и Ражањске реке (Ракић *et al.* 1973: 42).

Експлоатација, трговина и потрага за минералним сировинама понекад је могла подразумевати акције на доста удаљеним просторима од матичног насеља. Када је у питању глина као широко употребљив минерални ресурс, етноархеолошка истраживања¹⁴ су показала да 22% заједница глину набавља са удаљености до 1 км, док већина (66%) набавку глине врши са удаљености од 1 до 10 км, а свега 12% заједница набавља глину са локација удаљенијих од 10 км. Изведен је закључак да традиционални грнчари у највећем проценту (око 85%) функционишу у радијусу до 7 км удаљености, док се керамика уопште не производи уколико су извори глине удаљени више од једног дана пута. Међутим, када су у питању специфичне сировине потребне за бојење и разноврне превлаке, врло често се набавке врше са територија на удаљености између 50 км и 800 км (Rice 1987: 116-117).

Саобраћајне карактеристике

Алексиначка котлина заузима изузетан транзитни положај преко кога се остварују директне везе са неколико најзначајнијих саобраћајница Србије и Балкана. Саобраћајне везе са суседним областима су могуће преко планинских преседлина и дуж долињских усека. Најзначајније и најживље везе воде дуж јужноморавске удолине, која је преко ниске Мезграјске пречаге повезана са Нишком котлином и Понишављем. Од осталих важнијих саобраћајних спона Алексиначка котлина са Крушевачком облашћу и Западним Поморављем комуницира преко Каоничке преседлине у Ђуниској удолини, док је са Великоморавском, односно Параћинско-јагодинском котлином, повезана преко Сталаћке клисуре и Ражањске преседлине. Комуникација са Сокобањском котлином се остварује преко Бованске клисуре као и преко неколико преседлина на планинама Озрен и Девица, до чијих унутрашњости воде долине Топоничке и Велепољске реке, преко којих је уједно могућ и пут ка Сврљишкој котлини. Директна веза са Топлицом се одржава преко долине Туријске реке и превоја Гребач на Малом Јастрепцу (Савић 1958; Костић 1969; Јовановић 1924; Дакић 1967; Голубовић 1992).

Значај оваквих транзитних могућности су препознали Римљани који су долином Алексиначког Поморавља оформили једну деоницу чувеног пута *Via Militaris*. Дуж ове саобраћајнице, као и у њеном залеђу, развијена је током античког доба густа мрежа насеља и утврђења која се простирала уз све веће речне токове у сливу Алексиначког Поморавља (Гарашанин, Гарашани 1951; Јиричек 1959; Петровић 1976; Петровић 2007;

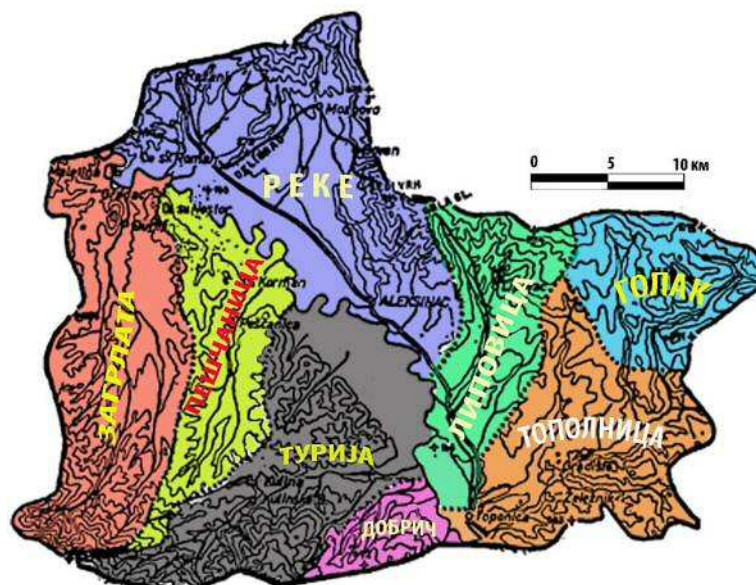
¹⁴ Истраживања везана за технологију прераде и набављање сировина спровођена су у дужем временском распону са традиционалним грнчарима из различитих делова света (Мексико, САД, Египат, Тајланд, Нова Гвинеја итд.) (Rice 1987: 113-243).

Рашковић 2007; 2014; Милановић *et al.* 2016). На таквим насеобинским основама је био истрасиран и даљи насеобински развој Алексиначке котлине.

Микрорегионализација котлине

Регионализација се показала као изузетно примењив алат у географској науци који уз примену нових еколошких праваца и адекватну интеграцију података из других дисциплина може пружити широк спектар знања. Поред објективне природно-географске издиференцираности територије, регионализација може разоткрити и особености просторно-функционалне интеграције, спајања и прожимања, изоловања и одвајања, транзитне везе, полове развоја, традиционалне везе и њихово прожимање у измењеним друштвеним и технолошким условима, историјске целине, културно-цивилизацијске и етногеографске разлике (Радовановић 1994: 67-84). Овакви модели микрорегија би уз адекватну методологију могли бити од изузетне користи за широк спектар анализа у просторној и насеобинској археологији.

Једна од битних одлика друштвено-историјског развоја Алексиначке котлине током средњег века је издвајање посебних управно-територијалних јединица названих жупе. Оне се помињу у писаним изворима од XII до XIV века, а заузиле су области око сливова већих притока Јужне Мораве. Жупа Реке заузима слив Моравице, Дреновачке и Рујишке реке као и већи део долине уз десну обалу Јужне Мораве, са које су биле смештене и нешто периферније жупе: Липовица, Голак и Тополница, распрострањене по јужним обронцима Озрена и Девице уз сливове Топничке, Светостефанске, Белобршке и Велепољске реке. Дуж леве обале Јужне Мораве уз обронке Малог и Великог Јастрепца простирале су се жупе: Добрич, Загрлата, Пешчаница и Турија, смештене уз сливове Рибарске, Радевачке и Туријске реке (Костић 1969: 455-460). Оваква сконцентрисаност насељавања по речним сливовима се у сличном тренду одвијала у праисторији, а задржала се и до данашњих дана и вероватно представља најприроднији модел за регионализацију демографских и привредних структура у Алексиначкој котлини.

Сл. 2. Модел регионализације Алексиначке котлине по средњевијековним жупама (према: Костић 1969)

ИСТОРИЈАТ ИСТРАЖИВАЊА

Недовољна развијеност музејске делатности у Алексинцу допринела је да рад на прикупљању археолошке грађе у овој области углавном обављају институције из других регионалних центара попут Народног музеја Ниш, Народног музеја Крушевац, Народног музеја Београд, Завода за заштиту споменика културе Ниш, Републичког завода за заштиту споменика културе и Археолошког института у Београду. С обзиром на то да су археолошка ископавања спроведена у свега пар случајева, већина стручних истраживања укључује грађу прикупљену рекогносцирањем терена. Преостала, али у овом случају веома обимна грађа подразумева случајно откривене предмете који су најчешће путем откупа и поклона доспевали до музејских збирки. Резултати теренских радова на евидентирању праисторијских локалитета у Алексиначкој регији највећим делом нису публиковани, док су подаци о месту случајних налаза углавном непотпуни и узгредни.

Најранији помени праисторије на тлу Алексиначке котлине

Полазну основу за прва археолошка истраживања Алексиначке котлине чинила су дела путописаца из XIX века, у првом реду Ф. Каница и М.Ђ. Милићевића. Од старијих путописаца који су приликом својих путовања пролазили долинама Јужне Мораве и Нишаве, издвајају се дела: Бертрандон де ла Брокијера (1432), Мартин Сегона (1481), Катарина Зена (1550) Антун Вранчића (1553), Ханс Дерншвама (1555), Марка Антонија Пигафете (1567), Карла Рима (1570), Штефана Герлаха (1573), Соломона Швајгера (1577), Охира Бузбека (1581), Мелхиор Безолта (1584), Реинхолда Лубенауа (1587), Вратислава из Митровице (1591), Питера Мандија (1620), Мишела Киклеа (1658), Конрада Јакоба Хилдебранта (1658), Евлије Челебија (1660), Лефевра (1611), Паула Тафернера (1665), Генерала Д'Арша (1700), Герарда Корнелиуса фон Дриша (1720), Луиђија Ф. Марсиљија (1726), Капетана Шада (1741), Сигмунда Аугуста Волфганга фон Хердера (1835) и Ами Буеа (1841).¹⁵ Ови рани радови представљаће драгоцен ресурс података за каснија археолошка истраживања, како Нишко-алексиначке котлине тако и ширих региона Балканског полуострва. Иако већина путописаца до прве половине XIX века углавном не помиње археолошке остатке, а још мање праисторијске налазе и налазишта, они ипак пружају корисне информације о околном пејзажу и тадашњем привредном значају подручја.

---

¹⁵ Више о путописима кроз ЈИ Србију погледати у: Радовановић, М. 2012. *Путописи о Србији кроз векове*, Београд: Географски факултет Универзитета у Београду и Српско географско друштво; Levental, Ž. 1989. *Britanski putnici u našim krajevima, od sredine XV do početka XIX veka*. Gornji Milanovac: Дејче новине; Самарцић, Р. 1961. *Београд и Србија у списима француских савременика XVI–XVII век*, Београд: Историјски архив Београда; Čelebi E. 1979. *Putopis: odlomci o jugoslovenskim zemljama* (prevod, uvod i komentari Н. Šabanović), Sarajevo: IRO “Veselin Masleša”; фон Хердер, С. 2014. *Рударско путовање по Србији 1835. године* (у изводу у Београду 1845. фототипско издање). Београд: Службени гласник; Matković, P.V. (1890) *Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI vijeka: Putopis Marka Antuna Pigafette, ili drugo putovanje Antuna Vrančića u Carigrad 1567*. Zagreb: JAZU; Јањић, Д. 2007. *Ами Буе у Лесковцу и његовој околини*, Лесковачки зборник XLVII.

За историјат археолошких истраживања у Алексиначкој котлини најважнија су имена Феликса Каница и Милана Ђ. Милићевића.

Феликс Каниц (1829-1904) својим именом и делом свакако заслужује посебно место међу личностима које су утицале на развој археологије у Србији. Он је у више наврата прокрстарио југоисточним делом Србије, написавши при томе неколико значајних студија у којима је обухватио грађу од праисторије па све до историјских момената, којима је и сам лично присуствовао. Каниц се у својим делима бави историјом, географијом, картографијом, етнографијом и фолклором, али главна научно-истраживачка преокупација му је била археологија са пратећим дисциплинама попут епиграфике, нумизматике и историје уметности. За историју археолошких истраживања у Алексиначкој котлини Каниц ће остати упамћен као први стручњак који је извео археолошка ископавања оставивши о њима писани траг. Ископавања су обављена 1864. године на Жидовском гробљу у селу Краљеву код Алексинца (Каниц 1989: 124-125), што се заједно са ископавањима на Медијани код Ниша, спроведеним исте године (Каниц 1989: 174), може сматрати и најстаријим археолошким истраживањима на територији читаве југоисточне Србије. У оквирима праисторијских истраживања Нишко-алексиначког краја могу се издвојити две врсте локалитета. То су налазишта која се у радовима наводе као чисто праисторијска¹⁶ и она која је аустроугарски истраживач на основу аутопсије обележио као античке или средњевековне, а на којима је каснијим истраживањима утврђено постојање праисторијског слоја.¹⁷

Милан Ђ. Милићевић (1831-1908) српски књижевник, географ, преводилац, педагог, етнолог, академик и политичар оставио је важно и врло свестрано путописно дело *Кнежевина Србија* из 1876. године, као и дело о тек ослобођеним крајевима југоисточне Србије у књизи *Краљевина Србија* из 1884. године. Приликом својих путовања Милићевић је као добар познавалац географије оставио мноштво корисних белешки о рељефу, хидрографији, земљишном потенцијалу, биљном покривачу, пољопривредном фонду, рудном благу, природним реткостима и лепотама. Са друге стране, његова етнографска запажања дају изванредне податке о привредним праксама становништва, обичајима, поштованим местима, народној медицини, кухињи, градитељству и фолклору. Сваком посећеном округу посвећено је посебно поглавље *Остаци од старина*, које се бави описивањем археолошких остатака (у првом реду градина) и причама које је о њима сачувало народно сећање.¹⁸ Поред описа бројних налазишта из историјских периода алексиначке области, Милићевић у једном пасусу посвећује пажњу могилама чије је постојање забележио у атару села Нозрина код Алексинца (Милићевић 1876: 789).

¹⁶ Укупно 5 локалитета: Озириште код Алексинца (Каниц 1989: 134), Доња Врежина код Ниша (Каниц 1989: 136, 140), Тврђавски мост у Нишу (Каниц 1989: 136, 140), локалитет Радосињ код Ниша (Каниц 1989: 186,188) и Преконошка пећина код Сврљига (Каниц 1989: 349-350).

¹⁷ Укупно 3 локалитета: Медијана код Ниша (Каниц 1989: 174), каснијим ископавањима на локалитету поред касноантичког откривено и вишеслојно праисторијско налазиште; Сечаница код Ниша (Каниц 1989: 177), где је вероватно реч о локалитету Друм на тераси изнад старог корита Јужне Мораве, на коме је поред античких остатака регистрована керамика и гробови из латена (АНМН археолошки записник бр.159.) и Миљковац код Ниша (Каниц 1989: 174), каснијим рекогносцирањима Музеја у Нишу откривен керамички материјал и бронзана секира из старијег гвозденог доба.

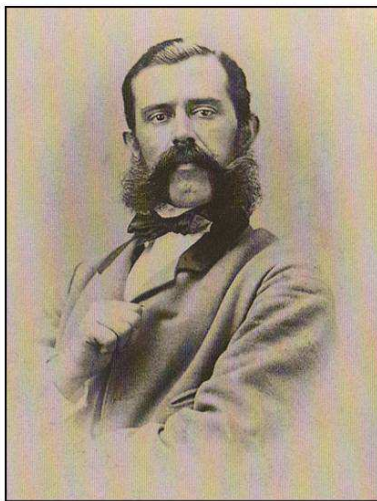
¹⁸ На неким локацијама је каснијим истраживањима установљено постојање праисторијског хоризонта: Градац код Островице у Сићевачкој клисури (стр. 18) и Железник код Миљковца у Нишком округу.

Ђоко Јовановић (1860 – 1902), професор велике школе, током осамдесетих и деведесетих година XIX века истражује долину Јужне Мораве, Нишаве, Јелашничку и Сићевачку клисуру. На неколико локација открива остатке са праисторијских налазишта, које уредно објављује у *Старинару*. Из околине Алексинца аутор помиње тумуле из села Тешице, Лужана и Мрсоља¹⁹ (Моравац), као и керамичке и камене налазе са локалитета Горунова падина у околини Алексинца (Јовановић 1892 (а): 81: Т.ХI).

Јован Жујовић (1856 – 1936) као први школовани геолог из Србије публиковао је доста исцрпних чланака и књига о геологији и палеонтологији. Међутим, изузетан значај за то доба заслужују и његови радови из области археологије и антропологије. У свом делу *Камено доба* које је објављено 1893. године, дао је преглед оновремених знања из палеоантропологије и археологије од најстаријих почетака до краја неолитске епохе. Поред камених алата из Ниша, Жујовић презентује и камени „кесер“ из Алексинца који је касније преправљен у амајлију за ношење око врата (Жујовић 1893: сл. 51).

Записи о старинама алексиначког краја из пера осталих домаћих аутора са краја XIX века су ретки и углавном се односе на историјске периоде. Међу таквим истраживачима издвајају се: Стеван Мачај (1866), Јован Мишковић (1877), Јован Драгашевић (1877), Владимир Карић (1887) и Михајло Ризнић (1891).

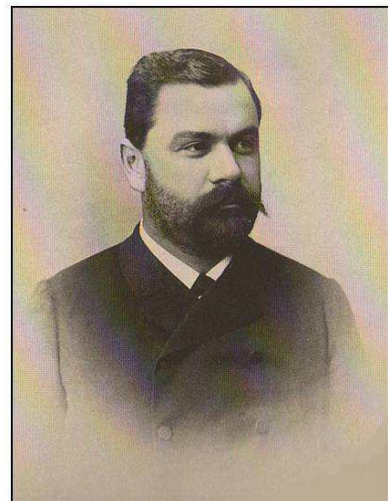
Сл. 3. Пионири на истраживању праисторије у Алексиначкој котлини

Феликс Каниц

Милан Ђ. Милићевић

Јован Жујовић

Подаци о праисторијским локалитетима и артефактима из анализираног периода најчешће су информативног карактера, а могу се наћи само фрагментарно и узгредно у радовима домаћих аутора који су најчешће посвећени другачијој проблематици. Аутори који се усуђују да пишу о праисторији, углавном је посматрају као јединствену епоху без јасно издвојене периодизације, па је понекад тешко, макар и приближно, одредити о ком хронолошком периоду се ради. Данас су ти подаци интересантни само за историјат развоја српске археологије, док се њихов далеко већи значај препознаје у белешкама које се односе на природни пејзаж, ресурсе и животне праксе становника, чији је изворни облик данас изгубљен или заборављен убрзаном експанзијом индустријске револуције.

¹⁹ Тумул из Моравца је ископавао Археолошки институт 1957. године утврдивши том приликом античке и средњевековне сахране (Вучковић-Тодоровић, Тодоровић, 1957).

Почеци научног истраживања

Већина домаћих археолошких стручњака се слаже да се осамдесете године XIX века могу сматрати почетком стручног и институционализованог бављења археологијом на територији Србије. Таква констатација је оправдана чињеницом да је тих година основана Катедра за археологију на Великој школи у Београду (1881), након чега следи оснивање Археолошког друштва 1883. године и покретање првог стручног часописа *Старинара* 1884. године, да би се 1888. године почело са изградом нацрта закона о чувању споменика и старина. Након ових догађаја, последње две деценије XIX века биће обележене убрзаним развојем археолошке науке у Србији. Међу оснивачима Српског археолошког друштва (1883), осим епископа Димитрија, није било других лица из Нишко-алексиначког краја. Али се већ 1886. године наводе имена чланова – утемељивача: епископ Димитрије и трговац Јањић Илија, обојица из Ниша, док међу „помажућим члановима“ стоји име Јохана Апела, фабриканта из Алексинца.²⁰

Највећу заслугу у формирању археолошких институција и професионализацији рада на проучавању старина заслужује име и дело Михаила Валтровића (1839-1915), првог професора археологије на Великој школи и тадашњег управника Народног музеја.

Први стручно забележен податак о неком праисторијском налазу из околине Алексинца можемо везати за име М. Валтровића и 1885. годину. Заправо, Валтровић је у *Старинару* објавио опис секире од бронзе типа „келт“, која је случајно откривена на градини Железник код села Миљковца (Валтровић 1885: 132).

Стасавањем нове генерације српских археолога, у првом реду Милоја Васића (1869-1956) и Николе Вулића (1872-1945), може се обележити почетак нове фазе у пракси археолошких истраживања. Главну одговорност за даља проучавања праисторије преузео је Милоје Васић, који се врло рано наметнуо као доминантна личност у српској археологији и такав статус сачувао све до краја активног рада. За почетак овог периода може се узети прва деценија XX века, док је крај означен окончањем Другог светског рата и усвајањем нових друштвено-политичких норми које су захватиле готово читаво Балканско полуострво.²¹ Међутим, професионална истраживања праисторијских локалитета на територији читаве југоисточне Србије у периоду до оснивања Музеја града Ниша (1933) су јако ретка и могу се избројати на прстима једне руке.

Прва стручна ископавања неког праисторијског налазишта у Алексиначкој котлини обавио је Милоје Васић током лета 1910. године. Ископавања су вршена најпре на једном тумулу у атару села Нозрине, а одмах након тога и на локалитету Јеленац, данашњем предграђу Алексинца (Васић, 1910: 273-274). Стручну екипу, поред Васића, сачињавали су Милан Митровић, студент филозофије и Анта Мудраковић, послужитељ Народног музеја (Васић 1910: 271). Ископавања на Јеленцу су обављана на имању Петра Тривунца, док се са ископавањима у Нозрини морало прекинути услед забране сопственика имања. Нажалост, материјал са ових ископавања нестао је током Првог

---

²⁰ Приказани подаци чланова Српског археолошког друштва су преузети из *Старинара* III (издање из 1886. год.) у поглављу *Имена чланова Српског археолошког друштва године 1886*, без наведеног аутора и са рестартованом нумерацијом (1-8) после стране 152.

²¹ За археологију југоисточне Србије важан маркер који обележава крај овог периода, јесте рушење зграде музеја у Нишу током савезничког бомбардовања 2. септембра 1944. године.

светског рата, док су оба локалитета данас потпуно девастирана изградњом савремених стамбених објеката. Поред ископавања Васић је током исте кампање обавио и мања рекогносцирања у појединим рејонима Алексиначке котлине. Обиђен је један праисторијски локалитет у долини Турије и „преисторијска налазишта“ у атару села Корман. Међутим, аутор не помиње називе потеза, као ни прецизније позиције поменутих локалитета (Васић 1910: 274).

Сл. 4. Пионири стручних археолошких истраживања у Алексиначкој котлини

Михаило Валтровић

Милоје Васић

Истраживања везана за делатност Музеја града Ниша (1933-1944)

Током прве половине XX века институционализација археолошких установа на регионалном и локалном нивоу је ретка и изузетна појава. Осим Војводине где су први музеји настали још у време Аустроугарске монархије,²² развијање музејске делатности у унутрашњости Србије је имало знатно позније датуме.²³ Те се стога за територију Алексиначке котлине и југоисточне Србије може издвојити једна кратка, али изузетно значајна истраживачка фаза која подразумева време деловања једине локалне археолошке институције у региону – Музеја града Ниша (1933-1944).

Још пре оснивања нишког музеја љубитељи старина из региона су годинама брижљиво прикупљали праисторијски материјал из читаве Моравске бановине, који је са оснивањем Музеја постао саставни део његове збирке.²⁴ Након оснивања Музеја града

²² Најстарији војвођански музеји су настали у: Белој Цркви (1877), Вршцу (1882), Сомбору (1883), Суботици (1895), Сремској Митровици (1895) и Зрењанину (1906).

²³ У међуратном периоду на територији Србије основано је свега неколико музеја: Панчево (1923), Нови Сад (1933) и Шабац (1933).

²⁴ Тако је праисторијска збирка приликом оснивања Народног музеја Ниш (1933) стартовала са 715 одабраних предмета и мноштва керамичких и других фрагмената чији број је већ 1938. године порастао на укупно 11 000 предмета, што је ову колекцију сврстало у једну од најбогатијих у Краљевини. Део тог материјала је потекао и са територије Алексинца. (Петровић 2005: 51-52.); Архива Народног музеја у

Ниша (23. априла 1933. год.) ситуација се није нарочито професионализовала услед недостатка адекватних домаћих кадрова, али је направљен изузетан и значајан корак у документовању налазишта и прикупљању праисторијског материјала који је до музејске збирке најчешће долазио путем рекогносцирања, откупа, поклона као и бројних ентузијастичких ископавања мањег обима, која су највећим делом финансирана из приватних фондова.²⁵

Захваљујући залагању тадашњег чиновника при управи Моравске бановине у Нишу, Адама Оршића-Славетића, реализован је између 1932. и 1935. године обиман пројекат на прикупљању података о археолошким налазиштима и налазима на територији готово читаве Моравске бановине. Реализацији пројекта је претходило оснивање Бановинске археолошке комисије при Просветном одељењу, која је конституирана одлуком тадашњег бана Моравске бановине - Јеремије Живановића (Бошковић 1936: 193). Радну иницијативу је подржало Министарство просвете Краљевине Југославије, па је преко просветних реферата прикупљено око 2500 извештаја из готово свих срезова и општина са територије Моравске бановине (Бошковић 1936; Петровић 2005: 59; Јеремић 2013; Јанковић 2016: 857). Подаци о старинама из Алексиначке котлине су прикупљани путем кореспондентне анкете која је упућена свим општинским управама у Алексиначком и Моравском срезу. Према стандардизованим формуларима и упутствима, одговоре на анкету је слала свака месна канцеларија за матичну област у виду табеларно приказаних података који су се односили на локацију са археолошким остацима или на потез са специфичним топонимом (Селиште, Градиште, Гробљиште итд). Анкетарне упитнике су највећим делом попуњавали начелници општинских управа, али и учитељи, управитељи школа и председници судова. Они су потом слани просветном одељењу Моравске бановине у Нишу, а након тога и Музеју града Ниша. За Алексиначки и Моравски срез сакупљено је преко 100 документираних јединица о потенцијалним археолошким локалитетима из атара 40 општинских управа. Иако су анкету попуњавала нестручна лица, на основу описних информација из документа могуће је издвојити 7 локација на којима је прилично јасно сугерисано да се могу очекивати потенцијални остаци из праисторије,²⁶ док је знатно већи број локација са карактеристикама археолошког налазишта из неодређеног периода прошлости.

Податке из анкете тадашњи Музеј града Ниша је искористио за формирање јединствене картотеке археолошких налазишта и налаза, која је добрим делом остала сачувана до данашњих дана. Поред анкете, за потребе прављења картотеке као и богаћења музејске збирке спровођена су опсежна рекогносцирања на простору читаве Моравске бановине. Тим путем активисти нишког музеја евидентирају праисторијске локалитете код Лужана, Моравца, Нозрине, Врћеновице, Горње Топонице, Кравља и других места у Алексиначкој котлини. Главни покретачи ових пионирских истраживања били су Адам Оршић-Славетић (чиновник Банске управе), Рудолф Братанић (професор филологије), Александар Ненадовић (чиновник Банске управе), Боривоје Гојковић

Нишу (даље навођење: АНМН), Ненадовић, Александар - Летопис Народног музеја Ниш, (рукопис) стр. 1-7.

²⁵ АНМН, Ненадовић, Александар - Летопис Народног музеја Ниш, (рукопис) стр. 12-21.

²⁶ Углавном су у питању локације са могилама и места на којима су пронађене камене алатке.

Савремена археолошка истраживања

Нови развојни период у археолошким истраживањима Алексиначке котлине почиње са окончањем Другог светског рата и траје до данашњих дана. Српска археологија, слично као и националне археолошке школе у другим некадашњим југословенским републикама, направила је највећи напредак тек након ратних година и комплетне промене државног режима. Видан напредак се најизразитије примећује у погледу ширења институционалне мреже на регионалним нивоима и упошљавања знатно већег броја археолога (Novaković 2014: 104-128). Тако је убрзо након рата (1947) обновљен некадашњи Музеј града Ниша, сада под новим називом Народни музеј Ниш. Тренд оснивања музеја и завичајних збирки наставили су и други градови у југоисточној Србији: Пирот (1947), Лесковац (1948), Прокупље (1948), Крушевац (1951), Врање (1960), Димитровград (1962), Алексинац (1963), Сврљиг (2001) и Бела Паланка (2011). Од осталих институција важних за истраживање праисторије на територији јужноморавске области важно је поменути оснивање Археолошког института у Београду (1947) и Завода за заштиту споменика културе Ниш (1966). Успешним оформљавањем археолошких институција на регионалним и локалним нивоима српска археологија се ослободила утицаја форсираних од стране ретких појединаца, који су личним афинитетима значајно утицали на развој, креирање правца и углед домаће археологије (Novaković 2014: 114-124; Palavestra 2012; 2013).

Прве године након Другог светског рата обележене су обновом и консолидацијом читаве земље, што се одразило на застој у археолошким истраживањима како у области Алексиначке котлине, тако и на територији читаве Србије. Прво послератно саветовање археолога ФНРЈ одржано је у Нишкој Бањи 1950. године (Грбић 1951: 278), чиме је одата почаст Музеју у Нишу који је највише страдао у рату, а уједно је направљен и први корак ка оживљавању археолошких делатности у овом делу Србије. Већ тада је одлучено да се даљи правац истраживања у јужноморавском сливу базира у првом реду ка планској и систематској проспекцији, а у циљу евидентирања што већег броја археолошких налазишта (Гарашанин, Гарашанин 1951: 5-6).

Прво рекогносцирање (1948-1955) након Другог светског рата на територији Алексиначке котлине обављено је у организацији Археолошког института под теренским руководством М. Грбића уз асистенцију М. Гарашанина, а као представник нишког музеја учествовао је Душан Крстић, тадашњи кустос (Петровић, 2005: 240-241). Пре почетка пројекта обављена је опсежна хронолошка и културолошка систематизација археолошке грађе и документације, углавном из периода пре Другог светског рата. Коначан производ ових напора било је објављивање вероватно и најцитираније домаће археолошке публикације *Археолошка налазишта у Србији* (1951), којом се постављају темељи и основне смернице за будућа археолошка истраживања на простору читаве Србије (Гарашанин, Гарашанин: 1951). Један од значајних извора овог дела били су депо и архива Народног музеја Ниш, који је током предратног периода сакупљао грађу са подручја читаве Моравске бановине.

Пројект рекогносцирања Јужног Поморавља извођен је у неколико кампања, а обилажен је шири терен на подручју читавог слива. У Алексиначкој котлини (1951. и 1955. године) су теренском аутопсијом проверени предратни подаци о праисторијским

локалитетима, а откривено је и неколико налазишта до тада непознатих у археолошкој литератури. Неколико година касније (1957) иста екипа је поновила рекогносцирања у широј области прикупивши додатне податке о локалитетима, који су послужили као полазна основа за каснија ископавања Школске баште у Рутевцу, некрополе у селу Мађија и тумула код села Моравца (Тодоровић, Симовић, 1958: 267, Тасић, 1965: 187, Вучковић-Тодоровић, Тодоровић, 1958: 287). Учесће у пројекту преузимају и остали музеји у региону, па се током (1955-1958) године прикључује музеј у Крушевцу који организује рекогносцирања на територијама општина Брус, Александровац, Алексинац, Ражањ и Варварин, а на челу са Емилијом Томић (Стојић, Чађеновић, 2006: 9).

Прикупљени теренски подаци са рекогносцирања Археолошког института 1951. године (Garašanin 1954: 26, Т.III/3-6) су утицали да се обаве ревизиона ископавања на локалитету Јеленац у Алексинцу. Ископавања су спроведена током јуна месеца 1955. године под руководством Радослава Галовића (Народни музеј у Београду) (Галовић 1957; Галовић 1959). Резултати истраживања су показали да је на Јеленцу постојало насеље са два енеолитска хоризонта становања (Галовић, 1959: 330-332) али публиковани подаци нису разјаснили хронолошки однос пронађеног материјала. Следећа истраживања на територији Алексинца организовао је 1957. године Народни музеј Ниш у селу Рутевцу. Ископавања су била заштитног карактера, а истраживана је некропола из бронзаног доба под руководством Ј. Тодоровића (Музеј града Београда) и А. Симовића, (Народни Музеј Ниш) (Тодоровић, Симовић 1958).

Током трајања земљаних радова на изградњи аутопута *Братства и јединства* на деоници Ниш - Параћин (1958-1959) у више наврата је обилажена деоница која пролази дуж Алексиначког Поморавља, приликом чега је на неколико локација пронађен и прикупљан праисторијски материјал. У овој акцији учествују археолози из Археолошког института и Републичког завода за заштиту споменика, док од стране нишког музеја рад на терену обављају Александар Ненадовић, Александар Симовић и Миодраг Вуковић.³⁰

У организацији Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије, током јула месеца 1958. године Блаженка Сталио и Душан Крстић извршили су заштитна ископавања мањег обима на локалиту Тршевине, тј. Бујмир поток у атару села Алексиначки Бујмир. Ископавања су спроведена у оквиру заштитних радова на изградњи деонице аутопута од Параћина до Ниша. Том приликом је установљено постојање слоја из бронзаног доба, али како је због поштовања зоне експропријације аутопута ископана само јужна периферија локалитета, није се дошло до значајнијих резултата.³¹ У склопу исте заштитне кампање ископавани су још локалитети: Периловац код Ражња (ископавали: Ј. Тодоровић и В. Трбуховић), локалитети Делнице (А. Цермановић-Кузмановић) и Делиградски шанчеви (пуковник С. Драганић) код села Делиграда, локалитет Кршевина код села Глоговца (Б. Сталио и Д. Крстић) и локалитет Кара(в)улиште у Алексиначком Бујмиру (А. Симовић), али о овим истраживањима немамо никаквих пратећих података.³²

³⁰ АНМН, Археолошки извештаји и теренски записници за 1959. године.

³¹ АНМН, Извештај 01-881/1. (21. јул 1958. год.)

³² АНМН, Решење бр. 983. (5. јул. 1958. год.)

Сл. 7. Екипа приликом археолошких ископавања код Ал. Бујмира од 7. до 18. јула 1958. год. (АНМН)

Сл. 8. Екипа приликом археолошких ископавања код Делиграда од 7. до 18. јула 1958. год. (АНМН)

Године 1959. почиње се са систематским ископавањима на локалитету Друговац у Црнокалачкој бари. Иако је локалитет био познат још из предратног времена (Марковић 1936: 5), он је археолошки детерминисан тек након систематског рекогносцирања археолошког института и нешто касније Народног музеја у Крушевцу (1958). Ова рекогносцирања су послужила као основа за каснија археолошка ископавања која је током 1959. и 1960. паралелно обављао Народни музеј у Крушевцу и Народни музеј у Београду, (Tasić, Tomović 1960; Галовић, 1960; Tasić, Tomović 1969: 10).

Шездесетих година Народни музеј у Нишу започиње опсежна рекогносцирања којима покрива шири регион у Понишављу и Јужном Поморављу. Године 1962. и у три наредне, под руководством др Радивоја Љубинковића, кустоси нишког музеја Радмила

Ајдић, Бојана Дељанин и Петар Петровић систематски обилазе велики број локалитета у алексиначкој, сокобањској, сврљишкој, белопаланачкој, пиротској, димитровградској, прокупачкој и куршумлијској општини, при чему је забележен велики прилив новог археолошког и етнографског материјала. Археолошко-етнолошка рекогносцирања већег обима настављена су и током 1967. и 1969. године, на територијама Ниша, Сврљига, Димитровграда и Прокупља.³³

Народни музеј у Крушевцу током 1968. године, спроводи мања археолошка ископавања на западној периферији Алексиначке котлине у долини Позлатске реке недалеко од села Позлата. Истраживања су обављена под руководством Емилије Томић, приликом чега су отворене три сонде у којима је откривен археолошки материјал на основу кога је установљено да се ради о остацима насеља из позног бронзаног доба (Томић 1968: 32).

Рекогносцирања нишког музеја током седамдесетих година се ређе спроводе због недостатка финансијских средстава, па се углавном своде на појединачне обиласке који се организују према потреби у уже одређеним областима око Ниша и Алексинца. У таквим приликама радници музеја су често посећивали места случајних налаза, па је на такав начин регистровано постојање неких праисторијских налазишта на територији села Вакупа (1972), Прасковчета (1974) и Грејача (1974).³⁴ Међутим, током 1971-1973. године музеј је учествовао у рекогносцирањима која је организовао Завод за заштиту споменика културе Ниш. Чланови екипе у овим истраживањима били су Борислав Андрејевић, Сима Гушић и Јован Шурдиловић као радници Завода, док су из нишког музеја учествовали кустоси античке и праисторијске збирке - Александар Јовановић и Радмила Ајдић. Пажња је усмерена на истраживање области у сливу Топоничке реке, где се региструју локалитети у атарима села: Г. Трнаве, Велепоља, Г. Крупца, Паљине, Миљковца, Кравља и Лабукова.³⁵

Кратак период обилажења и документовања археолошких налаза и налазишта реализованих од стране музеја у Алексинцу почео је са запошљавањем археолога Александра Ратковића из Требиња, који је у овој институцији на месту директора радио свега годину дана (1973-1974) (Никезић 2010: 90). У том периоду Ратковић је са сарадницима обишао десетак локалитета у Алексиначкој котлини, пописавши при томе и поједине налазе које су му мештани пружали на увид или располагање, о чему је оставио уредне извештаје и фотографије. Од праисторијских локалитета посећених том приликом могу се издвојити: Неине њиве код Катуне, Школска башта у Рутевцу, Коњарник код Моравца и још неке неименоване локације у Житковцу и Нозрини.

Почевши од 1981. па све до 1987. године екипа нишког музеја у саставу: Наталија Ђурић, Душанка Јанковић-Михалцић и Слободан Дрча организује низ теренских проспекција у Алексиначкој котлини. Тих година регистрована су праисторијска налазишта у атарима села: Делиграда (1981), Доње и Горње Трнаве (1982), Горње

---

³³ АНМН, извештај бр.249/9; Дневник Радмиле Ајдић у рукопису, тадашњег кустоса праисторијске збирке у Народном музеју Ниш.

³⁴ АНМН Личне белешке и дневник Радмиле Ајдић у рукопису.

³⁵ АНМН, Археолошки записници, извештаји са рекогносцирања и дневник Радмиле Ајдић у рукопису.

Топонице (1982), Бербатова (1982), Лужана (1982), Моравца (1982,1984), Трњана (1984), Радевца (1984), Белог Брега (1985), Житковца (1985) и Добрујевца (1987).³⁶

У периоду између 1981-1989 године Балканолошки институт САНУ је у оквиру ширег пројекта о предримској Дарданији, а у сарадњи са Бруклин колеџом Универзитета у Њујорку и Народним музејом у Крушевцу отпочео систематска сондажна рекогносцирања неколико микрорегија у крушевачком окружју, међу којима се налазила и област у сливу Рибарске реке, која регионално-географски припада Алексиначкој котлини. Током трајања овог пројекта обављена су сондажна ископавања на локалитетима Позлатска река у атару села Позлата и локалитету Градина код села Каоник. Резултати ових истраживања су показали да је на локалитету у Позлати заступљен слој са грађевинским и керамичким остацима Медијана групе, док је у Каонику на основу покретног материјала регистровано винчанско насеље ([Palavestra, Bankoff 1986:67-68](#); [Палавестра, Банкоф 1986](#); [Bankof, Palavestra 1986](#); [Палавестра 2001: 195-198](#)).

Током деведесетих година организују се рекогносцирања ширег подручја Крушевачког округа којим су биле обухваћене области Алексиначке котлине, а обављали су га стручњаци Завода за заштиту споменика културе Краљево и крушевачког музеја у периоду између 1995. и 1999. године. У спровођењу теренске проспекције учествују: Маја Ђорђевић, Гордана Чађеновић, Душан Рашковић, Никола Берић и Милан Трифуновић. Том приликом су евидентирани праисторијски локалитети на северним обронцима Великог и Малог Јастрепца, Мојсињских и Послонских планина ([Рашковић 1998](#); [Народни музеј Крушевац, 2000](#); [Чађеновић, Трифуновић 2002](#); [Чађеновић 2003](#); [Ђорђевић, Рашковић 2004](#); [Чађеновић 2007](#); [Рашковић 2009](#); [Чађеновић 2009](#); [Рашковић, Чађеновић 2013](#)).

На почетку новог миленијума археолошка истраживања на територији Алексиначке котлине су готово потпуно прекинута. Забележене су само спорадичне теренске акције мањег обима, које су спроводили музеји у Нишу и Крушевцу, али су оне биле усмерене ка истраживању налазишта из историјских периода.

На иницијативу Завичајног музеја у Алексинцу током 2014. године Археолошки институт је покренуо пројекат рекогносцирања Алекиначке општине. Учесће у истраживањима је поред матичног музеја узео и Народни музеј у Нишу. Током 2014-2016. године реализоване су три кампање пројекта *Археолошка перспекција алексиначке општине*.³⁷ Прва кампања спроведена је у новембру 2014. године, друга током марта и априла 2015. године, а последња током новембра 2016. године. Спроведено истраживање део је вишегодишњег програма са задатком да се путем прикупљања просторних података о налазиштима и њиховој широј околини, разумеју обрасци насељавања у доњем току Лужне Мораве кроз све периоде прошлости ([Милановић et al. 2016](#); [Милановић, Милојевић, 2016](#)).

---

³⁶ АНМН, Археолошки записници, извештаји са рекогносцирања и Дневник археолошких рекогносцирања 1981-1994 у рукопису Наталије Ђурић.

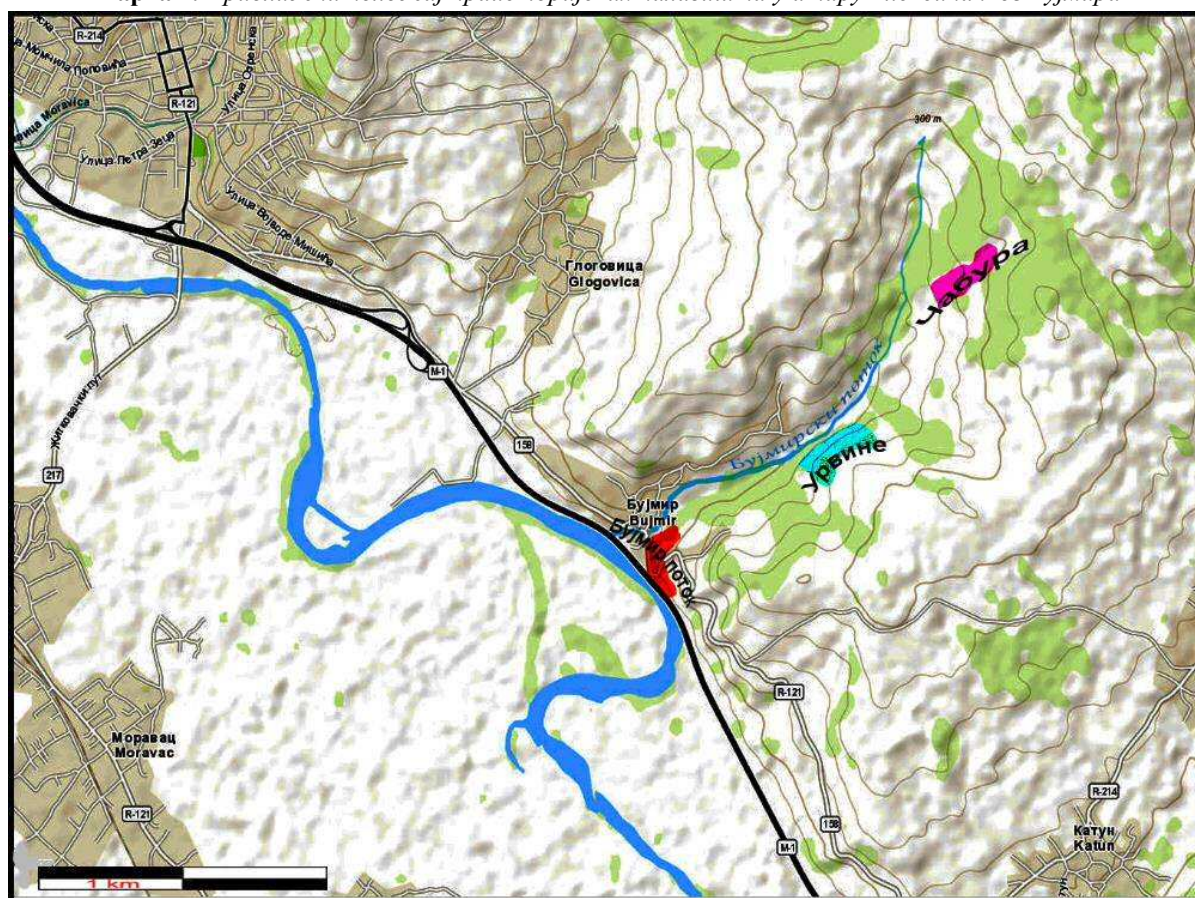
³⁷ Пројекат је спроведен у склопу ширег пројекта Археолошког института: *Археологија Србије: културни идентитет, интеграциони фактори, технолошки процеси и улога централног Балкана у развоју европске праисторије*. Истраживањима руководи др Драган Милановић са Археолошког института уз сарадњу аутора ове публикације и Александра Никезића, директора Завичајног музеја у Алексинцу.

ПРАИСТОРИЈСКА НАЛАЗИШТА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ

АЛЕКСИНАЧКИ БУЈМИР

Алексиначки Бујмир подразумева сеоско насеље смештено на десној обали Јужне Мораве, 3 км источно од Алексинца. Атар села се простире на благом побрђу које је сконцентрисано око уске долине локалног потока кога мештани у горњем току називају Бучина, а у доњем Бујмирски. Морава је пре савремене регулације водотока код насеља у Алексиначком Бујмиру правила једну већу лактасту окуку која је својим ерозивним дејством дубоко усекла Бујмирско побрђе, начинивши тако високу и стрму речну терасу (t1). Овакав терен није дозвољавао формирање већих обрадивих површина уз десну обалу Јужне Мораве, па је највећи део пољопривредног земљишта у Бујмиру распоређен у залеђу, на побрђима са обе стране Бујмирског потока, док је само сеоско насеље наставило развој на површини изнад Моравске терасе. Такве карактеристике дале су Бујмиру одређене дефанзивне повољности као и одличан преглед комуникационих праваца у Моравској долини.

Карта 1. Приближни положај праисторијских налазишта у атару Алексиначког Бујмира

Čabura

Атар Алексиначког Бујмира рекогносциран је у организацији Археолошког института 1955. године, приликом чега је установљено постојање два локалитета са

праисторијским слојем. Локалитет под називом Чабура евидентиран је на потезу Ограђе, 2 км ка североистоку од сеоске цркве. Налазиште је смештено на падини са леве стране Бујмирског потока где правцем З-СИ прати јаругу пресушеног потока. На површини ораница пронађени су фрагменти праисторијске и средњевековне керамике.³⁸ Није познато где се налази материјал са рекогносцирања овог локалитета, али је према прелиминарним резултатима рекогносцирања из 2014. године³⁹ утврђено да површински налази керамике припадају периоду старијег гвозденог доба и раног средњег века.

Урвине

Локалитет Урвине је познат на основу неколико случајних налаза посуда које је откупио Народни музеј у Нишу.⁴⁰ На локацији никада није вршена археолошка проспекција, али је положај потеза јасно означен на топографским картама и добро познат мештанима јер се на њему активно спроводе пољопривредни радови. Потез Урвине се налази источно од најсевернијег засеока Бујмира, на падини изнад леве обале Бујмирског потока, тако да се налази низводно од локалитета Чабура. Падина се уздиже високо и стрмо изнад данашњег тока реке (око 50 м висинске разлике), па су честа одроњавања земљишта због чега је читав потез и добио назив.⁴¹ Материјал из праисторијске збирке нишког музеја може се везати за рани/средњи неолит и старчевачку културну групу.

Сл. 9. Налази са локалитета Урвине (збирка НМН)

Тршевине / Кара(в)улиште / Бујмир поток

У организацији Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије Б. Сталио и Д. Крстић извршили су заштитна ископавања мањег обима на локалитету Каравулиште у селу Бујмир код Алексинца током јула месеца 1958. године и то у оквиру заштитних радова на изградњи аутопута *Братство и јединство* (Београд – Ниш). Отворена је сонда величине 6 x 2 м, а постављена је по дужини косе на којој се простирало насеље чији центар је захватао површину на оближњем узвишењу. Том

³⁸ АНМН, Археолошки записник бр.18. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

³⁹ Рекогносцирања су обављана у склопу пројекта: *Археолошка проспекција алексиначке општине*.

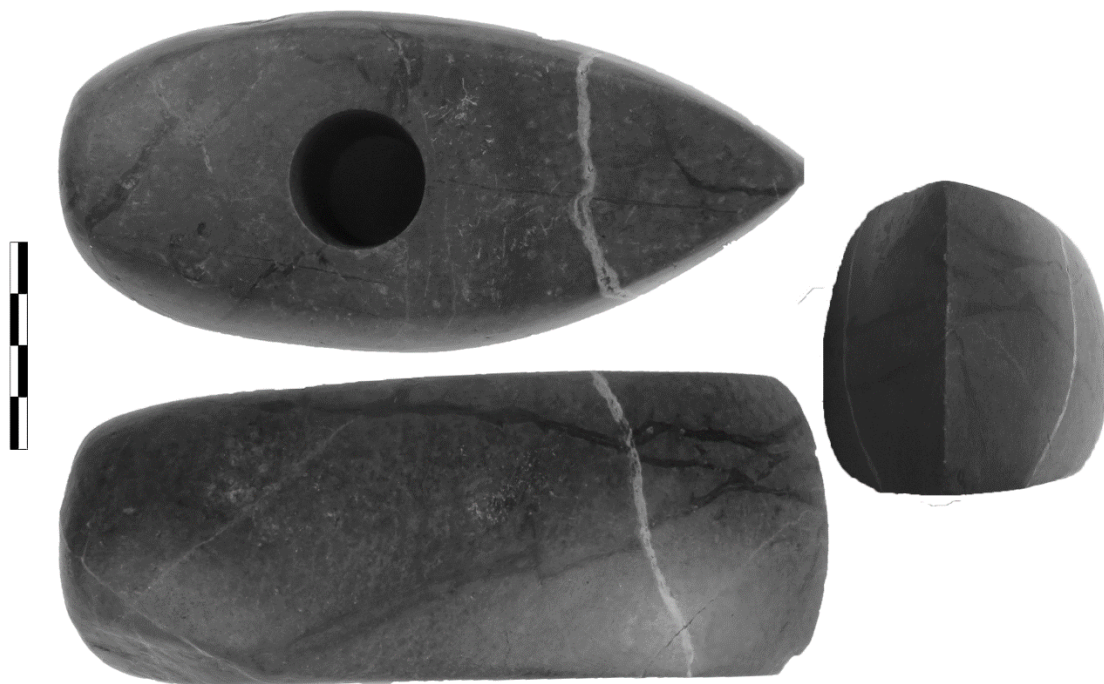
⁴⁰ Музеју је налазе продао Славиша Динић, вајар из Ниша.

⁴¹ На информацијама о потезу Урвине захваљујемо Животи Миленковићу, председнику месне заједнице Алексиначки Бујмир и Срђану Живановићу, пољопривреднику из Алексиначког Бујмира.

приликом је установљено постојање јама са материјалом из бронзаног доба (Јуришић 1961: 275), али како је због поштовања зоне експропријације аутопута ископана само јужна периферија локалитета, није се дошло до значајнијих резултата.⁴² Није познато где се налази материјал са ових ископавања, али у кратком извештају са ископавања стоји белешка да налаза има мало и да ће бити депоновани у Заводу за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС, где је предата и сва техничка документација.⁴³ У евиденцији Народног музеја Ниш среће се вероватно исти локалитет, само под називом Бујмир поток. Положај налазишта је на овом месту детаљније описан и подразумева локацију у самом селу на благој заравни уз југозападну падину брда званог Караулиште, недалеко од некадашњег ушћа Бујмирског потока.⁴⁴

Сл. 10. Налаз глчане камене секире са непознате локације у атару Ал. Бујмира (збирка НМН)

АЛЕКСИНАЧКИ РУДНИЦИ

Алексиначки Рудници представљају приградско насеље на северозападној периферији Алексинца. Атар насеља захвата централни део ниског, али издуженог побрђа званог Брег (322 м). Испод западних падина Брега простире се Јужноморавска долина, док уз источно и југоисточно подножје протиче Сокобањска Моравица. Таквим положајем овај терен има прилаз и лак приступ на две значајне комуникације. Испод југозападних обронака Брега пролази аутопут Београд-Ниш (Е75), док долином Моравице са његове североисточне стране пролази регионални пут Алексинац–Сокобања–Књажевац (Бољевац). У морфолошком погледу читав терен је благо

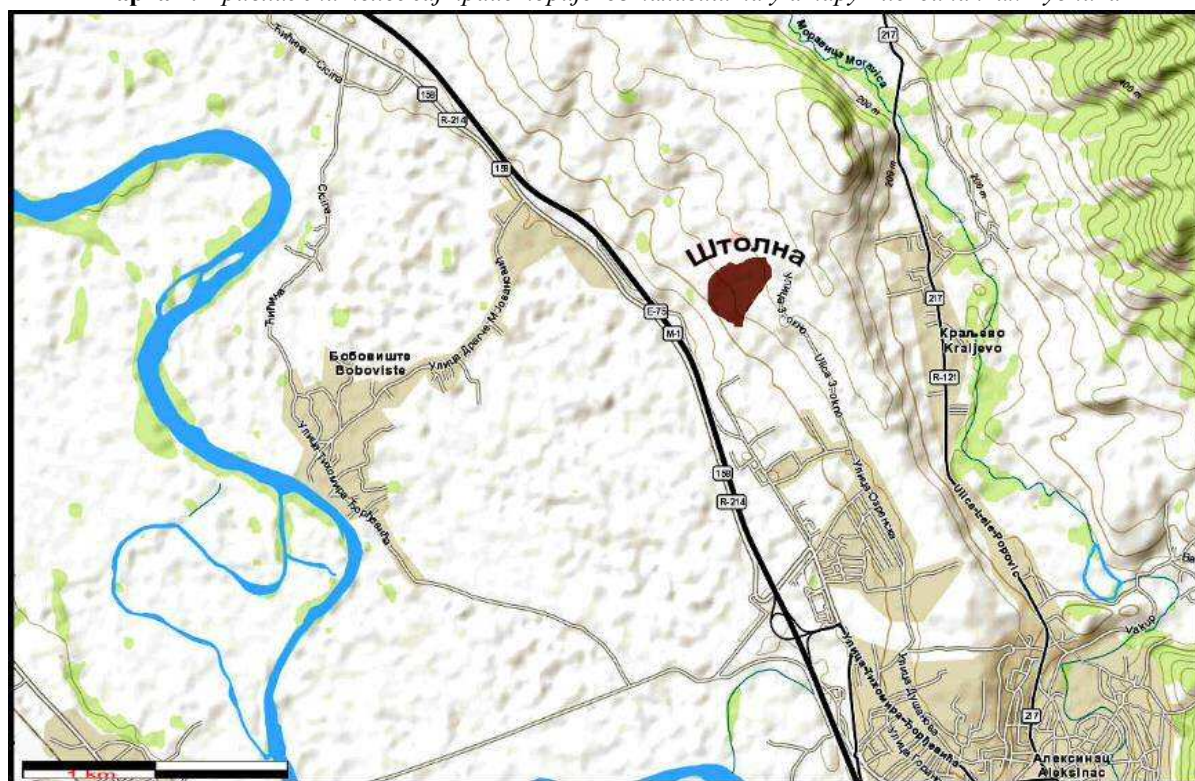
⁴² АНМН, Извештај са ископавања бр. 01-881/1, под датумом 21. јул 1958.

⁴³ Исто

⁴⁴ АНМН, Археолошки записник бр.2. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

заталасан и брежуљкаст са највишим котама на Куриловци (322 м), Великој китици (259 м) и Логоришту (284 м), са којих се пружа одличан преглед ка алувијалним равнинама Јужне Мораве и Моравице чија просечна надморска висина достиже 170 м. Иначе, читаво подручје представља богато лежиште мрког угља и угљеног шкриљца које се интензивно експлоатисало у периоду од оснивања рудника 1883. године, па све до велике несреће 1989. године када је рудник коначно затворен.

Карта 2. Приближни положај праисторијског налазишта у атару Алексиначких Рудника

Штолна / Пиштак / Друго алексиначко окно

Позиција на којој је регистровано праисторијско насеље управа Алексиначког рудника је називала Друго окно, јер се налази нешто ниже од депоније рударске јаловине. Мештани локацију најрадије називају Штолна, док се у катастру води под називом Пиштак. Локалитет је добро познат мештанима Алексинца као место на коме се изоравају фрагменти керамике, фигурина, жртвеника па чак и комплетно очуваних посуда (кат. 1-5). Иако представља изузетно богато и интересно праисторијско налазиште, на њему никада нису спроведена озбиљнија истраживања, а досадашња скромна сазнања су забележена само на основу проспекције и случајних налаза ([Ајдић 1983: 37](#); [Спирић 1995: 26](#); [Стојић 2011](#); [Милановић, Милојевић 2013](#)).

Први помен локалитета забележен је под датумом 11. август 1934. године, а потиче из прегледа археолошких налазишта који је за своју надлежну област упутила Канцеларија краљевачке општине као одговор на захтев Просветног одељења при Моравској бановини. У табеларно приказаном документу се наводи њива Милана

Радичевића на локацији Пиштак, по чијој површини се налазе: „Црепови од разног земљаног посуђа, а из ког доба је не може да се зна, сматра се да је из римског доба“.⁴⁵

Налазиште под називом Штолна први пут је стручно забележено приликом рекогносцирања Археолошког института 1955. године. На основу забелешки са поменутог рекогносцирања сазнајемо да се локалитет простире на падини недалеко од рударских кућица и пола километра од рударског окна. Падина се пружа правцем југозапад-североисток са падом терена ка југозападу и долини Мораве. Простор на коме је забележен праисторијски материјал прати нагиб терена у дужини од 400 м и ширини од 150 м. Бројни керамички фрагменти пронађени на површини опредељени су у период винчанске и Бубањ-Хум I културне групе.⁴⁶

У архиви Завичајног музеја Алексинац се чувају фотографије статуета које је 1982/83. године на овом локалитету пронашао тадашњи студент археологије из Алексинца - Славиша Пантић. На основу Пантићевих запажања М. Спирић у *Историји Алексинца* наводи да је код Другог окна нађено више статуета, минијатурних културних посуда, фрагмената жртвеника, коштаног оруђа и остатака кућног лепа који се приликом обраде земљишта стално изоравају (Спирић 1995: 26).

Са овог налазишта потиче и изузетно занимљив фрагмент зооморфне фигурине (сл. 12) од камена кристаласте структуре која је пронађена заједно са неколико фрагментованих керамичких антропоморфних фигурина винчанске културе. Реч је о животињској глави веома дуге њушке и шкољкасто приказаних ушију, димензија: 7 x 2,5 цм (Стојић 2011: 10-11). Предмети се чувају у приватној збирци Саше Ристића из Рутевца, а 2004. године су биле део поставке на изложби *Археолошко благо Алексиначког Поморавља* коју је организовао Завичајни музеј Алексинац у сарадњи са још неколико колекционара из окружења, приликом чега су сви предмети уредно фотографисани.

Сл. 11. Глава зооморфне фигурине са лок. Штолна код Ал. Рудника (колекција С. Ристића)

Сл. 12. Фигурина од кристала са лок. Штолна (кол. С. Ристића)

⁴⁵ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Алексинац, општина Краљевацка. No. 1391. под датумом 11.8.1934. год.

⁴⁶ АНМН, Археолошки записник бр.21. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

Сл. 13. Налази са локалитета Штолна (колекција С.Пантића, без размерника, фотоархива ЗМА)

Сл. 14. Налази са локалитета Штолна (колекција С.Ристића)

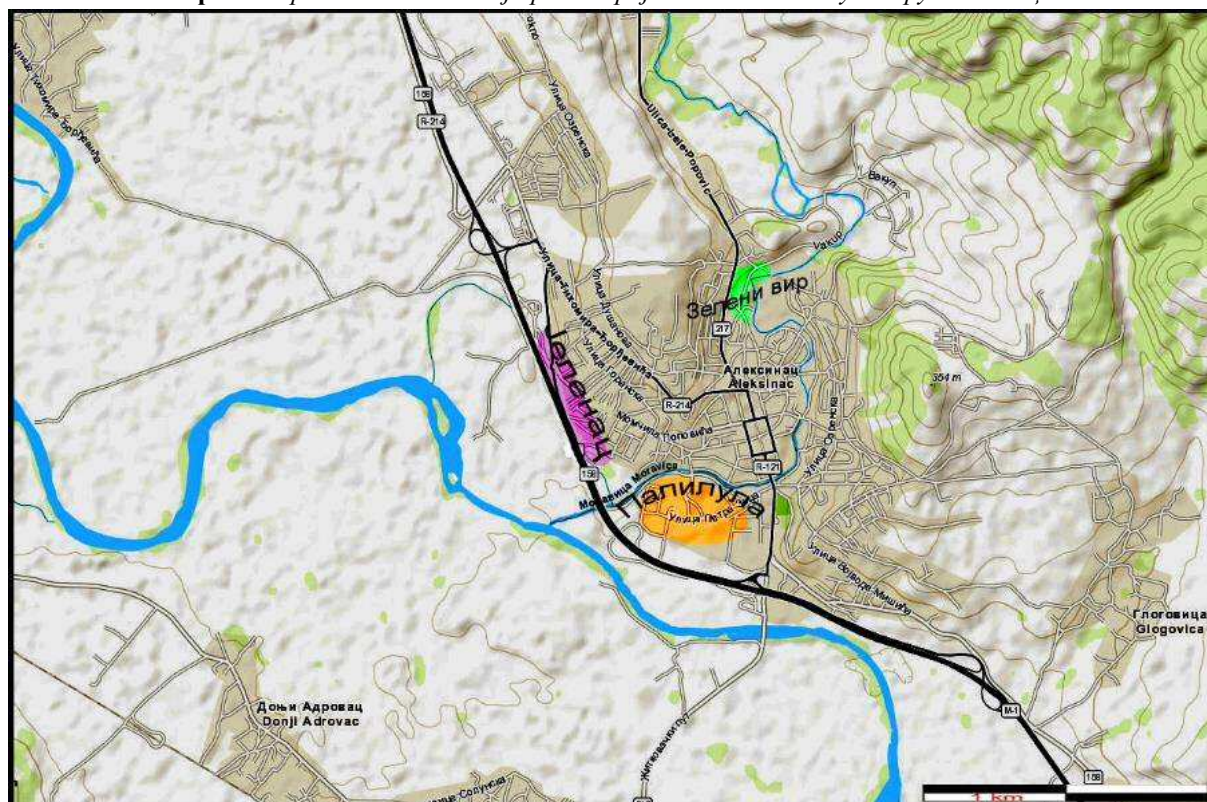

Сл. 15. Налази са локалитета Штолна (колекција С.Ристића)

АЛЕКСИНАЦ

Алексинач данас представља градско насеље које лежи у централном делу истоимене котлине. Само насеље се развило на месту ерозивног проширења реке Моравице недалеко од њеног ушћа у Јужну Мораву. Моравичко проширење код данашњег Алексинача у ствари представља брдима ограђену равницу (површине од 1,65 км²) широко отворену ка алувијалној долини Јужне Мораве. Брда која окружују ову микрокотлину, уједно представљају важне стратешке пунктове о чијој историјској функцији сведоче њихови називи. Тако се на северу уздиже Градиште (228 м), на западу Логориште (228 м), а на истоку Рујевица (352 м). Таквим положајем Алексинач је себи обезбедио добру дефанзивну позицију са изванредним саобраћајним везама дуж долина Јужне Мораве и Моравице.

Карта 3. Приближни положај праисторијских налазишта у атару Алексинача

Јеленац

На локалитету Јеленац у Алексиначу откривено је праисторијско налазиште које су истраживали М. Васић 1910. године и Р. Галовић 1955. године. Налазиште је констатовано на истоименој периферији Алексинача, распрострајеној на речној тераси која се оштро уздизала изнад старог корита реке Моравице, недалеко од њеног ушћа у Јужну Мораву. Некада је читава јужна и источна ивица терасе била оивичена реком Моравицом, међутим, део корита који је пратио јужни обод терасе је физички измештен, тачније исправљен, 60-их година прошлога века. Само праисторијско налазиште налазило се на платоу (приближно 200 x 100 м) уздигнутом 10 м изнад старог корита реке Моравице. Читаво насеље према северу прелази у побрђе звано Логориште (228 м)

на коме су уочени остаци античке осматрачнице (Гарашанин, Гарашанин 1951: 167). Ископавања су вршена уз ивицу платоа изнад старог корита реке Моравице, између данашњих улица Саве Ковачевића и 29. новембра. У време када је Васић вршио ископавања, на локалитету се налазио виноград Пере Тривунца – Пере Маткиног, а у време када је Галовић вршио ископавања, на локалитету се налазила њива породице Николић. Данас се на том локалитету налазе куће које су подигли Миодраг и Бора Николић, а само место ископавања је двориште иза куће коју је подигао Бора Николић (Спирић 1995: 25). Поред праисторијског насеља, у северозападном делу Јеленца регистровани су и остаци из античког периода,⁴⁷ док је средњевековна некропола откривена при јужном ободу терасе (Спирић 1995: 120).

Према резултатима својих истраживања на Јеленцу М. Васић је несигурно претпоставио да је овде егзистирало насеље из гвозденог доба, чије је ближе хронолошко и културолошко опредељење остало нејасно (Васић 1910: 273). У једној каснијој анализи Васић је на основу налаза из Алексинца и Темнића установио постојање нове праисторијске културе, коју је у недостатку аналогија повезао са налазима бронзаног доба из Подунавља и дубовачко-жутобрдском културом (Васић 1912: 23; Гарашанин 1973: 164). Ископавани материјал са Јеленца је нестало током Првог светског рата, а кратак извештај без приложених илустрација није пружио могућност да се донесу ближи закључци о карактеру материјала и релативној хронологији насеља.

Пре Галовићевих ископавања екипа Археолошког института је проверавајући податке из литературе обишла Јеленац јуна 1951. године. Том приликом је сакупљен површински материјал који је указивао на сродности са позноенеолитским материјалом на Бубњу код Ниша (Галовић 1955: 406). Таква ситуација је подстакла потребу да се на локалитету изврше ревизиона ископавања, која су реализована 1955. године под руководством Радослава Галовића. У централном делу насеља биле су отворене три сонде (а, б, ц) величине 3 x 2 м, оријентисане у правцу исток-запад. У току ископавања проширена је сонда „а“ на величину 10 x 16 м. Ископавање је вршено по методу одвајања слојева и затворених налаза. Здравница је достигнута на дубини од 1,20 м, а констатоване су три поднице (на дубинама од 0,78 м, 0,90 м и 1,01 м) на основу којих су издвојена два хоризонта становања, међусобно одвојена слојем шљунка. На основу презентованих података није могуће установити јасан хронолошки однос између поменутих слојева. Галовић наводи да се у оба хоризонта насељавања јављају баденски и костолачки елементи, тако да их није могуће хронолошки јасно издвојити, док додатну конфузију уноси закључак да је у оба слоја заступљен материјал карактеристичан за Бубањ-Хум II културну групу (Галовић 1959: 331-336). Једини хронолошки маркер који аутор напомиње везан је за констатацију да се у старијем слоју орнаменти изводе углавном *Furchentich* техником, док су у млађем хоризонту заступљени облици посуда карактеристични за Бубањ-Хум II (Галовић 1959: 330, 334; Nikolić 2000: 22).

Анализом материјала са Јеленца бавио се М. Гарашанин (Гарашанин 1973: 188-189, 228). Он је сугерисао да је можда реч о једној сасвим раној фази периода Бубањ - Хум II (Гарашанин 1973: 189). На овакву помисао навело га је постојање изражене мешавине баденско-костолачких и бубањско-хумских елемената, који су толико

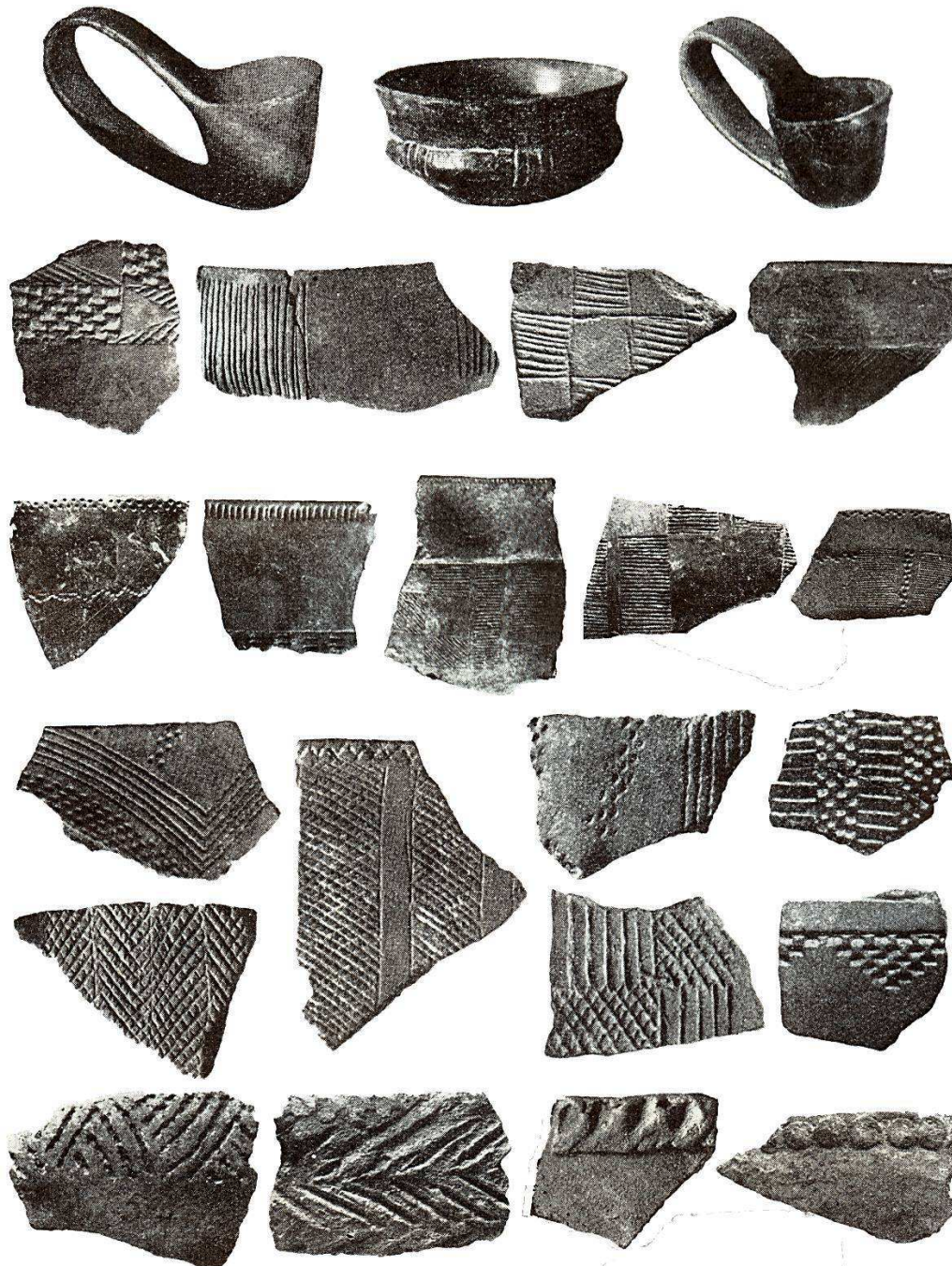
---

⁴⁷ АНМН, Археолошки записник бр. 88. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

наглашени да је тешко не посумњати у блиски додир и прожимање две суседне групе (Гарашанин 1973: 228). На основу публикованих налаза Дубравка Николић је издвојила керамичке форме које припадају носиоцима костолачке и Бубањ-Хум II културне групе, уз неколико импорта који су типични за Коцофени културу (Nikolić 2000: 21). Међутим, највећи недостатак приликом публикавања материјала из кампање 1955. године представља изостанак података о стратиграфској припадности керамичких фрагмената, тако да је данас немогуће реконструисати културну припадност насеобинских хоризоната као ни њихов међусобни однос. Нажалост, провера података више није могућа пошто је локалитет данас потпуно девастиран развијањем стамбених јединица и инфраструктуре у оквиру насеља на Јеленцу.

Сл. 16. Налази пронађени приликом арх. ископавања на Јеленцу 1955. год (преузето из: Галовић 1955)

Зелени вир

Подаци о овом сада већ потпуно девастираном локалитету познати су само на основу налаза три глачане камене секире, које су доспеле до збирке Народног музеја у Нишу као поклон ученика гимназије у Алексинцу. Заправо, назив Зелени вир подразумева насељени простор при северној периферији Алексинца, тако да је потенцијално археолошко налазиште потпуно изгубљено изградњом стамбених објеката. Иначе, локација се налази при јужним падинама брда званог Градиште, на оштро засеченој тераси уз десну обалу Моравице и то код места на коме река прави јачу окуку.

Сл. 17. Глачане камене секире пронађене на локалитету Зелени вир (збирка НМН)

Поменути налази од глачаног камена (сл. 17) су откривени приликом обрушавања речног профила, а до музејске збирке су доспели као поклон ученика гимназије у Алексинцу. Секире са овог локалитета су публиковане у едицији *Археолошка грађа Србије* (Стојић, Јоцић 2006: 102-104), али је положај Зеленог вира погрешно лоциран у атару села Алексиначки Бујмир.

Перфориране камене секире-чекићи појављују се крајем старије фазе винчанске културе (Винча–Тордош II или Винча В), док своју пуну афирмацију доживљавају током позне Винче (Винча-Плочник I-II или Винча C-D) и нарочито у бакарном добу (Антоновић, Ђорђевић 2011). Један од два перфорирана примерка са Зеленог вира представља готово петоугаону алатку са јасно издиференцираним теменом, док је друга секира (фрагментована) листоликог облика са заобљеним теменом. Такви облици су широко заступљени и према аналогијама из Србије и Бугарске могу се везати за период од позног неолита до раног бронзаног доба (Антоновић, Ђорђевић, 2011: 61-62 сл.6/27-28; Александров, Гладичева 1993: 47). Масивна језичаста секира од камена крупнозрне структуре највише одговара инвентару налаза са неолитских локалитета (Антоновић 2002: сл. 1/7, 3/2; Антоновић 2008: fig. 9/A-B; Булатовић, Јовић 2010: Т. LXXX/1) мада се овакав тип јавља и у каснијим епохама. Како осим секира није прикупљен други археолошки материјал, локалитет се не може прецизније хронолошки одредити.

Палилула

Палилула је старо градско насеље у Алексинцу о коме на основу имовинског пописа из 1834. године знамо да је постојало још у време пре прве владавине књаза Милоша (Спирић, 1995: 272). Главни део насеља заузима простор на заравњеном платоу високе речне терасе, формиране изнад леве обале Сокобањске Моравице. Тераса је формирана испод западних обронака Рујевице (352 м), доминантног брда са којег је могућ преглед и Јужноморавске и Моравичке долине. Интезивним развојем Алексинца расло је и насеље у Палилули, па су до средине XX века стамбени објекти у потпуности прекрили плато терасе. Грађевинске активности које су обављане на овој локацији у периоду од готово два века, допринеле су да информације о потенцијалном праисторијском насељу буду готово потпуно изгубљене.

Сл. 18. Случајан налаз бронзане фибуле из насеља. Палилула у Алексинцу (збирка ЗМА)

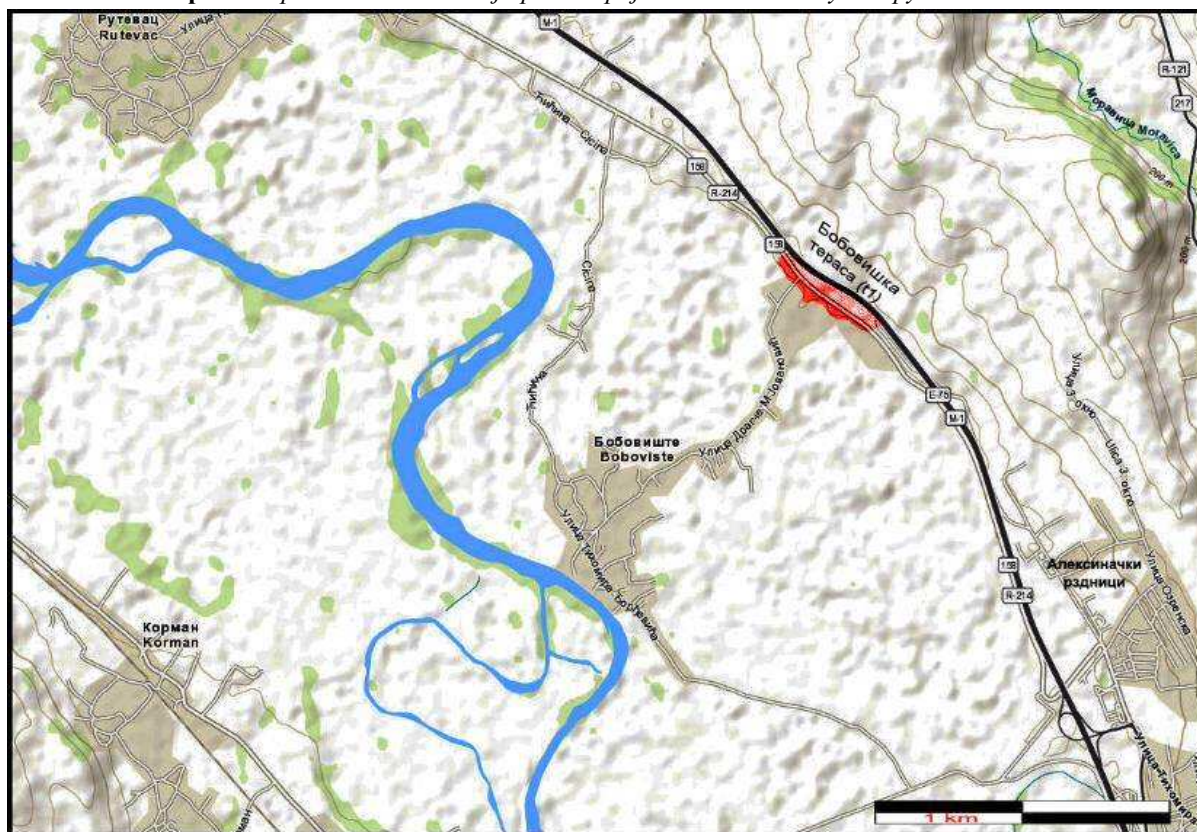

Случајни налаз бронзане лучне фибуле са тордираним луком и дугом плочастом ногом трапезног облика (сл.18), представља једини познати праисторијски артефакт пронађен на простору палилулске терасе. Фибуле оваквих стилско-типолошких карактеристика раширене су на читавој територији централног Балкана (Vasić 1987: 679), као и на налазиштима у западној Бугарској (Bader 1983: 78–80, Т. 26) и јужној Олтенији (Gergova 1987: 44, Т. 13), а опредељују се у период развијеног старијег гвозденог доба и често се на овим просторима повезују са носиоцима басараби стила (Jevtić 2016: 10-11). Према средњоевропској периодизацији овакве фибуле одговарају периоду На С, тачније оквиру трајања VII века пре нове ере (Vasić 1999: 56).

Усамљени налаз фибуле из Палилуле свакако није довољан да потврди постојање праисторијског насеља на овој локацији. Међутим, топографске карактеристике локалитета које се огледају у добром прегледу ширег терена, као и брза веза са комуникационим правцима у долинама Моравице и Јужне Мораве, упућују на могућност постојања праисторијског налазишта.

БОБОВИШТЕ

Карта 4. Приближан положај праисторијског налазишта у атару Бобовишта

Атар села Бобовишта простире се уз десну обалу Јужне Мораве и то на месту где њена алувијална равна захвата најшире пространство у Алексиначком Поморављу. То је ниска (154-158 м) и изузетно плодна равница склона честом плављењу, чији монотони пејзаж једино прекидају бројни обриси старих моравских корита и рукаваца. Из тих

разлога на широком простору бобовишке равнице (око 12 км²) нису регистровани праисторијски локалитети, а према досадашњим сазнањима изгледа да је такав тренд настављен и током античког и средњевековног периода.⁴⁸ По свему судећи, може се претпоставити да је равница око Бобовишта због честих поплава и промена речног тока представљала неповољно подручје за образовање дуготрајнијих насеља, па је највећим делом, што је случај и данас, коришћена као првокласно пољопривредно земљиште.

Село

Досадашњим истраживањима занемариван је простор самог сеоског насеља, које је под називом *Baboistan* забележено још у путопису Јакова Бетзека из друге половине XVI века ([Mataković 1887: 88](#)). Само насеље се највећим делом налази у равници недалеко од обала Јужне Мораве, док је само мали део насеља сконцентрисан на узвишенијој површини прве моравске терасе (t1). Приликом земљаних радова на кућном плацу Срђана Милетића из Бобовишта откопан је један готово комплетно очуван двоухи пехар (сл. 19).⁴⁹ Поменути плац се налази уз регионални пут Алексинац-Делиград⁵⁰ и подразумева обод јужноморавске терасе (t1), која на овом месту заузима узак заравњени простор испод побрђа Мале Кितिце (267 м).

Пехар заобљеног трбуха са вратом левкасте профилације и две дршке овалног пресека које незнатно надвисују обод, представљају карактеристичну форму заступљену у раном и средњем бронзаном добу Јужног Поморавља ([Булатовић, Станковски 2012: 239-240](#)). Појава оваквих форми пехара се најчешће везује за носиоце Бубањ-Хум III културне групе. Хоризонт њиховог становања на локалитету Бубањ код Ниша је датован AMS методом, приликом чега су добијени апсолутни датуми који захватају временски распон између 2140. и 1900. године пре нове ере ([Bulatović, Vander Linden 2017: Tab. I](#)).

Сл. 19. Пехар пронађен на тераси (t1) у селу Бобовишту (кол. С.Ристића)

⁴⁸ Из атара Бобовишта у археолошким записницима НМН познате су само две локације са археолошким остацима. Прва се везује за остатке античког пута које помиње и Т. Ђорђевић (АНМН, Археолошки записници бр.6. и 90.), док је друга везана за надгробни споменик из XVIII-XIX века са локације зване Ђилин гроб. Слична је ситуација и у *Прегледу археолошких налазишта и места са карактеристичним називима Бобовишке општине* (12.08.1934.), где се једино помињу антички остаци на локалитету Зиндан код оближњег села Ђићина (АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Алексиначки, Бобовишка општина, No. 1627. 18.VI.1934.).

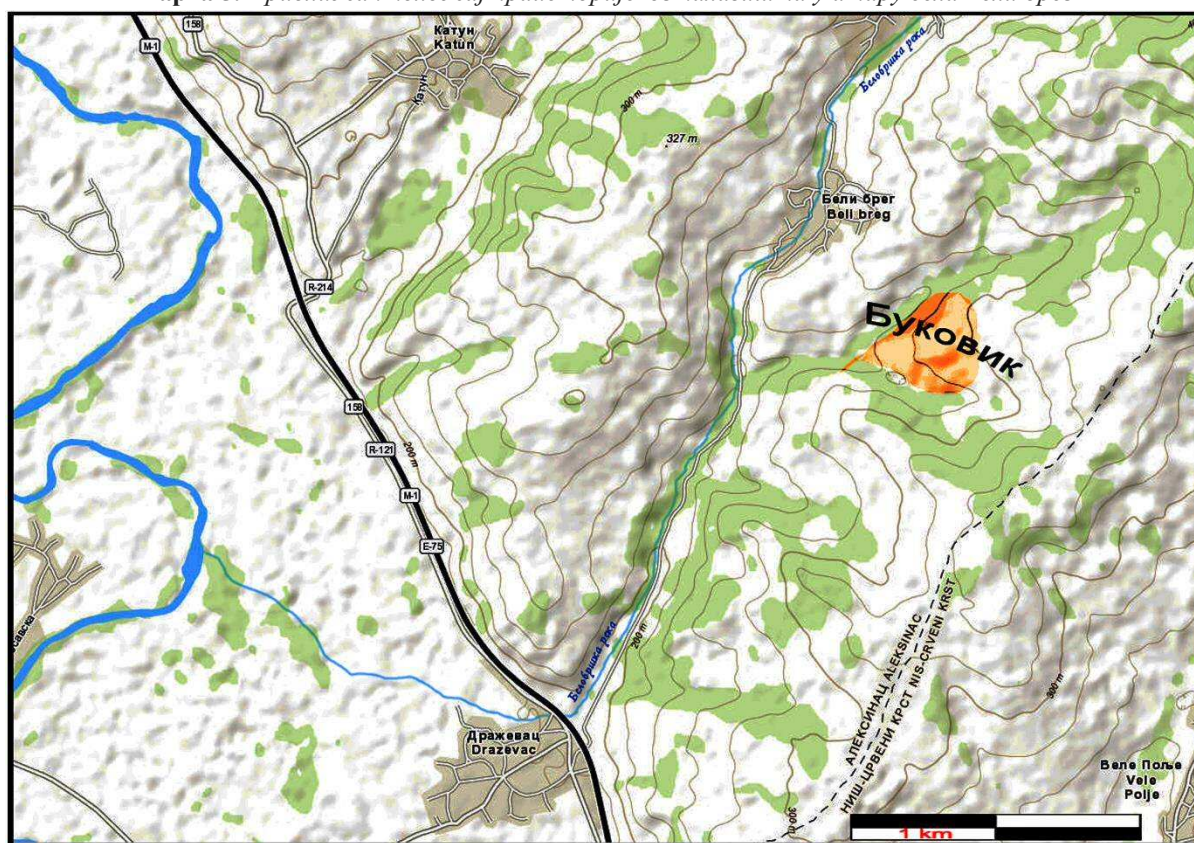
⁴⁹ Пехар се налази у приватној збирци Саше Ристића из Рутевца, документован и презентован је на изложби алексиначког музеја 2004. године ([Јанковић, В. \(ур.\) 2004](#)); Архива Завичајног музеја у Алексинцу (даље навођење: АЗМА), фото-документација са изложбе уз основне податке прибележене на полеђини фотографија.

⁵⁰ Поменути пут пролази паралелно са аутопутем E75 на међусобној удаљености од стотинак метара.

БЕЛИ БРЕГ

Бели Брег је сеоско насеље у општини Алексинац чији атар је сконцентрисан око тока Белобршке реке и то 6,5 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. Само насеље смештено је на готово равномерном растојању између тока Јужне Мораве и јужне границе Моравског Голака, на благо брежуљкастом простору изузетно питеме природе.

Карта 5. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Бели брег

Буковик / Смрдан

Праисторијско налазиште у Белом Брегу забележено је на потезу званом Буковик. Овај потез је познат и под називом Смрдан,⁵¹ а простире се у троуглу између Дубоког потока на западу, Буковичког потока на југу, а недалеко од деонице старог „Бањског друма“⁵² на истоку (Станојевић 2009: 26). Локација је позната на основу објављених алатки од глачаног камена (сл. 20), које су случајно проналазили мештани приликом обраде земље (Станојевић 2009: 57). Поред камених секира на локалитету су пронађени фрагменти керамике⁵³ и старе кованице (Станојевић 2009: 57-58).

⁵¹ Мештани сматрају да је област Буковика богата подземним водама због којих обрадиво земљиште много боље подноси сушне периоде, па стога свако домаћинство има бар по једну парцелу на овом потезу (Станојевић 2009: 25).

⁵² Бањски друм је стари каравански путни правац активно коришћен до почетка XX века, који је преко планине Озрен повезивао Алексиначку и Сокобањску котлину. Постоје индикације да је ова деоница била активна у античком периоду (Шкриванић 1974: 84-85).

⁵³ Осим једног објављеног фрагмента дршке која није индикативна, ауторима није познат керамички материјал са локалитета Буковик.

Према објављеним фотографијама на Буковику је пронађена једна комплетна секира-чекић троугаоног облика од крупнозрног камена са плитком непотпуном перфорацијом. Друга алатка је сачувана само половично и вероватно представља фрагмент мање петоугаоне секире са цилиндричном перфорацијом. Овакви облици каменог оруђа имају највише аналогија са секирама које се проналазе у археолошким слојевима из позног неолита и раног енеолита, али такво хронолошко опредељење не мора да буде искључиво правило (Антоновић, Ђорђевић 2011).

Сл. 20. Случајни налази секира од глачаног камена са локалитета Буковик
(преузето из: Станојевић 2009)

БОЉЕВАЦ - РИБАРСКА БАЊА

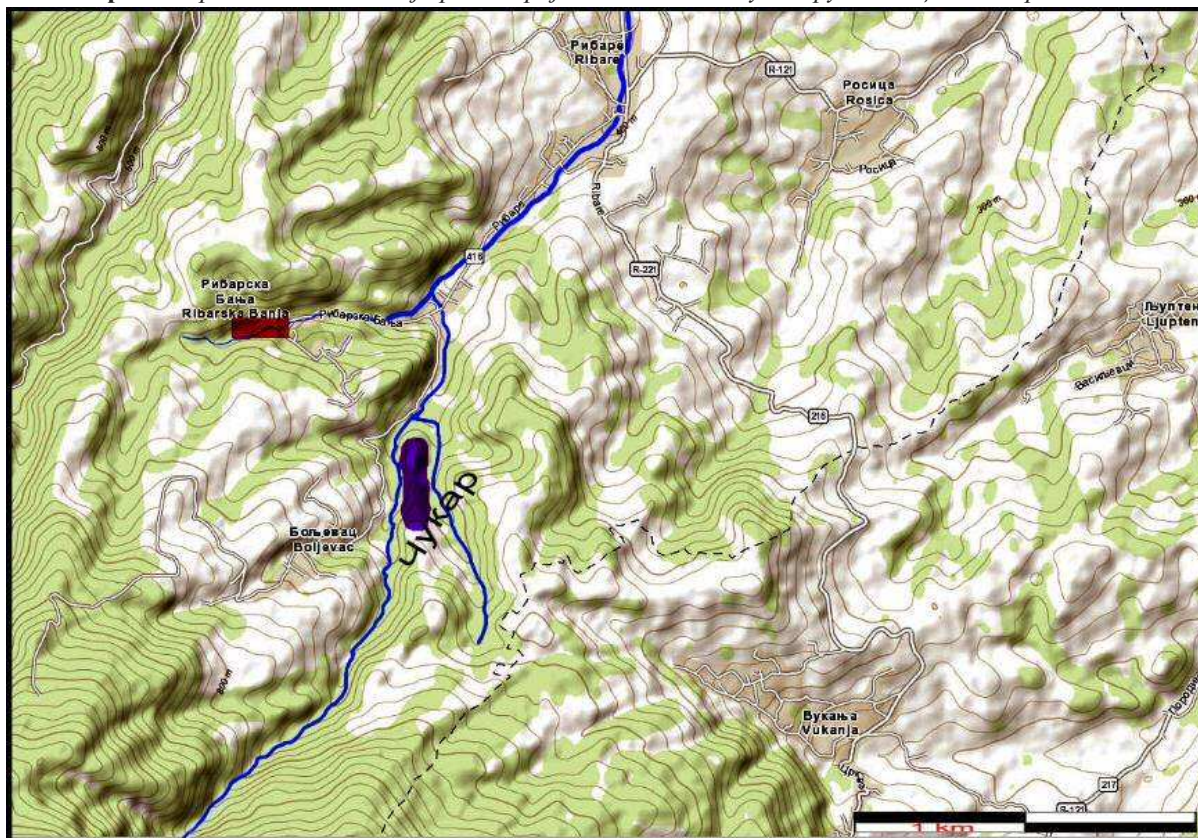
Бољевац и Рибарска бања представљају два међусобно блиска насеља (око 1,5 км удаљености) која административно припадају општини Крушевац, док се њихова географска позиција налази на крајњем западу Алексиначке котлине. То је планинска област смештена испод највишег врха Великог Јастрепца (Велика Ђулица 1491 м) на чијим обронцима извиру бројни потоци који чине горњи слив Рибарске реке, познат по златоносним водама (Rakić *et al.* 1976: 51; Костић 1969: 556). Бољевац је изразито сточарско село које се до Другог светског рата истицало у узгоју коза и оваца (Костић 1969: 551). Иако смештени у дубоком залеђу, Бољевац и Рибарска бања се налазе на комуникацији која преко превоја Грбац повезује Алексиначки и Топлички регион. Оближњи термоминерални извори Рибарске бање са водом (38°C) јаким балнеотерапијских карактеристика (Костић 1979) представљају још један значајан ресурс који је подстицао насељавање ових простора у прошлости.

Чукар

Чукар представља градински тип налазишта смештен у унутрашњости масива Великог Јастрепца. Локалитет подразумева узвишење смештено између токова Големе реке на западу и Барског потока на истоку. Ове две реке се уливају једна у другу испод северне падине Чукара одакле се ток наставља кроз уску долину (дугу око 1 км) све до ушћа у Рибарску реку. Највиши плато Чукара има облик издужене елипсе која се простире правцем север-југ у дужини од 200 м, захватајући ширину од 30 до 50 м. На северном ободу платоа забележени су остаци бедема, док се на јужној страни налази мање узвишење на коме је евидентирана гомила грађевинског шута, па је

претпостављено да се ради о остацима куле. Такође су забележене контуре одбрамбеног рова који је опасивао некадашњу тврђаву (Рашковић 2002: 66; Рашковић, Трифуновић 2004: 73-76; Булатовић, Филиповић 2011: 10; Булатовић, Филиповић 2011а: 32; Чађеновић 2011: 28-29; Рашковић, Чађеновић 2013: 138-139).

Карта 6. Приближан положај праисторијских налазишта у атару Бољевца и Рибарске бање

Керамика пронађена приликом сондажних рекогносцирања терена указује на постојање неколико хоризоната становања. Према керамичким налазима најзаступљенији су фрагменти прелазног периода⁵⁴ који су културолошки повезани са брњичком културом, док су спорадично заступљени фрагменти из позног неолита, развијеног гвозденог доба (На С) и латена (Стојић, Чађеновић 2006: 64-70; Чађеновић 2011: 28-29, Т. III/1-10). Поред налаза керамике Народни музеј у Крушевцу поседује и случајно пронађену оставу коју чине четрдесетак бронзаних и гвоздених предмета (Рашковић, Трифуновић 2004: 75). Инвентар оставе се састоји из гвоздене фибуле типа *aucissa*, фрагмента гвоздене копче типа ламинци, узенгије, фрагмента бронзаног симпулума, гвозденог бријача, фрагмента гвоздених маказа, 2 фрагмента и једне комплетне гвоздене мамузе, 5 гвоздених дршки за котлове, 4 гвоздене аташе за причвршћивање дршки на суду, 2 врха гвоздених копаља, 2 комплетна и 9 делимично очуваних ножева од гвожђа, 2 делимично очувана бронзана ножа, 4 гвоздена трозупца и још неколико лоше очуваних предмета непознате намене (Стојић, Чађеновић 2006: 68-

⁵⁴ Према анализи М. Стојића на Чукару је заступљен материјал из гвозденог доба Ia-Ib, што би према средњеевропској периодизацији приближно одговарало фазама Br D - На А односно временском распону 1300-1000 год. пре нове ере (Stojić 1986).

70, кат.бр.30-71). Индикативни предмети из оставе опредељени су у период позног латена (Булатовић, Филиповић 2011: 13, Т.1/1-6). У прилог овакве хронологије иде и налаз сребрног републиканског денара који је откривен на Чукару у контексту неvezаном за оставу, а налази се у поседу лечилишта Рибарска бања (Рашковић, Чађеновић 2013: 139). Денар представља ковање Марка Луцилија Руфа и може се датовати у 101. годину пре нове ере. (Рашковић 2009: 15).

Рибарска Бања

Занимљив је и случајан налаз бронзаног врха копља из оближње Рибарске бање, који се чува у Народном музеју Крушевац. Реч је о врху копља или стреле са дубоким коничним тулцем и уским пламенастим листом. Налаз је оквирно датован у период средњег/позног бронзаног доба (Br C) на основу аналогија из оставе у Малој Врбици (Богдановић 2001, 178). Према мишљењу И. Богдановића поменути врх оружја је малих димензија и масе, тако да коришћен као бацачко копље не би обезбеђивао довољну прецизност и пробојну моћ пројектила. Из тог разлога је могуће да се у овом случају ради о врху стреле великог стрељачког лука, што би представљало податак о новом арсеналу наоружања из бронзаног доба (Богдановић 2001, 178).

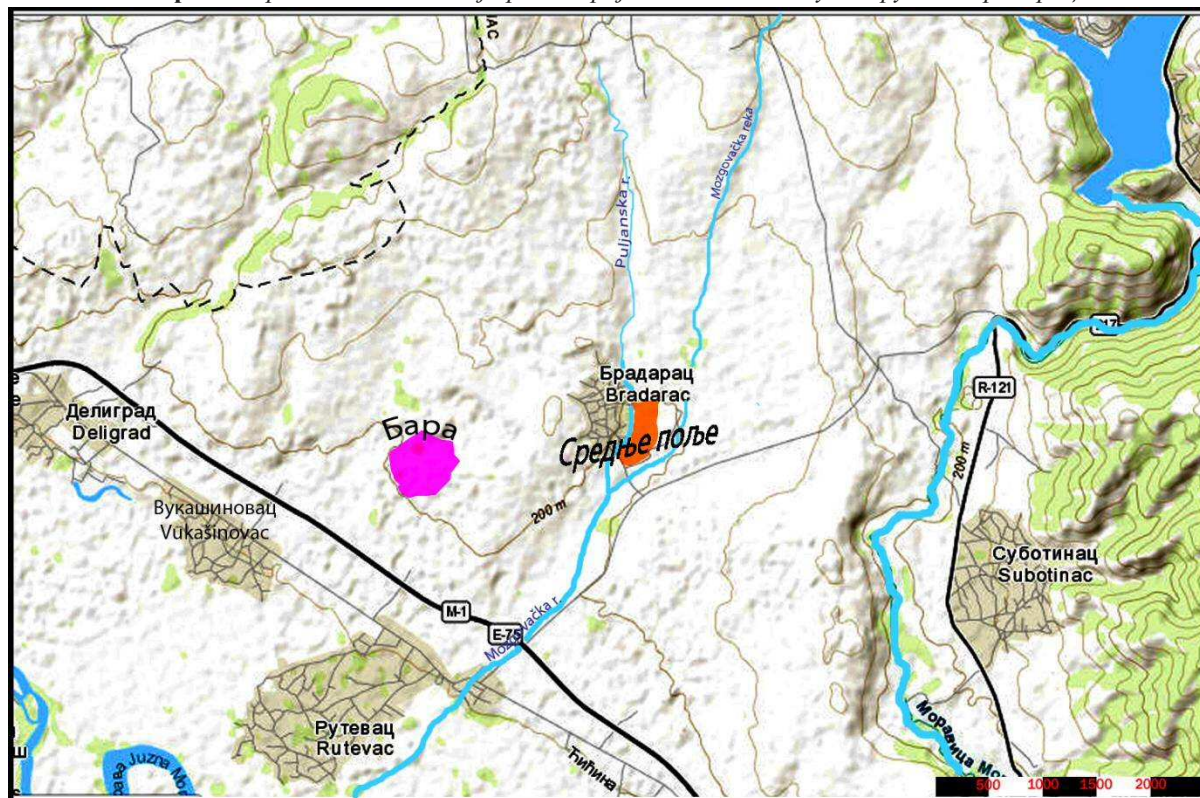
Налазишта у Бољевцу и Рибарској бањи сугеришу да је практично коришћење и значај термоминералних вода препознат још у бронзаном добу, а вероватно и много раније. Лековита својства и ограничена заступљеност топлих врела представљали су идеалну подлогу за развој веровања и формирање култних места у њиховом непосредном окружењу. Поједине сахране са богатим прилозима из периода старијег и млађег гвозденог доба регистроване су у близини термалних извора у Пећкој, Новопазарској, Клокот и Јошаничкој бањи. Поменуте сахране су А. Јовановића навеле на претпоставку да су поред термалних извора сахрањивани прваци локалних заједница – кнежеви и првосвештеници, који су поред функција везаних за извршну власт обављали и дужност лекара, па су због тога и сахрањивани поред лековитог извора, чиме су наглашавали његов ијатричко-сотеролошки значај (Јовановић 2012, 152).

БРАДАРАЦ

Атар села Брадарца захвата централну област благо таласастог терена (220-285 м), који се налази између јужних обронака планине Буковик (894 м) и десног обода алувијалне равни Јужне Мораве (151-161 м). То је област некадашњег дна неогеног језера, разноликог геолошког састава, у коме се издваја „брадарачка серија“ састављена од конгломерата, пешчара, песковитих глина, глиновитих пешчара, глина са делимичном појавом лапораца и туфова (Костић 1969: 505). На оваквој геолошкој подлози развило се неколико типова смоница погодних за развој ливадске флоре, док су алувијална земљишта, погодна за земљорадњу,

заступљена у приобалном подручју Мозговачке и Пуљанске реке⁵⁵ (Никодијевић 1976). Долине поменутих река представљају уједно и најважније локалне комуникационе правце, који директно повезују долину Јужне Мораве са залеђем на планини Буковик.

Карта 7. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Брадарца

Средње поље / Пуљанска река

Неолитско налазиште у атару Брадарца познато је у архивима нишког и алексиначког музеја само на основу фотографија случајних налаза и узгредних помена локалитета. Нешто винчанског материјала са овог налазишта чува се у праисторијској збирци Народног музеја у Крушевцу (Стојић, Чађеновић 2006: 71-72). Неколико примерака неолитске пластике из приватних збирки презентовано је на изложби *Археолошко благо Алексиначког Поморавља* (Јанковић 2004) (сл. 21-22), док су фотографије појединих случајних налаза доспеле до архиве Народног музеја у Нишу.

Рекогносцирањима из 2012. године (Милановић, Милојевић 2013) установљено је да је у питању мање, али по заступљености површинског материјала изузетно богато налазиште. Локалитет је констатован у уској равничарској области (око 300 м ширине) између Пуљанске и Мозговачке реке. Простор некадашњег насеља обухватао је површину од пар хектара сконцентрисану уз леву обалу Пуљанске реке, око 300 м узводно од њеног ушћа

⁵⁵ У долини Пуљанске реке нешто северније од Брадарца на потезима Средак и Дебели луг постојало је село Буљане по коме се Пуљанска раније звала - Буљанском реком. Становништво овог насеља се крајем XVII века раселило у околину Параћина (Костић 1969: 530).

у Мозговачку реку. Керамички налази, међу којима се издваја и неколико фигурина (Милановић *et al.* 2016: кат. 4), одговарају стилско-типолошким карактеристикама материјала из позног неолита, тј. винчанској култури.

Сл. 21. Случајни налази са локалитета Средње поље
(колекција С.Пантића, без размерника, фотоархива ЗМА)

Сл. 22. Случајни налази са локалитета Средње поље код Брадарца
(колекција С. Ристића)

Сл. 23. Случајни налази са локалитета Средње поље код Брадарца
(кол. С. Ристића)

Бара / Брадарачка бара / Сеча

Праисторијско налазиште на потезу званом Бара познато је из пар публикованих радова (Спирић 1995: 28; Булатовић 2008:127; Чађеновић 2011: 38-39), као и захваљујући фото-документацији из Завичајне збирке Алексинац. Према подацима које је прикупио М. Спирић, локалитет назван Селиште-Бара се налази на једној малој тераси изнад извора удаљеног око 2 км у правцу запада од села Брадарца. На површини ораница нађени су бројни фрагменти праисторијске керамике за коју је претпостављено да припада средњем бронзаном добу (Спирић 1995: 28). Са истог локалитета публиковано је и неколико карактеристичних фрагмената керамике, на основу којих А. Булатовић закључује да је локалитет био насељаван у више етапа током временског распона од почетка 2. до почетка 1. миленијума пре нове ере. Према стилско-типолошким карактеристикама издвојен је материјал из раног бронзаног доба (почетак II миленијума), затим позног бронзаног доба (Br D) и прелазног периода из бронзаног у гвоздено доба (Ha A-B) (Булатовић 2008:127, сл. 17-24). Локалитет захвата површину од приближно 3 ха претежно барског земљишта, које се простире око тремеђе рутевачког, вукашиновачког и брадарачког атара (Булатовић 2008:127; Чађеновић 2011: 38).

Сл. 24. Случајни налаз тега са лок. Бара (кол. С.Ристића)

Сл. 25. Случајни налаз секире-чекића са лок. Баре у атару села Брадарца (кол. С.Ристића)

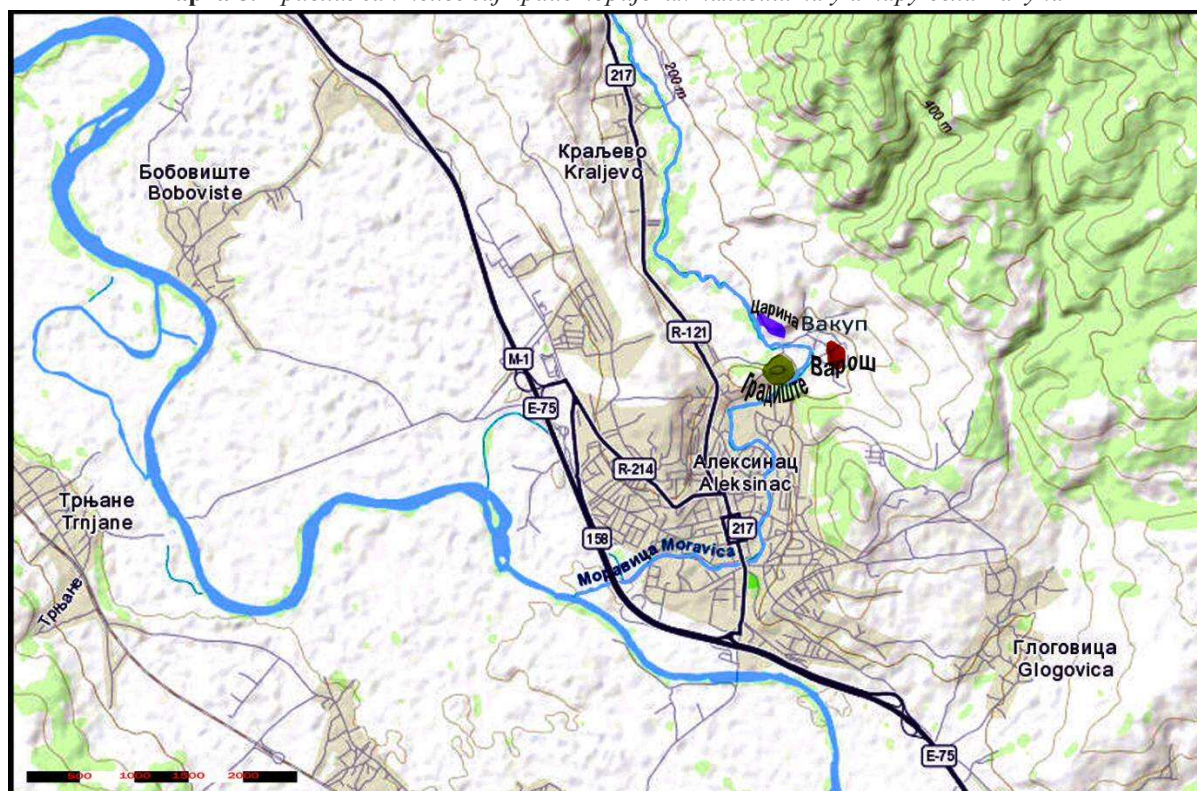
Према подацима из инвентарне књиге Народног музеја Ниш помиње се потез Сеча код Рутевца са којег је доспела једна секира-чекић (Инв.бр. 529), заведена је као случајан налаз откривен на њиви Светислава Љубисављевића из Рутевца. У разговору са Зораном Љубисављевићем, наследником поменутог Светислава, установљено је да се ради о њиви чија позиција одговара потезу на коме се сусрећу атари села Рутевца, Вукашиновца и Брадарца, тако да се пронађена алатка вероватно може придружити колекцији налаза са локалитета Брадарачка бара.

Из фотодокументације музеја у Алексинцу са локације под називом Брадарачка бара забележен је налаз фрагментоване камене секире-чекића (сл. 25), која се налази у збирци Саше Ристића из Рутевца. Секира је имала петоугаони облик са заобљеним теменом и перфорацијом у дисталном делу. Овакви типови секира су ретки и углавном се везују за налазишта из бронзаног доба (Антоновић, Ђорђевић 2011: 60).

ВАКУП

Вакуп представља некадашње сеоско насеље које се у последњих неколико деценија спојило са северном периферијом Алексинца, тако да данас има статус приградског насеља. Само насеље је смештено у мањем котлинастом проширењу (површине око 0,5 км²) формираном око једне лактасте окуке Моравице. Простор Вакупачке котлине је ограђен брдима са свих страна (Градиште 228 м, Средњи брег 251 м, Оцино брдо 243 м и Ново брдо 235 м), док река Моравица при улазу и излазу из овог проширења прави по једну краћу епигенију, тако да унутрашњост делује потпуно изоловано и заклоњено. Сматра се да је територија Вакупа⁵⁶ током антике и средњег века, захваљујући својим природно-географским погодностима, имала улогу регионалног средишта из којег се касније развило насеље у Алексинцу (Ћирић 1967: 9; Костић 1969: 459; Спирић 1995: 69, 124-125). Заступљеност смонице на околним побрђима, добра осунчаност њихових падина нагнутих ка југу, као и повољни климатски услови утицали су да се у Вакупу од давнина развије виноградарство, којим се данас бави 14,3% становништва (Костић 1969: 591; Стевановић 2014: 68).

Карта 8. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Вакупа

Варош

Локалитет Варош је добио назив по истоименом насељеном делу Вакупа, где су откривени остаци некрополе из гвозденог доба. Праисторијски налази са локације су евидентирани 1972. године на основу случајних налаза који су пронађени током

⁵⁶ Током XVI века носи назив Смољановац, а садашње географско име вероватно добија у 17. веку по вакуфској земљи.

земљаних радова у дворишту Момчила Стевановића.⁵⁷ Налазиште је лоцирано на благој падини при подножју Новог брда (235 м) у јужном делу села Вакупа, 300 м даље од леве обале Моравице. Подаци добијени од власника парцеле наводе да је приликом копања септичке јаме при дубини између 2,5 и 3 м нађена група керамичких предмета, међу којима су биле и четири урне са пепелом покојника.⁵⁸

Осим урни, пронађене су и друге керамичке посуде међу којима се издваја крушкасти пехар са две дршке које надвисују обод, док су трбух и врат декорисани хоризонталним низовима правоугаоних отисака у жлебу (жигосање) попуњених инкрустацијом (сл. 26). Пронађени пехар⁵⁹ је 1982. године фотографисала екипа археолога из Народног музеја Ниш, која је том приликом рекогносцирала атар Вакупа. Овакав тип посуде са коленасто савијеним дршкама под оштрим углом, представља форму чији се корени могу пратити још од позног бронзаног доба на простору централног Балкана (Булатовић 2011а). Жигосана керамика у комбинацији са инкрустацијом је нарочито омиљена у културама позног бронзаног и старијег гвозденог доба на ширем простору доњег и средњег Подунавља (Пековић 2013; Jevtić 1992a: 339-340). Међутим, овакав тип пехара, често украшен орнаментима изведеним канеловањем, жигосањем, убадањем или урезивањем, представља препознатљиву варијанту карактеристичну за области горњег тока Јужне Мораве, Косова и северне Македоније из периода који се због недовољне проучености може једино шире одредити у време између X и VII века пне, односно Рајнекеових фаза На В-На С (Bulatović, Kapuran 2007: 13, Т. II/13-14; Булатовић *et al.* 2016: 213-214; Т. II/15). Пехар из Вакупа се одликује интересантном комбинацијом стилских елемената, који по облику одговарају посудама из јужних области Србије, док су декоративни елементи ближи стилу из Подунавља. Таква симбиоза елемената на керамици вероватно представља одраз географско-транзитног положаја Алексиначке котлине који је предодређен да подједнако гравитира како према Подунављу тако и према југу централног Балкана.

У збирци Завичајног музеја Алексинац се чува још један фрагмент пехара из атара Вакупа,⁶⁰ крушколиког облика, без сачуваних дршки (сл. 27). Пехар је украшен комбинацијом правоугаоних отисака начињених назубљеним инструментом и кружним печатним орнаментима, што би се прилично поуздано могло повезати са Басараби стилем украшавања. Анализом орнамената на керамици Басараби стила из затворених целина, бавио се Молдавски стручњак Евгени Зверев, на основу којих су издвојене три хронолошке фазе⁶¹ (Zverev 2001). Резултати ове анализе указују да се примерак из

---

⁵⁷ АНМН, Археолошки записник бр. 86. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“; АНМН, Дневник у рукопису Радмиле Ајдић (1967-1978), белешка под датумом 23.4.1973. године (несређена грађа).

⁵⁸ АНМН, Археолошки записник бр. 86а. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“; Наведене податке у својој монографији потврђује и М. Спирић који је информације о овим налазима добио од Слободана Стевановића и Славише Панџића (Спирић 1995: 28).

⁵⁹ Пехар се тада налазио у власништву Драгана Гојковића из Вакупа.

⁶⁰ Фрагмент пехара је доспео до музеја као поклон Сластише Панџића, а пронађен је приликом земљаних радова на сеоском путу.

⁶¹ Фаза I (почетак VIII века – средина VIII века п.н.е.) где доминирају печатни орнаменти; Фаза II (друга половина VIII века – прва половина VII века п.н.е.) комбинација печатних и урезаних орнамената; Фаза III (друга половина VII века п.н.е.) урезани орнаменти у комбинацији са пластичним декоративним елементима

Вакупа може приписати фази I за коју је карактеристична доминације печатних орнамената, а која се хронолошки везује за период из прве половине VIII века пне. Оваква хронологија би можда ишла у прилог датовању некрополе обзиром да је пракса кремирања⁶² праћена налазима карактеристичним за Басараби комплекс (VIII-VII век пне), забележена на готово потпуно уништеној некрополи спаљених покојника са локалитета Јазбине у селу Макрешану код Крушевца (Тасић 2001: 11, Т.5.).

Сл. 26. Пехар пронађен заједно са урнама
(фотодокументација НМН)

Сл. 27. Фрагмент пехара пронађен у
атару Вакупа (збирка ЗМА)

Градиште / Паниче

Брдо звано Градиште или Паниче - како га мештани због карактеристичног облика чешће називају,⁶³ представља градински тип локалитета на коме су забележени археолошки остаци из праисторијског, античког и средњовековног периода. Градиште се уздиже изнад десне обале Моравице, која правећи већу окуку окружује брдо са северне, источне и јужне стране. Падине брда су подједнако стрме са свих страна, док се на врху издваја заравњени кружни плато пречника око 50 м. Приликом рекогносцирања нишког музеја 1973. и 1982. године регистроване су контуре зидина које су се назирале на североисточном и југозападном ободу платоа (на имању Саве Миленковића). Према причи старијих мештана на имању Новице Миленковског били су очувани камени зидови висине око 3 м, али су временом због потреба за грађевинским каменом потпуно уништени. Евидентирано је и неколико „дивљих“ ископа око којих су пронађене римске опеке, притесан камен и фрагменти керамике међу којима је било

⁶² Кремирање није уобичајена пракса сахрањивања на некролама са налазима Басараби стила. Подаци са најзначајнијих некрола у Србији и Румунији попут Вајуге, Старе Молдове, Балта Вердеа и Басарабија, указују на скелетно сахрањивање, најчешће на подлогама од наслаганог камена, изнад којих се формирају ниже хумке насуте песком (Вукомановић 1990: 46).

⁶³ Назив Паниче потиче од врсте полулоптасте посуде –паниче, паница. Облик брда подсећа на обрнуту паницу, те је стога код мештана и усвојен такав назив.

и праисторијске.⁶⁴ На основу малобројног узорка керамике није могуће прецизно установити хронолошку позицију праисторијског хоризонта на градини, осим да се ради о елементима који су широко заступљени на керамици из бронзаног и гвозденог доба (кат. 6). Градиште има велики стратешки значај за Вакупачку котлину јер је преко његовог врха могуће надгледање ширег подручја у долини Сокобањске Моравице, што за ову заклоњену област представља једину визуелну комуникацију са околином.

Царина

Локалитет Царина се налази на речној тераси изнад леве обале реке Моравице, источно од Вакупа. Према информацијама које је прикупио М. Спирић, на овом потезу су констатовани остаци сухозида од крупних облутака, док су од керамичког материјала проналажени фрагменти ручне израде као и уломци fine керамике рађене на витлу са траговима графитирања (сл. 28) (Спирић 1995: 28). Од украсних елемената истичу се углачани орнаменти у виду вертикално подељених поља испуњених мотивом спирале као и мрежасто изшрафиране површине. Такође су заступљени примерци са орнаментом густих лучних уреза који су изведени чешљастим инструментом. Према приказаном цртежу керамички материјал одговара производима грнчара из млађег гвозденог доба.

Сл. 28. Случајни налази керамичких фрагмената са локалитета Царина (преузето из: Спирић 1995)

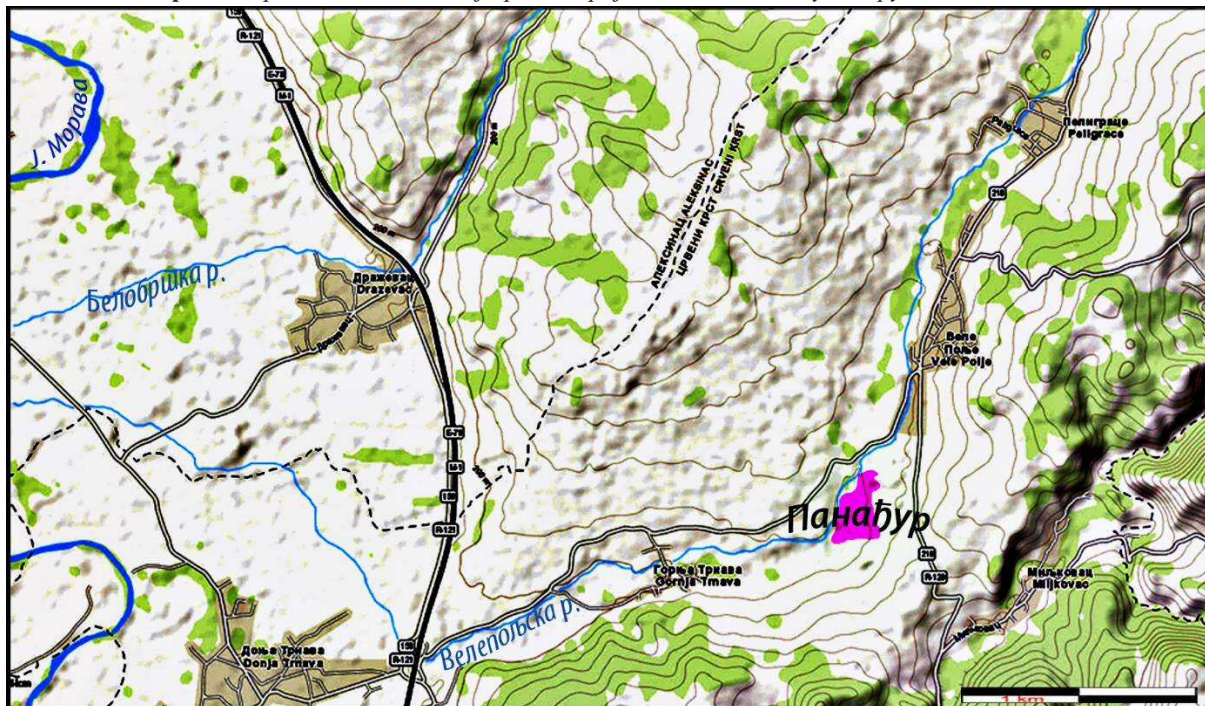
ВЕЛЕПОЉЕ

Велепоље је сеоско насеље смештено на најјужнијим обронцима планинских масива Озрена и Девице, који се 5 км јужније завршавају стапајући се са Јужноморавском долином. Атар села је сконцентрисан око тока Велепољске реке која тече правцем север-југ, формирајући тако ужу долину (до 500 м ширине) у којој је данас настањено неколико сеоских насеља (Горња Трнава, Велепоље и Палиграце). Ова долина је са обе стране (источне и западне) опкољена падинама околних побрђа (Бостаниште 280 м, Шиљегарниг 353 м, Божуриште 406 м). При десној (западној) обали падине су благе, погодне за различите видове пољопривредне култивације, док су на источној страни падине више и стрмије па су на њима углавном сконцентрисане шуме и ливаде. Овакве природно-географске карактеристике омогућавале су уједначен развој

⁶⁴ АНМН, Археолошки записник бр. 86а. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“; АНМН Рукопис дневника Радмиле Ајдић (1967-1978), белешка под датумом 27.6.1973. год.

како ратарске, тако и сточарске привреде (Костић 1969: 531). Велепоље је старо насеље оформљено још у средњем веку о чему сведочи турски попис из 1454/55. године, који га је затекао под истим називом као развијено село.

Карта 9. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Велепоља

Панађур / Дубрава

Локалитет Панађур (зван још и Дубрава) први пут је евидентиран 23. априла 1973. године током рекогносцирања које је организовао Завод за заштиту споменика културе из Ниша, приликом чега је учествовала и екипа археолога из Народног музеја Ниш.⁶⁵ Каснијих година локација је у више махова рекогносцирана у организацији Археолошког института и Завичајног музеја у Алексинцу (2012-2016. год). Локалитет се простире на ораницама уз леву обалу Велепољске реке недалеко од моста на поменутој реци из правца пута Горња Трнава – Велепоље, 300 м југозападно од првих кућа у Велепољу.⁶⁶ На налазишту је евидентирано мноштво керамичког и кременог материјала из праисторије. Изузетно бројни налази кременог материјала не изненађују, с обзиром да се 6 км северније налази лежиште крених сировина Кременац, у атару села Горњи Крупац (Милојевић *et al*, 2015: 101-102), док је исто толико километара ка југоистоку евидентиран још један мајдан кремене сировине у селу Рујнику (Šarić 2013).

Од керамичког материјала заступљени су фрагменти који се могу везати за неолитски и енеолитски период (кат. 7-18). Неколико фрагмената керамике из збирке Народног музеја у Нишу, међу којима се истичу примерци украшени црвеном и црном бојом, без сумње указују на постојање старчевачког слоја (сл. 29). У истој збирци постоји и керамички материјал из млађих слојева насељавања, на основу кога је М. Стојић

⁶⁵ АНМН, Дневник у рукопису Радмиле Ајдић (1967-1978), белешка под датумом 23.4.1973. године (несређена грађа).

⁶⁶ АНМН, Археолошки записник бр. 72. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

установио постојање материјала типичног за Бубањ-Хум I културну групу (Стојић, Јоцић 2006: 60). С обзиром да је анализирани узорак сувише мали и да потиче из поремећеног површинског слоја, такво опредељење је дискутабилно и може представљати појаве из позније фазе винчанске културе, на шта указују и налази прикупљени у последњих неколико година. Анализа материјала из кампања 2012-2016. године је у току, а прелиминарни резултати указују да поред поменутих фаза насељавања постоје и керамички остаци типични за позну фазу енеолита.

Сл. 29. Фрагменти сликане старчевачке керамике са лок. Панађур у Велепољу (збирка НМН)

ВЕЛИКИ ДРЕНОВАЦ - ГРЕЈАЧ

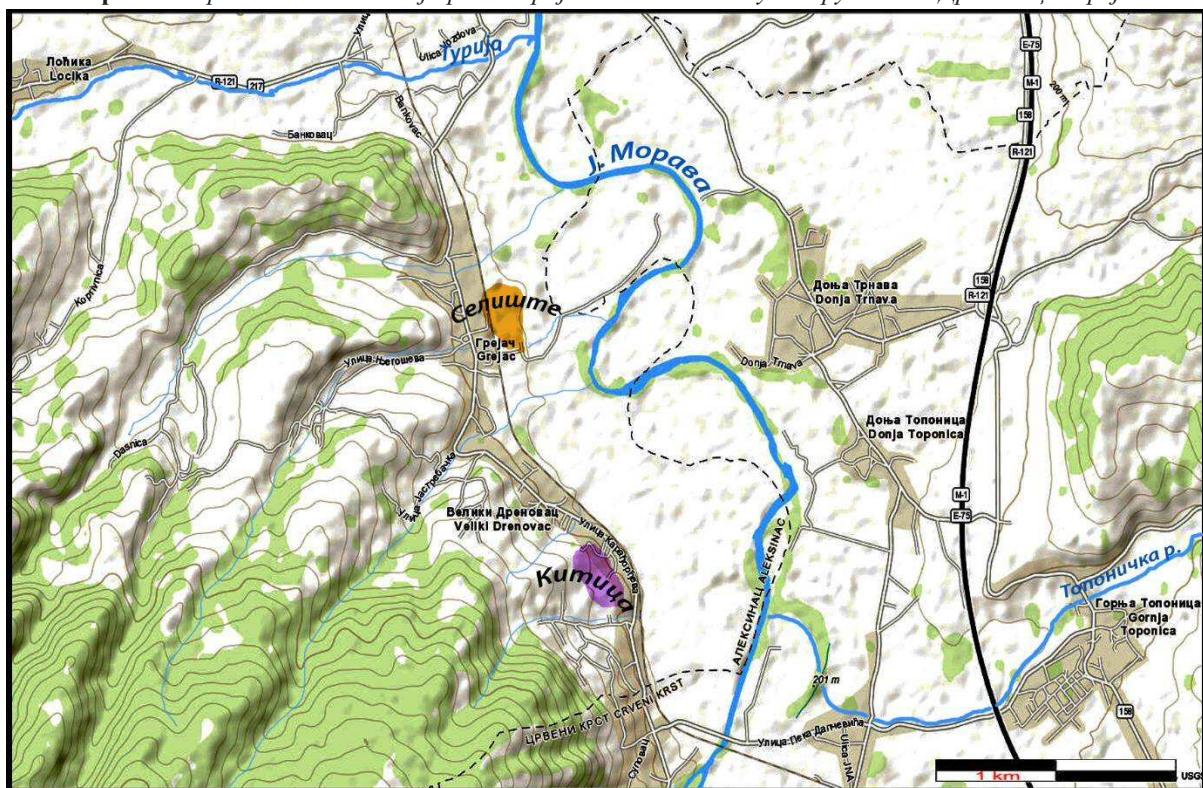
Села Велики Дреновац и Грејач захватају уску равничарску област (ширине до 1 км) која се простире између леве обале Јужне Мораве и источних обронака Малог Јастрепца, на крајњем југу Алексиначке котлине. Насеља смештена уз источне обронке М. Јастрепца (Банковац, Грејач, В. Дреновац, Суповац) налазе се у низу правца север-југ на деоници од свега 5 км дужине, што им омогућава брзу и лаку комуникацију са транзитом уз северни и јужни обод планине, где се одвајају путеви за Крушевац (уз северне обронке М. Јастрепца) и Топлицу (уз јужне обронке М. Јастрепца). Велики Дреновац се први пут помиње у турском дефтеру из 1444/45. године (Зиројевић; Еран 1968: 412-413), док се Грејач под садашњим називом не појављује све до почетка XIX века (Вукановић 1975). Међутим, може се претпоставити да је село Сланиште које се помиње у дефтерима из XVI века - некадашњи назив Грејача, тим пре што у атару села постоји потез под истим називом. Овакав топоним може упућивати на некадашњи привредни потенцијал грејачког атара, који се обично употребљава да обележи извор слане воде или земљишта неопходних за успешан узгој стоке. Данас су села Грејач и Велики Дреновац међусобно спојена, а њихов централни простор се налази 14 км југозападно од Алексинца и 16 км северозападно од Ниша.

Церјак / Китице

Потез Церјак или Китице се налази јужно од Великог Дреновца, на половини пута ка суседном селу Суповцу. Овај предео подразумева најисточније обронке Малог Јастрепца (врх Китице 356 м), који су на овом месту пресечени долином Јужне Мораве. Локалитет се налази на источној падини брда званог Китице, које је и са северне и са

јужне стране засечено коритима сезонских потока. У пејзажу при подножју брда, а уз северни сезонски поток издваја се један зарављени плато троугаоног облика, на коме се данас формирао мањи засеок Великог Дреновца, источно од цркве Св. Петке.⁶⁷ На овом платоу кога мештани називају Церјак (због веће заступљености храстовог дрвета – цера и данас присутног) регистровано је потенцијално праисторијско налазиште. Заправо, локалитет је ушао у музејску евиденцију након откривања секире од глачаног камена коју је Драгољуб Анђелковић 1969. године приликом обрађивања земље пронашао на свом поседу (сл. 30).⁶⁸ Секира је ваљкастог облика израђена од крупнозрног камена, са нешто ширим дисталним од проксималног краја, без перфорације. Секире овог типа су карактеристична појава у неолиту Србије и то од његовог почетка, па све до позних фаза када полако излазе из употребе (Antonović 2003: 53-54).

Карта 10. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села В. Дреновац и Грејач

Село / Селиште

Праисторијски налази из Грејача су евидентирани у самом селу на окућници Драгослава Стевановића. Приликом копања септичке јаме 1975. године на дубини од око 2 м, у слоју са набијеном шљунковитом земљом и траговима гарежи, пронађена су три глинена тега. Тегови имају облик издужене купе са хоризонталном перфорацијом при врху и овалним дном. На једном од тегова се запажају коси урези изведени на његовом дну. Сви тегови су печени у црвенкасто-мрком тону са црним траговима горења.⁶⁹ Према

⁶⁷ За ближе одређивање места налаза захваљујемо Светозару Стајићу, пензионисаном наставнику историје и географије из Великог Дреновца.

⁶⁸ АНМН, Археолошки записник бр.24. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

⁶⁹ АНМН, Дневник Радмиле Ајдић у рукопису, белешка под датумом 21.9.1977. године (несређена грађа).

записима из археолошког дневника Радмиле Ајдић није најјасније да ли се поменути налази односе на потез Селиште, који подразумева равничарску област на првој моравској тераси у близини железничке станице „Грејач“ или је у питању нека друга локација у самом селу. Осим тегова из самог сеоског насеља потичу и налази неколико плитко укопаних гробова без икакве конструкције, са прилозима. Налазиште је откривено приликом копања канала у времену непосредно пред Други светски рат.⁷⁰

Сл. 30. Глачана камена секира са локалитета Церјак/Китице из атара В. Дреновца (збирка НМН)

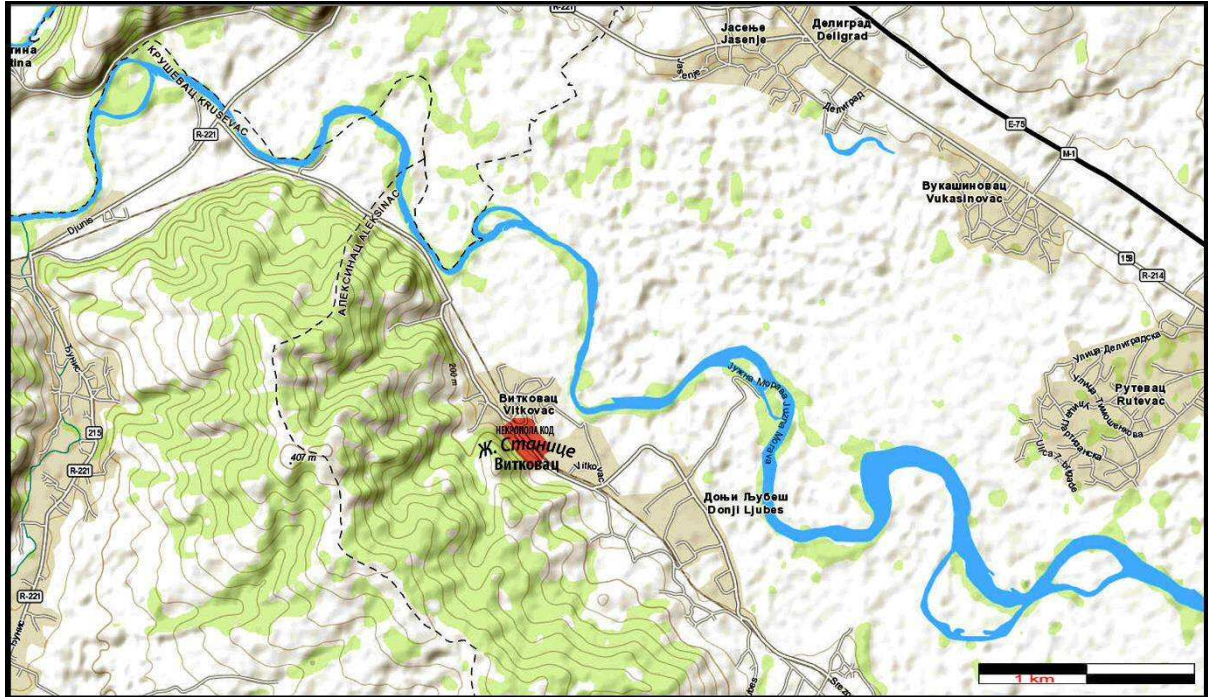

ВИТКОВАЦ

Витковац је сеоско претежно ратарско насеље смештено у долини уз леву обалу Јужне Мораве, нешто узводније од њеног улаза у Сталаћку клисуру. Атар села се простире у области на крајњем северозападу Алексиначке котлине и то на месту где Јужна Морава најближе прилази источним обронцима Јастрепца (Ђуниски вис 413 м), сужавајући тако простор равнице са њене леве стране. На овом ограниченом, али добро заштићеном простору евидентирани су трагови живота у античком и средњевековном раздобљу, док се насеље под називом Витковце први пут помиње у турском дефтеру из 1516. године (Спирић 1995: 151). Мештани се највише баве провртарством, а некада је због велике доступности основне сировине, била раширена производња предмета од шевара (асуре, зембили, метле) (Антонијевић 1971: 69; Костић 1969: 499-500).

⁷⁰ АНМН, Дневник Радмиле Ајдић у рукопису, белешка написана под датумом 18.2.1974. године, према информацијама добијеним од Ђурђановић Мирослава, тадашњег асистента на катедри за математику при Машинском факултету у Нишу.

Карта 11. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Витковац

Железничка станица / Окућница Јефтића

Августа 1957. године Љуба Јефтић, пензионер из села Витковца, копајући бунар на свом плацу у близини железничке станице, нашао је урну са остацима спаљених костију. Урна је поломљена приликом радова, а у њој је пронађена једна комплетно очувана биконична шоља са широким лепезастим изливником и једном тракастом дршком која незнатно надвисује обод (сл. 31). Сазнавши да се у оближњем селу Рутевцу обављају археолошка ископавања, г. Јефтић је пронађену посуду предао стручњацима на терену након чега је ушла у инвентар праисторијске збирке Народног музеја Ниш (Инв.бр. 3466). Урна је пронађена на дубини од око 3 м, на локацији нешто даљој од подножја једног узвишења. Фрагменти урне, као ни антрополошки остаци из ње, нису сачувани.⁷¹

Суд је у неколико стручних каталога погрешно публикован као налаз са локалитета Витковац код села Житковца (Дејановић (ур.): 12, 41; Јоцић 2004: 140; Стојић, Јоцић 2006: 64). С обзиром да је место налаза у близини железничке станице „Витковац“, у могућности смо да опишемо локални пејзаж. Локација подразумева равницу на првој моравској тераси (t1), чија је ивица удаљена око 500 м од данашњег корита Јужне Мораве. Стотинак метара западно од ове локације нагло се уздижу обронци Ђуниског виса (413 м), на којима је евидентиран један градински локалитет са изванредним топографским положајем на коме су рекогносцирањем утврђени остаци из касноантичке и средњевековне епохе⁷² (Мишић, Ђокић 2011: 148-150; Милојевић 2014: 12-14). Иначе, железничка станица се налази у самом центру насељеног дела Витковца,

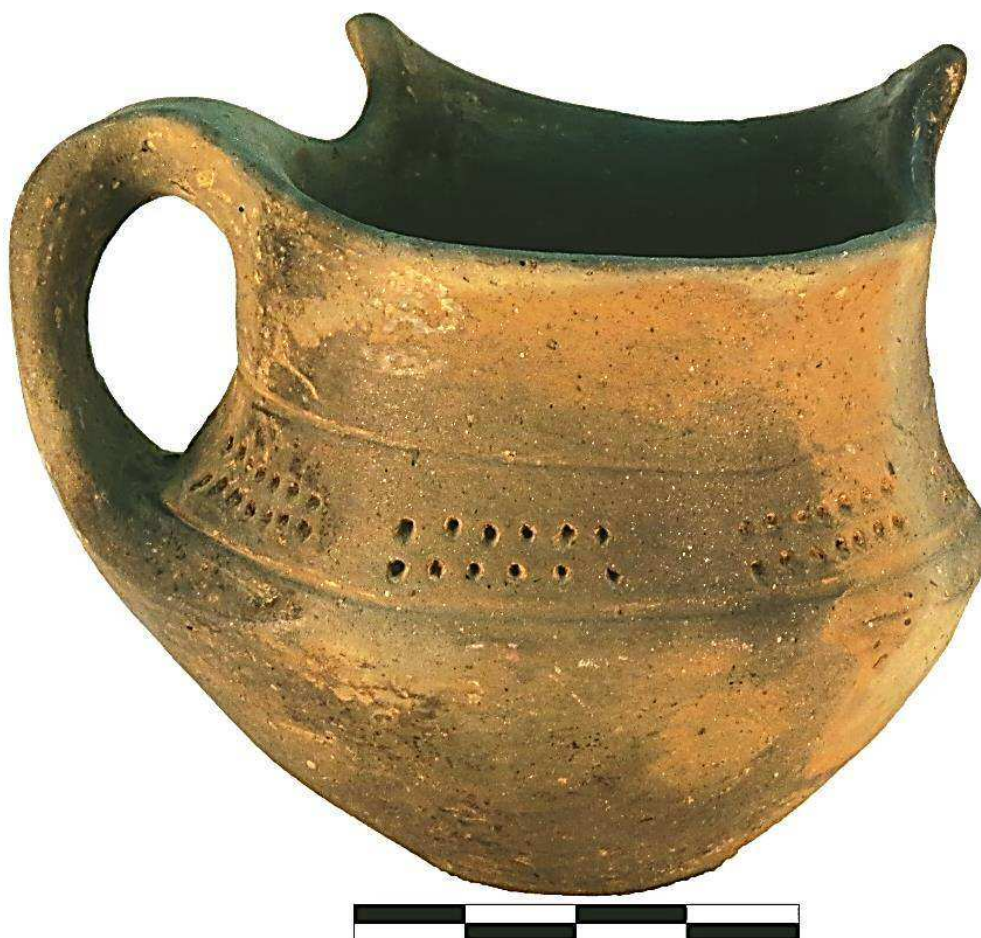
⁷¹ АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ у рукопису, белешка уз цртеж посуде, без датума.

⁷² У питању је локалитет Градиште или Градац код манастира Св. Нестор, а удаљен је око 1 км ка северозападу од железничке станице у Витковцу. Локалитет никада није археолошки ископан.

тако да је читава површина потенцијалне некрополе вероватно уништена или недоступна за било каква археолошка истраживања.

Пронађена посуда је у зависности од аутора везивана за рано бронзано доба и носиоце Бубањ-Хум III културне групе (Дејановић (ур.) 1971: 41) или као ватинска шоља из средњег бронзаног доба (Јоцић 2004: 140; Стојић, Јоцић 2006: 64). Облик посуде из Витковца има својих аналогија са керамичким налазима на локалитету Бубањ код Ниша, из слоја који је приписан раном бронзаном добу и Бубањ-Хум III културној групи (Гарашанин, Ђурић 1983: кат. 167; Милановић, Трајковић-Филиповић 2015: 113). Посуде са лепезасто моделованим ободом су карактеристичне форме које се јављају на пехарима из раног и средњег бронзаног доба, а познате су са налазишта у Љуљацима из слојева датованих ¹⁴C методом у време од 1950. до 1690. године пре нове ере. (Богдановић 1986, 70). У ближем окружењу такви пехари су пронађени у слојевима бронзаног доба на Хумској чуки, Вртишту, Бубању и Медијани код Ниша (Булатовић, Станковски 2012: 241; Булатовић, Милановић 2015: 177-178), мада су претече ових форми познате из позноенеолитских слојева (Бубањ-Хум II) на Бубњу (Милановић, Трајковић-Филиповић 2015: 34-39, сл. 30, кат. 218). Украс изведен на горњем конусу, у виду урезане траке испуњене правилно распоређеним убодима, представља декоративни елемент изведен комбинацијом урезивања и убадања који се често јавља на посудама из раног и средњег бронзаног доба у Јужном Поморављу (Булатовић, Станковски 2012: 249).

Сл. 31. Шоља пронађена на кућном плацу Јефтића у Витковцу (збирка НМН)

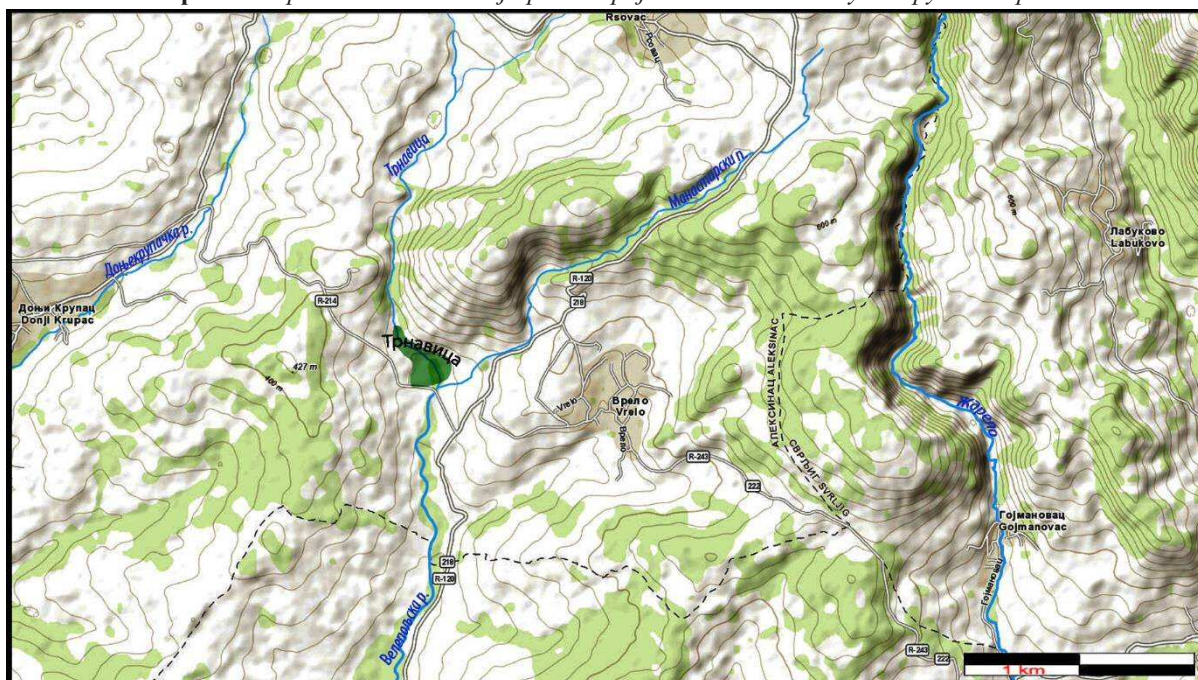

ВРЕЛО

Врело је ратарско-сточарско и виноградарско сеоско насеље смештено у прелазној зони између брдског и планинског рељефа. Регионално гледано атар села се налази у области Моравског Голака на деоници регионалног пута Алексинац-Сврљиг. Само насеље је смештено у изворишном делу потока Жеврњака, леве притоке Врелске реке, око 15 км од њеног ушћа у Јужну Мораву.⁷³ Насеље се први пут помиње 1498. (60 кућа), затим 1564. (између 20 и 30 кућа) и у извештају аустријских ухода 1783/84. године када има свега 18 кућа (Миловановић 2005: 39-43).

Карта 12. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Врело

Трнавица

Потез Трнавица⁷⁴ подразумева доћи ток истоимене реке који се испод јужних обронака Врелске чуке (583 м) спаја са Манастирским и Врелским потоком, чинећи тако Врелску реку. Управо око места спајања ових речица регистрован је простор на коме су забележене велике насlage шљаке за коју постоје индиције да потиче од прераде металне руде. За време велике поплаве 1959. године вода је однела површински слој земље, откривши том приликом велике глинене посуде. Професор географије и мештанин Гојко Миловановић је повезао налазе из Трнавице са периодом млађег гвозденог доба (Миловановић 2005: 35), иако није познато како је дошао до таквог хронолошког опредељења.⁷⁵

⁷³ Врелска река се од села Велепоља па све до ушћа у Јужну Мораву назива Велепољска река.

⁷⁴ Апелатив „трн“ се често јавља у топонимији у различитим деривационим облицима (Павловић 1994: 131).

⁷⁵ Професор Миловановић је преминуо 2013. године, али је његовим колегама и пријатељима остало познато да је дотични током своје каријере сарађивао са бројним археолозима међу којима је и академик Борислав Јовановић.

ВРЋЕНОВИЦА

Врћеновица представља сеоско насеље које се налази у подручју око подножја Малог Јастребца и долине реке Турије. Атар села заузима више делове распрострањене на северним обронцима Малог Јастребца и низијске делове сконцентрисане у долини око ушћа Врћеновачке реке у Туријску реку, која се 6 км низводно улива у Јужну Мораву. Виши делови терена састављени су од кристаластих шкриљаца које локално становништво експлоатише у каменоломима за потребе грађевинарства (Костић 1969: 536). Низијски рељеф је састављен од неогених седимената представљених песковима, шљунковима и разним врстама глина (Костић 1969: 536-537), тако да грнчарство у овој области има дубоке корене (Антонијевић 1971: 68). Долина Турије представља најближи регионални путни правац између Алексинца и Прокупља, засигурно коришћен и током античког периода, што потврђују и бројни остаци градинских налазишта као и сам назив реке.⁷⁶

Непознати локалитет

Праисторијска збирка Народног музеја Ниш делимично је сачувала археолошки материјал прикупљен још пре Другог светског рата са локалитета о коме једино знамо да се налази негде у равничарском делу села Врћеновице.⁷⁷ На постојање праисторијских локалитета у долини реке Турије указује и податак М. Васића који, не дајући никакве ближе податке, наводи: „Прегледан је локалитет на реци Турији, за коју је јављено да је налазиште праисторијских старина“ (Васић 1910: 274). С обзиром да локалитет није идентификован током каснијих рекогносцирања (1955, 1982, 1995-1999, 2000,⁷⁸ 2014-2016), постоји могућност да је налазиште уништено грађевинским активностима и ширењем габарита сеоског насеља. Друга могућност због које налазиште није идентификовано, односи се на немиран и нестабилан режим Туријске реке која при великим водостајима измешта ток, нарочито у доњем делу слива након ушћа Врћеновачке реке, одакле је њено корито вијугаво, плитко и испуњено наносом.⁷⁹ Приликом својих изливања ова река са собом носи и велике количине разноврсног материјала у коме се поред песка и муља понекад налазе и већи комади стеновите дробине (Костић 1969: 540). На основу таквих показатеља не можемо искључити могућност да је ово налазиште девастирано или прекривено моћнијим слојем речног наноса услед бујичних активности Турије. Две веће непогоде овог типа забележене су 1938. и 1964. године (Костић 1969: 540). Уколико узмемо у обзир околност да су се активности Музеја града Ниша најинтензивније одвијале у периоду између 1934. и 1938.

⁷⁶ Остаци античких и средњовековних кастела регистровани су у селима: Врћеновици, Кулини, Породину и Вукањи. Тихомир Ђорђевић сматра да топоним Турија потиче од латинске речи *turris*, што значи тврђава, кула, замак, па је то конкретно довео у везу са великим бројем тврђава у овој области (Ђорђевић 1894: 132-133), са друге стране З. Павловић сматра да је хидроним извучен из зоонима тур, односно од латинског *taurus* – бик (Павловић 1994: 133).

⁷⁷ АНМН, Археолошки записник бр. 28. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

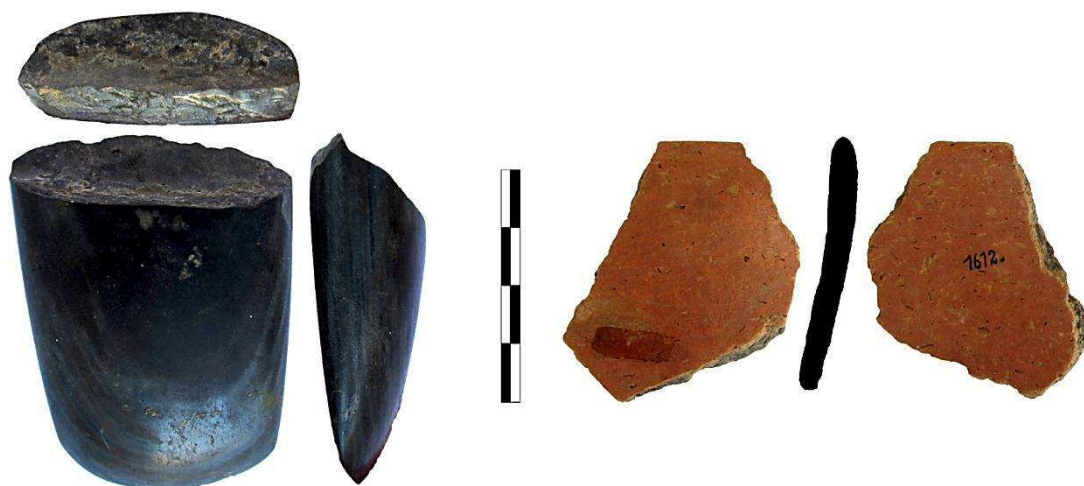
⁷⁸ Године 2000. екипа НМН је обавила рекогносцирања у атару села Врћеновице, али је акценат био усмерен ка евидентирању средњовековних налазишта (Петровић 2005: 243).

⁷⁹ Остаци старијих корита показују да је миграње тока вршено по читавом долином дну, на шта указује чињеница да је данашње корито у ствари једно од раније напуштених корита у које се Турија вратила 1938. године.

године, сасвим је могуће да је нека од поменутих непогода засипала налазиште слојем речног наноса, након чега га више није било могуће идентификовати.

Предратни инвентарни картони показују да је са локалитета потицало знатно више археолошког материјала, али је због последица савезничког бомбардовања (1945.) данас сачувано само пар фрагмената керамике, један пршљенак и једна фрагментована тесла од углачаног финозрног камена (сл. 32). Међу изгубљеним налазима издваја се остатак зооморфне дршке, која је опредељена као творевина винчанске културе (Гарашанин, Гарашанин 1951: 45). Скромни остаци сачуваног керамичког материјала указују на постојање налазишта са старчевачким слојем, што закључујемо на основу фрагмента црвено обојене посуде у чијим зидовима се виде трагови плеве (инв.бр. 1612) (сл. 32). Са друге стране фрагмент лучно профилисаног суда, украшен са две паралелне линије израђене у фурхенштих (*furchenstich*) техници испод којих се нижу поља са лучним урезима и ситним убодима (инв.бр. 1610), указује на постојање слоја из позног енеолита. Очувани делови тесле са незнатно ужим дисталним од проксималног краја и полукружним попречним пресеком, најближе можемо повезати са оруђима која су подједнако заступљена на локалитетима како старчевачке, тако и винчанске културе (Antonović 2003: 54-55).

Сл. 32. Глачана камена секира и фрагменти црвено бојене старчевачке керамике (збирка НМН)

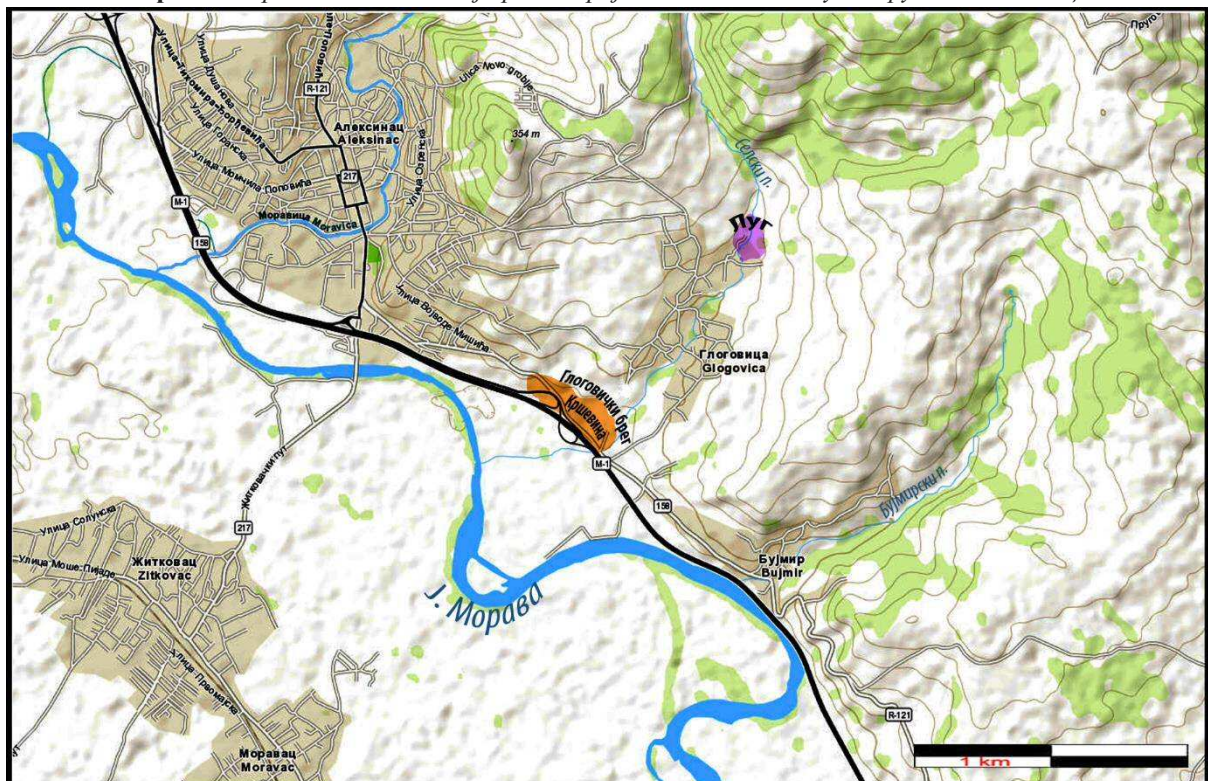
ГЛОГОВИЦА

Глоговица је сеоско насеље смештено у ближем залеђу Јужноморавске долине, свега 2 км источно од Алексинца и 1,5 км северно од десне обале Јужне Мораве. Атар села се простире на брежуљкастом терену, који у ствари представља најјужније обронке Лесковика са просечном надморском висином од 230 м. Непосредно испод ових обронака усечен је ток Јужне Мораве који у овој области прати јужни обод Глоговичко-бујмирског побрђа,⁸⁰ остављајући тако простор са своје десне обале без пространије

⁸⁰ Глоговичко-бујмирска геолошка серија је састављена од пескова, глина, шљункова, лапораца и кречњака (Костић 1969: 505) који заједно чине основу побрђа које се простире правцем северозапад-југоисток, непосредно пратећи ток Јужне Мораве у дужини од 5,5 км.

долинске равнице.⁸¹ Вероватно је овакав топографски положај утицао на привредну оријентацију садашњег становништва које се традиционално бави свињогојством (Костић 1969: 525). Важан предуслов за такву врсту занимања пружају оближње лако приступачне шуме на брежуљцима Лесковика у којима се свиње жире од касне јесени до раног пролећа (Костић 1969: 523). Иначе, поуздано се може закључити да је насеље у Глоговици постојало у античком периоду (Гарашанин, Гарашанин 1951: 167; Спирић 1995: 53-54), док подаци из Раваничке повеље указују на могућност да је село било насељено још крајем XIV века и да је уз извесна колебања у броју становника опстало до данашњих дана (Спирић 1995: 82, 144).

Карта 13. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Глоговица

Глоговички брег

Локалитет на Глоговичком брегу је познат једино на основу извештаја и прикупљеног материјала са рекогносцирања трасе аутопута *Братства и јединства* током 1959. године. Проспекцију су обављали М. Вуковић, кустос Народног музеја у Нишу, уз повремено учешће В. Трбуховића, асистента Археолошког института у Београду. Глоговички брег подразумева благо (236 м.н.в.), али дугуљасто побрђе⁸² распрострањено у правцу исток-запад, нешто даље од десне обале Јужне Мораве. Према расположивим подацима ово налазиште је обухватало простор при подножју јужне стране Глоговичког брега у близини Селског потока, што потврђује извештај М.

⁸¹ Изузетак чини потез Моравиште (163 м.н.в.) који представља мање долинско проширење (око 1 км²), формирано око ушћа Селског (Глоговичког) потока у Јужну Мораву.

⁸² То је простор западно од корита Селског (Глоговичког) потока па до најисточнијих кућа у данашњем Новом насељу – предграђу Алексинца. На подацима захваљујемо Љубиши Пешићу, председнику месне заједнице Глоговица.

Вуковића састављен 21. априла 1959. године: „Извршено рекогносцирање код старог моста у селу Глоговици. На месту са кога је вађена земља и камен нашао сам неколико фрагмената керамике од којих један има на ободу орнаменте изведене утисцима прста“.⁸³ У извештају са проспекције обављене 8. маја 1959. године исти истраживач пише: „У селу Глоговици, на месту званом „Глоговички брег“, нађени су фрагменти старчевачке керамике и фрагмент калунасте секире“.⁸⁴

Једну групу керамичких налаза у којој преовлађују фрагменти из прелазног периода, налазимо издвојено у депоу нишког музеја са цедуљом на којој је написано: „Глоговички брег, на траси аутопута, 500 м од новог моста у Глоговици према Алексинцу (21. јун 1959. године)“. На основу такве селекције можемо претпоставити да се ради о налазима из неке затворене целине која је откривена западно од тока Селског потока, или да је простор потенцијалног насеља из гвозденог доба заузимао другачији габарит у односу на старчевачко насеље⁸⁵ – констатовано у близини потока.

Интересантно је напоменути да се простор око Глоговичког побрђа на старим генералштабским картама назива „Грнчарска земља“,⁸⁶ што несумњиво сведочи о постојању ресурса у виду глине погодне за грнчарску прераду. Поред изградње аутопута, током каснијих година на падинама Глоговичког брега изграђено је више друштвених и приватних објеката, па је могуће да је добар део локалитета заувек уништен.

Прикупљени археолошки материјал са Глоговичког брега указује на постојање вишеслојног насеља на коме су најранији трагови живота забележени у раном/средњем неолиту (сл. 33, кат. 19-27). Позније фазе насељавања можемо везати за прелазни период из бронзаног у гвоздено доба (На А-В) (кат. 28-31), док пар фрагмента са орнаментима изведених уз помоћ на зубљеног инструмента указују на период старијег гвозденог доба (На С) (кат. 32-33).

Сл. 33. Црвено бојена старчевачка керамика пронађена 1959. год. на Глоговичком брегу (збирка НМН)

Кршевина

Решењем Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије⁸⁷ објављен је списак локалитета предвиђених за археолошка ископавања због директног угрожавања услед радова на траси аутопута од Параћина до Ниша. У списку

⁸³ АНМН, Извештај са археолошких рекогносцирања, под датумом 21. април 1959. године у машинопису М. Вуковића (несређена грађа).

⁸⁴ АНМН, Извештај са археолошког рекогносцирања, под датумом 8. мај 1959. године у машинопису М. Вуковића (несређена грађа).

⁸⁵ Можда је реч о локалитету Кршевина, који је решењем Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије био предвиђен за заштитна археолошка ископавања током 1958. године.

⁸⁶ Карта 3.7. Алексинац, привремено издање, Географско одељење главног генералштаба. (штампано 1894. године).

⁸⁷ АНМН, Решење бр. 933. (5. III.1958.), Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије, потписани директор Р. Петровић.

су наведена 5 налазишта, међу којима се налази и локалитет Кршевина у атару села Глоговице. По свему судећи највероватније је да се ради о локалитету смештеном на Глоговичком брегу, такву констатацију потврђује и карта *Организационе шеме за изградњу аутопута Параћин-Ниш* на којој је уцртан положај Кршевина,⁸⁸ а који се поклапа са положајем Глоговичког брега. За сваку локацију је одређена и екипа стручњака да спроведу истраживања, тако да се за локалитет у Глоговици наводе: Блаженка Сталио и Душан Крстић из Народног музеја Београд и Александар Симовић из Народног музеја Ниш. Ископавања је требало обавити током месеца јула 1958. године. Остаје неизвесно какви су резултати добијени поменутом кампањом и да ли су ова истраживања уопште и спроведена, јер осим поменутог документа не постоје никакви ближи подаци.⁸⁹ Извештаји са проспекције терена у атару Глоговице из наредне године, такође (1959) не спомињу никакво место археолошких ископавања.

Луг

Налазиште је лоцирано на северној периферији села Глоговице испод јужних обронака брда Шуматовац (437 м), а у долини Селске реке, на простору око ушћа једног мањег сезонског потока званог *Сланик*. Локалитет је регистрован још 1934. године, али само као налазиште из античког периода ([Гарашанин, Гарашанин, 1951: 167](#)).⁹⁰ Рекогносцирањима Археолошког института 1955. године откривено је постојање енеолитског и латенског материјала. Том приликом је установљено да се праисторијско насеље распростирало са обе стране Селске реке, али уз знатно већу заступљеност енеолитског материјала на левој обали која је усекла мању терасу. У профилу терасе било је могуће видети културни слој дебљине око 1,5 м. Керамички материјал са поменуте проспекције не постоји у праисторијској збирци Народног музеја Ниш, али се у археолошком записнику наводи да праисторијска керамика има елементе типичне за позни енеолит и Бубањ-Хум II културну групу.⁹¹ Рекогносцирањем 1982. године екипа Народног музеја из Ниша је поред бројног античког материјала евидентирала и фрагменте праисторијске керамике рађене на витлу, која је опредељена у позну фазу млађег гвозденог доба. Недалеко од центра локалитета у окућници Братислава Трајковића, приликом сађења воћњака 1994. године, откривено је десетак скелета из античког периода⁹² као и четири урне чије хронолошко опредељење није познато ([Спирић 1995: 53-54](#)).

---

⁸⁸ АНМН, Организациона шема за изградњу аутопута Параћин-Ниш, 1:50 000. Главна дирекција за изградњу аутопута, Ниш 28. март 1958. године.

⁸⁹ У поменутом решењу (бр.993) се наводи да налазе и техничку документацију треба доставити Заводу, који ће накнадно донети одлуку где ће пронађени материјал бити смештен.

⁹⁰ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Алексинац, општина Глоговичка. Локалитет се 1934. године простирао на имањима: Љубице Рајковић, Ранђела Милутиновића, Богомира Станковића и Божидара Милетића.

⁹¹ АНМН, Археолошки записник бр. 22. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

⁹² Поред неких скелета пронађени је римски новац датован у IV век ([Спирић 1995: 53](#)).

ГОРЊА ПЕШЧАНИЦА

Горња Пешчаница је сеоско насеље смештено у залеђу Јужне Мораве на источним обронцима Јастребца кроз које се на овом месту пробила долина Радевачке реке.⁹³ Село се налази 10 км западно од Алексинца и 32 км северозападно од Ниша. Ојконим Пешчаница мотивисан је квалитетом земљишта, тј. заступљеношћу „песковите земље“ која је распрострањена у области. Традиционална привреда се највећим делом заснивала на сточарству (Костић 1969: 457), а поред тога село је било познато по развијеном воћарству (Стевановић 2014: 68). У сеоском атару нису забележени археолошки остаци из античког периода, док се жупа Пешчаница наводи у повељи кнеза Лазара и патријарха Спиридона из 1382. године (Новаковић 1912: 764). Само насеље се први пут помиње у турском попису из 1516. године (Спирић 1995: 159).

Латинско гробље

Негде у атару Горње Пешчанице евидентиран је још 1934. године локалитет „Латинско гробље“, који је у *Прегледу археолошких налазишта и места са карактеристичним називима Гредетинске општине* забележен као „место са траговима старих гробова у виду рупа и узвишења, без икаквих натписа“.⁹⁴ На основу овог описа М. и Д. Гарашанин су изнели претпоставку о евентуалном постојању тумула (Гарашанин, Гарашанин 1951: 45). Међутим, исти аутори су локалитет грешком поставили у атар оближњег села Гредетина иако у документу јасно стоји да се потенцијална некропола налази на брежуљку у атару села Пешчанице. Локација је од зграде гредетинске општине удаљена око 3 км у правцу севера,⁹⁵ а налази се на имањима Прокић Богоја из Пешчанице и Бошковић Костадина из Трњана.⁹⁶ Постојање налазишта никада није потврђено, док се у једном од археолошких записника са рекогносцирања нишког музеја наводи да је Латинско гробље стари назив за локацију која се налази у воћњаку Ненада Димитријевића из Гредетина.⁹⁷ Према речима власника на локацији никада ништа није пронађено, чак ни приликом дубљег орања.⁹⁸

С обзиром да се подаци о власницима имања из предратног документа не поклапају са новијим сазнањима нишког музеја, сматрамо да питање убикације потенцијалне некрополе и даље треба остати отворено.

---

⁹³ Због извесних погодности уз ток Радевачке реке (дужине око 20 км) оформљено је чак 10 насеља у низу: Росица, Јаковље, Радевци, Крушје, Каменица, Лознац, Гредетин, Горња и Доња Пешчаница, Корман и део атара села Трњани. За већину набројаних насеља постоје подаци у турским дефтерима из прве половине XVI века.

⁹⁴ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Моравски, општина Гредетинска. No. 2094. 28.VIII.1934. године.

⁹⁵ Удаљеност одговара позицији у непосредној близини Горње Пешчанице.

⁹⁶ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Моравски, општина Гредетинска. No. 2094. 28.VIII.1934. године.

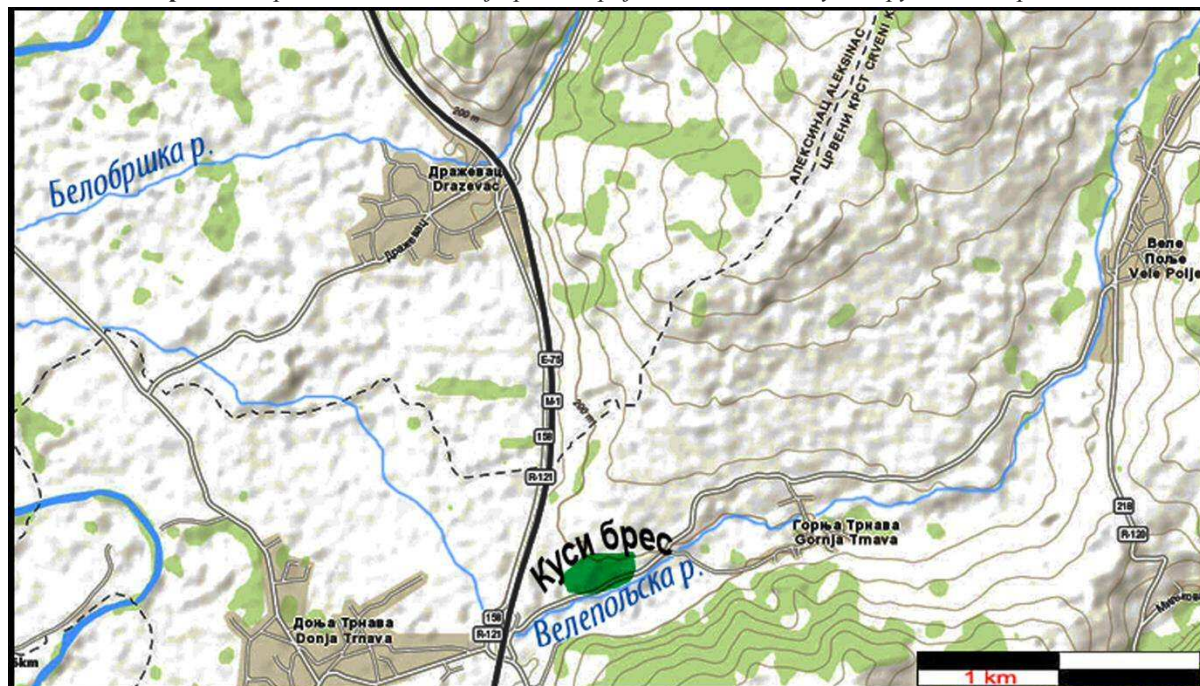
⁹⁷ АНМН, Археолошки записник бр.7. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

⁹⁸ Исто.

ГОРЊА ТРНАВА

Горња Трнава је село на источном ободу Алексиначке котлине, које административно припада градској општини Црвени Крст на подручју града Ниша.⁹⁹ Сеоско насеље се налази на падинама благог побрђа изнад леве обале Велепољске реке, 3 км источно од насеља у Доњој Трнави. Сматра се да је Горња Трнава формирана у 16. веку на простору који је коришћен као сезонско насеље сточара из Доње Трнавe (Стаменковић 1995: 36).

Карта 14. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Г. Трнава

Куси брес / Шанац

Праисторијски локалитет у атару Горње Трнавe под називом Шанац први пут је евидентиран у ораницама поред тока Велепољске реке приликом рекогносцирања Археолошког института 1955. године.¹⁰⁰ Екипа стручњака (М. Гарашанин, Д. Крстић и А. Ненадовић) је том приликом на основу површинских налаза керамике констатовала постојање праисторијског слоја из млађег гвозденог доба. Екипа Народног музеја Ниш (Д. Јанковић, С. Дрча и Н. Ђурић) је поново рекогносцирала атар Горње Трнавe 28.10.1982. године.¹⁰¹ Том приликом је на потезу званом „Куси брес“ забележено налазиште са остацима праисторијског материјала, за које је претпостављено да подразумева исти локалитет (Шанац) познат са рекогносцирања из 1955. године.¹⁰² Записник са рекогносцирања терена код Кусог бреса наводи нешто опширније податке: „Десно од раскрснице пута за Бели Брег, на задружном имању које се интензивно

⁹⁹ Горња Трнава је од Ниша удаљена 13,5 км ка северозападу, а од Алексинца 15 км ка југоистоку.

¹⁰⁰ АНМН, Археолошки записник бр.55. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹⁰¹ АНМН, Белешка за 28. 10. 1982. год. у свесци под називом: Рекогносцирање археолошких локалитета, (за период 1981-1992), рукопис Наталије Ђурић (несређена грађа).

¹⁰² Исто; АНМН, Археолошки записник бр.55. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

обрађује, у пречнику од око 50 м, налази се интензиван римски шут (тегуле, опеке, облаци) са траговима пепела. По површини се налази обиље римске керамике сиво и црвено печене, остаци животињских костију, као и мањи број уломака праисторијске керамике. Североисточно од овог локалитета за око 100 м, на благој падини поред сеоског потока на имању браће Милојевић, такође се налази истоветан материјал.¹⁰³

У праисторијској збирци Народног музеја Ниш данас не постоји материјал са поменутих рекогносцирања, тако да евентуално хронолошко опредељење локалитета није могуће. Јован Тодоровић у својој монографији „Келти у југисточној Европи“ износи податак о постојању латенског насеља код Горње Трнаве, које су евидентирали стручњаци Археолошког института 1955. године. Према речима аутора на такво датовање указују карактеристични фрагменти сиве керамике (Тодоровић 1968: 23). С обзиром да је Тодоровић вероватно имао увид у поменути материјал, можемо претпоставити да се заиста ради о налазишту на коме је поред античког заступљен и хоризонт из млађег гвозденог доба.¹⁰⁴

ГОРЊА ТОПОНИЦА

Село Горња Топоница¹⁰⁵ се налази на граници Алексиначке и Нишке котлине у доњем делу тока Топоничке реке, 2 км од њеног ушћа у Јужну Мораву. Атар села се налази у појасу Мезграјског сужења, које као најужа тачка између Алексиначке и Нишке котлине представља важан стратешки пункт на моравско-вардарском транзиту. Поред тога Горња Топоница преко слива Топоничке реке одлично комуницира са планинским залеђем Калафата и Моравског Голака, одакле воде најкраће везе Алексиначке са Сокобањском и Сврљишком котлином. Преко овог села пролазио је римски Војнички пут (*Via militaris*), као и каснији средњовековни (турски) Цариградски друм.

Шанац / Чивлак / Мало гробље / Стара петља аутопута / Ђузин брег

Шанац, Чивлак, Мало гробље, Стара петља аутопута и Ђузин брег су називи који се везују за вишеслојно праисторијско налазиште на коме су забележени остаци насеља из неолита, енеолита, бронзаног и гвозденог доба. Читав комплекс се простире на ободу Моравске речне терасе (t1) у близини места где поменути терасу сече Топоничка река. Према реконструкцији података из археолошких извештаја начињених током праћења земљаних радова на изградњи аутопута „Братства и јединства“, може се закључити да је овај праисторијски комплекс пратио обод терасе у ширини од око 100 м и у дужини од око 600 м, тј. од данашње *Наплатне рампе – Ниш* до моста на Топоничкој реци.¹⁰⁶ Данас је највећи део локалитета уништен изградњом трасе аутопута Е75.

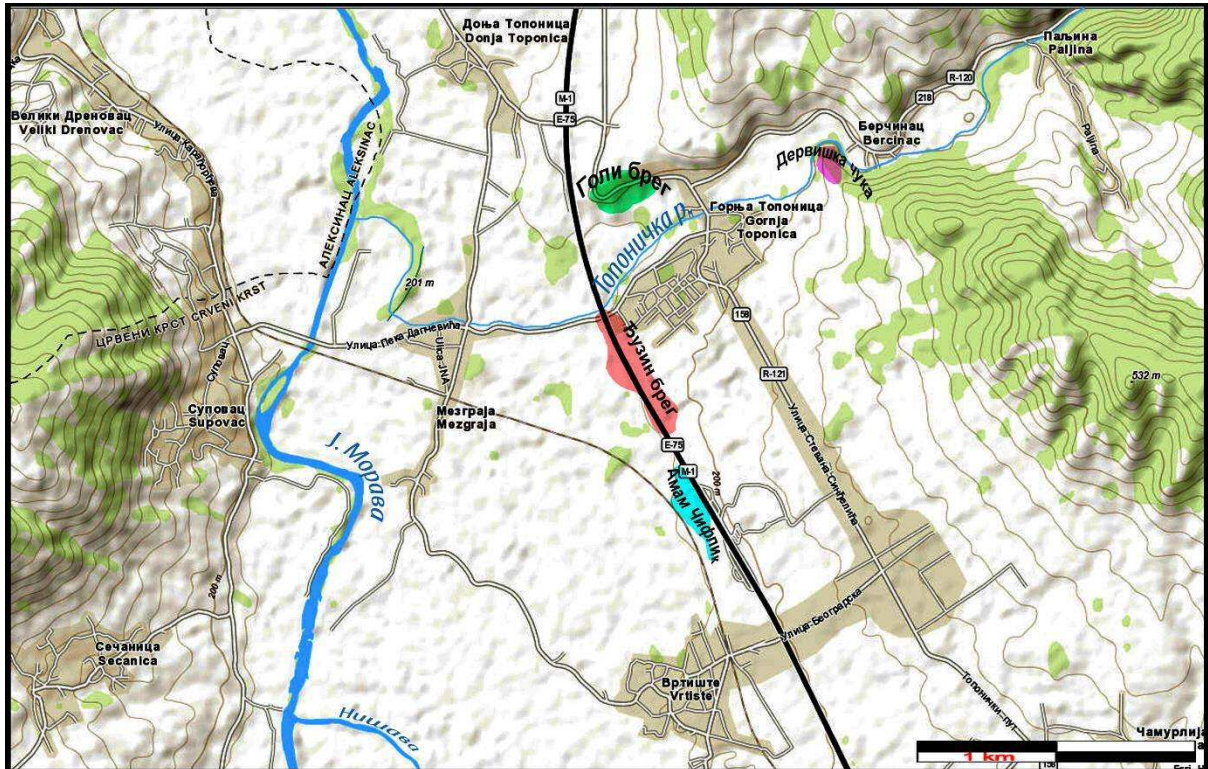
¹⁰³ АНМН, Археолошки записник бр.95. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹⁰⁴ Због сличности у облицима постоји могућност да је „сива керамика“ која се помиње у записнику са рекогносцирања из 1982. године погрешно опредељена као римска.

¹⁰⁵ Ојконим Топоница изведен од топола (*Populus alba*), Топо(л)ница > Топоница.

¹⁰⁶ Током рекогносцирања 2016. године у разговору са мештанима, као и на основу података са топографске карте, установљено је да топоним Чивлак означава потез који се налази нешто јужније и подразумева област испод речне терасе (t1), док је позиција локалитета (тј. речна тераса) обележена топонимом Ђузин брег. Садашњи топоним Ђузин брег је вероватно настао по презимену (или надимку) некадашњег власника Николе Ђулизибарића, кога наводи и А. Оршић-Славетић.

Карта 15. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Горња Топоница

Први опис локалитета под називом „Шанац“ забележио је Адам Оршић-Славетић у свом извештају са рекогносцирања праисторијских налазишта у околини Ниша (1935), који је објавио у *Старинару* (Оршић-Славетић 1936). Према извештају оранице са керамиком налазиле су се на узвишеној тераси уз леву обалу Топоничке реке, на тадашњем имању Николе Ђулизибарића, захватајући распрострањеност на површини од 1 ха (Оршић-Славетић 1936: 180-181). Оршић је том приликом објавио цртеже најрепрезентативнијих керамичких фрагмената (Оршић-Славетић 1936: Т.5), али се није упустио у њихово хронолошко или културолошко одређивање.

Већина налаза који се чувају у Народном музеју Ниш, откривени су током радова на аутопуту „Братства и јединства“ у периоду мај-јул 1959. године (кат. 35-97). Локалитет су обишли у неколико наврата В. Трбуховић и М. Вуковић. Приликом прве посете 8. маја. 1959. године М. Вуковић бележи: „У селу Г. Топоници на месту званом „Чивлак“, северно од малог гробља за око 200 м, на траси, утврђено је мало огњиште елипсоидног облика ограда камењем са фрагментима старчевачке грубе и fine керамике. Огњиште је оријентисано северозапад-југоисток. Изван огњишта налазе се нуклеуси, кремени ножићи и старчевачка керамика.“

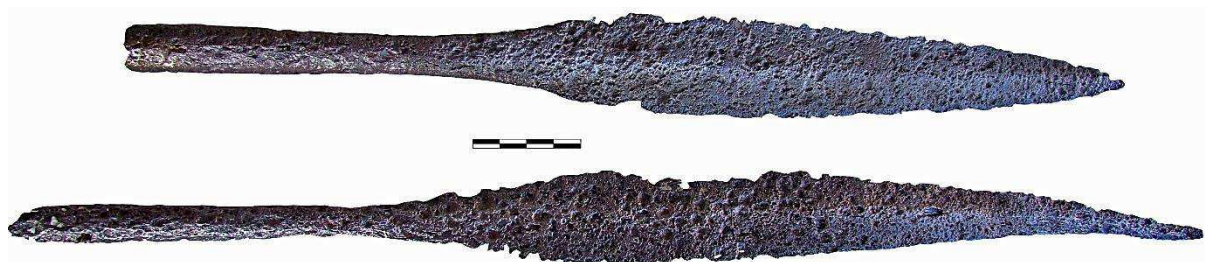
Нешто касније (14. јула 1959. године) исти аутор наводи: „Приликом обиласка аутопута од Топонице (Железничке станице) на месту званом „Чивлак“ до малог гробља, у усеку трасе пута нађена је једна половина камене секире са врло ишпицастим сечивом, један фрагмент трбуха танког зида јако црвене боје (старчево) (сл. 34) као и неколико фрагмената керамике. Преко техничара предузећа које изводи радове на овој деоници, утврђено је да су музеју достављени налази два гвоздена копља и један мањи земљани суд, нађени на овом терену током месеца јуна.“

Сл. 34. Половина глачане камене секире и фрагмент црвено бојене старчевачке керамике, пронађени приликом обиласка локације 14. јула 1959. год. (збирка НМН)

Приликом посете 18. јула Вуковић је забележио: „Локалитет Чивлак простире се углавном трасом аутопута од Топоничке реке до малог гробља Психијатријске болнице, изван трасе иде западно где ускоро прелази у равницу која се зове Шугавица. На локалитету се и после готово завршених земљаних радова могу наћи занимљиви фрагменти керамике старчевачке и бубањско-хумске групе. И овде као и на многим другим локалитетима („Бубањ“ код Ниша, „код Чесме“ у Вртишту) недостаје винчански слој између старчевачког и бронзанодобног слоја“.

На писмену молбу тадашњег управника музеја Александра Ненадовића, бригадери из радног кампа предали су нишком музеју два гвоздена копља (инв.бр.4712, 4713) из старијег гвозденог доба (Ha D) (сл. 35), која су у музејској евиденцији заведена као налази са локалитета *Мало гробље*, јер су ископана у близини санаторијумског гробља које се налазило на југозападној периферији старчевачког локалитета. Највероватније да се ради о гробном налазу, али докази за такву тврдњу су потпуно изгубљени у земљаним радовима.

Сл. 35. Гвоздена копља (инв. бр. 4712-4713) пронађена приликом ископа на санаторијумском гробљу у Горњој Топоници 1959. год. (збирка НМН)

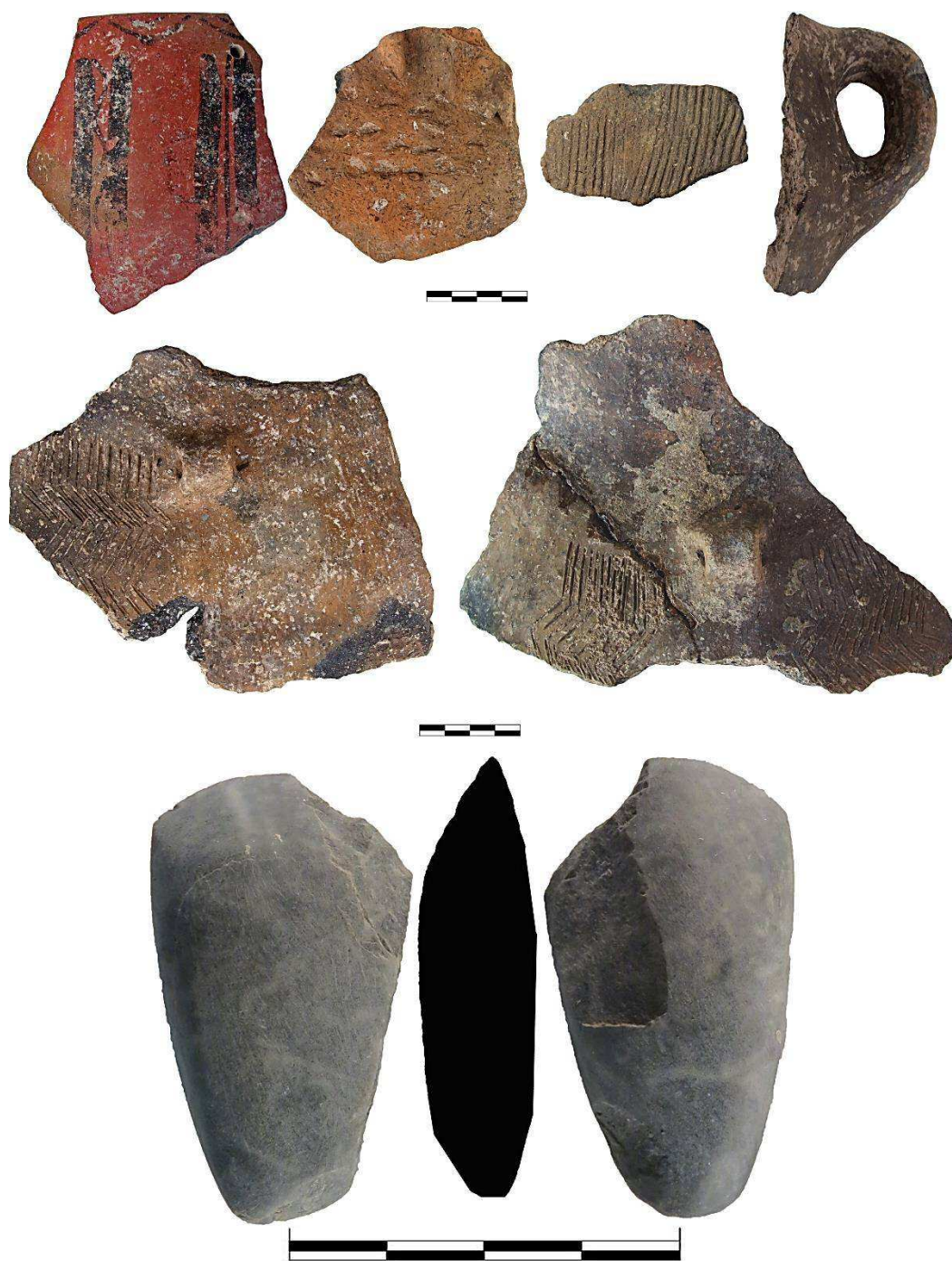
Неколико година касније (1964) приликом изградње петље за аутопут на овој локацији пронађени су фрагменти праисторијске керамике, судови са једном дршком која незнатно надвисује обод (сл. 38), фрагменти великих грубих судова са косим урезима и један фрагмент са пластичном траком на којој су отисци прстију. Поред фрагмената пронађен је и један, добрим делом сачуван, суд већих димензија (сл. 36) за који се у извештају наводи: „Суд је од сиво-црне земље, непречишћене, канелиран.

Наводно је у суду и око њега била гар. Према речима очевидца поред суда је пронађено нешто као „сагорела коњска балега“ (можда леп) и разбацане људске кости. Налаз је учињен на дубини од 1,6 м, на месту које је удаљено 60 м према југу од Топоничке реке, од крака из Београда 178+33 м лево од аутопута (када се пође из Ниша, баровит терен). Информације дао Бранко Јевтић, грађ. техничар из Ниша“. Као што се види из извештаја, остаје недовољно јасно да ли пронађена посуда представља урну или гробни прилог. Реконструкцијом наведених података можемо закључити да је посуда пронађена непосредно испод речне терасе на почетку баровите области која се простире око старог корита Мораве, коју мештани називају Шугавица. Пронађена биконична посуда, украшена крупним хоризонталним и косим канелурама са две језичасте дршке, одговара урнама које су стилско-типолошки блиске керамици Гава-Белегиш II културе. Таква керамика је широко заступљена у сливу Јужне Мораве и карактеристична је за прелазни период из бронзаног у гвоздено доба, На А2-В1.

Сл. 36. Посуда пронађена приликом земљаних радова 1964. год. на петљи код Ђузиног брега (збирка НМН)

У извештајима са терена се помињу и неколико налаза који нису доспели до збирке Народног музеја у Нишу. Један од таквих података записан је руком на парчету папира под називом: „Горња Топоница, 29.7.64. године, Шљункиште у кругу болнице“. Документ садржи цртеж предмета и његов детаљан опис: „У кругу душевне болнице на месту где је у већим количинама наталожен речни шљунак, крај леве обале топоничког потока, приликом вађења шљунка нађен је праисторијски суд од печене земље. Суд је облика шоље са једном тракастом дршком. Светло мрке боје, на прелому црн, споља глчан, местимично са сивим мрљама. Обод раван, врат цилиндричан, на прелазу рамена у трбух ребрасте канелуре. Трбух се обло завршава према дну, тако да се дно скоро једва назире. Суд се чува у болници у канцеларији Јевтић Бранка, од кога су и добијени основни подаци о условима налаза. Недалеко од места на ком је овај суд нађен, пронађена су и два византијска суда која се чувају у канцеларији управника болнице др Драгана Давидовића“.

Сл. 37. Фрагменти посуда и длето од глачаног камена пронађени приликом земљаних радова 1959. год. на Ђузином брегу код Г. Топонице (збирка НМН)

На локалитету у Горњој Топоници је установљено вишеслојно насеље на коме су заступљени фрагменти неолитске (кат. 35-75), енеолитске (кат. 76-78) и керамике из бронзаног доба (кат. 79-89), прелазног периода (кат. 90-91) и гвозденог доба (кат. 92-97). Налази су објављивани у неколико каталога (Дејановић (ур.) 1971: 30; Јоцић 2004: 119, 130; Стојић, Јоцић 2006: 81-85) и чланака (Оршић-Славетић 1936: 180-181; Стојић 2005: 39), док је материјал из раног бронзаног доба са овог локалитета послужио М. Гарашанину као једна од ретких аналогија за дефинисање Бубањ-Хум III културне групе (Garašanin 1959: 64; Гарашанин 1973: 168; Garašanin 1983: 720).

Сл. 38. Посуде и жртвеник пронађени приликом земљаних радова 1959. год. на Ђузином брегу код Горње Топонице (збирка НМН)

Голи брег / Доња Топоница

Музејски извештаји из 1966. године помињу земљане радове на локацији званој *Голи брег* која се налази на међи атара између Горње и Доње Топонице.¹⁰⁷ То је област на падини благог побрђа нагнутог ка Јужној Морави, 1 км северно од локалитета на Ђузином брегу и душевне болнице. Наиме, приликом уклањања вишка земље на месту предвиђеном за изградњу петље аутопута до болнице у Горњој Топоници пронађени су фрагменти керамике и три очувана суда (сл. 39), као и две коштане алатке на дубини од око 1,6 м. Налазач Тихомир Стојадиновић из села Дражевца код Алексинца поклонио је ове предмете музеју.¹⁰⁸ Поменути артефакти су у *Инвентарној књизи праисторијске збирке Народног музеја Ниш* уписани као налази из атара Доње Топонице.

С обзиром да на поменутој локацији никада није постојала петља којом се одвајао пут ка психијатријској болници, вероватније је да су ови налази пронађени на петљи

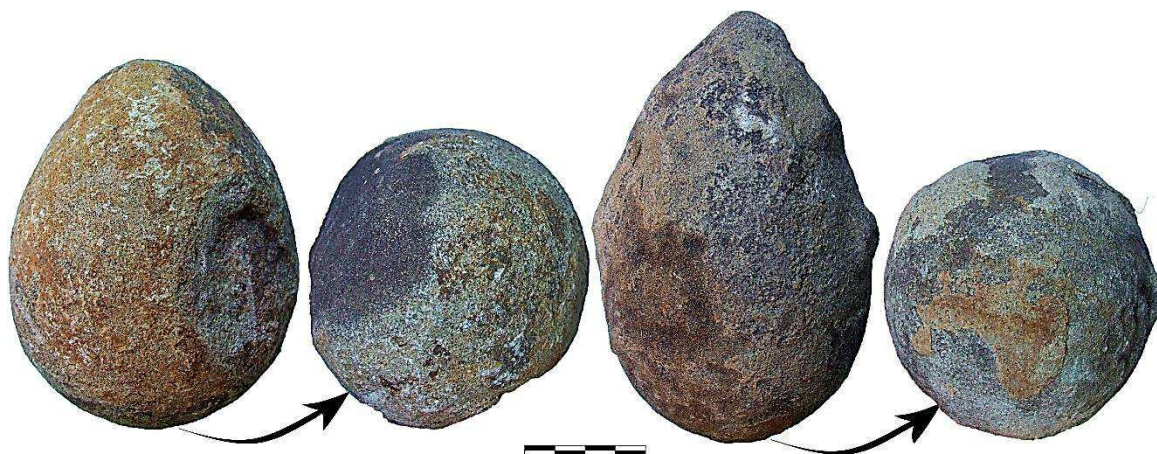
¹⁰⁷ Иначе, локалитет Голи брег је познат по налазима античких гробова (Васић 1910: 275; Чершков, Алексић 2006).

¹⁰⁸ АНМН, Акт бр.1712, заведен 14.11.1966.

аутопута која се и данас налази код Ђузиног брега. Наравно, не може се искључити ни могућност постојања налазишта на Голом брегу, али таква информација није потврђена новијим рекогносцирањима (2014-2016). У прилог таквој могућности сведоче налази два камена перкутера, који су откривени на јужним падинама Голог брега (сл. 40). Перкутери би се могли приписати неолитској епоси, а чувају се у спомен соби *Принчеве виле*, која припада групи културно-историјских споменика из комплекса *Специјалне болнице за психијатријске болести „Горња Топоница“*.¹⁰⁹

Сл. 39. Посуде заведене као налази откривени приликом земљаних радова 1959. год. на Голом брегу у атару Д. Топонице (збирка НМН)

Сл. 40. Перкутери пронађени на Голом брегу (збирка *Принчеве виле*)

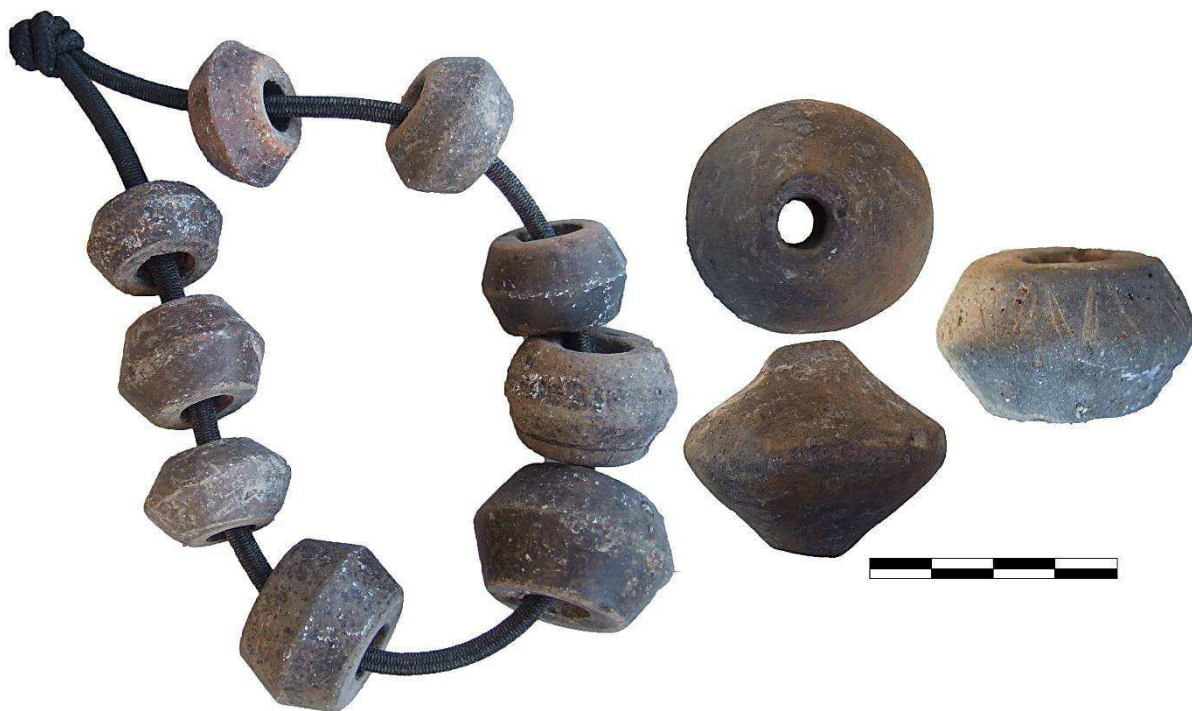
¹⁰⁹ Вила је изграђена 1926. год. за потребе принца Ђорђа Карађорђевића у склопу које је оформљена мања збирка археолошких налаза и историјских докумената, захваљујући залагању г. Владимира Спрема, рендгенског техничара из дотичне установе. Збирка броји више од 200 случајно откривених археолошких налаза (углавном керамички и камени материјал из свих епоха) како из самог круга болнице, тако и из њене ближе околине.

Амам Чифлик

Топоним Амам Чифлак се везује за некадашњи турски хан и мање насеље које је убележено као активно на старим Генералштабским картама.¹¹⁰ Давно напуштено насеље се налазио се на око 1,5 км југозападно од психијатријске болнице у Горњој Топоници у уској равници са десне обале старог нишавског корита. На најнижој тераси непосредно изнад некадашњег Амам Чифлика, регистровани су трагови насеља са обиљем керамичког материјала из млађег неолита са типичним карактеристикама винчанске културе у Јужном Поморављу (сл. 41-44).

Налазиште до сада није познато у стручној литератури, за шта је делом одговорна и његова позиција која заузима широк простор између железничке пруге и аутопута. Неолитско насеље код Амам Чифлика је таквим положајем избегло све веће грађевинске подухвате у овом подручју, што је вероватно и јединствен случај у низу уништених локалитета распоређених на првој тераси Нишаве од Трупала до Горње Топонице. Једини до сада познати подаци о овом налазишту, састоје се од керамичких фрагмената и камених артефаката које је са лица места прикупио Владимир Спремо, рендгенски техничар у психијатријској болници „Горња Топоница“. Пронађени материјал са локалитета код Амам Чифлика се данас налази у збирци *Принчеве виле*.

Сл. 41. Пришљенци пронађени на локалитету Амам Чифлик (збирка НМН)

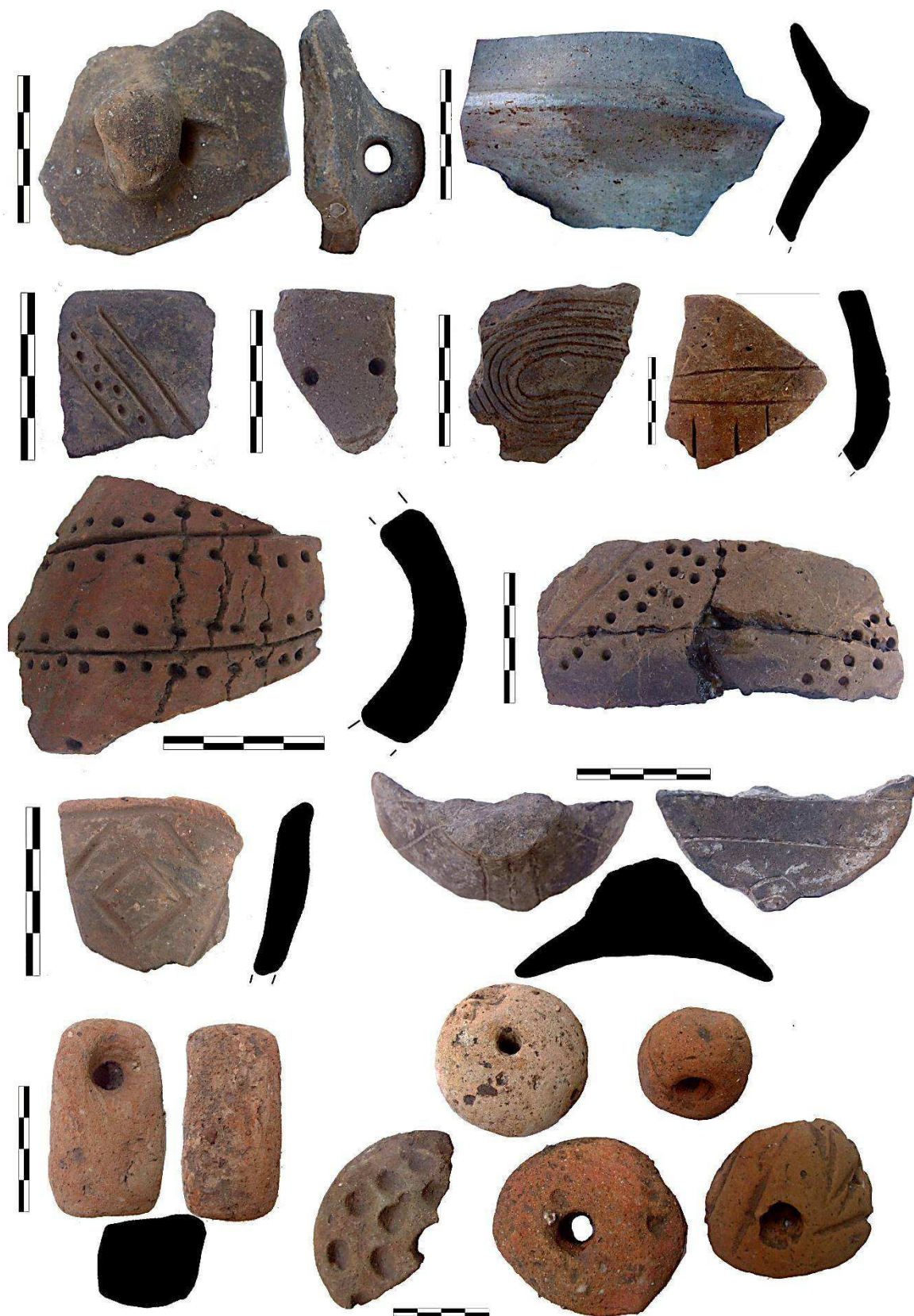

¹¹⁰ Карта И.8 Ниш, привремено издање, Географско одељење главног генералштаба. (штампано 1894. године).

Сл. 42. Керамички материјал пронађен на локалитету Амам Чифлик
(збирка Принчеве виле при Психијатријској болници у Г. Топоници)

Сл. 43. Керамички материјал пронађен на локалитету Амам Чифлик
(збирка Принчеве виле при Психијатријској болници у Г. Топоници)

Сл. 44. Алатке од глачаног камена пронађене на локалитету Амам Чифлик
(збирка Принчеве виле при Психијатријској болници у Г. Топоници)

Дервишка чука

Дервишском чуком се назива истакнуто брдо (250 м) које се налази на левој обали Топоничке реке, између села Берчинца и Г. Топонице.¹¹¹ Брдо је јасно издвојено у локалном долинском пејзажу, с обзиром да се налази у конкави једне веће окуке Топоничке реке, тако да је са три стране ограђен водом, што увећава његове дефанзивне предиспозиције.

Локалитет до сада није забележен у археолошкој литератури, а једине информације о постојању праисторијских налаза пружа збирка археолошког материјала из *Принчеве виле* у Г. Топоници. Ради се о неколико фрагмената веће посуде (лонца или питоса), грубе фактуре, бачвасте форме, разгрнутог масивног обода са прстенасто профилисаном унутрашњом ивицом и украсом у виду хоризонталне пластичне траке са отисцима прста на трбуху (сл. 45). Посуде оваквих карактеристика су широко заступљене у Јужном Поморављу и обично се срећу у насеобинским хоризонтима из позног бронзаног доба (Br D).

Сл. 45. Фрагмент посуде пронађене на локалитету Дервишка чука
(збирка Принчеве виле при Психијатријској болници у Г. Топоници)

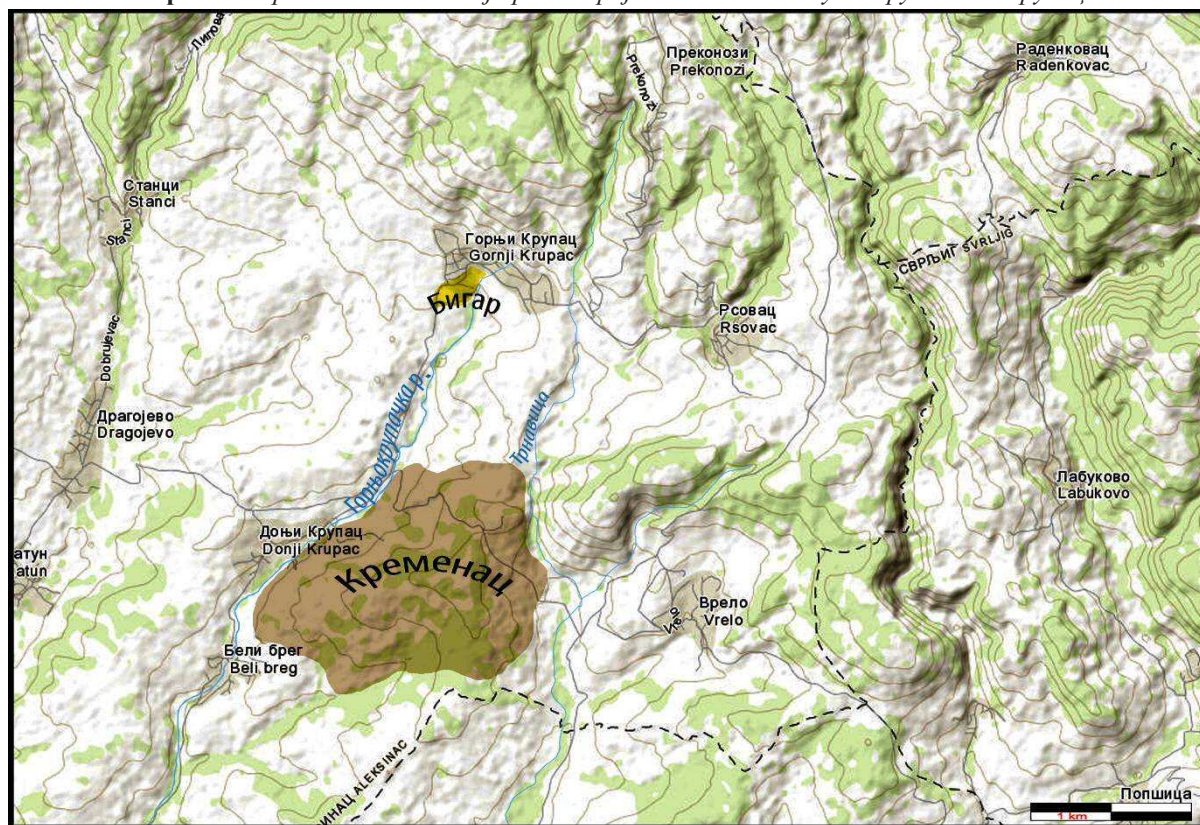

¹¹¹ На информацијама о позицији Дервишке чуке захваљујемо Владимиру Спрему, рендгенском техничару из Г. Топонице.

ГОРЊИ КРУПАЦ

Атар села Горњи Крупац се простире на јужним обронцима планине Озрен у брдовитој области која носи традиционални назив Голак.¹¹² Само село заузима међупростор између две изражено различите висинске зоне у том подручју. Јужни атар села се налази под ораницама на благо нагнутој падини (од 300 до 450 м) која обухвата шири простор око тока Горњокрупачке реке. Северно од села надморска висина нагло расте (на 750 м) са чиме околни пејзаж добија изражене одлике крашког планинског рељефа са ретким шумама и мало обрадивог земљишта. На овој високој површини заступљени су бројни пашњаци, па се сточарство развило као главна привредна грана међу становништвом малих раштрканих насеља која егзистирају у овој изолованој области још од средњег века (Костић 1969: 531-533).

Карта 16. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Г. Крупац

Бигар

У оквирима сеоског насеља је игром случајних околности регистровано праисторијско налазиште које до сада није привукло пажњу истраживача. Податке о

¹¹² Моравски Голак подразумева област дуж јужних падина Озрена и Девице и представља најмању предеону целину Алексиначке котлине. Заузима њен североисточни део, који је уједно и највиши, са врховима од 500 до 900 м надморске висине. Оквирно посматрано ова територија се простире од највиших врхова Озрена (Лесковик 1174 м) и Девице (Чапљинац 1187 м) на северу, па све до подножја Љутог врха (784 м) и Сврљишког Тимока на југу, од Светостефанске реке на западу до Беле реке на истоку. Област је административно подељена између три општине: алексиначке, сврљишке и сокобањске.

локалитету забележила је Н. Благојевић,¹¹³ приликом обиласка голачких села у периоду од 16-26. октобра 1962. године. Том приликом је прикупљена и мања количина керамичких фрагмената са површине (сл. 46), док је у извештају са терена забележено:

„На месту званом Бигар, у атару села Г. Крупац, на територији НОО Алексинац, на страни благог брежуљка, а у непосредној близини гробља и цркве земља звони под ногама. Сопственик њиве –Љубомир Крстић направио је два откопа.

На откопу I, види се очуван зид од камена кречњака, везаног малтером иситњеног бигра. Правац зида је С-Ј. Делимично се види и други оштећени зид који са првим прави угао од 90 степени, оријетисан З-И. По исказу сопственика под (сада затрпан) и од набијеног ситног бигра.

По саопштењу сопственика и мештана на откопу I нађено је следеће: Фр. угљенисане греде, ковани ексери, фигура минијатурне животиње од керамике као и метални предмет непознате намене. Површина откопа обухвата око два метра квадратна. На 10 м удаљености од откопа I, а у правцу СИ, по казивању сопственика њиве, пре две године откопано је нешто што по облику и величини подсећа на округао каменом озидани бунар. Поседник њиве даље се сећа да му је отац причао како је као младић од својих 20 година, копајући на 5-6 м удаљености ка ЈИ од поменутог откопа, нашао нешто слично капаку од казана за печење ракије. Јама је била много дубока, са подземним ходницима оријентисаним у правцу Ј-З.

Јужно од откопа I, на 50 м удаљености налази се откоп II, са отвором у правцу истока, као и 3-4 шупљине у зиду величине и облика отвора за сулундар од пећи.

На истој њиви трактором изорани фр. керамике који припадају праисторији и Риму. Било је случајних налаза ситног и крупног бакарног новца, а такође је нађен и један прстен. По народном предању, на месту данашњег гробља налазило се некад „латинско гробље“. По причању старих људи, споменици су били толико велики да приликом транспорта истих за грађења цркве, један је једва могао да стане у кола. Данас се на гробљу види само један и то фрагментован. У лежећем је положају и без икаквих орнаменталних представа, са једва видљивим урезима на горњој страни који би можда могли представљати некакав натпис.

При дну брега, са поменутиим откопима, гробљем и црквом је река, а на супротној страни је место звано Селиште, крај у коме су по сећању старијих „кутали“ кукуруз и жита кријући их од Бугара (за време окупације). И на овом месту има подземних шупљина. По казивању једног сељака, у атару села Станци, такође на територији НОО Алексинац, на месту званом Врелце, пре два месеца вода открила у самом потоку у близини извора Врелце фр. разбијеног суда од керамике, величине од око 30 кг, са очуваним отиском посуде у земљи. Такође ми је саопштено да су таква 4 суда, у непосредној међусобној близини, на исти начин откривени у атару села Врела НОО Алексинац.“¹¹⁴

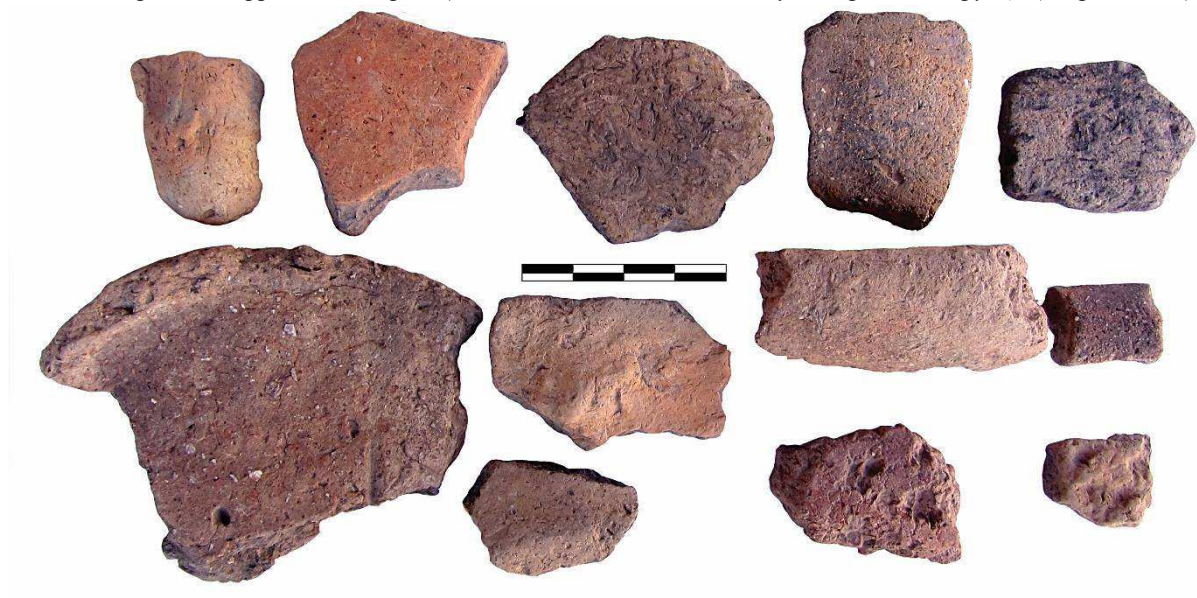
Материјал који је доспео до нишког музеја представљен је углавном фрагментима грубе атипичне керамике израђене руком, коју осим што препознајемо као

¹¹³ Некадашњи етнолог и кустос етнографске збирке у Народном музеју Ниш.

¹¹⁴ АНМН, машинопис Н. Благојевић под називом: Писмени извештај, Н. Благојевић- кустоса етнологије, са службеног путовања по Голаку у времену од 16- 26. 10. 1962 год., Археологија, Горњи Крупац 26.10.1962. године (несређена грађа).

праисторијску, тешко можемо ближе одредити. Разлог за такву ситуацију вероватно лежи у чињеници да је материјал насумично прикупљен од стране етнолога. С обзиром на такве околности локација је поново обиђена током рекогносцирања 2016. године, приликом чега је прикупљена и већа количина углавном керамичког материјала. Пронађени материјал се поклапао са начином израде фрагмената прикупљених 1962. године, на основу чега се са сигурношћу може тврдити да је у питању локалитет из средњег неолита. Поред неолитског материјала заступљени су и фрагменти из средњег века и периода турске доминације (XVI-XIX. век), док антички материјал није било могуће идентификовати. Тако да откопани остаци грађевина који се помињу у извештају Н. Благојевић, вероватно потичу из познијих историјских периода. Изградњом поменутог објекта је поремећен старчевачки слој из кога је вероватно и доспела поменута минијатурна зооморфна фигурина.

Сл. 46. Керамички фрагменти пронађени 1962. год. на локалитету Бигар код Г. Крунца (збирка НМН)

Избор локације за насељавање на бигарном седименту има својих аналогија у домаћој етнографији. Још крајем XIX века Јован Цвијић је забележио да су терени са великим наслагама бигра коришћени као петролошка подлога за дубљење стамбених основа или читавих просторија, које се у литератури обично срећу под називом пећински станови (Свијић 2011: 284). Основни предуслов за овакве грађевинске формације лежи у својствима бигра као грађевинског материјала, који допушта могућност изузетно лаке обраде коришћењем најједноставнијих врста алата.

Пракса формирања оваквог типа насеља забележена у атару села Клисура код Беле Паланке, где је регистровано преко 30 издубљених земуница које својим обликом подсећају на пећине. Насеље је егзистирало у периоду између XVII и XVIII века и представља екстреман пример народног градитељства за потребе сталног становања. У пећинском насељу су поред стамбених¹¹⁵ регистроване и „пећине“ за чување стоке, као

¹¹⁵ Просторије су четвртастог или овалног пресека углавном елипсоидне или кружне основе. Подови бигарних соба су ширине од 3 до 7 м, док су одаје високе од 2 до 3,5 метара. На поду тих вештачких пећина

и неколико минијатурних објеката непознате намене (Костић 1970: 36-38, Ск. 5; Свјић 2011: 284-285; Ђалдовић-Шијаковић, Кузовић 2014: 17. Сл. 06). Примери изградње објеката у бигру за смештај стоке познати су и из околине Алексинца, које је Ј. Цвијић регистровао у бигарним седиментима код манастира Св. Стеван у селу Липовац (Свјић 2011: 284).

С обзиром на то да су земунице биле уобичајан облик станова у старчевачком културном ареалу, не би изненадило да су неолитски становници искористили наслаге бигара као чвршће и стабилније грађевинско решење за формирање укопаних основа или чак читавих објеката за становање. Интересантан је податак да су у оквирима пећинског насеља у Клисурси 1954. године пронађене две неолитске камене секире, као и друга оруђа карактеристична за метеријалну културу из млађег каменог доба¹¹⁶ (Костић 1970: 191).

Кременац

Локалитет се налази у склопу пространог истоименог брда које је подељено између атара Врела, Горњег и Доњег Крупца. Већи део брда је под обрадивом површином која је на неким местима пресечена мањом шумом. Често цитиран податак да на овој локацији постоји налазиште кремених артефаката (Гарашанин, Гарашанин 1951: 45; Костић 1969: 454; Спирић 1995: 29; Миловановић 2005: 35; Heffter 2014: 52; Милојевић *et al.* 2015: 101-102), изворно потиче из „Извештаја о археолошким налазиштима“¹¹⁷ који је 14. септембра 1934. године саставила канцеларија станачке општине, под чијом надлежношћу се тада налазио и Горњи Крупац. Према извештају који је приказан, табеларно стоји да се: Локалитет Кременац налази у атару Горњег Крупца, у равници на имању браће Стојановић, 5 км ка истоку од општинске зграде у Станцима. У рубрици предвиђеној за опис налаза и налазишта стоји: „Место је махом под гору, а на њему се налази камење у виду кремена“.

Извештај о археолошким налазиштима за катунску општину, састављен исте године (13. децембра 1934.) и по истом моделу, такође помиње Кременац, али у атару Доњег Крупца. У овом извештају Кременац се наводи као потез на висоравни где се распростиру шуме, док се „камење-кремен“ проналази на имању браће Жикић из Доњег Крупца.¹¹⁸ Исти топоним помиње и извештај из врелске општине (12. јула 1934.), где је забележено да се локација налази на брежуљку у оквиру имања браће Николић из Врела, али се у рубрици за опис налаза и налазишта кратко наводи: „Не види се ништа и није нађено ништа“.¹¹⁹

могле су се запазити очуване вертикално удубљене јаме пречника око 60 цм, а дубине од 1 до 1,5 м, које су служиле за складиштење хране и покућства (Костић 1970: 36-38).

¹¹⁶ Према речима аутора ови предмети су се чували у шатулама Народног музеја у Белој Паланци (Костић 1970: 192).

¹¹⁷ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Алексинац, општина Станачка. No. 3820. 14.9.1934. год.

¹¹⁸ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Алексинац, општина Катунска. No. 6044. 13. децембар 1934. год.

¹¹⁹ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Алексинац, општина Врелска. No. 2158. 12.12.1934. год.

С обзиром да се кремен 30-их година прошлог века још увек активно употребљавао у домаћинству,¹²⁰ можемо претпоставити да су подаци о постојању кременог мајдана на брду Кременац веродостојни иако су извештаје састављали људи који се могу сматрати лаицима на пољу археологије. Приказане информације из извештаја указују да је поменуто лежиште кремена вероватно заступљено на више локација у оквиру пространог брда које је обележено топонимом Кременац. Међутим, досадашња рекогносцирања¹²¹ нису потврдила постојање локације са већом заступљеношћу кремена иако је његово спорадично присуство регистровано на више локација овог пространог побрђа (Heffter 2014: 52; Милојевић 2015: 101). Разлог за такву ситуацију вероватно лежи у чињеници да се Кременац због опустелости околних села знатно слабије обрађује, па се услед бујног раста тешко може сагледати површина терена, а самим тим тешко је уочити и потенцијалне површинске налазе.

ГРЕДЕТИН

Гредетин је сеоско насеље у алексиначкој општини, смештено на 11 км ка југозападу од Алексинца и 31 км ка северозападу од Ниша. Сеоски атар обухвата једно котлинасто проширење на источним обронцима Јастребца, које се оформило око тока Радевачке реке¹²² 8 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву.

Лаз

Локалитет на потезу Лаз¹²³ је евидентиран 1934. године у *Прегледу археолошких налазишта и места са карактеристичним називима Гредетинске општине*. Према тим подацима локалитет се налази на брду 1 км источно од села, у оквиру имања Војислава Манојловића који је приликом риљања 1934. године пронашао „*ћупове пуне пепела и неку згуру тамне боје која на ватри гори*.“¹²⁴ Милутин и Драга Гарашанин су користећи се овим извором претпоставили постојање праисторијске некрополе (Гарашанин, Гарашанин 1951: 45). Нешто каснијим рекогносцирањем Археолошког института 1955. године забележено је да се локалитет налази у близини сеоског гробља, на једној коси која се у правцу северозапада благо спушта ка Радевачком потоку. У тексту записника се даље наводи: „*На том месту је В. Манојловић пронашао један сиви питос при дубини од 75 цм. На истом месту је било фрагмент керамике, али је то данас раскрчено*.“¹²⁵ У једном другом записнику, који је вероватно састављен на основу података са неког од каснијих рекогносцирања Народног музеја Ниш, стоји: „*Локалитет Лаз лежи на једној*

¹²⁰ Као једно од средстава уз помоћ кога су се добијале варнице потребне за потпаљивање ватре.

¹²¹ Рекогносцирања су изведена током 2013. и 2014. године у склопу пројекта: *Истраживања прелаза из средњег у горњи палеолит у источној Србији*, који се реализује у сарадњи Филозофског факултета у Београду и Универзитета Аризона у Тусону (САД).

¹²² На старијим војним картама је Радевачка река од извора до села Велике Пешчанице убележена као Гредетинска река, а одатле па до ушћа као Пешчаничка река.

¹²³ Топоним „Лаз“ се може повезати са најранијим обликом аграрне својине словенских земљорадника - себара. У старом језику означавао је крчевину, односно озираћено земљиште на месту ранијих шума.

¹²⁴ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Моравски, Општина гредетинска. No. 2094. 28.VIII.1934. год.

¹²⁵ АНМН, Археолошки записник бр.83. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

коси која се према западу спушта у равницу ка десној обали Пешчанице (Радевачке реке). На локалитету који обухвата имања Миливоја Милојевића, Веље Никодијевића и Радета Миленковића налажено је фрагмената керамике, олова, итд. Данас се на терену налазе само атипични фрагменти керамике по којима се не може ближе одредити хронологија локалитета.¹²⁶

На основу приказаних података стиче се утисак да постоје два међусобно блиска налазишта од којих би једно могло да представља некрополу са урнама, док би друго представљало простор праисторијског насеља.

ДОБРУЈЕВАЦ

Добрујевац представља сеоско насеље 8 км југоисточно од Алексинца и 23 км северозападно од Ниша. Смештено је у залеђу Јужноморавске долине од које је удаљено 4 км ка северу. Сеоски атар заузима брежуљкасти потпланински терен на јужним обронцима Озрена и Лесковика, који пресеца долина Светостефанске реке. Околина Добрујевца обухвата две рељефне зоне са различитим економско-еколошким карактеристикама, међу којима се истиче долина Светостефанске реке и предео ниског побрђа који са обе стране поменутог речног тока затвара долину. Долински део подразумева уску равницу (око 210 м н.в.) са обе стране реке (ширине до 500 м), испуњену плодним и лако обрадивим алувијалним наносима, док је знатно пространије брежуљкасто подручје (260-340 м) прекривено рендзином на доломитној подлози, која представља добру основу за развој шумске и травнате вегетације. Неки аутори (Драгашевић 1887: 33; Зиројевић 1970: 170) сматрају да је траса античког *Via militaris*-а ишла долином Светостефанске реке, пролазећи тако кроз атар данашњег Добрујевца где би требала да се налази мутација Рапијана (*mutatio Rapiana*). Међутим, за сада у добрујевачком атару нису регистровани остаци из античког периода. Село се под данашњим називом¹²⁷ први пут помиње у турском попису пореских обвезника Бованске нахије из 1516. године (Амедоски 2010: 230).

Крушарје

Потез Крушарје се налази у равници са леве обале Светостефанске реке на излазу из Добрујевца према Станцима. Праисторијски локалитет на овој локацији је евидентиран захваљујући случајним налазима који су пронађени на њиви Вукомана Миленковића из Добрујевца.¹²⁸ Наиме, власник је 1987. године приликом копања бунара за потребе наводњавања баште, при дубини од 0,7 м (или 1,7 м)¹²⁹ пронашао три тега

¹²⁶ АНМН, Археолошки записник бр.9. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

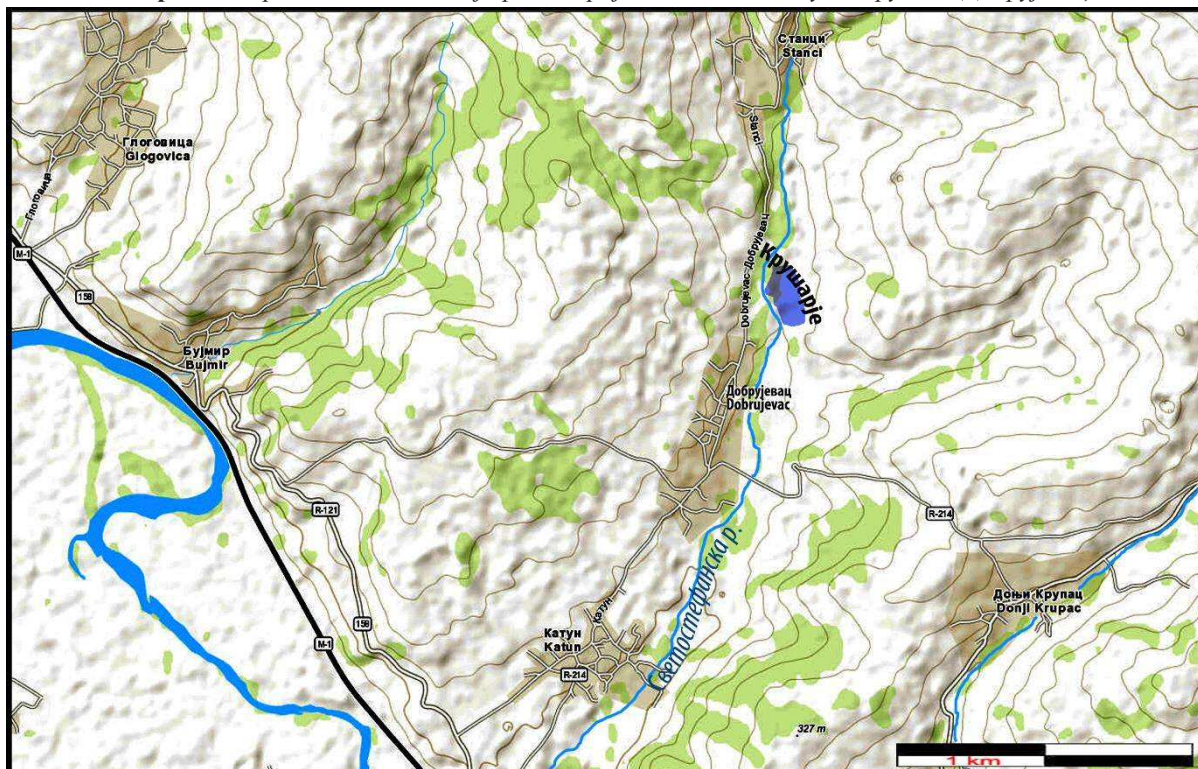
¹²⁷ Остаци старог Добрујевца се највероватније налазе на потезу званом Кућиште, 2 км северно од задружног дома у селу на имању породице Цветковић, док су остаци старог гробља (Кованцијско гробље) евидентирани на имању браће Милутиновић у брдима источно од села. Подаци преузети из: АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Алексинац, општина Катунска.

¹²⁸ АНМН, Записник: Алексинац – Добрујевац - Крушарје. САНУ Археолошки институт Београд, Археолошка карта Србије (несређена грађа); АНМН, Свеска под називом: Рекогносцирање археолошких локалитета, (за период 1981-1992), рукопис Наталије Ђурић под датумом 18.09.1987. (несређена грађа).

¹²⁹ Разликују се подаци из Археолошког записника где је забележена дубина од 1,7 м и дневника Наталије Ђурић где уписана дубина износи 0,7 м.

пирамидалног облика, фрагменте керамике и неколико камена већих димензија.¹³⁰ Наталија Ђурић, тадашњи кустос праисторијске збирке нишког музеја, је 3. новембра 1987. године обишла потез Крушарје, забележивши при томе: „Обишла сам локалитет, односно прошла сам преко околних њива. На површини се није нашао никакав археолошки материјал“.¹³¹ Овај податак доноси додатне недоумице, тако да остаје неизвесно да ли је каснијим рекогносцирањем терена уопште и пронађена тачна позиција локалитета или археолошки остаци, јер то заиста није могуће видети на површини ораница.

Карта 17. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Добрујевац

Керамички материјал се састоји од фрагмената већих посуда, вероватно лонаца и амфора, израђених од глине помешане са песком и каменчићима, печених у тону од мрке до тамносиве боје, углавном грубе до пригачане површине (кат. 100-105). Орнаменти на посудама се јављају као отисци прстију на ободу или у виду хоризонталних пластичних трака налепљених на трбух посуде, по којима су утиснути отисци врха прстију. С обзиром да је до музеја доспео само мали узорак, тешко је поуздано датовати пронађене предмете, поготову што у ближејем региону немамо адекватних аналогича пронађених у археолошком слоју. Генерално гледано, керамика са описаним карактеристикама се оквирно може одредити у временски распон од раног бронзаног до старијег гвозденог доба са наглашенијом афирмацијом ка прелазном периоду (На А-В).

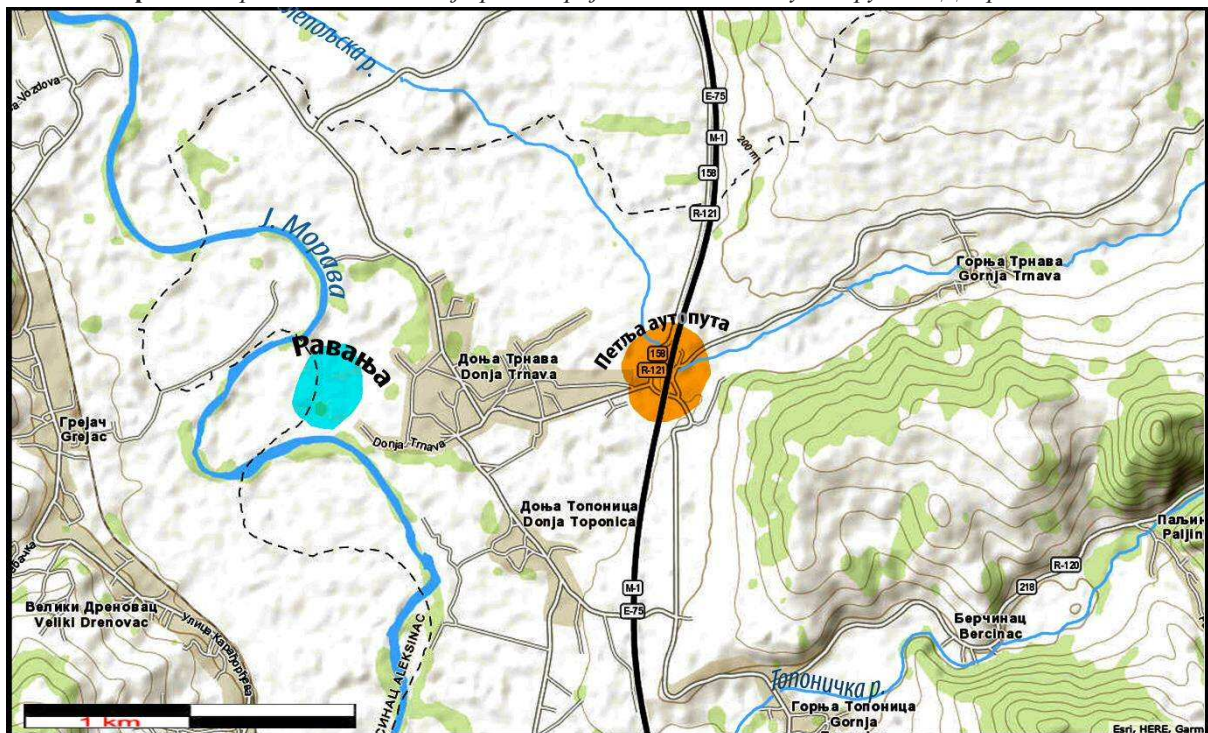
¹³⁰ АНМН, Белешка за 3.11.1987. год. Свеска под називом: Рекогносцирање археолошких локалитета, (за период 1981-1992), рукопис Наталије Ђурић (несређена грађа).

¹³¹ Исто

ДОЊА ТРНАВА

Доња Трнава је насељено место у градској општини Црвени Крст на подручју града Ниша. Налази се у Алексиначкој котлини на траси аутопута Е75, на удаљености 15,5 км северозападно од Ниша и 14,5 км југоисточно од Алексинца. Насеље се налази у зони састава Нишавске и Јужноморавске долине.¹³² Атар села се простире у алувијалној равници која источно од Доње Тржаве почиње да се сужава, достижући најмању ширину у линији Суповац – Мезграја - Горња Топоница,¹³³ одакле и почиње Нишка котлина. Доња Трнава је дуго након ослобођења 1878. године сматрана једним од економски најјачих села у Алексиначком Поморављу (Костић 1969: 476, 480). Таквом просперитету доприносило је чувено житородно земљиште (Костић 1969: 495-496) са кога су се експлоатисали усеви усмеравани на узгој свиња по чијој бројности је Доња Трнава предњачила (Костић 1969: 476, 498). Сеоски атар је био насељен још током античког периода што потврђују остаци на потезу званом Митрово браниште где су регистровани остаци грађевине од цигала римског формата.¹³⁴ Насеље под називом Трнава¹³⁵ се први пут помиње у једном турском катастарском дефтеру из 1498. године (Зиројевић 1970: 169), док је као турски хан на друму од Алексинца до Ниша позната од XVI века када се под називом *Tirnovza* наводи у итнерару Јакова Бецека (Mataković 1887: 88).

Карта 18. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Д. Трнава

¹³² Ушће Нишаве у Јужну Мораву се налази свега 5,5 км узводно од Доње Тржаве.

¹³³ У географској терминологији ова линија се назива Мезграјска пречага (ширине око 2,5 км у правцу север-југ) и представља најужу тачку у долинском делу Алексиначког Поморавља, а налази се 3 км источно од Доње Тржаве.

¹³⁴ АНМН, Археолошки записник бр. 108. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹³⁵ Изведено од апелатива *трн*, који се често јавља у топонимији у различитим деривационим облицима.

Петља аутопута код Доње Трнавe

Два бронзана предмета пронађена код надвожњака на петљи пута код Доње Трнавe, иду у прилог претпоставци да се на овој локацији налазило насеље или некропола из гвозденог доба. Налази се састоје из једног калотастог дугмета и једне фрагментоване лучне фибуле (сл. 47) (Ђурић 1985: Т.IV/5-6), који су до збирке Народног музеја у Нишу доспели као поклон Марка Поповића из Доње Трнавe (кат. 212). Проналазач је открио наведене предмете на дубини од 2,5 м приликом ископа за фундаменте надвожњака, обављаних у склопу радова на изградњи аутопута „Братства и јединства“ током месеца јуна 1959. године. Потенцијално праисторијско налазиште је заузимало простор при источном ободу јужноморавске алувијалне равнице, непосредно испод брда званог Кочевина (314 м). То је област око леве обале Велепољске реке при месту где се њен ток спушта са планинских обронака Голака и прелази у равницу Јужне Мораве. Сам надвожњак се налазио на 207. километру пута од Београда ка Нишу источно од сеоске цркве, надовезујући се тако на потез Митрово браниште, место на коме су од раније познати грађевински остаци из античког доба.¹³⁶

Фрагмент масивне двопетљасте лучне фибуле са украшеним крајевима познат је са налазишта у Вртишту, Злотској пећини, Новом Селу код Беле Паланке и Пилатовићима, а може се датовати у период На С-D1 по средњоевропској периодизацији или у временски оквир између 650. и 550. године пре нове ере (Vasić 1977: 33). Калотасто дугме са пређицом за причвршћивање припада истом периоду гвозденог доба и има својих аналогија са два слична налаза пронађена на локалитету Радио-станица код Земуна (Тодоровић 1971: 104-105, Т.XLVIII/12, Т.XLIX/1).

Остаје отворено питање да ли су налази са Трнавачке петље припадали инвентару некрополе, насеобинском хоризонту или су пак случајно изгубљени на овој локацији. С обзиром да су налазе пронашла нестручна лица током интензивних земљаних радова, не располажемо са довољно података о контексту налаза. Не знамо ни да ли је до музеја доспео комплетан инвентар из ископа, као ни да ли су уз металне предмете постојали неки мање атрактивни налази попут керамике или костију. Податак да су бронзани предмети пронађени на дубини од 2,5 м може се узети као основан, с обзиром да се приликом изградње објеката на аутопутевима прецизно мери дубина свих грађевинских

Сл. 47. Бронзано дугме и фибула пронађени приликом земљаних радова 1959. год. на аутопуту код Д. Трнавe (збирка НМН)

¹³⁶ Рекогносцирања Археолошког института 1955. године.

ископа.¹³⁷ Уколико је дубина на којој су откривени налази тачна, онда смо ближи претпоставци да метални налази представљају део гробног инвентара јер гвозденодобни хоризонт становања на тако великој дубини до сада није забележен на налазиштима из Јужног Поморавља, што никако не значи да наведени случај не може представљати изузетак. У прилог претпоставци да је реч о гробном налазу, иде и податак да су две фибуле истог типа пронађене свега 6 км јужније на некрополи код села Вртишта (Дејановић (ур.) 1971: 16; Ђурић 1985: 18-20, Т.II/6-7).

Равања

Потез Равања се налази у равници западно од Доње Трнавe, на месту у близини кога почиње конкавна окука Јужне Мораве. Са локације је познат једино налаз масивне бронзане наруквице (сл. 48) која је откривена 1959. године приликом орања њиве у власништву Милорада Миленковића из Доње Трнавe (кат. 213). Власник парцеле је изјавио да поред налаза гривне није уочио остатке пепела или костију, као и да никада раније приликом обрађивања њиве није проналазио било какве остатке из прошлости. Обиласком терена на површини нису били видљиви трагови који би указивали на постојање археолошког налазишта, тако да је закључено да се ради о усамљеном налазу.¹³⁸ Важно је напоменути да се потез Равања налази у области између садашњег и једног од неколико старих корита Мораве које је забележено у ужој области око локације. Такве карактеристике околног терена указују да је ток Јужне Мораве на овом месту склон честом изливању и мењању корита, па је самим тим могућ и најразличитији контекст доспевања гривне у област Равање.¹³⁹

Сл. 48. Случајни налаз бронзане наруквице пронађене на потезу Равања код Доње Трнавe (збирка НМН)

Пуноливена наруквица са благо наглашеним бачвастим проширењем на крајевима, испод којих се налазе поља украшена кратким хоризонталним урезима, представља украсни предмет карактеристичан за период развијеног гвозденог доба, тј. На С2-D1. Налази оваквих типова наруквица су познати са оближње некрополе у Вртишту (Дејановић (ур.) 1971: 53, кат. 460), групног налаза из Новог Села код Беле Паланке (Срејовић 1960: 62, сл. 28), Гривца (Богдановић 1971) и скелетних гробова из Хртковаца (Вински 1955: 35, сл. 18).

¹³⁷ Дубина ископа за потребе темеља на надвожњаку обично прелази 3 м дубине.

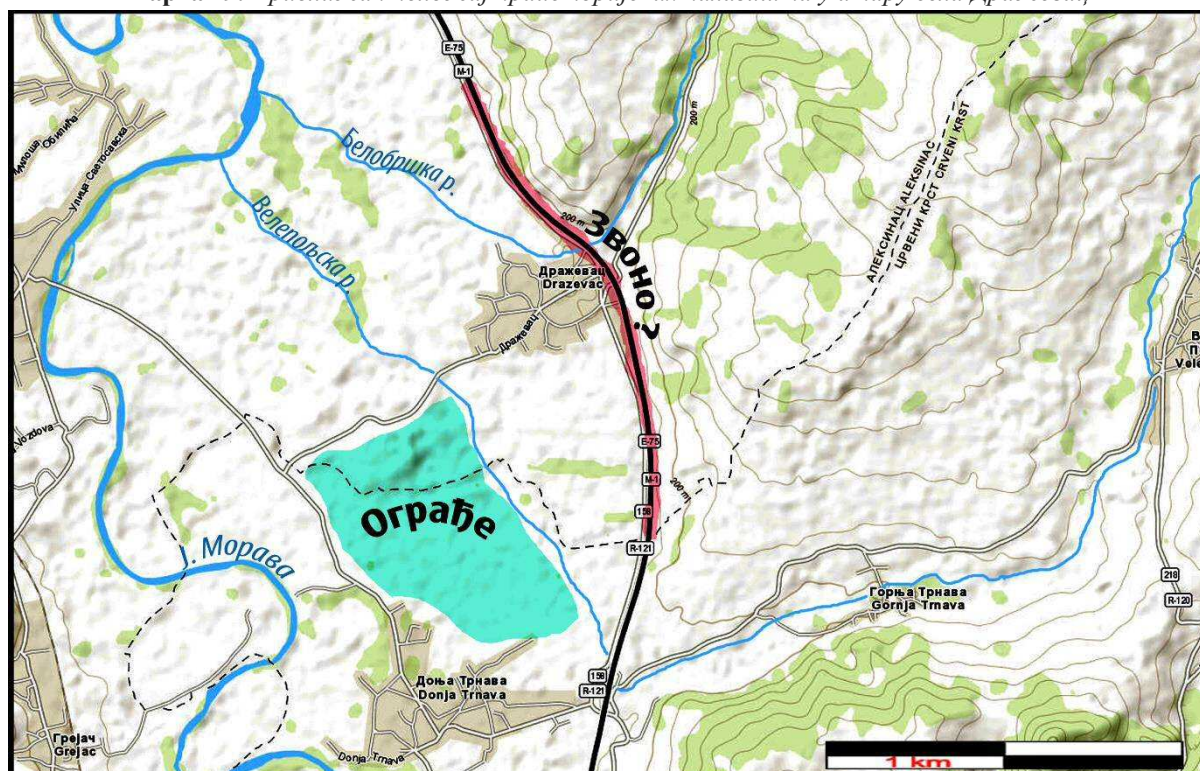
¹³⁸ АНМН, Археолошки записник бр. 58. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹³⁹ На подацима о позицији наведених потеза у атару Д. Трнавe захваљујемо Ивану Стојановићу из Доње Трнавe.

ДРАЖЕВАЦ

Дражевац је сеоско насеље смештено на половини пута између Алексинца и Ниша.¹⁴⁰ Највећи део сеоског атара обухвата равничарски предео са десне стране Јужне Мораве, док мањи део захвата брдовит терен распрострањен североисточно од села. Дражевачка равница (168-171 м) подразумева веће долинско проширење Јужне Мораве, које код Дражевца достиже највећу ширину (око 4 км у правцу запад-исток), након чега се даље ка истоку уздижу југозападни обронци Озрена и Девице (са врховима између 269-312 м). Кроз масиве ових планина формирале су токове Велепољска и Белобршка река, које се код Дражевца уливају у Јужну Мораву. Њихове долине за ово подручје представљају значајне природно истрасиране везе са планинским залеђем Моравског Голака. Међутим, главну комуникациону погодност у овом подручју представља долина Јужне Мораве која се 10 км јужније спаја са Нишавском долином, трасирајући тако једно од најзначајнијих саобраћајних чворишта на Балкану.¹⁴¹ Иначе, дражевачка равница је област са земљиштем погодним за узгој житарица, по чијој производњи је позната још од времена турског феудалног режима (Костић 1969: 495-496), док у традиционалној сточарској производњи главно место заузима узгој оваца (Катић 2009: 239, 242).

Карта 19. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Дражевац

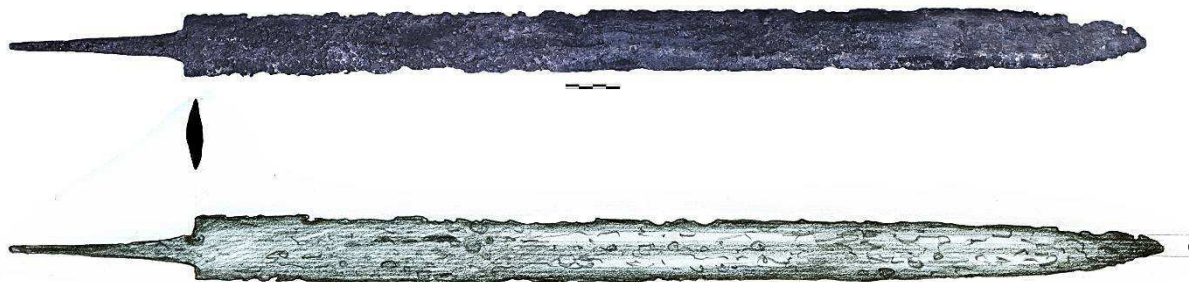
¹⁴⁰ Удаљеност Дражевца од Алексинца је 13 км, а од Ниша 17 км.

¹⁴¹ Феликс Каниц је на месту некадашње турске карауле код Дражевца видео остатке античке Грамријане (Gramgianaе) или Рапијане (mutatio Rariana), која се истиче као последње место на путу у правцу Наисуса (Каниц 1989: 134). Према античким итинерарима ова станица се налазила северно од Наисуса на удаљености од 12 миља, тј. 18 км (Појтингерова табла) или 13 миља, тј. 19 км (Итинераријум Хијеросолимитанум), што је најприближније данашњој удаљености између Ниша и Дражевца (Петровић 2007: 74).

Ограђе / Тресибаба

Потез Ограђе заузима велико пространство (око 1 км²) које се налази у равници јужно од Дражевца, на око 2 км источно од корита Јужне Мораве. Део обрадивих површина на потезу припада атару нешто јужнијег суседног села, па се из тих разлога локалитет Ограђе у музејским извештајима понекад наводи као део дражевачког атара, а понекад као део атара Доње Трнаве. Први археолошки подаци са локалитета Ограђе забележени су 10. августа 1956. године, захваљујући случајном налазу гвозденог мача (сл. 49) који је доспео до збирке Народног музеја у Нишу. Мач је откривен на њиви С. Стојановића из Дражевца, а опредељен је у млађе гвоздено доба (Дејановић (ур.) 1971: 56). Међутим, поновном анализом мача, уз консултовање новије литературе о латенском и античком наоружању, установљено је да оваква врста мачева није заступљена у млађем гвозденом добу (Szabó, Petres 1992; Radman-Livaja, I., Drnić, I. 2016). Мач из нишког музеја по свом облику и начину израде највише одговара примерцима римске спате заступљене на готово читавој територији Царства од III до V века нове ере. (Bishop, Coulston 1993: 126-135, fig: 86-87; Милојевић, Филиповић 2016: 12-17).

Сл. 49. Гвоздена спата пронађена на локалитету Ограђе код Дражевца (збирка НМН)

Постојање археолошког налазишта из праисторије на локалитету Ограђе потврдили су Војислав Трбуховић и Миодраг Вуковић 8. маја 1959. године приликом рекогносцирања терена од Ниша до Алексинца, вршених током грађевинских радова на изградњи аутопута „Братства и јединства“. У извештају са рекогносцирања забележено је: „На локалитету „Ограђе“ поред Тресибабе – Тресибабом сељаци називају земљиште које се тресе јер је испод њега вода – у селу Дражевицу нађено је на површини трасе неколико фрагмената бубањско-хумске групе.“¹⁴² Пронађени фрагменти не садрже типичне стилско-типолошке карактеристике по којима би се материјал са локалитета могао приписати периоду бакарног или раног бронзаног доба. Неколико фрагмената керамике са широко изведеним канелурама имају својих аналога са урнама типа Гава-Белегиш II и упућују на прелазни период из бронзаног у гвоздено доба, тачније у фазу На А2-В1 по Рајнекеовој периодизацији (кат. 109-110). Фрагмент fine керамике тањих зидова, украшен линијама изведеним у тремоло техници, представља примерак типичан за басараби стил и развијено гвоздено доба, тј. На С (кат. 111).

¹⁴² АНМН, Машинопис Миодрага Вуковића, Извештај са рекогносцирања 8. маја 1959. године (несређена грађа).

Звоно

Локалитет Звоно је познат једино на основу налаза украсног зооморфног предмета од бронзе, који је пронађен током земљаних радова на изградњи аутопута 1959. године, а до праисторијске збирке нишког музеја је доспео као поклон Омладинске радне бригаде (сл. 50, кат. 214). Положај потеза са називом Звоно данашњи мештани Дражевца не познају у свом атару.¹⁴³ Могуће да је у питању интерни назив који су бригадири употребљавали за одређену локацију, тако да је за сада једино извесно да се локалитет налази негде на данашњој траси аутопута Е75, на деоници која се простире дужином од 7 км, а подразумева простор дуж сеоских атара Доња Трнава - Дражевац - Катун.

Украсни зооморфни предмет представљен је вратом и главом коња на коме се истичу стилизоване уши и грива. С обзиром да адекватне аналогије нису пронађене, није јасна тачна намена предмета као ни његово хронолошко опредељење. Посматрајући фигурална остварења на украсним металним предметима из унутрашњости Балкана, једино можемо закључити да се представа коња најчешће јавља у периоду између VI и IV века пре нове ере (Васић 1986: 7-13).

Сл. 50. Украсни зооморфни предмет од бронзе пронађен приликом земљаних радова на изградњи аутопута 1959. год. у атару Дражевца (збирка НМН)

Сл. 51. Случајан налаз мање посуде са непознатог налазишта. у атару Дражевца (збирка ЗМА)

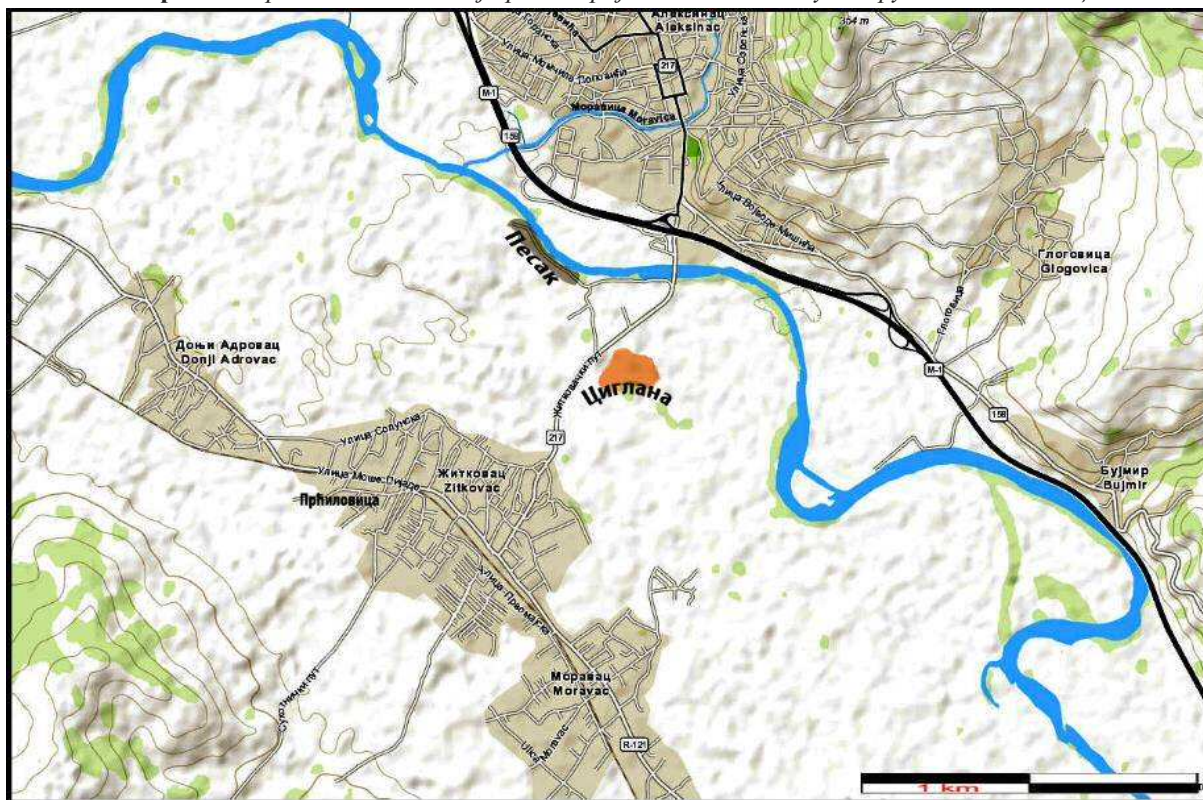

¹⁴³ На информацијама захваљујемо Златану Милосављевићу из Дражевца, службенику Министарства унутрашњих послова.

ЖИТКОВАЦ

Житковац подразумева мању варошицу¹⁴⁴ смештену 3 км насупрот Алексинцу на левој обали Јужне Мораве. Само насеље формирано је 1,5 км од садашњег тока Мораве у области око ушћа Сухотничког потока у Црну бару.¹⁴⁵ Између Житковца и Мораве простире се алувијална равница испресецана бројним усецима који представљају трагове некадашњих корита Јужне Мораве, која је и позната по честом изливању и мењању тока (Костић 1969: 488). Сматра се да порекло назива „Житковац“ није у вези са именицом „жито“, већ да је назив изведен од речи „житко“ која се у Вуковом речнику (1818) тумачи као нешто ретко у шта пропада нога или точак од кола, обично блато или снег. Такав назив и данас је оправдан јер се мештани после краћих поплава често суочавају са наносима блата и муља на својим обрадивим површинама које након тога за дуже време остају неупотребљиве. У прилог овој претпоставци сведоче и бројни топоними попут: Блатишта, Букала, Аде и Баре (Милојковић 2013: 17).

Карта 20. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Житковац

Први археолошки подаци из житковачког атара потичу из *Извештаја о археолошким налазиштима*, који је састављен по налогу Просветног одељења при Моравској банској управи 1934. године. У одговору се спомињу два топонима „Старо гробље“ и „Старо село“. За први топоним је наведено да се налази на сеоској утрини и

¹⁴⁴ Житковац данас припада алексиначкој општини, али је све до 1965. године представљао самосталну општину и административни центар већине сеоских насеља у Алексиначкој котлини смештених на простору са леве обале Јужне Мораве.

¹⁴⁵ Црна бара се простире уз северну периферију Житковца и представља мртвају, тј. некадашње корито (највероватније Јужне Мораве) испуњено стајаћом водом око које се развија мочварни терен.

да се на њему налази један надгробни крст од грубо тесаног камена без икаквих ознака, док се други топоним налази у ораницама на чијим површинама нису уочени никакви налази.¹⁴⁶

Циглана

Локалитет је евидентиран на газдинству житковачке циглане „ИГМ Морава“ која се налази на половини пута између Житковца и моста на Јужној Морави. Приликом уобичајених ископа глине за потребе производње 7. октобра 1985. године пронађени су остаци праисторијске некрополе. Локалитет су том приликом обишли А. Радовић,¹⁴⁷ Б. Дељанин, С. Пантић¹⁴⁸ и Н. Ђурић, кустос Нишког музеја. Прикупљени материјал (сл. 52) је остављен на чување у згради гимназије у Алексинцу да би убрзо доспео до збирке Завичајног музеја Алексинац, где се и данас налази.

У личним белешкама Наталије Ђурић, тадашњег кустоса праисторијског одељења Народног музеја у Нишу, забележено је: „Између Житковца и Алексинца, код Циглане, при копању земље за потребе Циглане 1985. године откривено је више керамичких урни. Од њих је сачувана само једна висине 41 цм, пречника отвора 14 цм и два мала судића са два дршкама од којих је један висине 10 цм, а други 8 цм. У урни је било калцификованих костију и комад једне бутне кости који није изгорео. Ископани остаци друге урне су сломљени и непотпуни, али се на већем фрагменту уочавају језичасте дршке и брадавичасто испупчење. Техничар из циглане Нешић је показао фрагменте још једне урне која се распала приликом вађења, а садржала је калцификоване кости. На једном од тих фрагмената видљива је језичаста дршка. Осим урни, откривени су и два већа камена црвене боје која су била постављена на удаљености од око 20 м. Обиласком самог места открића, установљено је да се ради о слоју иловаче, а да су урне откривене на дубини од око 2,5 м. Не издваја се никакав слој у профилу где је копао ровокопач нити се могу уочити трагови самог укопа урни. Осим урни у гимназију су донета и два мања суда са две цевасте дршке, површински глатка без орнамената, тамно смеђе боје. Ова некропола са урнама уклапа се у већ познате некрополе средњег бронзаног доба и припада такозваној Параћинској групи.“

Професор историје Миодраг Спирић у свом капиталном делу *Историја Алексинца* износи податке добијене од Славише Пантића, некадашњег студента археологије из Алексинца и сарадника Народног музеја Ниш. Ови подаци наводе резултате накнадних контролних рекогносцирања 1994. године, приликом којих је константовано да се на локалитету Циглана у Житковцу ради о већој некрополи која захвата простор од око 80 ари, на коме се могу уочити фрагменти мрке керамике, трагови пепела и нагорелих људских и животињских костију. Том приликом је у профилу цигларског откопа нађена једна конична шоља са дршком изнад обода, те остаци лепа са траговима плетера од трске и прућа на једној страни (Спирић 1995: 30-31).

Налази са некрополе се заиста могу определити у период позног бронзаног доба (Br V2/C - Br D). Најближе аналогије налазимо на некрополи код „Школске баште“ у

¹⁴⁶ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Моравски, Општина Житковачка, бр. 2349. 6. 9. 1934. год.

¹⁴⁷ Директор ЗЗСК Ниш

¹⁴⁸ Студент археологије из Алексинца.

селу Рутевцу, а исти тип урни јавља се и на налазиштима: Пишура чесма у Зајечару, Звездана код Зајечара, Магуре код Гамзиграда, Трњане код Бора (Срејовић, Лазич 1997: сл. 1, 3-6, 25-26, 28-29; Lazić 2016: 37-41) као и једна урна већих димензија из Шарбановца код Сокобање.¹⁴⁹

Сл. 52. Посуде пронађене у склопу некрополе код Житковачке циглане (збирка ЗМА)

¹⁴⁹ Урна је ископао Адам Оршић-Славетић пре Другог светског рата код села Шарбановца у потпланинском рејону планине Ртањ.

Песак

Северно од локалитета Циглана у песку на левој обали Јужне Мораве пронађена је камена секира од глачаног камена са перфорацијом (сл. 53). Налаз се чува у Завичајном музеју Алексинац, а поклон је основне школе из Житковца. Секира одговара облику петоугаоних секира-чекића са незнатно ширим дисталним крајем на уздужном пресеку. Перфорација је благо заобљена и налази се на средини секире. Овакав тип је широко заступљен на територији Србије, а појављује током позних фаза винчанске културе и траје до краја раног бронзаног доба (Антоновић, Ђорђевић 2011: 60).

Сл. 53. Глачана камена секира са локалитета Песак код Житковца (збирка ЗМА)

Држановац

Радмила Ајдић у *Историји Ниша* помиње локалитет Држановац у Житковцу са кога наводно потиче посуда из латенског периода (Ајдић 1983: 41), исти податак цитира и Миодраг Спирић у *Историји Алексинаца* (Спирић 1995: 31). Међутим, поменути топоним не постоји у атару Житковца као ни у његовој ближој околини. Анализом документације из Народног музеја Ниш дошло се до закључка да је у питању грешка настала приликом уношења података у публикацију Р. Ајдић из 1983. године, коју је касније преузео и М. Спирић. Заправо, поменути податак се односи на налаз латенске посуде (инв.бр.1851) са локалитета Вртача у селу Држановац, општина Житорађа.

Житковачки тумули

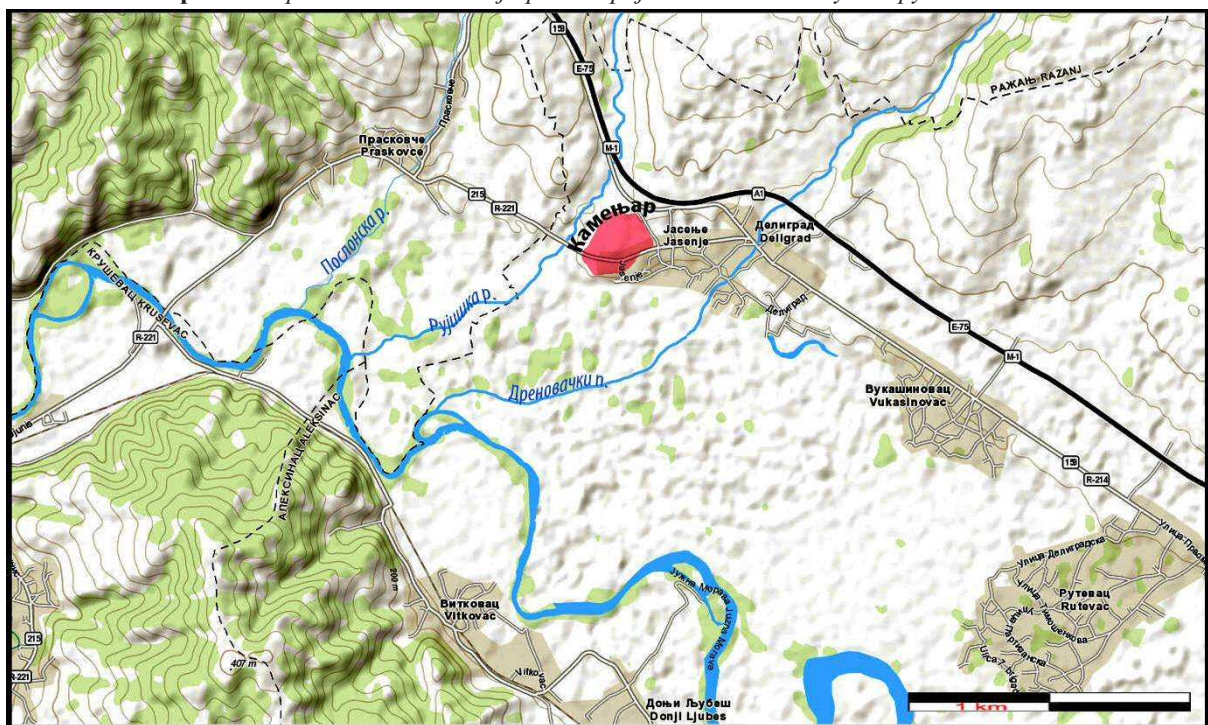
Такође је дискутабилан податак о постојању тумула у близини Житковца, објављен у *Археолошка налазишта у Србији* (Гарашанин, Гарашанин 1951: 167). Приказани подаци су наводно преузети из бележака Владимира Фјукса и односе се на неколико тумула на непознатој локацији од којих је један откопао А. Оршић-Славетић.

Прегледом бележака које је В. Фјукс оставио Народном музеју Ниш, није пронађен ни један податак који се односи на било који од локалитета у читавом Алексиначком Поморављу.¹⁵⁰ Пошто на територији Житковца до сада нису регистровани тумули, вероватније је да се наведени податак односи на неке од хумки из атара оближњих насеља у Моравцу и Нозрини (Вучковић-Тодоровић, Тодоровић 1959: 287-288; Јовановић 1984: 117).

ЈАСЕЊЕ

Село Јасење се налази у северозападном делу Алексиначке котлине на простору прве Моравске терасе (t1) коју са запада сече ток Рујишке реке, а са истока ток Дреновачког потока. Атар Јасења заједно са Делиградом заузима најповољнију позицију за развође путева који се овде одвајају у два правца. Југозападни крак води ка Сталаћкој клисури, долини Рибарске реке и преседлини на Чокатином гробу одакле воде најповољнији путеви ка Крушевачкој котлини и ставу две Мораве, док северозападни крак заобилазећи Послонске планине, преко Ражањског платоа и превоја Мечка, директно води ка Параћинско-јагодинској котлини.

Карта 21. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Јасења

¹⁵⁰ АНМН, Документ са читко исписаним насловом на корицама: *Археолошке белешке Владимира Фјукса кроз Југославију у 1932. години*. Унутар корица налазе се 152 странице текста на енглеском језику откуцаних писаћом машином. На првој страни стоји наслов: COPY OF FIELD CARDS JUGOSLAVIAN RECONNAISSANCE 1932; Explanation: Vladimir J. Feweks, Hetty Goldman, Robert W. Enrich. Документ носи печат Музејског друштва Ниш, бр. 297. са датумом 21. септембар 1934. године.

Камењар

Први подаци о праисторијском налазишту у атару села Јасења забележени су у рукопису са рекогносцирања која су спроведена 1959. године у склопу надзора на изградњи аутопута „Братства и јединства“. Једнодневни обилазак деонице од Алексинца до Ражња обављен је 9. маја 1959. године, а спровели су га Војислав Трбуховић, тадашњи асистент Археолошког института и Миодраг Вуковић, тадашњи кустос нишког музеја.

Приликом ове посете забележени су следећи подаци: „На локацији званој „Камењар“, коју мештани називају још и „Шљункара“, нађено је фрагментовано дно грубог бронзанодопског суда, док су прошле године на истом месту ископане урне. Мештанин села Александар Недељковић нам је саопштио да је на својој њиви која се наставља на Шљункару, ископао урне с пепелом и костима. Урне су биле покривене каменим плочама, али налази нису сачувани. Од Недељковића смо такође дознали да је Добривоје Цветановић из Јасења изоравао необичне судове на њиви која се зове „Балитско“. Отишли смо до Добривоја у кућу, по чијем причању смо закључили да су то такође биле урне покривене зделама. У урнама су биле и гривне. Цветановић Добривоје обећао је да ће јавити Народном музеју у Нишу када буде орао ову њиву. Њиву ће орати после жетве пшенице до дубине 0,50 м“.¹⁵¹

Радмила Ајдић у свом раду о најранијој прошлости Ниша одређује локалитет Камењар у период касног неолита, тј. винчанске културе (Ајдић 1983: 36). Овакво одређење локалитета је вероватно проистекло на основу увида у налаз једне комплетне посуде, која је била у поседу нишког музеја до 1986. године (заведена под инв.бр. 4489) када је одлуком радничког савета отписана као изгубљена. Наиме, ради се о биконичној здели равнoг обода и кратког горњег конуса са 4 насправно постављена брадавичаста испупчења, пригачане површине, грубе фактуре и мрке боје (димензије: висина 12 цм, пречник рецепијента 13 цм, пречник дна 7,5 цм) (сл. 54). Посуда је пронађена током вађења шљунка на дубини од 0,6-0,7 м, а у музеј је доспела 1958. године као поклон Јеле Бранковић, учитељице из Јасења. Посуда је у инвентарној књизи заведена као винчанска.¹⁵²

Сл. 54. Случајан налаз посуде са локалитета Камењар код Јасења (архива НМН)

Прикупљени фрагменти са рекогносцирања из 1959. године (кат. 112-116), као и случајно пронађена комплетно очувана посуда (сл. 54), немају елементе препознатљиве за позни неолит и винчанску културу. Фрагменти украшени пластичном хоризонталном траком, као и описана посуда, највише одговарају керамичком инвентару из позног бронзаног доба или прелазном периоду из бронзаног у гвоздено доба.

¹⁵¹ Подаци преузети из личних бележака Миодрага Вуковића (9.5.1959), АНМН (рукопис, несређена грађа).

¹⁵² Подаци преузети из Инвентарне књиге праисторијског одељења Народног музеја у Нишу (инв.бр 4489).

Праисторијски слој на локалитету Камењар данас је готово потпуно уништен вађењем земље која је употребљавана за насипање терена приликом изградње бензинске станице на траси аутопута Е75 у близини Делиграда. Локалитет се налазио на благо уздигнутом платоу, 500 м источно од корита Рујишке реке у близини некадашње сеоске мењачнице жита. Реч је о површини од приближно 1,5 ха са које је скинут земљани слој до дубине од око 2 м.¹⁵³

Једини археолошки материјал који је приликом ових радова прикупљен, налази се у приватној збирци Саше Ристића из оближњег села Рутевац. Ради се о једној секири-чекићу са перфорацијом од глачаног камена (сл. 55).¹⁵⁴ Секира-чекић је листоликог облика код ког је проксимални крај заједно са теменом заобљен. Цилиндрични отвор за држаљу налази се у проксималном делу, док се у уздужном пресеку запажа да је дистални крај нешто ужи од проксималног. Овакви типови секира представљају предмете једноставног облика и не показују сличност са металним перфорираним оруђем, па се сматра да представљају облик који потиче из ране фазе млађег неолита, али који се задржава у употреби све до бронзаног доба (Антоновић, Ђорђевић 2011: 59-60).

Сл. 55. Случајан налаз глачане камене секире са локалитета Камењар код Јасења (кол. С. Ристића)

¹⁵³ Информације о локалитету Камењар добијени од Саше Ристића, колекционара старина из села Рутевца.

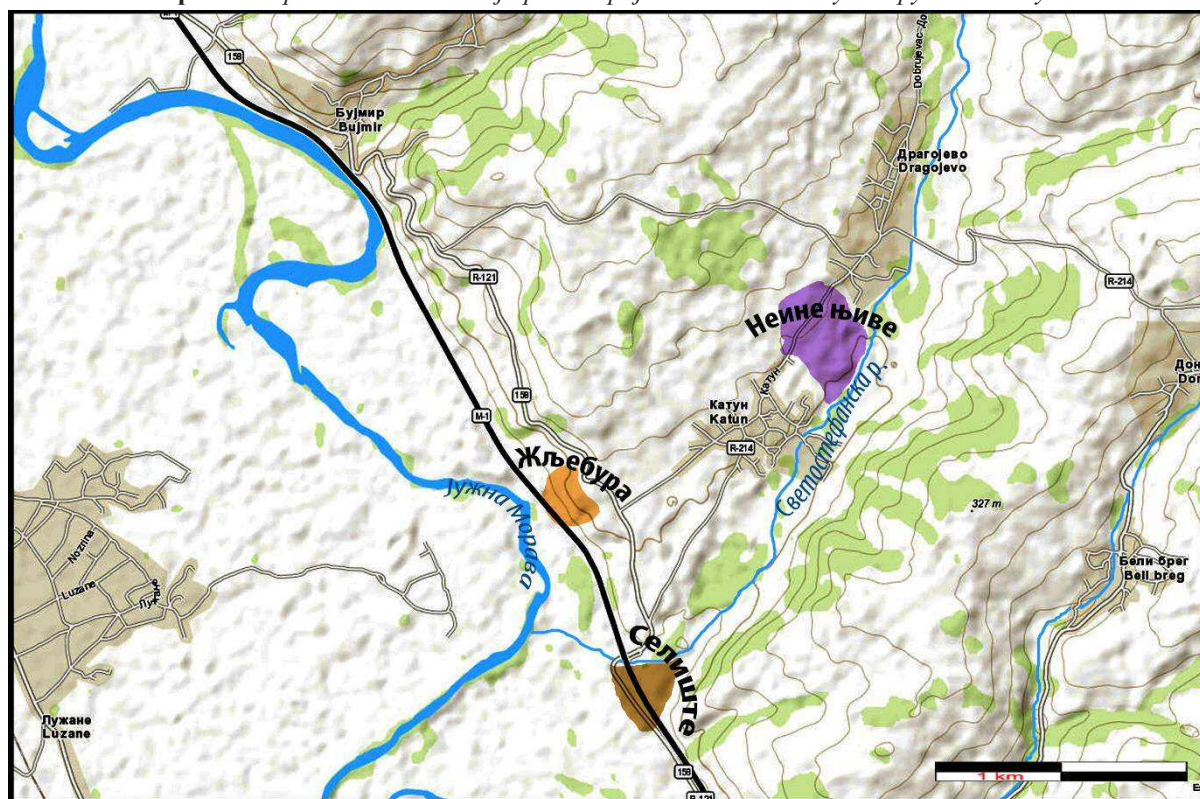
¹⁵⁴ Секира је приказана и фотографисана за потребе изложбе: Археолошко благо Алексиначког Поморавља, одржане 4-20.6.2004. у Галерији центра за културу и уметност Алексинац у организацији Завичајног музеја Алексинац.

КАТУН

Атар села Катунa се простира на благом побрђу концентрисаном око долине Светостефанске реке, 2 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. Долином Светостефанске, односно Катунске реке,¹⁵⁵ пролази пут који повезује Јужно Поморавље и планинска насеља на јужним обронцима Лесковика и Озрена. Неки истраживачи сматрају да је деоница овог пута представљала алтернативни, а можда и главни путни правац на Цариградском друму, који је крећући се брдовитим тереном заобилазио плавну долину Јужне Мораве (Драгашевић 1877: 36-37; Костић 1969: 454-455; Зиројевић 1970: 170; Шкриванић 1974: 82). Из архивских података (1846) сазнајемо да су се житељи села углавном бавили пољопривредом како под Турцима, тако и после ослобођења од њих. Највише се сејала пшеница, док су велике површине биле под ливадама на којима су се испасале у највећој мери овце, нешто мање говеда, козе, свиње и коњи (Перуничкић 1978: 84-85). Данашњи становници села Катун верују да назив њиховог насеља потиче од сточарских зимовалишта - катуна. Сматра се да су на месту данашњег насеља чобани са околних планина спуштали велика стада оваца да презиме, приликом чега су правили својеврсан тип насеобина – катуне (Радоман-Цветићанин 2012: 97). Катун се први пут помиње 1444. године као неушорено (расуто) село које је имало 27 хришћанских кућа и 4 удовице, па се сматра да је настало из средњовековног влашког катуна (Зиројевић, Ерен 1968: 384).

Карта 22. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Катунa

¹⁵⁵ Иста река се до села Катунa назива Светостефанска или Липовачка река (назив је добила по имену манастира у селу Липовцу где извире), док се од насеља у Катуну па до њеног ушћа у Јужну Мораву њен ток назива Катунска река.

Прориште

Милутин и Драга Гарашанин у монографији *Археолошка налазишта у Србији*, позивајући се на податке из дела Феликса Каница (Kanitz 1909: 134), помињу у околини Катуне локалитет са великим бројем праисторијских тумула под називом „Прориште“ (Гарашанин, Гарашанин 1951: 45). Овај податак је погрешан из више разлога. Пре свега у читавом Каницовом делу не среће се ни један топоним под називом Прориште.¹⁵⁶ Вероватно је Гарашанин мислио на топоним „Оризиште“ кога Каниц у одељку о Алексиначком Поморављу помиње као место са много тумула, али овај топоним је јасно лоциран у околину данашњег села Кулина које се налази у долини Туријске реке и удаљено је од Катуне барем 15 км.

Неине њиве / Пањевље-Кованџика

Пространо неолитско налазиште Неине њиве није нарочито помињано у археолошкој литератури (Дејановић (ур) 1971: 33-34; Ајдић 1983: 36; Спирић 1995: 32; Стојић, Јоцић 2006: 114; Милановић, Милојевић 2013; Милановић ат ал 2016: кат. 5, 7, 9), али је добро познато у евиденцијама Народног музеја Ниш и Завичајног музеја Алексинац, чије су праисторијске збирке до сада сакупиле и поприличну колекцију археолошког материјала са овог налазишта. Поред поменутих музеја овај локалитет је забележен у документацији са рекогносцирања Археолошког института 1955. године приликом чега је његово пространство нотирано на потезу Пањевље-Кованџика,¹⁵⁷ па је под овим називом локалитета¹⁵⁸ заведен и пронађени неолитски материјал (инв.бр 3019-3028) из збирке Народног музеја у Нишу.

Потврду да је локалитет Пањевље-Кованџика други назив за неолитско налазиште у селу Катуну, налазимо у извештају Миодрага Вуковића написаног на основу запажања са рекогносцирања спроведених у склопу надзора на изградњи аутопута *Братства и јединства*. С обзиром да је поменути локалитет далеко од зоне експропријације на аутопуту, извештај је настао на основу података прикупљених од Драгољуба Павловића, земљорадника из Катуне са којим се Вуковић сусрео 2. јуна 1959. године, забележивши: „На Неиним њивама или Кованџике, између села Добрујевца и Катуне код Милутиновског потока, на површини су велики број фрагмената црепутине (керамике), тегова од печене земље, пробушена ђулад и крмени ножићи и нуклеи од кремена.“¹⁵⁹

Народни музеј у Нишу је највећи део археолошког материјала са Неиних њива добио од учитељице Милице Бабовић из Катуне. Тај материјал су углавном проналазили ђаци основне школе у Катуну који су у време слободних активности упућивани од поменуте учитељице да прикупљају површински материјал са локалитета. На исти начин је школа у Катуну оформила значајну збирку неолитског материјала, која се нарочито

¹⁵⁶ Вероватно једини археолошки локалитет у Србији који се среће под називом Прориште налази се код Мионице, а интересантно је да су на њему још крајем XIX века М. Валтровић и Ђ. Јовановић регистровани некрополу под хумкама на којој су спровели мања ископавања (Филиповић 2009; Јовановић 1892а: 46).

¹⁵⁷ АНМН, Археолошки записник бр. 10. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹⁵⁸ Инвентарне књиге I и II праисторијске збирке Народног музеја Ниш (бр. 365 и бр. 1221)

¹⁵⁹ АНМН, Извештај са рекогносцирања (2.6.1959.) трасе аутопута од Катуне до Алексинца, машинопис Миодрага Вуковића, кустоса Народног музеја Ниш (несрећена грађа).

истицала по лепим примерцима статуета. Нажалост, читава колекција је покрадена током деведесетих година прошлога века.¹⁶⁰

Поред поклона, материјал је до збирке нишког музеја доспевао и путем рекогносцирања, о чему нам је податке оставила Радмила Ајдић у своме дневнику под датумом 4. октобар 1967. године, где је забележено: „Приликом боравка у Катуну посећен је и локалитет који се пружа на благој падини између сеоског пута ка Добројевцу, Станцима и Липовцу, који на западној страни ограничава локалитет, па све до Светостефанског потока на истоку. На источној страни са друге стране реке се даље пружа брдо Крст (иза кога се налазе села Бели Брег и Доњи Крупац). И на брду има такође остатака неолитске керамике, док се на брду северно од потока срећу остаци опека римског формата. Са површине земље прикупљени су фрагменти керамике који су истога карактера, као и примерци керамике које Музеј већ поседује – винчански неолитски материјал. Земља је сивомрка, црвенкаста и сива, добро печена и помешана са зрнцима песка.

Пронађено је: 6 фрагмената са дугмасто извученим дршкама; 2 фрагмента са језичастим дршкама, 5 фрагмената дршки тракастих и цилиндричних, 10 фрагмената обода и 3 фрагмента дна, згура, 2 фрагмента жртвеника, комади кремена; тегови од црвено печене земље, 3 тега заобљеног купастог облика хоризонтално пробушена, један је био у пожару, на зарављеном делу згура, један са убодима горе, преломљен вертикално, један мрк, горе украшен утиснутим хоризонталном линијом; 5 мања купастог облика, вертикално пробушена, један купаста нешто извучени, један овални пљоснат, вертикално пробушен.“¹⁶¹

Сл. 56. Случајан налаз фигурине са локалитета Неине њиве код Катунa (збирка НМН)

¹⁶⁰ Податке навео Бата Мишић, геометр из Катунa, службеник у Одсеку за катастар непокретности Алексинац и некадашњи ученик Милице Бабовић.

¹⁶¹ АНМН, Дневник Радмиле Ајдић у рукопису, белешка под датумом за 4.10.1967. године (несређена грађа).

Дана 17. фебруара 1974. године извршено је још једно рекогносцирање на локалитету Неине њиве, али овај пут у организацији Завичајног музеја Алексинац. У једнодневной екскурзији учествовали су: мр Славољуб Трудић, стручни сарадник Музеја града Београда, Александар Ратковић, дипл. археолог и директор Завичајног музеја Алексинац, као и Звонимир Шундрић, земљорадник из Катуне. Након обиласка терена написана су два обимна извештаја из којих цитирамо следеће податке:

“На простору који захвата приближно 50 ха, а који се сад читав налази под пољопривредним културама, свуда по површини се налази на обиље покретног археолошког материјала различите провинцијенције, првенствено керамичког, који је махом атипичног карактера, затим на фрагменте кућног лепка, обрађено камење и речне облутке. Према казивању мештана на овоме месту се приликом орања наишло и на антропоморфне статуете од печене земље, од којих је један леп примерак доспео у збирку Завичајног музеја у Алексинцу.”¹⁶²

Сл. 57. Фрагменти жртвеника и глинени тегови са локалитета Неине њиве код Катуне (збирка ЗМА)

„Испитивања су показала да простор локалитета Неине њиве обухвата обрађене површине у смеру: Липовачка река – Орнице, где постоје обимни трагови праисторијског материјала, пре свега фрагментоване грнчарије. Истражен је такође

¹⁶² АЗМА, машинопис Славољуба Трудића: Извештај са рекогносцирања терена у селу Катуну 17.2.1974. (несређена грађа).

и други део локалитета у смеру према подбрежју Осредка, где су констатовани остаци нешто млађих културних периода и фаза. Комплекс који се пружа североисточно од асфалтне трасе пута према Липовцу, а који представља природни континуитет хоризонталне стратиграфије Неиних њива, није рекогносциран због ограничености у времену приликом обилажења поменутог комплекса.

Сви прикупљени налази (жртвеник, проспоморфни поклопац, фрагменти врата, трбуха и дна посуда) пронађени су на приватној ораници Вукадина Марковића из Катунa. Апроксимативна мера која би фиксирала обим целокупног археолошког локалитета није утврђена, понајприје због недостатака претходних испитивања између насеља Добрујевца и Катунa.¹⁶³

„По свему судећи овде се ради о једном вишеслојном праисторијском налазишту, чији су горњи нивои уништени услед дугогодишњих и интензивних земљорадничких радова. На основу карактеристичних комада покретног материјала који је раније изораван са дубине од око 20-30 цм испод садашње површине тла, а делимично и онога који је прикупљен приликом обиласка терена, може се сада са сигурношћу закључити само толико да затечени површински слој, који је вероватно на неким местима већ сасвим уништен и у којем је спорадично измешан материјал из каснијих праисторијских епоха, припада млађој фази винчанске културе и приближно одговара хоризонтима између шестог и четвртог метра културног слоја на Винчи.

Међу налазима особито се истиче поменута антропоморфна статуета која представља попрсје жене са главом пентагоналног облика, урезаним очима и закошеним теменом, која је пробушена вертикалним рупицама. Ту је и један делимично очуван жртвеник на четири ноге са правоугаоним рецепијентом, украшен урезаном орнаментиком.¹⁶⁴

„По обиласку делимичног теренског ареала учињен је уговор са водичем рекогносцирања Звонимиром Шундрићем, земљорадником из Катунa, који се обавезао да прихвата дужност повереника Завичајног музеја у Алексинцу.¹⁶⁵

Рекогносцирања из 1974. године су била повод да тадашњи директор Завичајног музеја у Алексинцу (А. Ратковић) предузме неопходне мере за извођење археолошких ископавања сондажног карактера. Оваква ископавања би имала за циљ да прикупе грађу неопходну за добијање основних информација о стратиграфији и хронологији налазишта. План је ушао у програм рада музеја за 1974. годину о чему сведочи извештај А. Ратковића:

„Звичајни музеј у програму рада за 1974. годину предвиђа археолошка ископавања сондажног и заштитног карактера између атара села Добрујевца и Катунa на локацији званој Неине њиве.

Овај несумњиво познати локалитет у праисторијској археологији Србије до сада није стручно испитиван. С обзиром да захвата простор на површини од преко 50 ха под

---

¹⁶³ АЗМА, Машинопис Александра Ратковића: Извештај са рекогносцирања терена у селу Катуну 17.2.1974. (несређена грађа).

¹⁶⁴ АЗМА, машинопис Славољуба Трудића: Извештај са рекогносцирања терена у селу Катуну 17.2.1974. (несређена грађа).

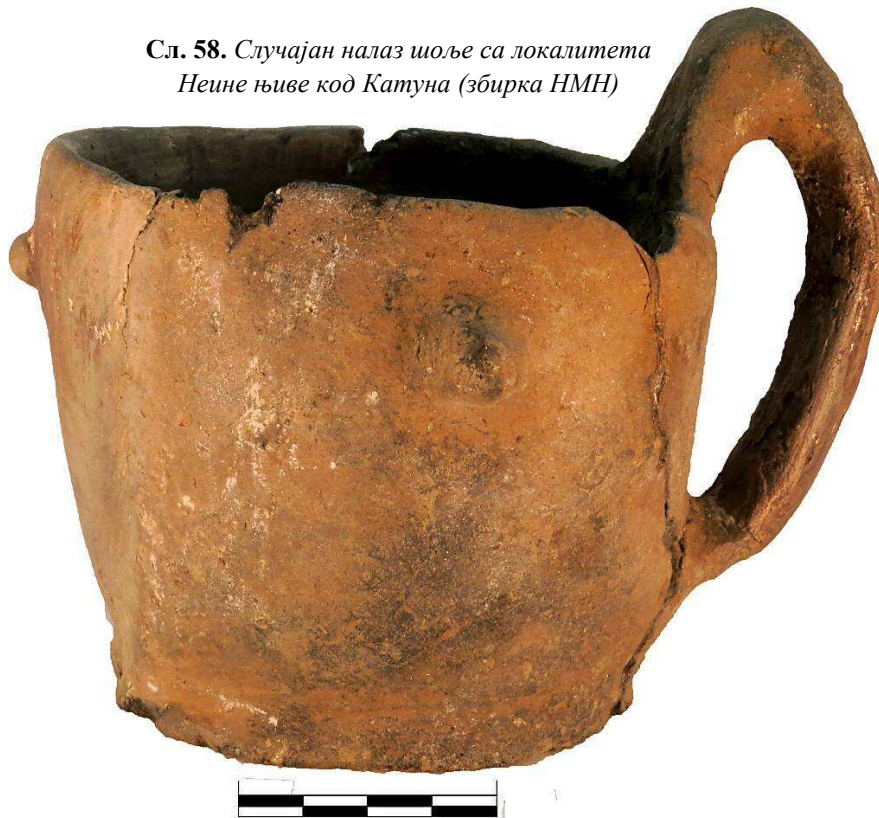
¹⁶⁵ АЗМА, Машинопис Александра Ратковића: Извештај са рекогносцирања терена у селу Катуну 17.2.1974. (несређена грађа).

ораницама са површинским и средњим културним слојевима, махом уништеним услед интензивног орања, Завичајни музеј Алексинац је предузео мере да у 1974. години заштитним ископавањем локалитета спаси интактне нивое неолитских и енеолитских слојева, као и налазе који припадају млађим фазама винчанске културне групе, често у оквиру неидентификованог, неуништеног горњег хоризонта, препуног атипичне керамичке робе млађе културне провинијенције.¹⁶⁶

Нажалост, ова ископавања никада нису реализована, тако да је археолошка ситуација са овог пространог налазишта позната само на основу података прикупљених проспекцијом. Археолошки материјал са локалитета Неине њиве указује на постојање вишеслојног насеља које је егзистирало током млађе фазе винчанске културе (кат. 117-187). Фрагменти посуда са украсима у виду урезаних поља и јамичастих убода обично представљају препознатљиве мотиве типичне за Винча С фазу (5000-4850 год. п.н.е.). Млађе форме керамичког посуђа карактеристичне за Винча D фазу (4850-4550 год. п.н.е.) заступљене су формама пехара са две дршке у равни са ободом и зделама увученог обода. Услед недостатка вертикалне стратиграфије и недовољног познавања стилско-типолошких варијанти винчанског посуђа у Алексиначкој котлини, предложено хронолошко опредељење материјала за сада остаје у домену претпоставки.

Према евиденцијама поменутих музеја, поред доминантног неолитског материјала у ширем оквиру локалитета спорадично се проналази и керамика из металних доба и антике. Постојање хоризонта из позног бронзаног или старијег гвозденог доба најбоље илуструје комплетно очувана шоља са брадавичастим испупчењима на трбуху и дршком која високо надвисује обод (сл. 58).

Сл. 58. Случајан налаз шоље са локалитета Неине њиве код Катуна (збирка НМН)

¹⁶⁶ АЗМА, машинопис Славољуба Трудића: Извештај са рекогносцирања терена у селу Катуну 17.2.1974. (несређена грађа).

Сл. 59. Керамички материјал са локалитета Неине њиве код Катуна (збирка НМН)

Селиште-Шопића страна

Археолошко налазиште на потезу званом Селиште-Шопића страна евидентирано је приликом извођења радова на изградњи аутопута „Братства и јединства“. Током 1959. године потез су у неколико махова обилазили М. Вуковић и В. Трбуховић приликом чега је забележено: „У селу Катуну на месту зв. „Шопића страна“, испод „Селишта“, на површини трасе нађено је неколико фрагмената керамике слатинског типа.“¹⁶⁷ Неколико месеци касније исти актери бележе: „На траси аутопута у Катуну северно од моста на Катунској реци, близу места зв. „Селиште“, нашао сам купасту шупљу ногу сивог пехара са делом трбуха и један фрагмент суда са равним ободом.“ (кат. 191).¹⁶⁸

Потез Селиште – Шопића страна подразумева област у долини Катунске реке 1,5 км јужно од школе у Катуну и око 500 м узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. Потез представља јасно издвојену микрорегију која има облик троугла. Област са југа ограничава обод Моравске терасе (t1), са запада лева обала Катунске реке, а са истока обронци Црног врха (305 м.н.в.) који на северу затварају читав простор спајајући се са током Катунске реке. У време изградње аутопута *Братства и јединства* на овој локацији је био постављен Омладински камп.¹⁶⁹

Сл. 60. Гвоздено копље са локалитета Селиште-Шопића страна код Катуну (збирка НМН)

Пронађени керамички материјал у коме су по М. Стојићу заступљене грчке керамичке форме, исти аутор је определио у период гвозденог доба III (Стојић, Јоцић 2006: 114-115), односно период између HaD и LtB1 по Рајнекеовој периодизацији (од почетка VI до краја IV века пре нове ере). Поред керамичког материјала, у оквирима истог потеза В. Трбуховић је на самој траси аутопута пронашао гвоздено копље¹⁷⁰ са издуженим листом без наглашеног централног ребра, испод кога је шупљи тулац на коме се налази рупица за причвршћивање дршке (сл. 60). Примерак гвозденог оружја из Катуну репрезентује развијену форму копља наслеђену из бронзаних узора моделованих још у прелазном периоду (Ha A-B), а који током HaD (V-IV век пре нове ере) фазе доживљава праву експанзију на простору централног и јужног Балкана (Филиповић 2015: 369), настављајући своју егзистенцију и током познијих периода.¹⁷¹ Оваквом датовању иде у прилог и налаз двојне бронзане алке са украсом у виду масивних куглица

¹⁶⁷ АНМН, Извештај са рекогносцирања (8.5.1959.) трасе аутопута од Горње Топонице до Глоговице, машинопис Миодрага Вуковића, кустоса Народног музеја Ниш (несређена грађа).

¹⁶⁸ АНМН, Извештај са рекогносцирања (13.7.1959.) трасе аутопута од Ниша до Алексинца, машинопис Миодрага Вуковића, кустоса Народног музеја Ниш (несређена грађа).

¹⁶⁹ Потез Селиште – Шопића страна дефинисан захваљујући подацима које је дао Бата Мишић, геометар из Катуну, службеник у Одсеку за катастар непокретности Алексинац.

¹⁷⁰ АНМН, Археолошки записник бр. 8. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“; Инвентарна књига, праисторијске збирке Народног музеја Ниш. Налаз заведен под инв. бр. 4711.

¹⁷¹ Копља нису поуздан маркер за хронолошко одређивање, с обзиром да се већина варијанти употребљава током дугог временског периода на широком географском простору (Васић 2001: 95-96).

на спољном обручу (сл. 61, кат. 215). Слични примерци украсних предмета откривени су у кнежевским гробовима VIII и X на некрополи у Требеништу (Вулић 1932: 27; Поповић 1956: 48-49, Т.ХХI), чији се инвентар датује у период од друге половине VI до почетка V века пре нове ере. (Васић 1987: 726). У ближој околини, сличан примерак двојних алки откривен је као гробни прилог инхумираног покојника у једном од два тумула на локалитету Селиште у атару села Сињца код Беле Паланке.¹⁷² На основу аналогија и пратећих налаза (оружје, фибуле, керамика) алка је датована у V век пне (Карпуран *et al.* 2015: 153, fig. 6/3). Раздвојени али по облику и декоративним елементима индентични примерци бронзаних алки познати су као случајни налази¹⁷³ из некрополе Широко код Суве реке у Метохији. Датоване су у период између VII и VI века пне као и већи део налаза из истраживаних гробова (Тасић 1998: 181, Кат. бр. 179). Предложене су две интерпретације везане за функцију ових алки. Према једном мишљењу овакве алке су имале церемонијалну улогу тако што су биле качене за погребни покров покојника, док је друга група истраживача склонија да их повеже са предмонетарним средствима плаћања (Карпуран *et al.* 2015: 153).

Сл. 61. Случајан налаз двојних бронзаних алки са локалитета Селиште-Шотића страна (збирка НМН)

¹⁷² Налаз је откривен у склопу заштитних археолошких ископавања на изградњи аутопута Е 80, током 2013. године, под руководством М. Благојевић.

¹⁷³ Налази вероватно потичу из богатих гробова који су уништени приликом риголовања винограда „Полет“ 1951. год (Тасић 1998: 180).

Жљебура

На потезу званом Жљебура у атару села Катун лоцирано је праисторијско налазиште са кога потиче нешто археолошког материјала који је М. Стојић определио у гвоздено доба Ic (Стојић, Јоцић 2006: 114-115), односно На В1 по средњоевропској хронологији (између 1000. и 900. год. пре нове ере) (кат. 188-190). Локалитет је препознат током земљаних радова на изградњи аутопута „Братства и јединства“ негде на деоници између села Катун и Алексиначког Бујмира. Све што знамо о овом налазишту потиче из извештаја М. Вуковића забележеног 21. априла 1959. године у коме стоји:

„Извршено рекогносцирање терена у близини села Катун на око 30 м од трасе са леве стране пута (гледано према Нишу), где почиње село Катун које се граничи са Бујмиром. У профилу брда који није диран, док је хумус са врха брда скинут, од кречне земље одвојио сам два фрагмента равнoг обода, која су окер боје. Интересантно је да се ова боја, добијена печењем, отиру. Такође сам ископао два фрагмента једног суда равнoг обода, бледо печене, кречне у прелому. Пластични круг испод врата можда показује да се ради о плиткој здели, док обод не иде у прилог овом мишљењу. Са подножја брда сам узео већи фрагмент суда дебелог зида. Необични примерци керамике са овог локалитета заслужују пажњу. Локалитет се зове „Жљебура“.¹⁷⁴

Потез Жљебура се налази на падини побрђа, тачно изнад лакта на окуци Јужне Мораве у чијој конкави се налази насеље Моравски Бујмир. Потез захвата површину од 6-7 ха и представља сеоску утрину под ливадама, погодну за испашу стоке. На самој падини постоје чак три извора воде, а на једном од њих подигнута је и спомен чесма. Терен је познат као клизиште, тако да је околни пејзаж претрпео веће промене у циљу санирања одрона на траси аутопута Е75, која пресеца крајњи обод падине на Жљебури.¹⁷⁵ Имајући у виду поменуте околности, постоји велика могућност да је археолошки слој на локалитету поремећен или сасвим уништен.

Сл. 62. Налази лена са траговима плетера пронађени на локалитету Жљебура 1959. год. (збирка НМН)

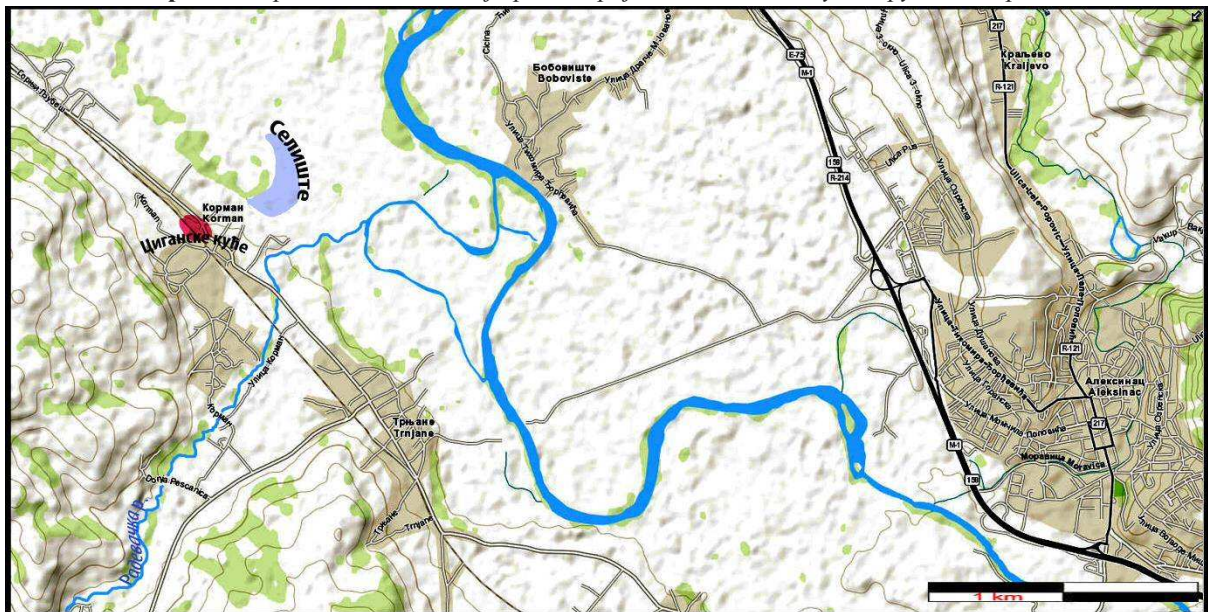
¹⁷⁴ АНМН, Извештај са рекогносцирања (21.4.1959.) трасе аутопута од Дражевца до Катунa, машинопис Миодрага Вуковића, кустоса Народног музеја Ниш (несређена грађа).

¹⁷⁵ На информацијама о потезу Жљебура захваљујемо Бати Мишићу, геометру из Катунa, службенику у Одсеку за катастар непокретности Алексинац.

КОРМАН

Корман је сеоско насеље смештено у алувијалној равници између леве обале Јужне Мораве и источних обронака Великог Јастрепца. Налази се 7 км западно од Алексинца и 35,5 км северозападно од Ниша. Корман има улогу важног гравитационог пункта у региону, првенствено због свог положаја на ушћу Радевачке реке.¹⁷⁶ Таквом позицијом његов атар заузима готово незаобилазни положај на комуникацији између Јужноморавске долине и залеђа на источним падинама Јастрепца. Привреда насеља концентрисана је на земљорадњу¹⁷⁷ иако је равница око Кормана плавна и мочварна са доста мртваја око старих рукаваца Мораве. Богатство основне сировине за производњу предмета од прућа утицала је да се у Корману оформи плетарска задруга која је производила корпе и друге предмете и извозила их у иностранство (Костић 1969: 500). На територији села недалеко од ушћа Радевачке реке регистровани су још крајем XIX века остаци римског кастела (Ризнић 1891: 45-52; Каниц 1989: 550), а први помен данашњег насеља¹⁷⁸ се вероватно може везати за 1607. годину (Амедовски 2009: 25).

Карта 23. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Кормана

Селиште

У атару села Кормана М. Васић је констатовао неколико праисторијских насеља за која наводи да се налазе око старог корита Мораве, без ближе убијације (Васић 1910: 274). Једна од локација на којој је регистровано постојање праисторијског материјала, налази се на потезу званом Селиште. Налазиште је откривено приликом рекогносцирања

¹⁷⁶ Радевачка река је лева притока Јужне Мораве, а дуж њеног кратког тока (око 20 км) нижу се бројна насеља: Росица, Јаковље, Радевци, Крушје, Каменица, Лознац, Гредетин, Горња и Доња Пешчаница.

¹⁷⁷ Поред земљорадње значајан удео у привреди села имало је виноградарство, које је развијено на побрђу уз источни обод Великог Јастрепца.

¹⁷⁸ Податак потиче из турског пописа цизије за Бовански вилајет где се помиње насеље Корманад, чија убијација није сасвим сигурна (Амедовски 2009: 25)

Археолошког института 1955. године.¹⁷⁹ Локалитет заузима пространији предео уз леву обалу старог моравског корита, западно од ушћа Радевачке реке. Белешка са истраживања напомиње да околна конфигурација терена коју одликује ниска равница на плавном и мочварном тлу, не указује на могућност о постојању било каквог насеља. Међутим, на широком простору од неколико хектара¹⁸⁰ пронађени су остаци лепа уз фрагменте праисторијске и „словенске“ керамике,¹⁸¹ док сам назив „Селиште“ у локалној топономастици указује на постојање села из прошлости. Ближе хронолошко опредељење пронађених фрагмената се не помиње у извештају, док ауторима није познато где се данас налази овај материјал.

Тридесетак година касније (1982) на истом потезу вршена је још једна проспекција терена од стране стручњака из Народног музеја Ниш, али том приликом није пронађен никакав археолошки материјал,¹⁸² тако да остаје непознато у ком хронолошком оквиру је егзистирало праисторијско насеље.

Циганске куће

Локалитет је регистрован у насељеном делу Кормана приликом рекогносцирања Археолошког института 1955. године. Према извештају налазиште је откривено на простору између железничке скретнице (западно од улаза у станицу Корман) и регионалног пута Корман–Витковац, на имању Станимира Цветковића. Локалитет се налази на упечатљивој локацији која се истиче у локалном пејзажу нешто узвишенијим кружним платоом пречника од око 100 м. На том простору су проналажени бројни фрагменти новије керамике која потиче из „циганских кућа“, које су до почетка прошлог века постојале на локацији. Поред савремених налаза проналажени су и фрагменти праисторијске керамике која је на лицу места опредељена као старчевачка.¹⁸³ Материјал са ових рекогносцирања не постоји у праисторијској збирци Народног музеја Ниш и није познато где се налази.

КРАВЉЕ

Кравље је сеоско насеље у градској општини Црвени Крст на подручју града Ниша. Налази се на југоисточном рубу Алексиначке котлине, на око 14,5 км северно од Ниша и на око 18 км југоисточно од Алексинца. Сеоски атар заузима подручје при улазу Топоничке реке у уску Крављанску клисуру.¹⁸⁴ Околни терен чини долиноско проширење¹⁸⁵ Топоничке реке које на северу затварају обронци Девнице, а са југа

¹⁷⁹ АНМН, Археолошки записник бр.15. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹⁸⁰ Према записнику локалитет се налазио на имањима Владимира, Бранка и Рајка Ђурђевића.

¹⁸¹ АНМН, Археолошки записник бр.15. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹⁸² АНМН, Археолошки записник бр.18. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

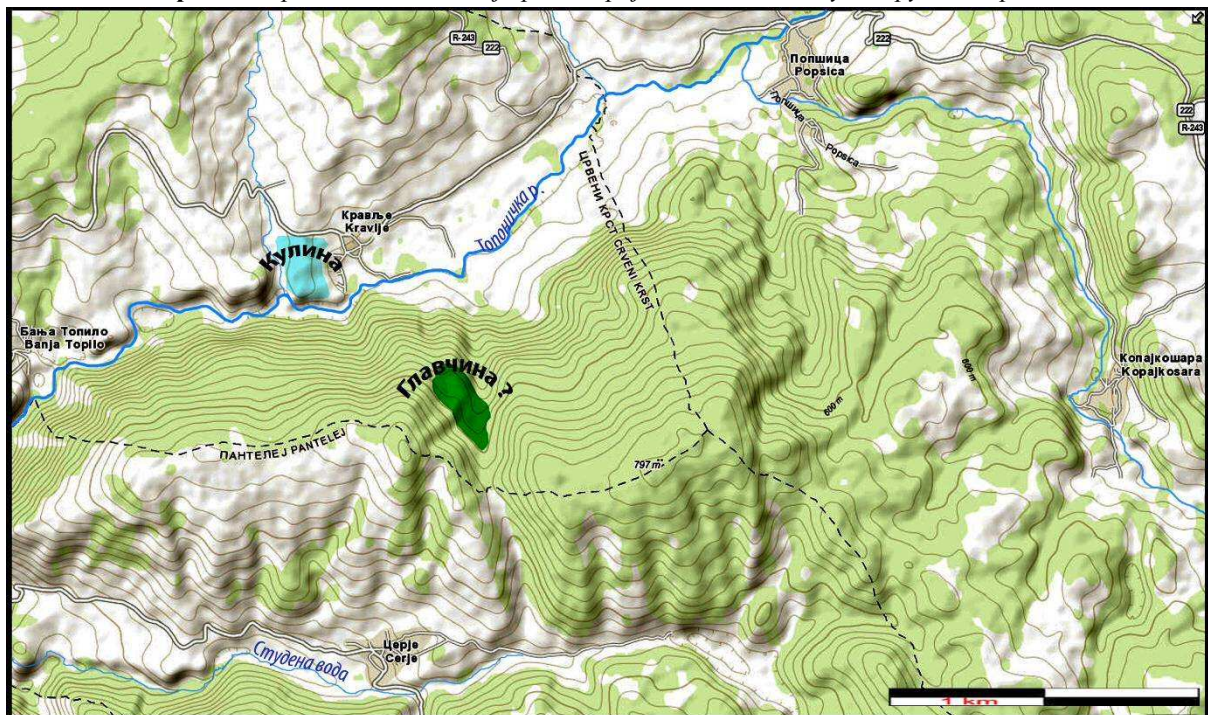
¹⁸³ АНМН, Археолошки записник бр.17. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹⁸⁴ Крављанска клисура је усечена између јужних обронака Девнице и северних обронака Калафата. Дужина клисуре износи 3 км, док јој је просечна ширина око 30 м. Карактеришу је кречњачко-доломитне вертикале стена, висине од 5 до 50 м. На деоници клисуре налазе се три насељена места: Миљковац, Топило и Кравље.

¹⁸⁵ Заузима простор око тока Топоничке реке између села Попшице и Кравља, где се шири у мању котлину у којој алувијална равна достиже ширину између 350-500 м.

обронци Калафата. У долинском рејону преовлађују оранице са земљишним потенцијалом знатно слабијег квалитета од оног у Јужноморавској долини, док се на околном побрђу простиру шуме и пашњаци са разноврсним облицима крашког рељефа. Специјалну погодност подручја представљају бројни термални извори (укупно 18) и врела пијаће воде (Мартиновић, Костић 1965; Мартиновић, Костић 1975). На територији села су забележени остаци из античке (Гарашанин, Гарашанин 1951: 175) и средњевековне епохе (Митић 2013: 60, Т. I/8; Митић 2014: 22, 25, Т. I/1 Т. III/1). Претпоставља се да је Кравље у средњем и новом веку било село изразито оријентисано на сточарски начин привређивања, због чега је вероватно и добило свој аутентичан назив¹⁸⁶ (Богдановић 1986: 494; Катић 2009: 239, 242).

Карта 24. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Кравља

Кулина

Кулином мештани називају стеновито узвишење (396 м) које се уздиже одмах изнад источне периферије села, на самом почетку Крављанске клисуре. Плато узвишења простире се правцем исток-запад (200 x 70 м) и пружа одличну прегледност околног терена. На самом платоу и нешто ниже од њега налази се неколико мањих поткапина. Тридесетих година прошлог века на Кулини су се могли видети остаци очуваних зидина,¹⁸⁷ али су након Другог светског рата порушени због потреба за грађевинским каменом. Вероватно је Каниц управо на овом месту видео остатке римског кастела помоћу кога је контролисан један од споредних античких путева који је водио ка долини Сврљишког Тимока (Каниц 1989: 134-135). Током рекогносцирања Завода за заштиту

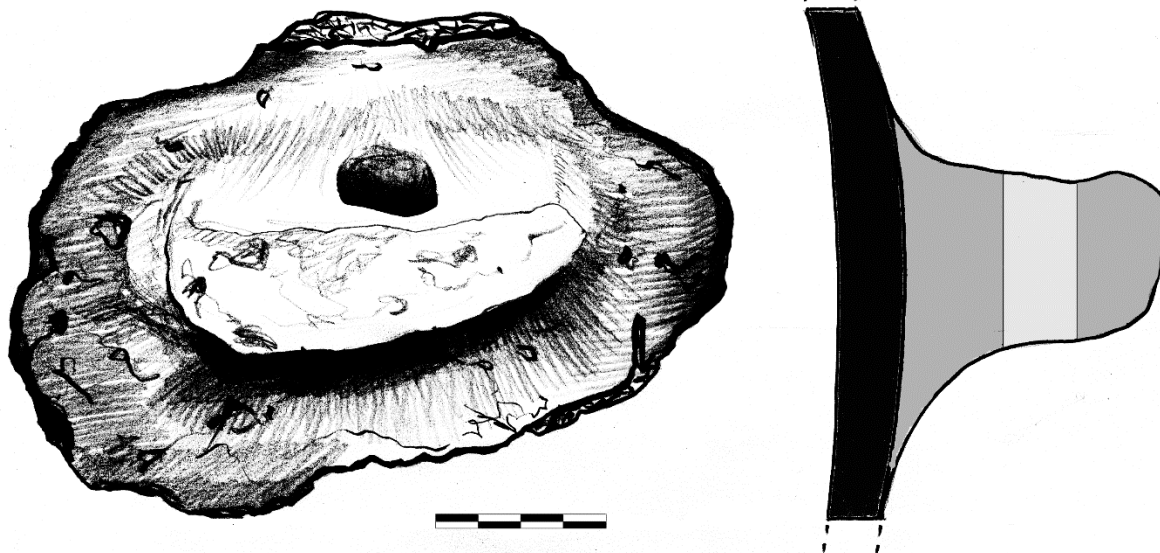
¹⁸⁶ Кравље се под називом Кравје први пут помиње у турском пописном дефтеру из 1498. године (Бојанић 1983: 108).

¹⁸⁷ Извештај о пронађеним старинама у селу Крављу, општине Крављанске, устројен према наређењу Начелства среза Нишког Бр.21152 од 16.07.1934. године.

споменика Ниш (1971) на Крављанској градини запажен је само грађевински шут са остацима тесаног камена и опека римског формата.¹⁸⁸

У праисторијској збирци Народног музеја Ниш са овог локалитета потичу налази неколико керамичких фрагмената и једно кремено сечиво (Ин.бр.3042-3043). Фрагменти керамике су рађени без употребе витла и имају изразито грубу фактуру и текстуру, без довољно елемената који би указивали на прецизније хронолошко опредељење материјала. Индикативан је једино фрагмент трбуха питоса са масивном трапезоидном дршком готово квадратног пресека и вертикалном перфорацијом која је вероватно изведена неким ваљкастим инструментом (сл. 63). Дршке оваквих карактеристика су познате са неколико локалитета у североисточној (Капуран 2015: Т.18/18-23), централној (Стојић, Чађеновић 2006: Т.ХСХVI/1, Т.СХХХ/1) и југоисточној Србији (Стојић, Јоцић 2006: XV/45, XL/3, Булатовић 2008: сл. 5/6, 6/9; Булатовић, Станковски 2010: ХХХI/111, Булатовић 2008: сл.5/6) и оквирно се могу датовати у период од средњег до позног бронзаног доба.

Сл. 63. Фрагмент керамичке дршке пронађене на локалитету Кулина у атару села Кравља (збирка НМН)

Главчина / Главина

Локалитет Главчина је постао познат захваљујући подацима који су сакупљени као прилог уз једну случајно пронађену половину камене секире (сл. 64), која је до музејске збирке у Нишу dospela још 1934. године. Секиру је у музеј донео др Рудолф Братнић,¹⁸⁹ добивши је као поклон од Крсте Милојковића из Кравља. Након добављања секире из неког разлога овај локалитет је побудио интересовање истраживача окупљених око тек основаног Музеја града Ниша. О томе сведочи акт Просветног одељења при Моравској бановини (IV бр. 35688, 15. децембар 1934) у коме се Општинској управи Кравље наређује да саслуша проналазача и изврши увиђај локације

¹⁸⁸ АНМН, Археолошки записник бр. 132. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

¹⁸⁹ Рудолф Братнић је био филолог и гимназијски професор, један од оснивача Музејског друштва у Нишу.

на којој је секира пронађена.¹⁹⁰ Одговор на постављени захтев Просветног одељења стигао је у виду два документа која су конципирана као *Извештај са саслушања проналазача* и као *Извештај са увиђаја места налаза*, оба састављена 23. децембра 1934. године.

Први документ наводи: „У управи општине Крављанске добављен данас Милојковић Крста из Кравља, па када му би прочитан акт Просветног одељења Краљ. бан. управе Моравске Бановине IV Бр.35688 од 15. децембра 1934. године и акт Начелства среза Нишког Бр.39626 од 17.децембра текуће године. А поводом нађеног каменог чука у месту званом Главчина атара села Кравља и упитан о потребном одговори:

„Да сам камени чук о коме је реч нашао у месту званом Главчина атара Крављанског, а у пашњак-камењар који је својина Илијића Милије и Марјановића Настаса оба из Кравља. Других знакова на означеном месту нисам могао пронаћи, а у близини истог и то у даљини око 60 метара и то у њиви мојој и остале моје фамилије налазе се неки парчићи (црепови) од земљаних судова и то кад њиве обрађујемо тако нешто налазимо. То знам показати друго више не знам.“¹⁹¹

Други документ наводи: „Повратком акта част је управи овој доставити у прилогу под/саслушање Милојковића Крсте из Кравља, који је нашао камени чук о коме је реч. У исто време извештава се Начелство да је ова управа извршила увиђај на лицу места пронађеног каменог чука и покупљена грнчарија која се тамо налази.

Место гди је чук пронађен својина је Илијића Милије и Марјановића Настаса оба из Кравља и то пашњак-камењар. А место гди су пронађени ситни комади црепова земљаних својина је браће Радојковића и браће Живади-новићи, сви из Кравља, такође пашњак-камењар које се налази у истом месту све звано „Главчина“ атара Крављанског. Од села је удаљено око 2000 метара на југу у доста великом кришу. А план не постоји. Шаљу се (7) седам комада црепова. С молбом на даљу надлежност.“¹⁹²

Сл. 64. Главчана камена секира пронађена на локалитету Главчина у атару села Кравља (збирка НМН)

¹⁹⁰ АНМН, Краљевско банска управа Моравске бановине, Просветно одељење, IV бр.35688. 15. децембра 1934. год. Предмет: Проналазак старина – Кравље.

¹⁹¹ АНМН, Документ у рукопису, Општина Крављанска срез Нишки, Кравље бр.2257, 19.12.1934.год., рег. бр. 37542.

¹⁹² АНМН, Документ у рукопису, Општина Крављанска срез Нишки, Кравље бр.2257, 19.12.1934. године, рег. бр. 40438.

Данас у атару села Кравља није познат топоним Главчина. Једино место у ближој околини са оваквим називом налази се у атару суседног села Попшице и представља пространо брдо (602 м) са десне обале Копајске реке. Ово брдо је удаљено око 6 км од Кравља ка истоку, тако да не одговара оријентацији и удаљености из приказаног описа локације на којој је установљено постојање праисторијског материјала. Једини предео који одговара опису из извештаја, могао би се налазити на северним обронцима Калафата, високо изнад леве обале Топоничке реке. У тој области налази се потез смештен између Љутог (783 м) и Дебелог (754 м) врха, на половини планинског пута који повезује Церје и Кравље. Поменути предео представља једну камениту висораван која је прошарана шумама, ливадама и ретким ораницама, а данас се обележава топонимом Црна бара. Назив Главчина одговара предеоним карактеристикама поменуте висоравни, с обзиром да се такав топоним у народу често употребљава за обележавање теменог (заравњеног) предела на неком вису.

У збирци Народног музеја Ниш данас је са Главчине сачувана само секира од глачаног камена, док је накнадно достављена керамика из извештаја вероватно изгубљена током бомбардовања музеја 1944. године. На основу записа из предратног инвентара са локалитета уписаног као Главина, поред секире забележени су фрагменти неолитске керамике и кућног лепа (Гарашанин, Гарашанин 1951: 48). Неолитско налазиште у Крављу помиње и Владимир Фјукс, вероватно на основу опсервације поменутог археолошког материјала са Главчине (Feweks 1936: 63). Половина перфориране секире од глачаног камена није довољна да се локалитет поуздано хронолошки определи, тако да Фјуксови подаци за сада остају најмеродавнији иако сачувани елементи секире, као и предложена позиција локалитета, одступају од устаљених неолитских традиција.

ЛАБУКОВО

Лабуково је типично планинско насеље смештено на јужним обронцима Девице у оквирима Моравског Голака. Село се налази у вртачастом удубљењу око горњег тока Топоничке, односно Беле реке,¹⁹³ 24 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. Становништво се бави земљорадњом и сточарством где се искључиво преферира гајење крупне стоке. У атару села констатовани су архитектонски остаци утврђења из касноантичког периода, као и темељни остаци цркве вероватно из истог периода. Насеље се први пут помиње у турским пописима из 1478. године под називом Ивлах Буково (Голубовић 1997: 312-313).

Лаз

Са локалитета Лаз у селу Лабукову потиче масивна камена секира-чекић од ситнозрног глачаног камена сивкасто-беж боје (сл. 65). Реч је о типу секире са цилиндричном перфорацијом у проксималном делу, без јасно истакнутог петоугаоног облика, са подједнаком ширином дисталног и проксималног краја на уздужном пресеку.

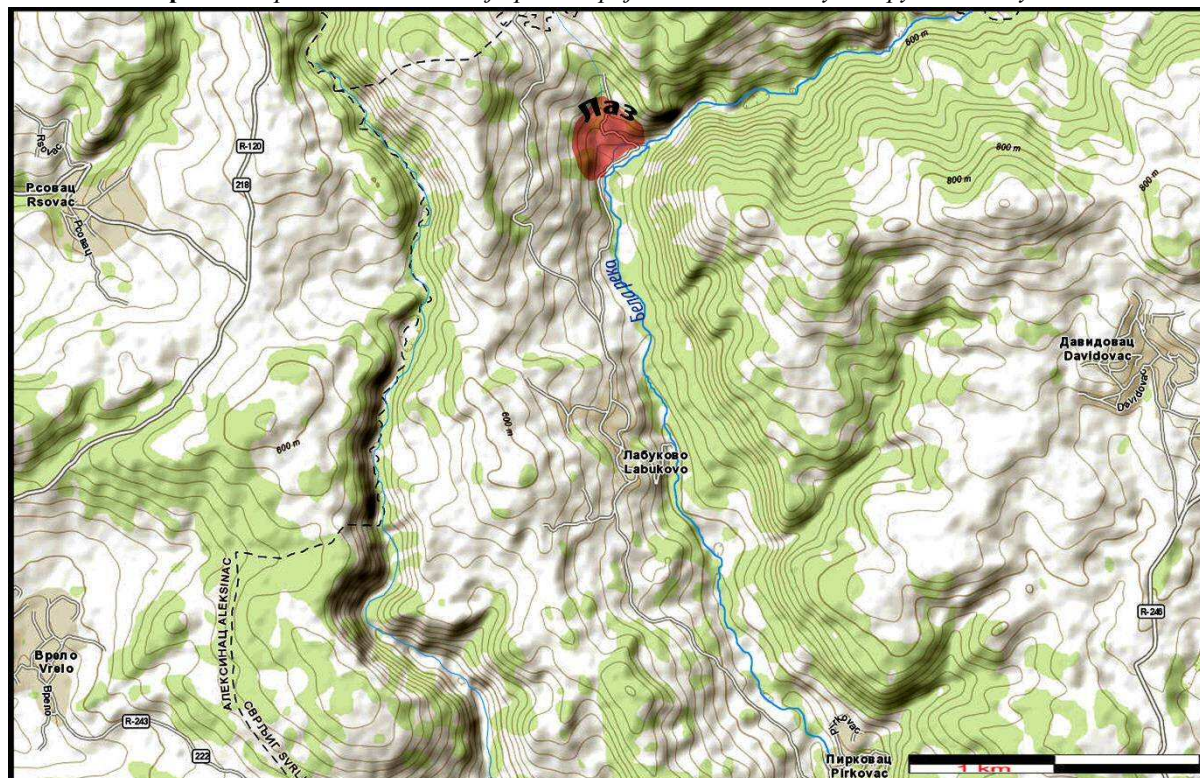
¹⁹³ Топоничка река се у свом горњем току назива Бела река.

Теме је јасно издиференцирано, али при ивицама благо заобљено. Алатке оваквог облика су имале релативно дугу употребу кроз праисторију, али се најчешће срећу на локалитетима из бакарног и бронзаног доба (Антоновић, Ђорђевић 2011: 60).

Секиру је педесетих година прошлог века пронашао на својој њиви Божидар Младеновић из Лабукова. Податке о месту налаза оставила је Радмила Ајдић у свом дневнику: „Локалитет „Јаз“ се налази у подножју лок. „Градац“. На обали потока који се улива у Суву реку (Белу реку), пре 15 година на површини земље нађена је бушена камена секира – чекић (касни неолит, рано метално доба).“¹⁹⁴ Добијени подаци потичу са рекогносцирања која су 1971. године обавили археолози Народног музеја Ниш и Завода за заштиту споменика културе Ниш, а на позив представника СО Сврљиг, првенствено ради евидентирања остатака на Лабуковачком Градцу, приликом чега је обиђено још пар потенцијалних налазишта у његовој околини.¹⁹⁵

Карта 25. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Лабукова

Лабуковачки Градац представља градински тип локалитета оформљен изнад кречњачке вертикале кањона са десне обале Беле реке и то 2,5 км узводно од Лабукова. На стеновитом платоу узвишења регистровани су остаци зидина конструисаних од ломљеног камена везаног кречним малтером. Контуре утврђења оцртавају квадратну основу површине од око 5000 м² (100 x 50 м). Зидови су се 1971. године могли видети до висине од око 2 м, док је њихова дебљина достигала до 1,70 м. Према површинским

¹⁹⁴ АНМН, Дневник Радмиле Ајдић у рукопису, белешка под датумом 22.1.1977. године (несређена грађа).

¹⁹⁵ Народне новине, 27. јануар 1971. Ниш. стр. 4.

налазима керамике утврђено је да се ради о утврђењу из касноантичког или рановизантијског периода.¹⁹⁶

С обзиром на то да се локалитет Лаз налази испод Градца, једина притока у тој области је сезонски поток који извире недалеко од рушевина цркве посвећене Спасовдану. Поточић се улива код једног котлинастог проширења Беле реке, 400 м низводно од њеног излаза из кањона и подножја Градца. Област је поново рекогносцирана 2006. године у организацији Републичког завода за заштиту споменика културе и Завичајне збирке Сврљиг, али тачан положај локалитета није било могуће утврдити (Филиповић, Миливојевић 2006: 205; Филиповић 2008: 28).

Сл. 65. Глачана камена секира пронађена на локалитету Лаз у атару села Лабукова (збирка НМН)

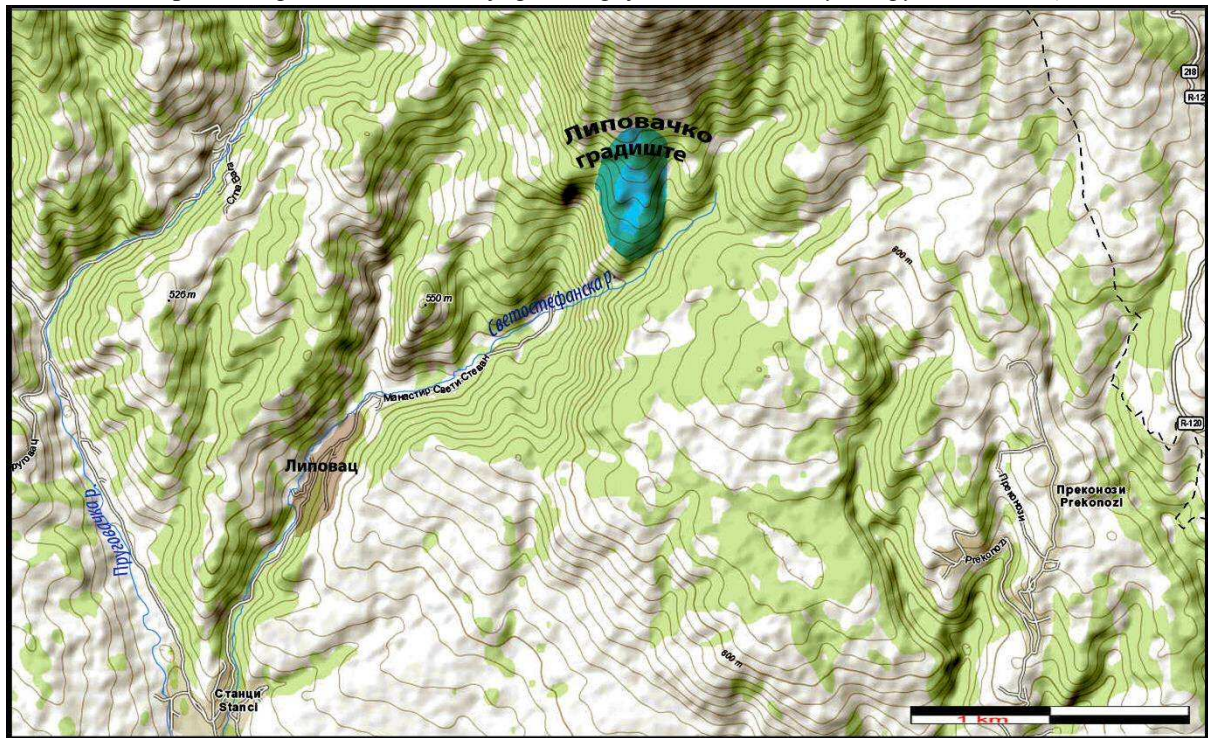
ЛИПОВАЦ

Село Липовац је планинско насеље у горњем току Светостефанске реке, 12 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. Сеоски атар је сконцентрисан око уске долине поменуте реке (до 150 м ширине), која се овде пробија кроз високе и неприступачне обронке Лесковица. Стога је тешко одржива претпоставка да је антички *Via Militaris* пролазио у околини Липовца на месту где су неки истраживачи лоцирали путну станицу

¹⁹⁶ АНМН, Дневник Радмиле Ајдић у рукопису, белешка под датумом 22.1.1977. године (несређена грађа).

Грабријану (Gramrjanae) (Јиричек 1959: 77-78; Ердџановић, Николић 1899: 79; Костић 1969: 454-455; Шкриванић 1974: 84-85). Међутим, извесни стратешко-комуникациони значај ове локације је свакако постојао, с обзиром да је у атару села регистровано утврђење које је са извесним прекидима функционисало од касне антике до позног средњег века¹⁹⁷ (Поповић 2002), а забележени су и налази старогрчког сребрног новца (Гарашанин, Гарашанин 1951: 167).

Карта 26. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Липовца

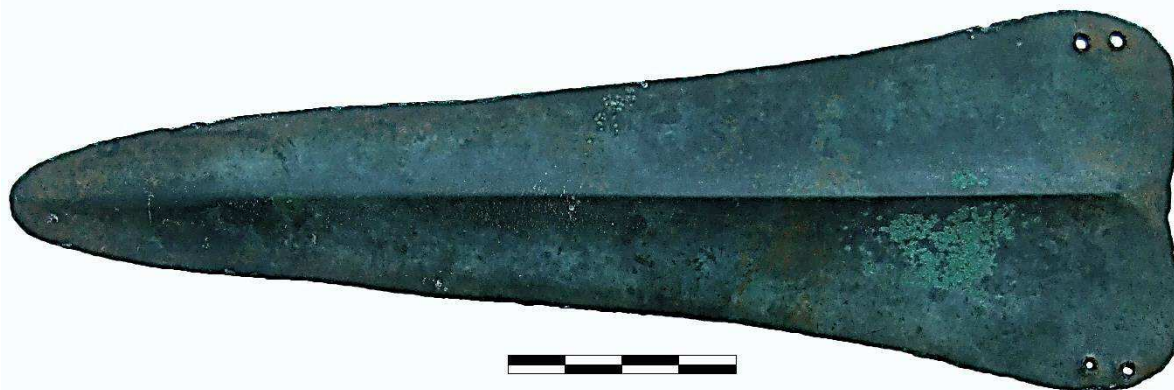
Липовачко градиште / Липовачки град

Липовачки град или Градиште познат је у литератури као део средњовековног комплекса око манастира Св. Стефан. У питању је сложена споменичка целина које сачињавају рушевине утврђеног града Липовца: некропола, пећинска испосница и манастир (Милићевић 1876: 788; Каниц 1989: 134; Јиричек 1959: 77-78; Костић 1969: 458-460; Кашић 1972: 106-107; Љубинковић 1973; Гагулић 1977; Спирић 1995: 81-82; Цветковић 1999; Поповић 2002; Милојевић 2014: 14-16). Градински део локалитета налази се на јужним обронцима Лесковика, на једном каскадном гребену изнад стеновитог теснаца званог Жљебура, недалеко од врела Светостефанске реке. У кречњацима градине издваја се неколико пространијих платоа на којима су вероватно биле могуће интензивније грађевинске активности, а поред тога они представљају и места са одличним прегледом Светостефанске долине.

¹⁹⁷ На побрђу западно од Липовца налази се потез „Друм“, на коме и данас постоји пут који преко планине Озрен води у Сокобањску котлину. Међутим, од могућих путних праваца који повезују Алексиначку и Сокобањску котлину, поменути не спада у најпогодније, тако да би стратешки значај утврђења пре могао бити у контроли путева који су водили ка одређеним ресурсима. Топоним „Рудина“, западно (око 2 км) од Липовца, би могао бити потез који индицира такве активности. У прилог томе иде и податак да је на локацији случајно откривен пентанумијум Јустинијана I (Поповић 2002: 166).

Са Липовачког градишта потиче случајни налаз бронзаног бодежа за који постоје аналогије једино у бронзаном добу Егеје (сл. 66). Бодеж је дуго био саставни део приватне колекције, али је почетком 2016. године откупљен од стране Завичајног музеја Алексинац. Према подацима добијених од проналазача бодеж је пронађен на једном платоу изнад очуваних зидина Липовачког града, при надморској висини од преко 600 м.

Сл. 66. Случајан налаз бронзаног бодежа са Липовачког града (збирка ЗМА)

Уколико прихватимо потенцијалну везу са областима Егеје, бодеж са Липовца се може одредити у период од раноминојског III до средњеминијског I периода (EM III/MM I), што би у апсолутним вредностима обухватало време од 2200. до 1800. године пре нове ере. (Filipović, Milojević 2015: 21). На такво датовање указује хронологија дугачких бодежа типа III и IV по Бранигану, који се са нешто другачијим пресеком сечива јављају већ у раноминијском I периоду (Branigan 1974: 8). Крајем III и почетком II миленијума пре нове ере шира област око Алексиначко-нишке котлине се налазила у културном ареалу Бубањ-Хум III културне групе, али њихови директни контакти манифестовани кроз мреже размене добара са Егејом и Медитераном до сада нису препознати у археолошком материјалу (Filipović, Milojević 2015: 21-22). Поред бодежа, са Липовачког градишта је познат још један налаз праисторијског оружја који је документован у приватној колекцији.¹⁹⁸ У питању је солидно очувана бронзана секира типа „келт“ (сл. 67), коју оквирно можемо датовати у период између позног бронзаног и старијег гвозденог доба (XIV-VIII век пре нове ере).

Сл. 67. Случајан налаз бронзане секире са Липовачког града и могућност њеног коришћења (кол. М. Пантића)

¹⁹⁸ Секира се налази у приватној колекцији Милована Пантића, председника нумизматичког друштва „Сокоград“ из Сокобање.

Поменути налази бронзаног оружја у првом плану сугеришу да је на Липовачком градишту егзистирало вишеслојно праисторијско насеље, које може указивати на истакнут привредно-стратешки значај брдско-планинских области у залеђу Алексиначке котлине током металних доба.

ЛОЗНАЦ

Лознац је претежно ратарско село смештено на долинским странама Смеђег потока, десне притоке Радевачке реке 12,5 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. Атар села највећим делом обухвата брежуљкасти терен на јужним обронцима Великог Јастрепца у висинском појасу између 360-220 м.

Доњи Лаз

У атару села, на потезу званом Доњи Лаз, откривена су два тега од глине која су доспела до збирке Народног музеја у Нишу (инв.бр. 3075, 3076) (сл. 68). Није позната тачна позиција налазишта, као ни прецизнији временски период коме откривени тегови припадају.

Сл. 68. *Случајни налази глинених тегова са локалитета Доњи Лаз код Лознаца (збирка НМН)*

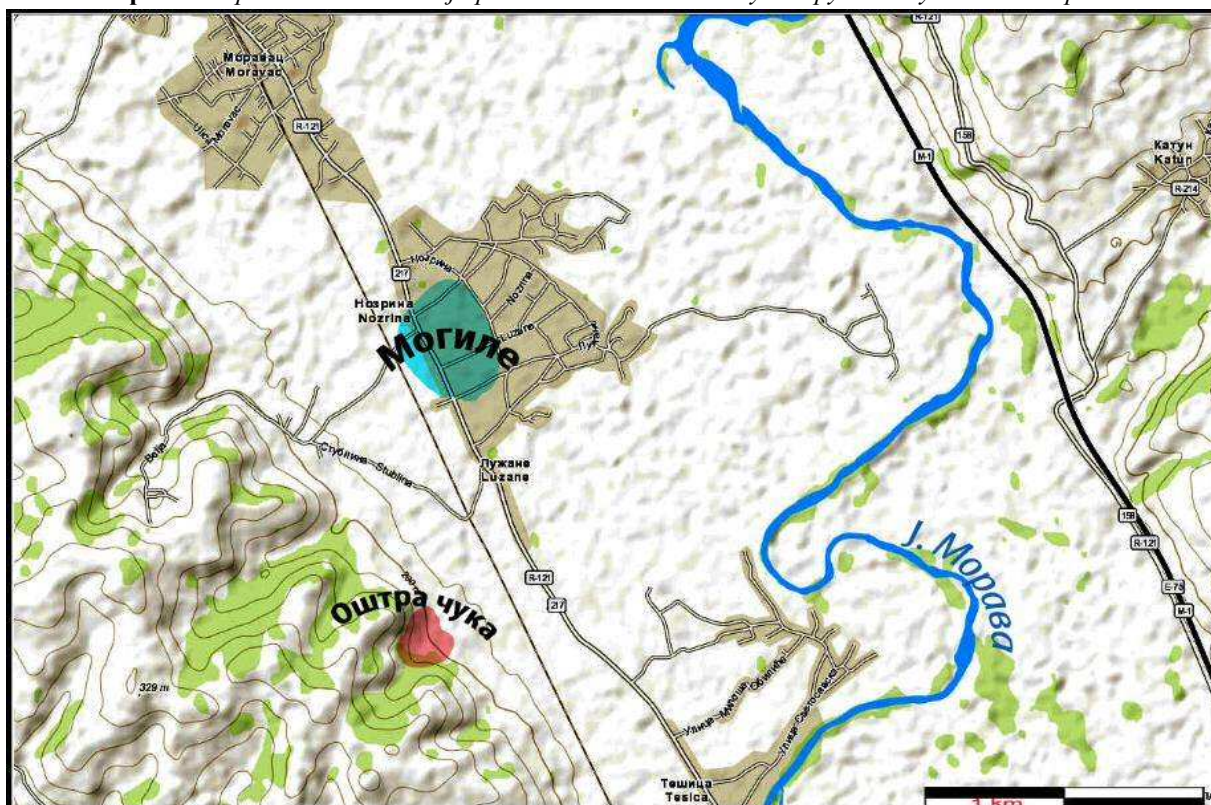

ЛУЖАНЕ – НОЗРИНА

Лужане и Нозрина су два сеоска насеља у општини Алексинац која се налазе на око 9 км југоисточно од Алексинца и на око 22 км северозападно од Ниша. Оба насеља су данас физички спојена, чинећи тако једну компактну насеобину чију формалну границу представља једино локални пут. Највећи део сеоских атара је смештен у

пространој равници распрострајој уз леву обалу Јужне Мораве, од чијег корита је данашње насеље удаљено око 2 км. Карактеристике околног алувијалног земљишта су допринеле да привреда читавог краја највећим делом буде оријентисана ка повртарству са традиционалном специјализацијом у узгоју паприка (Костић 1969: 469). Остаци античких грађевина откопани су у самом центру Нозрине,¹⁹⁹ док је у Лужану према подацима из Народног музеја Београд још 1872. године откривена једна гробница са неколико златних прилога (Гарашани, Гарашанин 1951: 167). Убикација села *Љжени* из хрисулује цара Константина I Асена (1257-1277) није сасвим сигурна (Грујић 1925: 58), али постоје мишљења да је у питању Лужане код Алексинца (Костић 1969: 459). Под данашњим називом село Лужане се први пут помиње у турском дефтеру из 1516. године, када је судећи по пописним подацима било једно од најразвијенијих села у региону (Спирић 1995: 156).

Карта 27. Приближан положај археолошких налазишта у атару села Лужана и Нозрине

Лужане - Горунова падина

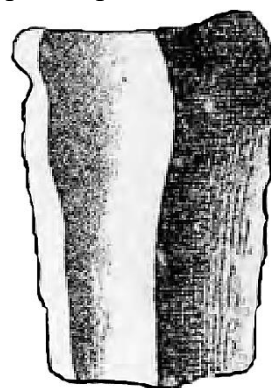
Праисторијски локалитет под називом Горунова падина увео је у археолошку литературу још крајем XIX века Ђоко Јовановић. Том приликом он наводи: „Проучавајући праисторијске старине у правцу Алексинца, сазнам да се у Горуновој падини налазе врло често разна камена оруђа, а поглавито камене стрелице и ножићи. Један сељак предао ми је један такав ножић; ја га приказујем у сл. 3. таб. IX (сл. 69). Позније умолим г. Ризнића да обиђе Горунову падину и да ми јави има ли шта за науку интересантног. Г-дин Ризнић ми пошаље разне рбине од посуђа, а у исто време

¹⁹⁹ АНМН, Археолошки записник бр. 85. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

напомиње „да се свуд по Горуновој падини налазе трагови праисторијскога човека и да би се са мало новца до летих открића могло доћи.“ (Јовановић 1892: 86).

Шездесетак година касније М. и Д. Гарашанин у *Археолошким налазиштима Србије*, позивајући се на Јовановићев чланак, наводе Горунуво падину као праисторијско налазиште у атару села Лужана (Гарашанин, Гарашанин 1951: 45). Као што се види из комплетно наведеног цитата Ђ. Јовановића, село Лужане се нигде не спомиње, већ се као једина географска одредница наводи само Алексинац. Самим тим се поставља питање како је Гарашанин дошао до податка да се ова локација налази у околини Лужана? Одговор на ово питање је вероватно везан за податке из предратне архиве музеја у Нишу, где се у документу под називом *Преглед археолошких налазишта и места са карактеристичним називом - општина Лужанска* (сл. 70) помиње топоним са називом Горнова падина или Горновица.²⁰⁰ У табеларно приказаном прегледу налазишта стоји да Горнова падина заузима положај на брду и падини 2 500 м ка западу од општинске зграде и да на локацији није ништа пронађено. Међутим, исти документ у напомени бр.1 наводи: 1) „Потес „Горнова падина“ не постоји у атару ове општине. На потесу званом „Цакин Браник“ - „Манастириште“ и „Горновој падини“ уопште нема никакве грнчарије и кремене.“²⁰¹ Даљи текст у напомени 4 и 5 наводи: 4) „Потес „Цакин браник“ „Манастириште“ не лежи на потесу „Горновој падини“, већ на потесу званом „Старо брдо“. 5) Потес „Манастириште“ добио је назив 1929. године из разлога што у атару ове општине постоје два потеса звана Цакин браник“. На крају читавог текста налази се потпис председника општинске управе – Драги Крстић.²⁰²

Овако конфузно наведени подаци вероватно представљају одговоре на прецизирана питања која је у допису упутило Просветно одељење Моравске бановине. Иако дописни документ није сачуван, на такву претпоставку нас наводи свих 5 напомена које се искључиво односе на потезе од археолошког значаја, о којима је музеј вероватно већ имао неке податке. Од наведених топонима данас једино можемо лоцирати потез Манастириште који се налази на око 2 км југозападно од Лужана.²⁰³ Посматрајући податке о удаљености и положају приказаних потеза из предратног документа, могло би се претпоставити да Гор(у)нова падина представља неко од околних брда које се надовезивало на Манастириште. На такав закључак нас усмеравају подаци из табеле који наводе да се оба топонима налазе у правцу запада од којих је Манастириште удаљено 2000 м, а Гор(у)нова падина 2 500

Сл. 69. Налаз кременог ножића са Горунуве падине (према Јовановић 1892)

²⁰⁰ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Моравски општина Лужанска, No. 2158. 8. септембар 1934. год.

²⁰¹ Исто; Напомене 2 и 3 такође наводе кратке белешке о потезима: 2) место звано „Гувниште“ на коме је наводно откопано Црквиште; 3) имање Живојина Милосављевића где је наводно пронађена посуда са бакарним поклопцем.

²⁰² Исто

²⁰³ У табели из 1934. године за потез Манастириште наведени су следећи подаци: „Манастириште“- „Цакин браник“ у атару села Лужана; 2000 м ка западу од општинске зграде.

м од општинске зграде у Лужану. Међутим, подаци из документа приказују одређене нетачности и противречности,²⁰⁴ тако да је читава прича за сада потпуно непоуздана.

Сл. 70. Оригинал документа „Преглед археолошких налазишта“ из 1934. год. за општину Лужанску (архива НМН)

24/16

Општина Лужанска. Српска Новина.

Преглед археолошких налазишта
и места са историјским називима

1	2	3	4	5	6
Име и врста налазишта	Име и врста налазишта	Уређеност налазишта	Потпој место/на	Шта се види на месту	
Истор. подаци сени не- ни	на	зграде.	у равници и т. д.	што је било најко-	
1. "Курци" пети у ата- ру села Лужане.	Гробишта села Лужане	непотпуно од об- зграде 1500 м.	у равници на села Лужане	до данас се није ништа пронашло.	
2. "Светиште" пети у ата- ру села Лужане.	Гробишта села Лужане	непотпуно од об- зграде 1500 м.	у равници на иви- ци села Лужане	до данас се није ништа пронашло.	
3. Горнова падина-Горно- вица" пети у атару се- ла Лужане	Гробишта се- ла Лужане	Затпуно од об- зграде 2.500 м.	у брду и пади- ци	до данас се није ни- шта пронашло.	
4. "Манастириште" Чарик Грмић" пети у атару села Лужане	Гробишта се- ла Лужане.	Затпуно од об- зграде 2.000 м.	у равници	до данас се није ни- шта пронашло.	

Напомена:

- 1) Потез "Горнова Падина" не постоји у атару ове општине. На потезу званом "Грмић Грмић" - "Манастириште" и "Горној падини" у општини не постоје гробишта и крстова.
- 2) На месту званом "Грмић Грмић" у 1919 год. направљено је откопавање зидовишта, али у општини није ништа пронађено.
- 3) На брду Манастириште, у Лужани, по појави саопште-
њима и сазнању ове зградбе није до данас пронађен никаки суд са закарнитом порцу е
паном и вероватно то је само илустрација или није била никаква саопштења.
- 4) Потез "Чарик Грмић Манастириште" не постоји у атару "Горној па-
дини", већ на потезу званом "Свети брдо".
- 5) Потез Манастириште добијаје назив 1929 год. из разлога што у атару
ове општине има два потеза званог Чарик Грмић.

За 2158 8 септембра 1934 год.

Председник
општинске управе
Драг Мкрентић

²⁰⁴ На један од погрешних података указали смо у претходној напомени. Податак из табеле наводи да се потез Манастириште налази у равници, док се у напомени каже да исти топоним припада потезу званом „Старо брдо“, што се уклапа у данашњу регионалну топонимастику. Горнова падина се у табели наводи да припада атару села Лужана, док у напомени стоји да овај потез уопште не постоји у атару села Лужана.

Лужане - Оштра чука

Екипа Археолошког института²⁰⁵ је 1955. године вршећи опсежна рекогносцирања у атару села Лужана, установила постојање праисторијског насеља на потезу званом Оштра чука. Локалитет се налази на ниској тераси која се благо уздиже у правцу запада и то при источној падини брда са изразито купастим обликом, због чега је и добио назив Оштра чука (276 м). Брдо се налази на око 500 м у правцу југ-југозапад од железничке станице у Лужану. Простор локалитета је са југа и југоистока ограничен сезонским потоком. Дужина терена у правцу север-југ износи око 300 м, а ширина око 200 м. На површини и у усецима сеоских путева који прелазе преко локалитета, налази се обиље кућног лепа, керамике и кремена.²⁰⁶ Највише материјала је било на имању Будимира Лазића где су пронађени и крупнији фрагменти већих питоса печених у црвеном тону, али је сав пронађени материјал извожен из њива на локални пут.²⁰⁷

У каснијој синтези М. Гарашанин налазиште у Лужану помиње као веома богато старчевачко налазиште које је због заштите од поплава формирано на падини при самом ободу Јужноморавске долине (Гарашанин 1973: 23). Судаћи према индикативној керамици из збирке Народног музеја у Нишу, може се потврдити изнесена констатација (кат. 192-200).

Нозрина – Ограђе / Гомиле / Могиле/ Гробљиште

Први подаци о потенцијалној праисторијској некрополи на територији села Нозрине забележени су још седамдесетих година 19. века. Обилазећи алексиначки срез, М.Ђ. Милићевић је овако забележио своја запажања из Нозрине: „На левој страни Мораве, 1¼ сата на југоисток од Алексинца, на путу од Прћиловице к Суповцу, у сред красне равни, имају неке велике умке које народ зове Гомиле. Мисли се да је то дизано ради неке одбране. Народ прича да су људи све у торбама носили земљу те насипали те Гомиле. Да ли ово не буду какви стари гробови – могиле?“ (Милићевић 1876: 789).

У првој деценији XX века М. Васић ископава²⁰⁸ једну хумку код Нозрине, у чијем средишту констатује гроб израђен од опеке (Васић 1910: 273). Васић за овај гроб налази паралеле у Бугарској, повезујући их са погребним обичајима аутохтоног становништва који су сачували своју традицију и након римског освајања. Узимајући у обзир Васићеве констатације, Александар Јовановић сматра да се ради о карактеристичном начину сахрањивања са кремацијом, који се у периоду од I до прве половине III века јавља на територији Бугарске готово као искључива погребна пракса у тумулима аутохтоног романизованог становништва (Јовановић 1984: 144).

Још један тумул у Нозрини откопавао је Адам Оршић-Славетић негде у периоду 1932-1934. године (Оршић-Славетић 1934: 304; Петровић 2005: 50). Подаци о овим ископавањима су непотпуни и контраверзни, тако да се време и начин њихове

²⁰⁵ Екипу Археолошког института су том приликом сачињавали: Д. Гарашанин, М. Гарашанин и Д. Крстић (Гарашанин 1973: 23).

²⁰⁶ АНМН, Археолошки записник бр.12. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

²⁰⁷ АНМН, Белешка за 20. 4. 1982. год. Свеска под називом: Рекогносцирање археолошких локалитета, (за период 1981-1992), рукопис Наталије Ђурић (несређена грађа).

²⁰⁸ Према Васићевом извештају радови су се морали прекинути услед забране власника имања.

реализације доводи у питање.²⁰⁹ Познато је да су ископавања обављена на имању Миливоја Миљковића, а налази који се везују за ову кампању састоје се од једне камене статуе лава, једног каменог саркофага и једног каменог споменика са рељефом.²¹⁰

Приликом рекогносцирања Археолошког института 1955. године остаци тумула су регистровани на потезу Ограђе или Гомиле, који се налази на путу између Нозрине и Лужана. Тумули су се тада налазили на имањима Добросава Јовановића, Драгутина Божанића и Милана Поповића. На имању Д. Јовановића нађен је један оловни саркофаг и метални суд. На имању С. Раденковића пронађене су две дршке, једна са крајевима у виду птичје главе, а друга са крајем у виду женске бисте. На имању М. Поповића постојала је гробница са сводом, а на имању Д. Божанића нађен је камени споменик са представом два лава.²¹¹

Атар Нозрине поново је рекогносциран 1982. године у организацији Народног музеја Ниш приликом чега су прикупљени ближи подаци о простирању некрополе под хумкама. Забележено је да локалитет лежи у равници поред пута који из Горње мале у Нозрини води ка селу Лужану. Уочени су остаци 5 тумула од 20 колико их је постојало на имањима Милановић Стојана и Светислава Раденковића, чије парцеле се налазе уз источну периферију села. Према речима власника неке од хумки су достизале и до 5-6 м висине.²¹²

У једном од тумула на имању Милановића власник је открио гробницу која је била изграђена од опека (димензија 22 x 12 x 6 цм) везаних кречним малтером. Гробница је по тврђењу власника била покривена плочом и зидана на свод. Била је пробијена на једном углу, а унутар ње су се налазиле нагореле кости, крстаста фибула и сребрни листићи који су се при додиру претварали у прах. Једна од опека имала је курзивни натпис и она је том приликом (1982) поклоњена музеју у Нишу. Поред зидане гробнице у склопу тумула је било и много гробова покојника сахрањених у сандуцима од којих су се видели иструлели делови. Поред хумки власник је проналазио и фрагменте керамике, а такође помиње и остатке калдрме од крупнијих облутака сложених у једном слоју.²¹³

На имању Светислава Раденковића које је удаљено око 200 м ка северозападу од тумула на имању Милановића, налазила су се два тумула. У једном од њих су 1934. године откривена два саркофага од кречњака, од којих се један налази у Народног музеју Ниш (димензија 103 x 74 x 45 цм), док је други 1982. затечен на имању власника (димензија 100 x 70 x 45 цм). Из истог тумула потиче бронзани суд уништен за време бомбардовања музеја 1944. године, као и један затварач касете и сребрни новац Марка Аурелија.²¹⁴

---

²⁰⁹ Постоји неколико података из архиве нишког музеја који се везују за ископавања у Нозрини. У њима се као година обављања археолошких радова, зависно од документа, наводе 1932, 1934 и 1937. година (АНМН Археолошки записник бр. 39; бр. 40; Ненадовић, Александар, Летопис Народног музеја Ниш у рукопису). Један податак Николе Вулића, објављен у Споменику из 1934. године, наводи да су Адам Оршић-Славетић и Боривоје Гојковић током априла 1933. године вршили ископавања на тумулу у Нозрини (Вулић 1934: 49).

²¹⁰ АНМН, Археолошки записник бр.39. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

²¹¹ АНМН, Археолошки записник бр.41. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

²¹² АНМН, Археолошки записник бр.41. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

²¹³ АНМН, Археолошки записник бр.41. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

²¹⁴ исто

Једини поуздано препознат праисторијски налаз откривен у Нозрини потиче из збирке Завичајног музеја у Алексинцу, а везан је за налаз глачане камене секире са перфорацијом (сл. 71). Реч је о мањој алатки из чије петоугаоне основе се издваја нешто наглашеније теме, које је од тела алатке одвојено са два жлеба. Централни део алатке у коме се налази цилиндрични отвор за држаљу, ојачан је са обе бочне стране по једним профилисаним ребром. Секире оваквог облика углавном су налажене на локалитетима са археолошким слојевима који се датују у касни енеолит и бронзано доба ([Антоновић, Ђорђевић 2011: 61](#)). Из документације музеја у Алексинцу једино сазнајемо да је секира пронађена на непознатој локацији у атару села Нозрине и да је заведена у музејски инвентар 1974. године.²¹⁵

Сл. 71. Случајан налаз секире од глачаног камена са непознатог локалитета у Нозрини (збирка ЗМА)

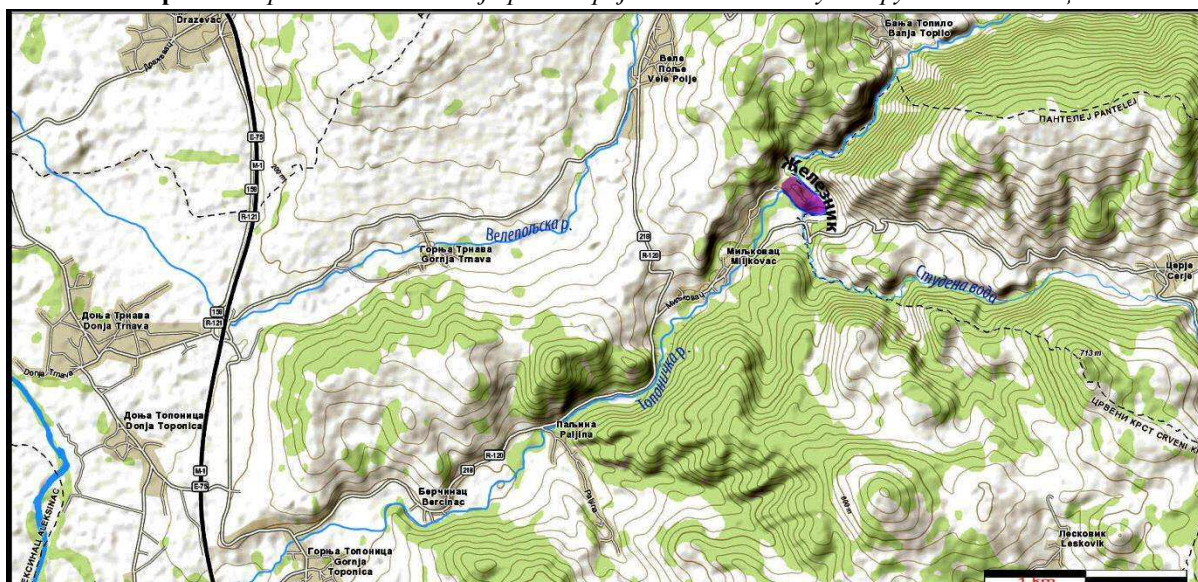
МИЉКОВАЦ

Миљковац је насељено место у градској општини Црвени Крст на подручју града Ниша у Нишавском округу. Налази се на источном рубу Алексиначке котлине и то 12,5 км северно од Ниша и 16,5 км источно од Алексинца. Централни део сеоског атара обухвата мање котлинасто проширење при ушћу Студене воде у Топоничку реку. То је место које са југа окружују обронци Калафата, а са севера обронци Озрена. Миљковачка котлиница уједно представља и транзитну тачку код које се укрштају путеви на излазима из Крављанске и Церјанске суетске. Прва суетска представља сужење на траси

²¹⁵ Интересантан је податак да су приликом археолошких ископавања тумула у Моравцу (1956/57) пронађене две калупасте секире од глачаног камена ([Вучковић-Тодоровић, Тодоровић 1959: 291-292](#)).

планинског пута уз Топоничку реку, који кроз Моравски Голак води ка Сокобањској и Сврљишкој котлини. Друга сутеска се налази на траси која прати ток Студене воде и пролази кроз унутрашњост Калафата, преко којих је могућа алтернативна деоница до Нишке и Сврљишке котлине. Међутим, већа је вероватноћа да се ова комуникација користила као устаљени пут до лежишта бабра, лоцираних југозападно од оближњег села Копажкошара (Krstić *et al.* 1980: 45-46). Привредни биланс Миљковца знатно заостаје у односу на околна села у ближем окружењу (Костић 1969: 531), па се као његов главни потенцијал може истаћи богатство у водама²¹⁶ и обрадивом камену. Лош пољопривредни потенцијал истиче у први план стратешко-транзитне предиспозиције Миљковца које су данас изгубиле свој некадашњи значај. На територији села познати су археолошки остаци из античког (Гарашанин, Гарашанин 1951: 175), рановизантијског (Rakocija 2007: 144-146) и средњевековног периода (Милићевић 1884: 18; Каниц 1989: 180; Дероко 1950: 116). Први помен Миљковца налазимо у турском дефтеру из 1498. године, где је поред насеља пописан и оближњи манастир Св. Николе (Костић 1969: 461).

Карта 28. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Миљковца

Железник

Железник представља градински тип археолошког налазишта познат по остацима средњевековног утврђења.²¹⁷ Локалитет се налази на узвишењу мањег пространства које је смештено у меандру Топоничке реке, низводно од њеног излаза из Крављанске клисуре, а на месту ушћа са Студеном водом. Железник је имао одличне дефанзивне предиспозиције, с обзиром да је окружен реком са свих страна осим западне, док је са врха градине могућа визуелна контрола шире околине. Рушевине утврђења налазе се на

²¹⁶ Међу којима има и термоминералних врела попут бање зване Видриште. Термална вода се меша са речном и због тога има нешто нижу температуру 26 °C. Вода припада типу хидрокарбонатних, натријско-калцијских, слабо алкалних (pH преко 8,0), слабо до средње минерализованих вода (Krstić *et al.* 1980: 46).

²¹⁷ Није тачно познато када је утврђење Железник изграђено, најранији помен потиче са једног mineја из XVI века који се чува у библиотеци у Софији. Претпоставља се да је утврђење саграђено крајем XIV века ради заштите од надоласеће турске опасности (Rakocija 1998: 77-79).

највишем платоу брда, док је праисторијска керамика регистрована на нешто нижем, али пространијем јужном платоу.²¹⁸

Слој са праисторијском керамиком (кат. 201-202) је евидентиран у профилу поред пута током рекогносцирања 1971. године, спроведених у организацији Завода за заштиту споменика културе Ниш. Ради се о неколико фрагмената већих посуда украшених широким хоризонталним канелурама, које према М. Стојићу одговарају урнама типа Гава-Белегиш II (Стојић, Јоцић 2006: 148). Овакав керамички материјал се хронолошки може уклопити у период На А2-В1, тј. временски распон између 1100. и 900. године пре нове ере. У прилог таквој хронологији иде и податак са краја XIX века који наводи да је на овој локацији пронађена једна бронзана секира типа „келт“, укупне дужине 13 цм и ширине сечива 4,5 цм (Валтровић 1885: 132). Секиру је Српском археолошком друштву поклонио Епископ нишки Димитрије, али ауторима није познато где се секира данас налази. Овакве шупље келт-секире су широко распрострањене у читавој југоисточној Европи и обично се датују у прелазни период из бронзаног у гвоздено доба, али су констатоване и на локалитетима позног бронзаног доба. Уопштено посматрано, а зависно од карактеристика физичких и украсних елемената на секирама, временски оквир њихове употребе би се могао сместити у период од VгD до НаВ2 (1300-800. године пре нове ере).

МОЗГОВО

Атар села Мозгова захвата брежуљкасте падине испод јужних обронака Буковика са којих се спуштају бројни речни токови (Мозговачка река, Бршка река, Језерска река, Смрданачки, Глиновачки и Церовачки поток).

Сл. 72. Случајан налаз секире од глачаног камена са непознатог локалитета у долини Бришке реке код Мозгова (кол. С. Ристића)

²¹⁸ АНМН, Археолошки записник бр. 70. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

Бршка река

Негде у долини Бршке реке откривена је језичаста секира од крупнозрног глачаног камена (сл. 72).²¹⁹ Није позната тачна локација потенцијалног налазишта, док пронађена секира највише одговара арсеналу камених алатки које су се производиле током неолитске епохе.

Црквиште

Према записницима из нишког музеја негде у атару Мозгова откривена је још једна већа секира у облику обућарског калупа, израђена од сивог глачаног камена²²⁰ (Ајдић 1983: 37). Ближи подаци о месту налаза, као и сам артефакт, данас не постоје у праисторијској збирци Народног музеја Ниш. У монографији М. Спирића наводи се податак да је поменута секира пронађена на потезу званом „Црквиште“, али није познат извор ове информације (Спирић 1995: 33). Црквиште подразумева област на вишим обронцима Буковика, док је секира приписана неолитској епохи (Ајдић 1983: 37).

МОРАВАЦ

Моравац је све до краја XIX века носио назив Мрсољ, док је данас захваљујући порасту броја становника у региону спојен са Житковцем и Прћиловицом са којима чини једно пространије насеље дуж леве обале Јужне Мораве. Највећи део сеоског атара захвата плодну област на алувијалној равни Јужне Мораве, познату по развијеној повртарској производњи са дугом традицијом (Костић, Гајић 1965). Мањи део атара заузима благо побрђе југозападно од села (Старо брдо 268 м, Доњи Ветерник 286 м), чије падине мештани користе за засаде винове лозе (Костић 1969: 494-495), док су на некултивисаним површинама распрострањене ниске шуме. Ток Јужне Мораве поред богатог рибљег фонда обезбеђује велике количине песка и масивнијих речних облутака (Костић 1969: 488), док бројне баре, речни рукавци и мртваје обилују трском и шеваром, па је у овој области до скоро било развијено корпарство (Костић 1969: 499-500).

Гомиле / Браник

Постојање тумула на територији тадашњег Мрсоља наговестио је Ђока Јовановић у свом раду написаном за *Старинар* још крајем XIX века (Јовановић 1892: 81). Готово пола века касније, тачније 1934. године, Музеју града Ниша је послат *Извештај о археолошким налазиштима*²²¹ који је саставио тадашњи председник Моравачке општине. У извештају се наводе две локације са потенцијалним археолошким остацима,

²¹⁹ Секира је приказана на изложби *Археолошко благо Алексиначког Поморавља* 2004. године, а чува се у приватној збирци Саше Ристића из Рутевца.

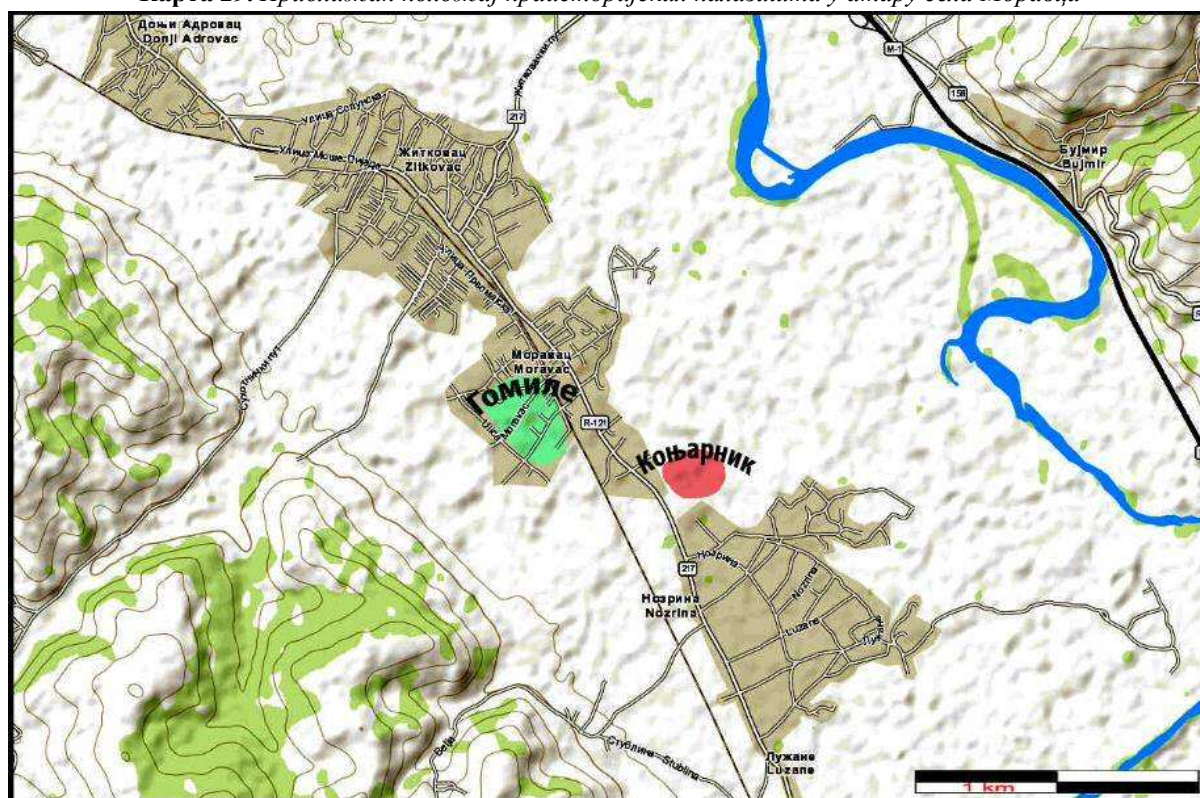
²²⁰ АНМН, Археолошки записник бр.20. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

²²¹ АНМН, Општина Моравачка, Преглед археолошких налазишта и места са карактеристичним називима (12. VIII. 1934). свеска: Срез Моравски, Извештај о археолошким налазиштима (к. IV. Вр.1637 – 18.VI.1934). Име и презиме подносиоца извештаја на основу скраћеног потписа није растумачено.

од којих пажњу привлачи локација са називом Гомиле.²²² Из табеларно приказаног извештаја сазнајемо да се Гомиле налазе у равници поред железничке пруге на имањима Стојана Срећковића, Војислава Ракића и Николе Милошевића, док је у рубрици предвиђеној за опис локације наведено: „*На овоме месту постоје велике гомиле где има старинске цигле из доба Римљана.*“²²³

Екипа Археолошког института под руководством М. Гарашанина је током рекогносцирања 1951. године евидентирала пет хумки у атару села Моравца.²²⁴ Најбоље очуван тумул налазио се на имању поменутог Воје Ракића, па је одлучено да се на њему изврше археолошка ископавања. Археолошки радови су спроведени током две кампање 1956-1957. године под руководством Душанке Вучковић-Тодоровић. Резултати истраживања су показали да је тумул настао сукцесивним насипањем земље у којој је откривено укупно 27 гробова, датованих на основу новца, накита и керамике у средњевековни период (11-12. век). Поред средњевековних налаза констатован је и материјал из античког периода, као и две фрагментоване калупасте секире од камена (Вучковић-Тодоровић, Тодоровић 1959: 291-292).

Карта 29. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Моравца

²²² Друга локација означена је називом Селиште, за коју се наводи да се налази у равници и да се на њој налазе „*црепови старинског земљаног посуђа*“. Каснијим истраживањима утврђено је да се ради о античком локалитету (АНМН, Археолошки записник, бр. 67, Археолошки институт, Центар за документацију Naissus).

²²³ АНМН, Извештај о Археолошким налазиштима бр.16378. Срез Моравски, општина Моравачка, No. 1804. 12. август 1934. год.

²²⁴ Археолошки записник, бр. 19, Археолошки институт, Центар за документацију Naissus.

Археолошка екипа Народног музеја Ниш је 13. априла 1982. године обишла атар села Моравац, приликом чега је у археолошком записнику забележено: „Локалитет Браник лежи са десне стране пруге Житковац-Ниш - 1 км од железничке станице у Житковцу, а обухвата имања Стојана Срећковића, Војислава Ракића, Драгољуба Ракића и Светислава Миловановића. У воћњаку Срећковића који се налази на северозападном делу терена, постоје четири тумула, од којих је један делимично у њиви Ракића. Тумул I налази се на имању Срећковић-Миловановић, пречника 18 м и висине 1,5 м. Непосредно до њега, у правцу И-СИ је тумул II, истог је пречника са висином од око 70 цм. Тумул III налази се 5 м источно од тумула II. Пречник 16 м, висина 0,5 м. Тумул IV на имању Срећковића-Ракића налази се на око 4 м удаљености југоисточно од тумула III. Пречник 18 м, висина око 1,6 м. Тумул V (?) је на имању Д. Ракића, одакле се терен надовезује на тумул I, односу на који лежи у правцу Ј-ЈИ. Пречник 18 м, висина 0,5 м. Тумул VI је удаљен 4 м ка југоистоку од тумула IV. Налази се на имању В. Ракића, пречника 20 м, висине око 1 м.“²²⁵

Ширењем сеоског насеља у Моравцу некадашња пољопривредна земљишта су претворена у сеоска домаћинства, па су помињани тумули потпуно девастирани, тако да било каква контролна истраживања више нису могућа. На основу досадашњих истраживања једино је поуздано да су тумули у Моравцу секундарно коришћени у средњем веку (Вучковић-Тодоровић, Тодоровић 1959). Налази античке цигле и керамике потврђују постојање аутохтоних пракси сахрањивања романизованог становништва у периоду од I века пре нове ере до III века нове ере. Примери таквих тумула регистровани су у оближњем селу Нозрини у Алексиначком Поморављу, затим у Вртишту, Кнез Селу, Станичењу и Блату у Понишављу (Јовановић 1984: 112-114; Милановић 2015). У прилог античком опредељењу Моравачких тумула иде и податак из археолошког записника у коме се наводи да је на истом локалитету, али на имању Димитрија Милошевића, педесетак метара југоисточно од тумула VI, ископан темељ зграде од римских опека за које се каже да „имају знак у облику дијагонално постављених удубљења.“²²⁶ Међутим, налази глачаних камених секира приликом откопавања тумула (Вучковић-Тодоровић, Тодоровић 1959: 291-292), као и постојање неколико праисторијских насеља у ближој околини Моравца, не искључују могућност постојања праисторијских сахрана у склопу поменуте некрополе под хумкама.

Коњарник

Праисторијски локалитет Коњарник први пут је регистрован рекогносцирањем 1951. године које је спровела екипа Археолошког института у саставу: М. Гарашанин, А. Јуришић и Р. Галовић (Гарашанин 1973: фуснота 46). Том приликом је констатовано да налазиште лежи у алувијалној равници Јужне Мораве на благо узвишеном платоу, оријентисаном у правцу север-југ. Плато је једино на северној страни терена благо спуштен, док су падине на свим осталим странама стрмије. Како је узвишење са три стране окружено барама, добија се утисак једног ниског рта који је са три стране ограничен мочварама. Локалитет је обухватао заравњену површину платоа са дужином

²²⁵ АНМН, Археолошки записник, бр. 19, Археолошки институт, Центар за документацију Naissus.

²²⁶ АНМН, Археолошки записник, бр. 21, Археолошки институт, Центар за документацију Naissus.

од 250 до 300 м и ширином од око 100 м, која се 50-их година прошлога века налазила на ораницама Лазара Митића, Добросава Игњатовића, Крстивоја Игњатовића, Рада Марковића и Милорада Димитријевића. Највише налаза констатовано је на централном делу платоа у њиви Марковића и Димитријевића, на основу којих је утврђено постојање праисторијског и средњовековног слоја.²²⁷ У каснијим синтезама М. Гарашанин праисторијско насеље у Моравцу помиње као старчевачко (Гарашанин 1973: 24), што потврђују и прелиминарни резултати рекогносцирања из 2014. године.²²⁸

Из дневника Радмиле Ајдић сазнајемо да је 8. новембра 1967. године Радиша Ракић поклонио нишком музеју гвоздени једносекли мач-сабљу, пронађен приликом орања неколико година раније на Коњарнику у њиви М. Димитријевића. У дневнику се даље наводи: „На истом локалитету пронађени су и фрагменти праисторијске керамике са дубине од 30 цм, новембра ове године.“²²⁹ Током рекогносцирања 1982. године у организацији Народног музеја Ниш обиђен је локалитет на потезу Коњарник, али на површини ораница није било могуће констатовати археолошки материјал. Једино је остало забележено казивање власника једне од њива на потезу: „Керамички материјал је био видљив пре двадесетак година када је први пут извршено дубоко орање.“²³⁰

У збирци Завичајног музеја Алексинац чувају се и налази са праисторијског локалитета Коњарник који се састоје од фрагмената праисторијске керамике и камене секире са профилацијом (сл. 73-74). Налази су откривени приликом земљаних радова на изградњи пута ка селу Нозрини²³¹ који пролази 100-тинак метара западно од центра локалитета. Осим материјала са одликама типичним за старчевачки културни ареал, запажају се и недовољно индикативни фрагменти из металног доба. Пронађена камена алатка одговара типу перфорираних секира-чекића листоликог облика са лучно савијеним бочним странама. Перфорација је цилиндрична и налази се у проксималном крају, док је дистални крај ужи у уздужном пресеку (сл. 74). Теме је јасно издиференцирано, али вероватно накнадно заравњено јер се на њему запажа знатно грубља површина. Овакав тип секира углавном је познат са локалитета из бронзаног доба.

Сл. 73. Фрагмент жртвеника са локалитета Коњарник (према Милановић et al. 2016)

²²⁷ АНМН, Археолошки записник бр. 13. Археолошки институт, Центар за документацију Naissus.

²²⁸ Рекогносцирања обављена у склопу пројекта *Археолошка проспекција алексиначке општине*.

²²⁹ АНМН, Дневник у рукопису Радмиле Ајдић (1967-1978), белешка под датумом 8.11.1973. (несређена грађа).

²³⁰ АНМН, Археолошки записник бр. 13. Археолошки институт, Центар за документацију Naissus; АНМН, Белешка за 20. 4. 1982. год. у свесци под називом: *Рекогносцирање археолошких локалитета*, (за период 1981-1992), рукопис Наталије Ђурић (несређена грађа).

²³¹ Подаци из Инвентарне књиге Завичајног музеја Алексинац.

Сл. 74. Праисторијски материјал са локалитета Коњарник код Моравца (збирка ЗМА)

ПОРОДИН

Породин је сеоско насеље које се налази у долини реке Турије, 18 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. То је привредно један од најсиромашнијих крајева у Алексиначкој котлини и његова се економија углавном заснива на сточарству и експлоатацији шума (Костић 1969: 547, 555).

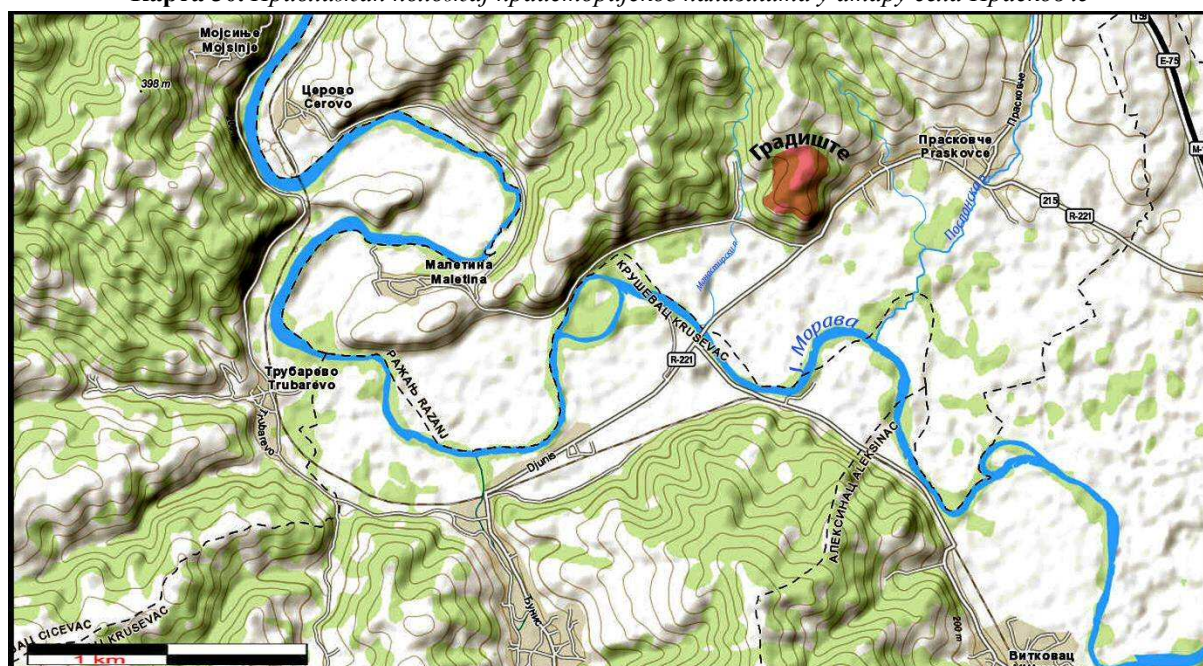
Шумски пут

Према подацима које је прикупио М. Спирић, на територији Породина је приликом ископа за изградњу шумског пута откривено праисторијско налазиште. Слој са мноштвом фрагмента праисторијске керамике евидентиран је код првих кућа на улазу у Породин из правца Кулине, а међу откривеним налазима било је делова здела, пехара и жртвеника (Спирић 1995: 35). Ближи подаци о налазима нису забележени тако да остаје непознато ком периоду припадају.

ПРАСКОВЧЕ

Прасковче је ратарско-сточарско село у саставу Ражањске општине које се налази на западном ободу Алексиначке котлине. Атар насеља се простире при контакту алувијалне равни Јужне Мораве и јужног подножја Послонских планина. Од Алексинца је удаљено 16 км ка северозападу, док је у истом правцу од центра Ниша удаљено 43 км. Назив насеља по предању потиче од „праски“ тј. брескви, па се често помиње под другим али сличним називима, попут Праскоч и Прасковач. Западно од села (1 км) налази се средњевековни манастир Св. Роман који се први пут у писаним документима помиње 1019. године, иако се на основу архитектонских елемената сматра да је манастир изграђен још у IX веку (Веселиновић 1939; Ђураков 1997).

Карта 30. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Прасковче

Градиште

Градиште код села Прасковче представља градинско насеље откривено током рекогносцирања Народног музеја у Крушевцу 1999. године (Чађеновић, Трифуновић 2002). Локалитет се налази на истуреном брду при јужном ободу Послонских планина у непосредној близини манастира Свети Роман. Масив Послонских планина²³² се завршава на јужним падинама Градишта где терен нагло прелази у долину равницу Јужне Мораве, која затим низводно улази у Сталаћку клисуру. Само брдо заузима простор између токова Ђориног потока на истоку, Посланске реке на југоистоку и Манастирске реке на западу. Врх Градишта омогућава изванредну визуелну контролу западног дела Алексиначке котлине, као и прилаз Сталаћкој клисури. Димензије највишег платоа су око 90 x 40 м, док су на северној, лакше приступачној страни, забележени остаци огромног вештачког бедема висине око 15 м и дужине око 30 м (Чађеновић, Трифуновић 2002: 263).

Пронађена керамика указује да се на Градишту налазило вишеслојно насеље које је егзистирало током позног енеолита (Бубањ-Хум II по М. Гарашанину, односно Остриковац Ib по М. Стојићу), затим током прелазног периода из бронзаног у гвоздено доба (На А1-В1 по Рајнекеу, односно гвозденог доба Ia-Ib по М. Стојићу), као и током развијеног гвозденог доба (На С, односно гвоздено доба IIc фаза басараби стила) (Стојић, Чађеновић 2006: 186-187). По заступљености керамике може се закључити да су највећа насеља на овом месту била из гвозденог доба (Стојић, Чађеновић 2006: 186). Млађе фазе Градишта указују да је налазиште наставило да егзистира током античког и средњовековног периода (Рашковић 2004: 191-192). Поред керамичког материјала на Градишту је заступљена велика количина ломљеног камена и кућног лепа, са израженом концентрацијом на јужној падини (Чађеновић, Трифуновић 2002: 263).

Са овог локалитета познат је и пар бронзаних налаза из праисторије, који потичу из приватне колекције Милована Пантића из Сокобање (сл. 75). У питању је једна секира типа „келт“, један бронзани врх копља и једна масивна двопетљаста фибула са четири кугласта задебљања на луку од бронзе и гвозденом иглом (Чађеновић 2007: 16, Т. VII/1-3). Налаз „келт“ секире представља стандардни инвентар налазишта на којима је евидентиран хоризонт прелазног периода из бронзаног у гвоздено доба мада овакве секире могу бити и нешто старије, па су најранији примерци заступљени на локалитетима из позног бронзаног доба (Br D). Вероватно истом периоду (На А-В) можемо приписати и бронзано копље, које се састоји од незнатно оштећеног листа у облику ловоровог листа и масивног тулца чији се канал продужава се до врха копља чинећи тако централно ребро. На тулцу се при улазном отвору за дрвено стабло издвајају два паралелна хоризонтална поља са косим урезима. Фибула са куглицама на луку има својих аналогија у ближем региону (Врмца код Сокобање)²³³ и може се датовати у старију фазу гвозденог доба II по М. Гарашанину, односно На С1 по средњоевропској периодизацији, тј. временски распон између краја VIII и прве половине VII века пре нове ере.

²³² Простор Послонских планина обухвата подручје омеђено са западне стране Ражањском долином, а са истока Сталаћком клисуром, прецизније између села Мађере на северу и Прасковче на југу.

²³³ Детаљније: Гарашанин 1973: Т.98; Vasić 1977: Pl.13b.

Сл. 75. Бронзани налази са локалитета Градиште код села Прасковче (кол. М. Пантић)

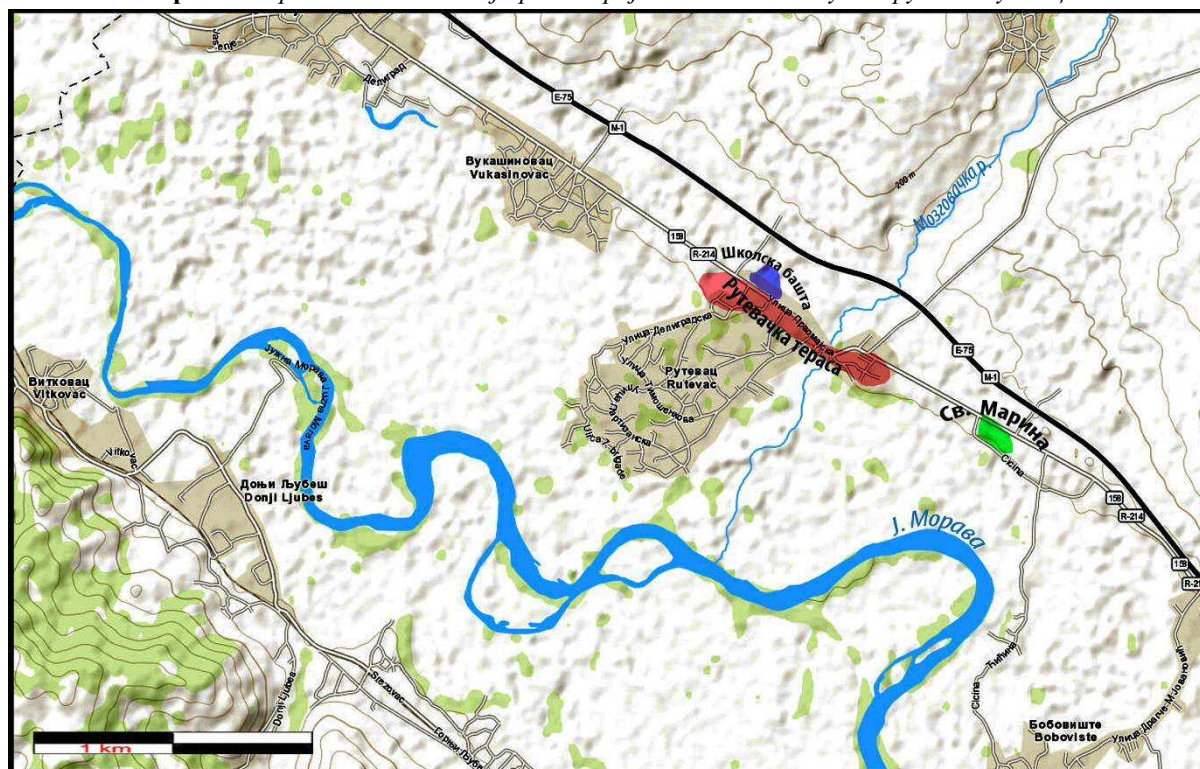

РУТЕВАЦ

Атар села Рутевац као и само насеље највећим делом заузимају пространство у алувијалној равници (151-154 м) око десне обале Јужне Мораве. Мањи део атара као и део насеља налазе се на нешто уздигнутијој, али оштро дистанцираној речној тераси (t1 -168 м), која је данас удаљена око 2 км од садашњег тока Јужне Мораве. Овом пејзажу се прикључује и ток Мозговачке реке која на путу ка свом ушћу у Јужну Мораву пролази кроз источну периферију Рутевачког насеља. Према досадашњим сазнањима може се претпоставити да је простор при ободу Моравске терасе са обе стране тока Мозговачке

реке био густо насељен током праисторијског и античког периода. Нажалост, већи део налазишта је заувек уништен развијањем Рутевачког насеља, као и савременим грађевинским активностима, тако да је археолошка документација са овог пространог комплекса углавном позната на основу случајних налаза и једног археолошког ископавања мањег обима.

Карта 31. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Рутевца

Школска башта

Археолошко налазиште „Школска башта“ се простире на благом платоу, 100 м северно од обода јужноморавске терасе и 150 м западно од тока Мозговачке реке. У археолошкој литератури (Тодоровић, Симовић 1959) локалитет је познат као некропола из бронзаног доба која је откривена на државном имању поред дворишта Основне школе „Ратко Жуњић“ у Рутевцу, према којој је налазиште и добило назив.

Потенцијал локалитета је први приметио тадашњи учитељ Станимир Радивојевић из Рутевца, који је запазио и прикупио археолошки материјал изораван приликом риголовања земљишта за засад брескви (током јесени 1955. и пролећа 1956. године). О својим запажањима Радивојевић је писменим дописом обавестио надлежни музеј у Нишу. У допису се наводи да је на површини од око 2 ха пронађено више керамичких предмета, један гвоздени мач и стрелица. На основу усменог саопштења Радивојевића на простору (од око 1 ха) северозападно од школске зграде изриголовано је око 40-50 урни, уз које су се налазили мањи судови као и метални предмети. Нешто од овог материјала који је сакупљен, прегледали су М. Грбић, Ј. Тодоровић и Б. Јовановић на

основу чега су констатовали да се ради о материјалу из неколико фаза бронзаног и гвозденог доба.²³⁴

Убрзо након овог обавештења Народни музеј у Нишу је покренуо иницијативу за спровођење заштитних археолошких истраживања, јер је наставак култивационих активности био предвиђен и у наредној 1957. години. Екипу предвиђену за обављање археолошких ископавања сачињавали су: кустос-приправник Народног музеја у Нишу Александар Симовић, археолог Борислав Јовановић, док је радовима руководио Јован Тодоровић, кустос Музеја града Београда. Било је предвиђено да извођење археолошких радова траје највише 10 дана, док је као датум почетка изабран 12. октобар 1957. године.²³⁵ Све трошкове истраживања подмиривао је Народни музеј у Нишу, а помоћ у радној снази пружили су ученици са наставницима као и најближе комшије.²³⁶

Са радовима на локалитету Школска башта почело се 12. октобра 1957. године. Приликом постављања сонди истраживачи су се руководили налазима урни на дотичном делу воћњака, тако да је „сонда А“ постављена у правцу И-З између последњег реда брескви и северне школске ограде. Током првог дана обележена је и делимично откопана „сонда А“. У првом квадрату пронађена је једна јако фрагментована урна са широким вертикалним канелурама поред које су били и делови од неколико мањих судова (кат. 204-210). Како налаз није пронађен „*in situ*“, претпоставило се да је овај део сонде поремећен претходном култивацијом земљишта, што се каснијом провером и потврдило. Убрзо се одустало са ископом на овој локацији, па је првобитна сонда А поништена из ситуационог плана локалитета. Поменути налази су откривени на дубини од 0,37 м, док се са ископом прекинуло на дубини од 0,7 м.²³⁷

Другог дана (13. октобра 1957.) постављена је „нова сонда А“ која је заузела положај С-Ј, пратећи спољашност западног зида школске ограде и западни обод парцеле са бресквама. Предвиђено је да сонда има укупно 13 квадрата димензија 2 x 2 м, са контролним профилем ширине 0,5 м између сваког квадрата. У северном профилу квадрата II на дубини од 0,19 м откривена је бронзана спирална наруквица (кат. 216). Пронађени артефакт није припадао ниједном гробу иако је поред нарукнице пронађено неколико атипичних фрагмената бронзанодопске керамике.²³⁸ У току дана откопано је укупно 4 квадрата (I-IV) са просечном дубином од 0,65 м. Једино је у квадрату IV достигнута дубина од 0,98 м.²³⁹

---

²³⁴ АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ 12.Х. 1957.; Део тог материјала објављен је у *Старинару* из 1959. године где су карактеристични следећи комади: фрагментована шоља грубе израде са очуваном дршком која је на највишем делу украшена дугметасти испупчењем, опредељена у рано бронзано доба; неколико фрагмената украшених урезаним орнаментима у виду дугих троуглова или концентричних ромбова на којима су видљиви трагови инкрустрације; више фрагмената урни од којих су карактеристичне језичасте дршке, понекад вертикално бушене; више фрагмената урни које су украшене вертикалним и хоризонталним канелурама опредељених у прелазни период из бронзаног у гвоздено доба ([Тодоровић, Симовић 1959: 268-269](#)).

²³⁵ АНМН, машинопис решења, док.бр. 1612. 10.Х. 1957.

²³⁶ АНМН, рукопис писма управника осмогодишње школе у Рутевцу, упућен Народног музеју Ниш. док. бр. 1611. 10.Х. 1957.

²³⁷ АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ 12.10. 1957.

²³⁸ АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ 13.10. 1957.

²³⁹ АНМН нивелмански дневник – Лок. „Школска башта“ 13.10. 1957.

Следећег дана (14. октобра 1957.) отворено је још четири квадрата (V-VIII) у „сонди А“. Током ископа у квадрату VI на дубини од 0,67 м откривена је урна „*in situ*“ са две хоризонтално пробушене дршке. Поред костију у унутрашњости урне је откривено и 5 привезака од бронзаног лима.²⁴⁰ Сутрадан (15 октобра 1957. год.) је у контролном профилу између квадрата V и VI откривена још једна урна која је обележена као гроб 2. Осим поменутог урне није било значајнијих налаза, једино је у профилу између сонде VII и VIII констатован већи слој гаражи на црвеној запеченој земљи, али је пражњењем установљено да је у питању савремена јама, што су потврдили и налази метака већег калибра. Истог дана завршен је и откоп новоотворене „сонде А“.²⁴¹

Дана 16. октобра 1957. године радови су настављени тако што је паралелно уз западну страну „сонде А“, отворена „сонда Б“ са блоковима I-VII. Истог дана отворена је и сонда Ц унутар дворишта школе где су у правцу И-3, пратећи северни зид оградe, отворена 3 квадрата димензија 2 x 2,5 м. Откопавање свих сонди обављано је истовремено. У сонди Б приликом откопа квадрата III откривена је једна веома фрагментована урна чија је горња површина била на дубини од 0,17 м, док је дно урне било на 0,45 м. Налаз је обележен као гроб бр. 3. Урна је лежала на мањој каменој плочи, док је нешто већом била поклопљена. Око урне је било поређано камење. Унутрашњост урне је садржала велику количину спаљених костију, али без икаквих прилога.²⁴²

Наредног дана (17. октобра 1957. год.) завршени су откопи квадрата VIII-XIII у сонди Б, квадрати III-V у сонди Ц, као и новозапочети квадрати I-IV у сонди Д где су забележени спорадични налази канеловане керамике из прелазног периода (кат. 216). Како није било налаза који би указивали на даље простирање некрополе, читава кампања је окончана.²⁴³

У годинама када су вршена ископавања Школске баште, није постојало довољно адекватних аналогија као ни података о територијалној распрострањености пронађеног материјала на основу којих би се могла извести хронолошка и културолошка припадност некрополе. Таква ситуација је навела тадашње истраживаче да материјал из Рутевца несигурно повежу са бронзано-добним културама у Подунављу и налазима из Ватина (Тодоровић, Симовић 1959: 270-271). Каснија истраживања у Крушевцу (Јуришић, Јордовић 1962: 249), Ђуприји (Гараџанин 1962; 1962а), Мађији (Тасић 1965) и Параћину (Гарашанин 1970) употпунила су сазнања о материјалној култури бронзаног доба Јужног и Великог Поморавља, па су наведени локалитети заједно са некрополом из Рутевца опредељени у средње/позно бронзано доба и параћинску културну групу (Дејановић (ур.) 1971: 43; Стојић, Јоцић 2006: 213; Булатовић 2008: 125), док су поједини налази пронађени у горњим откопним слојевима или на површини повезани са посудама типа Гава-Белегиш и прелазним периодом из бронзаног у гвоздено доба (Стојић, Јоцић 2006: 214). Поред наведених предмета са локалитета потиче и неколико хронолошки осетљивих налаза који су откривени приликом риголовања земљишта током 1955/56. године и могу се везати за рано бронзано и млађе гвоздено доба (Тодоровић, Симовић 1959: 267-268).

²⁴⁰ АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ 14.10. 1957.

²⁴¹ АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ 15.10. 1957.

²⁴² АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ 16.10. 1957.

²⁴³ АНМН дневник рада – Лок. „Школска башта“ 17.X. 1957.

Сл. 76. Налази са локалитета Школска башта: Урне са арх. ископавања 1957. год. и случајни налази откривени приликом риголовања воћњака 1955/56. год. (збирка НМН)

Рутевачка тераса

Обод прве моравске терасе (t1) од села Бобовишта до Делиграда готово праволинијски прати правац исток-запад, што је утицало да се дуж ове линије, безбедне од плављења, развије магистрални пут ка Ражањском платоу и Великоморавској долини.

Као што је већ поменуто, у северном делу Рутевца ову терасу сече ток Мозговачке реке која својом долином у правцу севера трасира пут ка планини Буковик и Сокобањској котлини. Овакве топографске прилике су утицале да се на Рутевачкој тераси развију насеља из готово свих периода прошлости, о чему нам сведоче бројни случајни налази (кат. 203) пронађени углавном током грађевинских активности (Gjorgjević 1901: 163; Дејановић (ур.) 1971: 55; Стојић, Јоцић 2006: 213; Стојић, Чађеновић 2006: 206; Рашковић 2007; Булатовић 2008; 2010; Булатовић, Филиповић 2011: 18; Булатовић, Филиповић 2011б: 32, Т.1/7-12; Булатовић 2011: 23; Чађеновић 2011: 38-40; Рашковић, Чађеновић 2013: 143-145; Милановић *et al.* 2016). Један део овог археолошког материјала презентован је на изложбама *Археолошко благо Алексиначког Поморавља и Алексинац и околина од праисторије до средњег века*, које су одржане 2004. и 2011. године (Рашковић 2011: 149-150). Ради се о керамичком материјалу који је откривен у окућницама при ободу моравске терасе (t1) и то на поседима: Вучића, Џинкића, Ристића, Семибратова и на поседу фабрике сточне хране „Megamix“.²⁴⁴ Археолошки материјал потиче из више праисторијских периода у распону од неолита до млађег гвозденог доба (сл. 77-78).

Сл. 77. Случајни налази посуда са Рутевачке терасе (t1) (кол. С. Ристића)

²⁴⁴ Материјал презентован на изложби је прикупио мештанин и колекционар старина Саша Ристић.

Сл. 78. Керамички материјал са Рутевачке терасе (t1) (кол. С. Ристића)

Храм Свете великомученице Марине

Храм посвећен Светој великомученици Марини, у народу познатијој као Огњена Марија, представља средиште рутевачке црквене општине. Налази се при ободу моравске терасе (t1) на средини пута између Ћићине и Рутевца. Безбедна од плављења, ова тераса је миленијумима представљала најповољнију опцију за формирање путне

деонице ка Великоморавској долини.²⁴⁵ Предности ове деонице су увидели Римљани који су на локалитету Зиндан у равници испод храма оформили путну станицу и насеље за које се оправдано предпоставља да је антички *Praesidium Pompei* (Каниц 1989:111-112; Драгашевић 1877: 32-36; Djordjević 1901: 164; Васић 1910: 274; Петровић 1976: 93; Рашковић 2007; Петровић 2007: 73-74; Милановић *et al.* 2016: кат. 12-17).

Приликом копања темеља за нову цркву Огњене Марије 2007. године пронађена су два предмета од сребра, позната као појасеви типа Мраморац (сл. 79).²⁴⁶ Оба појаса су готово идентична како у погледу величине, тако и по украсним елементима. Начињени су од сребрног лима уједначене дебљине, који је украшен геометријским мотивима изведеним у техници пунктирања (Stojić 2008: 88). Предмети су откривени на дубини од приближно 0,8 м, а на самом месту није постајало ништа што би евентуално указивало на постојање хумке. У тренутку откопавања појасеви су били ваљкасто савијени и спаковани један у други. Осим појасева на локацији нису откривени никакви пратећи налази (Stojić 2008: 87). Према доступним подацима о контексту налаза неколико мраморачких појасева са других локалитета (Умчари, Батинци, Нови Пазар) закључено је да су предмети овог типа представљали искључиво гробни прилог, што није потврђено на месту налаза у дворишту рутевачке цркве (Stojić 2008: 89).

Сл. 79. Појасеви типа Мраморац пронађени приликом копања темеља за нову цркву Св. великомученице Марине (кол. С. Ристића)

На основу налаза из Новог Пазара с краја VI века пре нове ере и аналогија са некрополе Синдос, ови предмети се датирају у раздобље од краја VI века до прве половине V века пре нове ере (Stojić 2008: 90). Појасеви типа Мраморац су заступљени искључиво на територији Србије и Војводине и представљају најлукузније предмете из унутрашњих делова Балкана из позне фазе старијег гвозденог доба. Дистрибуција оваквих појасева је у највећем броју случајева везана за територију Поморавља и српског Подунавља.²⁴⁷ Рутевац за сада представља једино место налаза ових лукузних предмета

²⁴⁵ Тераса се јасно уочава дуж читаве данашње деонице: Алексинац – Бобовиште – Ћићина – Рутевац – Вукашиновац – Делиград – Јасење - Прасковче.

²⁴⁶ Предмети су фотографисани *in situ*, а чувају се у приватној колекцији Саше Ристића из Рутевца.

²⁴⁷ Подразумева део Дунава који протиче правцем Нови Сад-Костолац.

у Јужном Поморављу, па је самим тим и најјужнији налаз појасева на поменутој деоници. Једини златни појас типа Мраморац нађен је у кнежевској хумци у Новом Пазару, док са територије западне Србије и Босне постоје бројни налази ситног накита (наруквице, наушнице) од бронзаног, сребрног и златног лима, израђених по узору на ове појасеве. Оваква констатација навела је неке истраживаче да мраморачке појасеве доведу у етничку атрибуцију са Аутаријатима (Гарашанин 1949; Гарашанин 1973: 505; Гарашанин 1983; Бенац 1987: 786; Васић 2005, 43; Човић 1976: 312), док су други склонили да исти тип појасева повежу са аутохтоном производњом у Поморављу која се приписује Трибалима (Палавестра 1984: 26; Срејовић 1990: 149; Стојић 2007; 2008).

Сл. 80. Двојна игла са „М“ главом од сребра пронађена у атару села Рутевца (кол. С. Ристића)

Археолошка збирка Завичајног музеја у Алексинцу чува неколико посуда које потичу са парцеле која је удаљена свега 150 м у правцу истока од дворишта храма Свете великомученице Марине. Доступни подаци о условима налаза указују да је на поменутој ораници постојала мања хумка која је пре десетак година ископана од стране трагача за драгоценостима. Изгледа да керамички материјал није инте-ресовао „трагаче“, па су преостали фрагменти накнадно прикупљени и предати музеју,²⁴⁸ чиме је омогућена готово комплетна реконструкција и конзервација 5 посуда (сл. 81-82). Интересантна је коинциденција да је 2006. године Народни музеј у Београду откупио скупни налаз од 8 сребрних шарнирских фибула из околине Алексинца (Ђорђевић 2009), које се хронолошки могу поистоветити са преосталим керамичким налазима из поменутог тумула.²⁴⁹

Сл. 81. Остаци скифоса са уништеног тумула у близини цркве Св. Магдалене (збирка ЗМА)

²⁴⁸ Фрагменте је Завичајном музеју Алексинац покљонио Братислав Илић из Алексинца, 2015. године.

²⁴⁹ Фибуле су на основу аналогија датоване у период од друге половине V до прве четвртине IV века п.н.е.

Из колекције се издваја фрагментовани скифос израђен од добро пречишћене глине уз помоћ витла, танких зидова на којима се запажају трагови сликања црвеном и црном бојом (сл. 81). Јасно се запажа да су обод и врат са унутрашње стране осликани црном, а са спољне црвеном бојом у којој су обојене и дршке. Као једини очувани декоративни мотив истиче се ред хоризонтално поређаних тачака на трбуху осликаних црвеном бојом. Примерци оваквог облика и начина израде срећу се на локалитетима при периферији „грчког света“ (Кале у Кршевици, Варвара код Скопља, Исар – Мариновићи, Демир Капија и Горна порта у Охриду) и углавном се могу датовати у период од краја VI до почетка IV века пре нове ере, уз нагласак да је највећа заступљеност евидентирана у другој половини V века (Sanev 2013: 11-12; Крстић 2005: 194-195; Антић, Бабић 2005). Декоративни мотиви на сачуваном делу скифоса нису у потпуности очувани, али за детаље који се могу уочити нису пронађене адекватне аналогије.

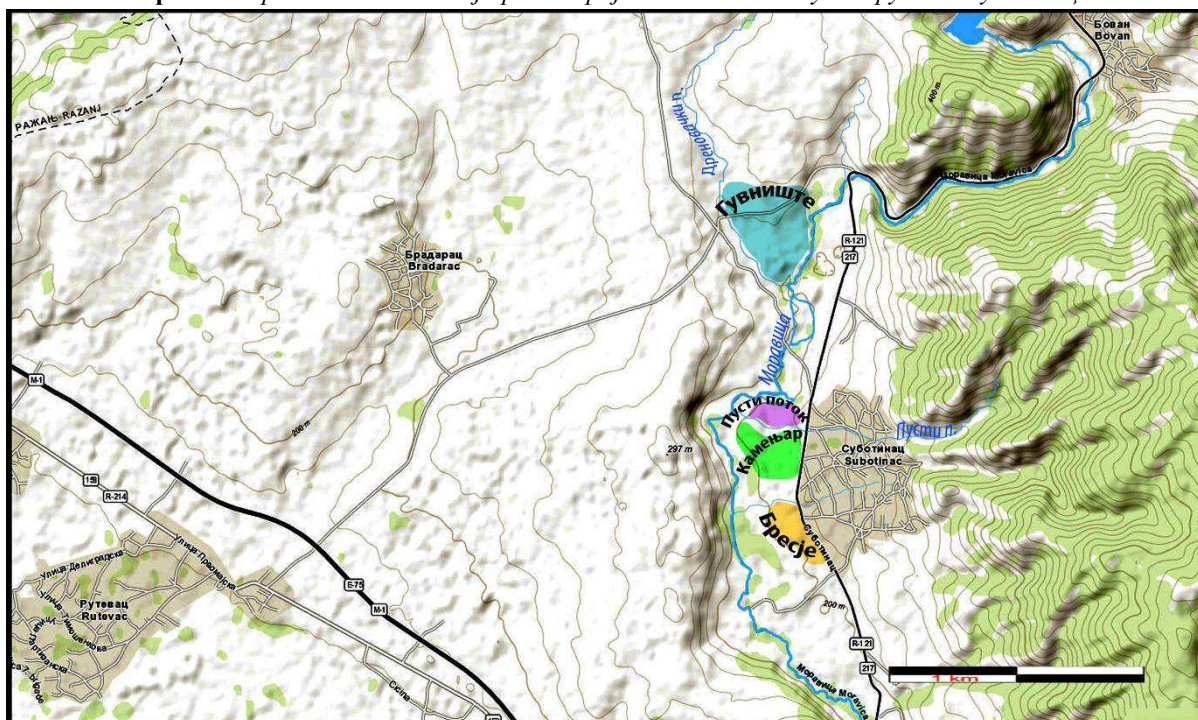
Сл. 82. *Керамичке посуде са уништеног тумула у близини цркве Св. Магдалене (збирка ЗМА)*

СУБОТИНАЦ

Суботинац је сеоско насеље у долини реке Моравице, 11 км узводно од њеног ушћа у Јужну Мораву. Сеоски атар обухвата уски долински појас реке Моравице (ширине до 1 км) који са истока ограничава Седи врх (813 м), обронак Лесковика, а са запада благо побрђе Куриловице (322 м) и Павловог брега (294 м). Овакво природно-географско окружење обезбеђивало је подједнако добре услове како за бављење земљорадњом, тако и за узгој стоке. Према пописним подацима из нововековне историје изгледа да је овчарство главна привредна делатност мештана све до друге половине X века (Костић 1969: 522-523; Катић 2009: 240). У атару села пронађени су римски архитектонски остаци праћени налазима новца из 3-4. века, као и гробље покривено каменим плочама вероватно из средњег века (Спирић 1995: 53, 81). Први помен села у писаним изворима под називом Суботица потиче из времена прве владавине Мехмеда II (1444-1446)²⁵⁰ (Зиројевић, Еран 1968: 401).

Карта 32. Приближан положај праисторијских налазишта у атару села Суботинца

Бресје

Локалитет Бресје се налази на уздигнутој тераси нешто даље од леве обале Моравице. Поменута тераса је формирана испод западних падина Лесковика, са којих се спушта Селски поток који се код Бресја улива у Моравицу, док на самој локацији постоји још један јак извор воде. Налазиште је познато мештанима²⁵¹ који су приликом

²⁵⁰ Поред Суботинца пописи из XVI века помињу и угашено планинско насеље Обла Глава које је лоцирано у унутрашњости Лесковика, источно од данашњег Суботинца (Катић 2009: 241).

²⁵¹ Бора Стевановић, један од власника имања на коме се простире локалитет, наводи да често изорава камене алатке остатке нагорелог кућног лепа који је нарочито заступљен при ободу терасе (Спирић 1995: 35).

обрађивања земље често проналазили фрагменте посуђа и алатке од глачаног камена. Према подацима које је М. Спирић добио од Славише Пантића, некадашњег студента археологије из Алексинца, на локалитету је заступљена фина и груба керамика израђена слободном руком, најчешће декорисана простим урезима (Спирић 1995: 35). Материјал са локалитета није публикован и није познато где се налази. Подаци забележени у археолошком записнику из архиве Народног музеја Ниш наводе да керамички материјал са налазишта из атара Суботинца припада бронзаном и гвозденом добу.²⁵² Прелиминарне анализе керамичког материјала, прикупљеног приликом рекогносцирања 2014. год. указују да се ради о налазишту са развијеним слојем из позног бронзаног доба (Br D) (Милановић *et al.* 2015: 11).

Камењар / Поље

Локалитет се налази око 200 м узводно од локалитета Бресје, на левој тераси Моравице коју са југа сече Селски, а са севера Пусту поток. Налазиште је забележено на основу површинских налаза регистрованих током 1982/83. године од стране Славише Пантића, тадашњег студента археологије из Алексинца. На локалитету се праисторијски материјал среће спорадично поред знатно заступљеније средњевековне керамике. Праисторијска керамика је искључиво грубе фактуре и без икакве декорације (Спирић 1995: 35). Није познато ком периоду припадају налази, али је вероватно да се ради о мањем засеоку које је истодобно са оближњим налазиштем у Бресју.

Пусту поток

Локалитет се налази уз десну обалу Пустог потока, који уједно чини и границу са налазиштем на потезу Камењар. Према казивању мештана на локалитету је после Првог светског рата пронађено неколико скелета са прилозима које сачињавају гривне, мање металне и керамичке посуде (Спирић 1995: 35). Налази нису сачувани, тако да је немогуће тачно хронолошко одређење материјала.

Гувниште

Потез Гувниште се налази на тремеђи три сеоска атара (Суботинца, Мозгова и Бовна), али гледано по удаљености најближи је селу Суботинцу (око 2 км северно). Потез се налази у долиномском појасу реке Моравице, низводно од њеног излаза из Бованске клисуре. Сам локалитет захвата пространи плато уз десну обалу реке Моравице, коју прати правцем СИ–ЈЗ у дужини од око 1 км, тј. од ушћа Церовачког потока на југу до ушћа Пајиног потока на северу. Таквим положајем околни пејзаж добија облик полуострва омеђеног рекама са три стране. Читава локација заузима површину од приближно 0,5 км², на којој је раштркан и неједнако концентрисан керамички материјал из праисторије, антике и средњег века. (Филиповић *et al.* 2015: 10).

На локалитету је приликом третирања земље за засад воћки откривен бронзани мач, тзв. рапир микенског типа (сл. 83).²⁵³ Пронађени мач није очуван у потпуности, већ се ради о делу дршке, рамену и горњем делу сечива, тако да очувана дужина мача износи

²⁵² У извештају се не наводи назив локалитета или потеза.

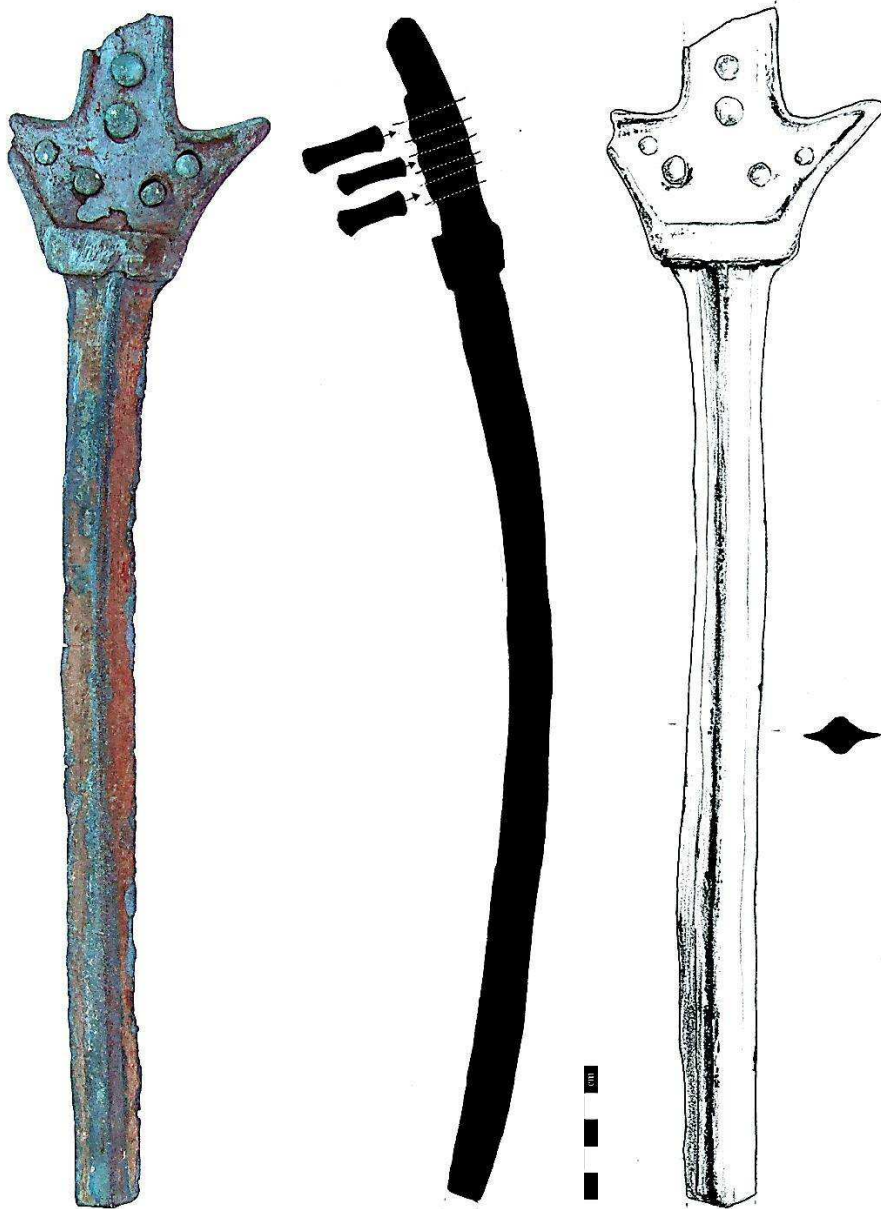
²⁵³ Мач је Завичајном музеју у Алексинцу поклонιο Љупче Павловић из Алексинца.

27,5 цм, ширина сечива 1,8 цм, а максимална реконструисана ширина дршке (од рога до рога) 7,7 цм (Филиповић *et al.* 2015: 12). Бронзани мач са локалитета Гувниште припада рапирима микенског типа по класификацији А. Хардинга (Harding 1995: 20–23), мачевима са роговима по И. Килијан-Дирлмајер (Kilian-Dirlmeier 1993: 41) или типу Ц егејских мачева по типологији Н.К. Сандарс (Sandars 1963: 119).

Иако је мач оштећен и непотпун, поседује све елементе за хронолошко опредељење, па се на основу бројних аналогија може одредити у широк период Вг С2-Вг D по средњоевропској хронологији, односно у време између 1400. и 1200. године пре нове ере у апсолутним вредностима (Филиповић *et al.* 2015: 13-14). Налаз представља поуздано сведочанство о везама централног Балкана и егејског света у овом периоду, као и све вероватнију претпоставку о постојању централнобалканске радионице за производњу оружја по микенским узорима (Паровић-Пешикан 1995: 12; Филиповић *et al.* 2015: 14).

Сл. 83. Микенски рапир пронађен на локалитету Гувниште код Суботинца (збирка ЗМА)

ТЕШИЦА

Тешица је сеоско насеље смештено у равници уз леву обалу Јужне Мораве, на месту ушћа Туријске реке. Још крајем XIX века Ђоко Јовановић помиње да у атару села постоје тумули (Јовановић 1892: 144), док је Тихомир Ђорђевић код Тешице видео остатке античке Грампијане, као и остатке римског пута који је преко Туријске долине водио до Прокупља (Djordjević 1901: 165-166). Међутим, ови подаци нису потврђени каснијим истраживањима иако су у близини Тешице на Виноградарском брду забележени остаци римских грађевина.²⁵⁴

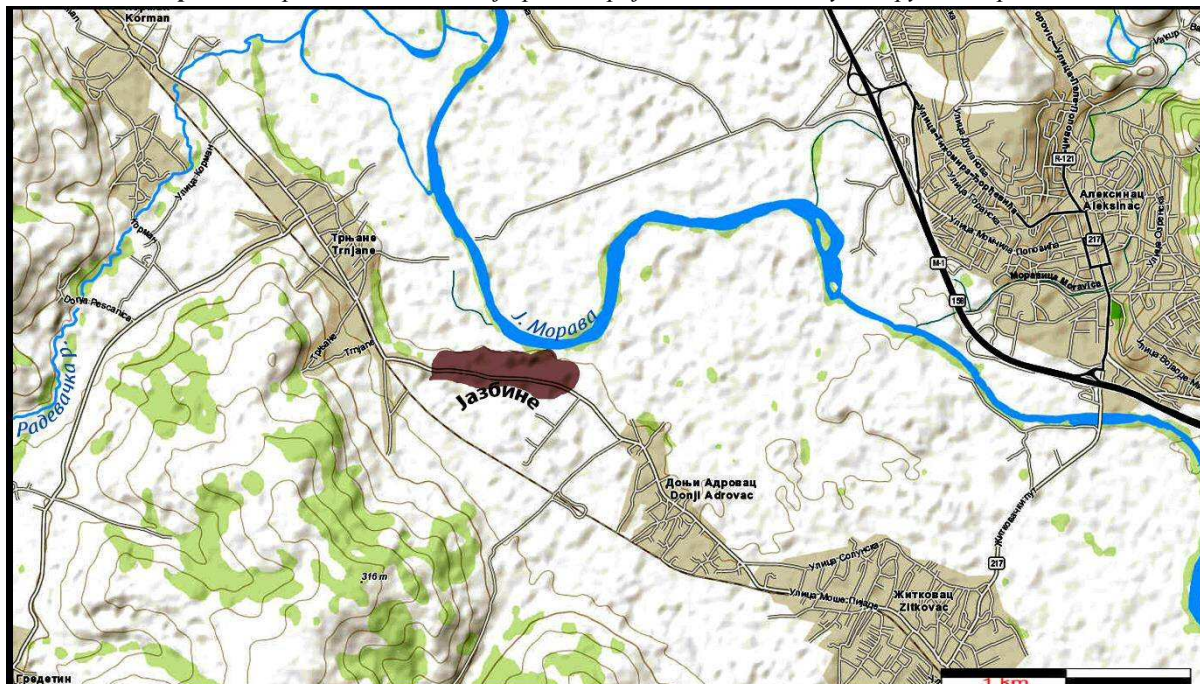
Имање Спасића

Приликом рекогносцирања Археолошког института 1955. године евидентиран је налаз глачане камене секире са перфорацијом.²⁵⁵ Секиру је пронашао на свом имању Сретен Спасић, али ближи подаци о месту налаза као и о самом артефакту нису забележени.

ТРЊАНЕ

Трњане је претежно ратарско сеоско насеље на левој долинској страни Јужне Мораве, источно од ушћа Радевачке реке, а западно од ушћа Сувог потока. Атар обухвата висински појас између 160 и 220 м надморске висине. Само село се налази 7 км западно од Алексинца, док удаљеност од центра Ниша износи 32,5 км у правцу северозапада.

Карта 33. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Трњана

²⁵⁴ АНМН, Археолошки записник бр.75. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

²⁵⁵ АНМН, Археолошки записник бр.14. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

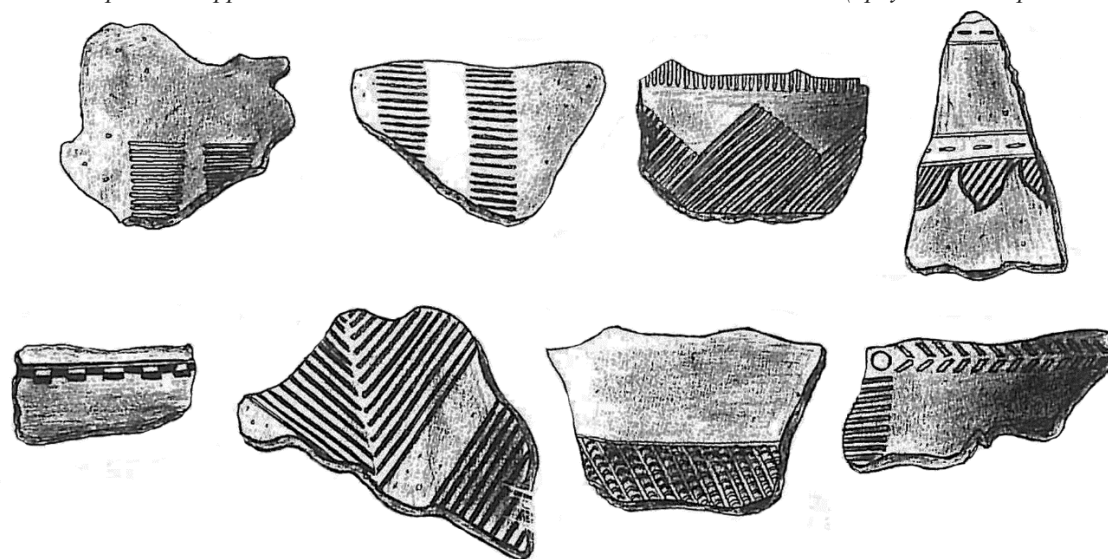
Селиште / Јазбине

Потез Селиште или Јазбине заузима пространу територију на речној тераси око једне конвексне окуке Јужне Мораве. Локалитет је евидентиран на половини пута између Доњег Адровца и Трњана, код некадашње жичаре алексиначког рудника угља где је и забележена највећа концентрација археолошког материјала. Миодраг Спирић је уз консултације са Бориславом Јовановићем издвојио 8 врста обода из прикупљених фрагмената праисторијског посуђа, међу којима су нарочито упечатљиви ободи орнаментисани спиралом (Спирић 1995: 36). Од орнамената на зидовима посуда заступљене су: канелуре, меандри, спирале, троуглови, сплет хоризонталних и вертикалних линија, метличаст орнамент, орнаменти рађени радлом као и разни усеци и урези. Борислав Јовановић је керамику определио у позни енеолит, тј. костолачку културну групу (сл. 84) (Спирић 1995: 36). Екипа Народног музеја Ниш је приликом рекогносцирања овог потеза (1984) установила постојање керамичких фрагмената са мотивом S спирале,²⁵⁶ који би се могли определити у старије гвоздено доба (Ha C).

Према изјавама мештана на ораницама код Јазбина се често налази метално оруђе и оружје, као и „брушене“ камене секире (Спирић 1995: 36-38). Према евиденцији Народног музеја у Крушевцу на површини налазишта је заступљена велика количина керамичког материјала који датује од периода бронзаног доба, преко каснолатенског периода, периода римске доминације,²⁵⁷ па све до средњег века (Рашковић 2014: 61).

Поред керамичких фрагмената са овог локалитета истичу се налази две каснолатенске фибуле типа *Nauheim*, које се могу датовати у I век пре нове ере. Једна од фибула сачињена је од гвоздене жице, има профилисани лук кружног пресека са оштећеним држачем игле у облику рама. Друга *Nauheim* фибула састоји се од тракастог лука који је украшен окастим украсима изведеним у техници пунктовања. Дужина ове фибуле је 8,2 цм, док ширина лука износи 2,7 цм (Рашковић 2014: 62, Т. III/1-2).

Сл. 84. Керамички фрагменти из позног енеолита са локалитета Јазбине (преузето: Спирић 1995)

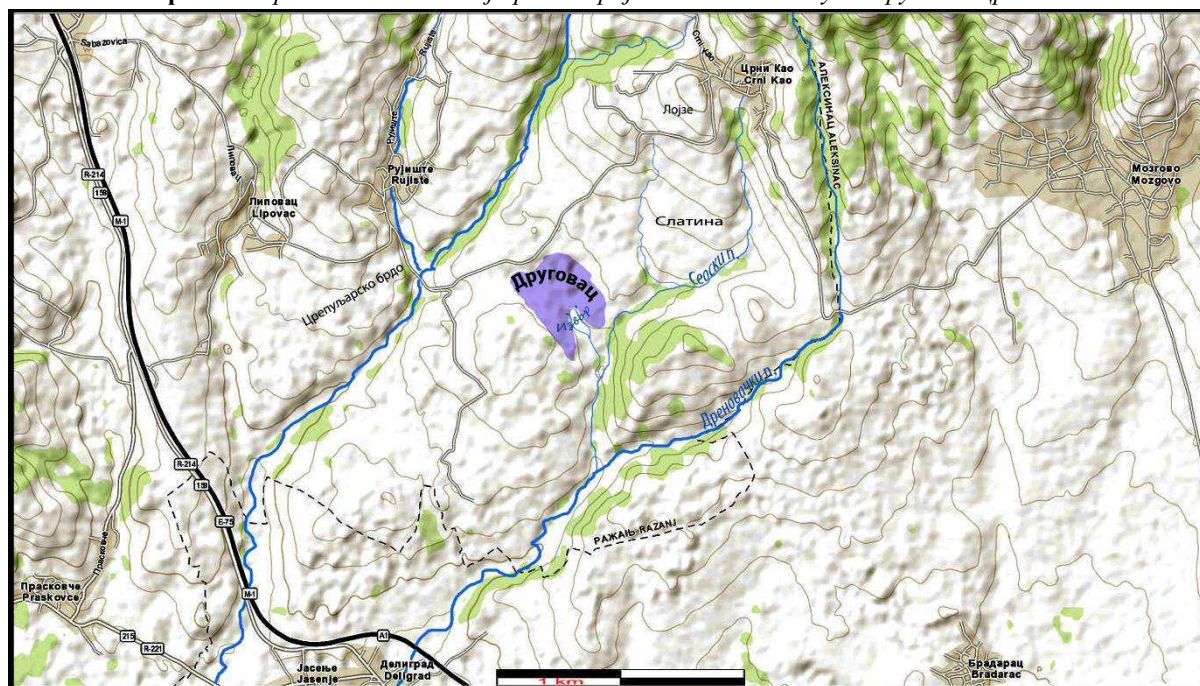
²⁵⁶ АНМН, Белешка за 20.7.1984. год. Свеска под називом: Рекогносцирање археолошких локалитета, (1981-1992), рукопис Наталије Ђурић (несређена грађа).

²⁵⁷ У дворишту Милана Сатоковића из Трњана пронађене су у већој количини опеке римског формата. АНМН, Археолошки записник бр.10. Археолошки институт, Центар за документацију „Naissus“.

ЦРНИ КАО

Црни Као представља сточарско-ратарско сеоско насеље у општини Ражањ, око 16 км ка северозападу од Алексинца. Насеље је смештено у јужном подножју планине Буковик у висинском појасу између 360 и 420 м. Сматра се да име села потиче од речи „кал“ – блато, што потврђује и старији назив Црни Кал (из 1783/84. године) који је временом трансформисан у данашњи. Црни Као је традиционално познат по узгоју житарица, шљива и винове лозе (Костић 1969: 519-523).

Карта 34. Приближан положај праисторијског налазишта у атару села Црни Као

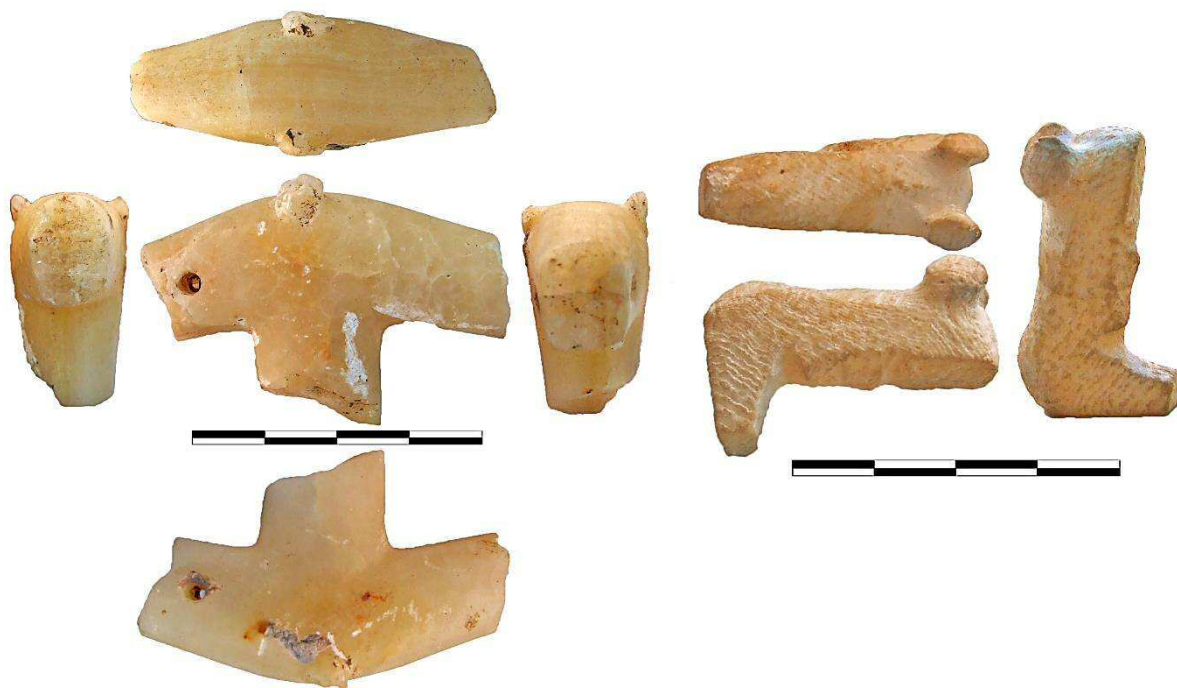
Друговац / Црнокалачка бара

Вишеслојно налазиште у Друговцу представља један од најпознатијих и најзначајнијих локалитета у Алексиначкој котлини, које је захваљујући дугогодишњим истраживањима често укључивано у анализе и синтезе домаћих аутора о праисторији Србије. Прве археолошке податке о локалитету налазимо још 1936. године у извештају Д. Марковића, који помиње површинске налазе (алатке и керамику) прикупљене са овог налазишта (Марковић, 1936: 5). Локалитет је археолошки детерминисан тек након систематског рекогносцирања Археолошког института (1955) и нешто касније Народног музеја у Крушевцу (1958). Ова рекогносцирања су послужила као основа за каснија археолошка ископавања која је током 1959. и 1960. године паралелно обављао Народни музеј у Крушевцу (Tasić, Tomović 1960: 29-33) и Народни музеј у Београду (Galović 1960: 24-29), а 1967. године само Народни музеј у Београду (Tasić, Tomović 1969: 10).

Наведена истраживања су установила да се ради о пространом вишеслојном праисторијском локалитету на коме је констатован материјал из средњег и млађег неолита, бронзаног, старијег и млађег гвозденог доба (Galović 1960: 24-29; Tasić, Tomović 1969; Tasić 1971: 32; Јевтић 1992: 253-255), док су из историјске епохе забележени остаци из античког периода (Рашковић 1996; Рашковић 2014а: 36-37). За

археолошка проучавања од највећег значаја је неолитски хоризонт у коме су се добро очували остаци насеља из ране (старчевачке) и позне (винчанске) фазе млађег каменог доба.²⁵⁸

Сл. 85. Зооморфне фигурине из млађег неолита од камена кристаласте структуре са локалитета Црнокалачка бара (кол. С. Ристића)

Потез Друговац је подељен између атара села Црни Као и Рујиште, а смештен је у висинском појасу између 250-300 м и представља заравњени плато у јужном подножју Буковика, тачније испод Црнокалачке косе (638 м). Плато је са запада ограничен Рујишском реком изнад које се диже Рујишка коса (302 м), а на истоку Сеоским потоком који протиче поред Дреновачког (349 м) и Малог брда (352 м), док јужну границу чини благо узвишење Старог чукара (298 м), а северну обронци Буковика. Овако ограничен Друговац се може издвојити као специфична микрорегија слична мањој котлини. Област у којој је забележена највећа концентрација археолошког материјала се истиче у зони потковичастог облика око удолине два поточка извора (топ. Извор), који спајањем са другим речицама учествују у генези Дреновачког потока (Милојевић, Милановић 2016: 13).

Уколико потез Друговац посматрамо као ширу зону око насеља, а поточко извориште (Извор) као централни део на којем је према густини површинских налаза било само насеље, локална топографија и топономастика донекле омогућавају реконструкцију потенцијалних економских активности праисторијских заједница. На читавом подручју је заступљено земљиште погодно за пољопривредну производњу, тако да данас преовладава узгој житарица, док је повртарство знатно слабије заступљено и ограничено на узани простор уз речна корита. Виноградство је распрострањено на

²⁵⁸ Из познонеолитског хоризонта потиче неколико интересантних примерака камених зооморфних фигурина (сл. 85), од којих су неке познате са ископавања Народног музеја Крушевац (Tasić, Tomović 1960).

осунчаним падинама Црнокалачке косе око топонима Лојзе (2 км северно од потеза Извор). Топоним Слатина (1,3 км североисточно од потеса Извор) обележава косу југоисточно од села и у народној топономастици је обично синоним за заслањена земљишта која се најчешће користе као извор соли приликом напасања стоке. Поред тога, токови чак шест мањих река (у кругу од 2,5 км од потеза Извор) могли би бити значајни ресурси за снабдевање рибом, трском и каменом, док је масив Буковика (4 км северно од потеза Извор) могао представљати значајан извор букове и друге шуме, графита, кристала, грађевинског камена и гвожђа (Veselinović *et al.* 1970: 45; Урошевић 1928). Топоним Црепуљанско брдо (1,5 км југозападно од потеза Извор) означава падину на десној обали Рујишке реке код ушћа Црнокалачког потока. Тај терен садржи глину и песак који се традиционално експлоатишу за израду грнчарских производа²⁵⁹ (Милојевић, Милановић 2016: 13-14).

Поред економских фактора за функционисање насеља битне су и стратешко-дефанзивне могућности околног терена. Међу њима проналазимо две изванредне локације на Дреновачком брду: Мали шанац (0,8 км југоисточно од потеза Извор) и Велики шанац (1,2 км североисточно), места која су у више наврата кроз новију историју доказала своје одбрамбене предиспозиције (Милојевић, Милановић 2016: 14).²⁶⁰

---

²⁵⁹ У суседном селу Рујишту се до данашњих дана задржала традиционална израда црепуља без употребе грнчарског витла (Ђорђевић 2011: 6, 8).

²⁶⁰ Шанчеви су подигнути у области између Дреновачке реке и Јужне Мораве од стране српских устаника приликом дефанзивних акција око Делиграда 1806. године. На почетку акција је био подигнут само један шанац, док их је до краја дејстава било укупно девет. Неки од шанчева у овој области су дограђени и коришћени током Другог српског устанка, Српско-турских ратова 1876/78. и Првог светског рата (Милићевић, 1997: 63-71; Алексић, 2007).

ПРОСТОРНА И ХРОНОЛОШКА ПОЗИЦИЈА ПРАИСТОИЈСКИХ НАЛАЗИШТА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ

Рад презентује 75 археолошких локалитета који су распоређени у атаре 43 савремена насеља из Алексиначке, Ражањске и Сврљишке општине као и са територија града Ниша и Крушевца. Од тог броја искључено је 6 локалитета за које се сматра да хронолошки не припадају праисторији или да се уопште не налазе на територији Алексиначке котлине. Са друге стране, узорку су придодата још два налазишта из слива Рибарске реке (лок. Позлатска река у селу Позлата и лок. Градина у селу Каонику), која су позната на основу археолошких ископавања (Томić 1968; Палавестра, Банкоф 1986). На тај начин издвојен је коначан узорак који садржи 71 налазиште за која постоје оправдане индикације да представљају локалитете са остацима из холоценске праисторије.

Локалитети из узорка су даље разврставани по хронолошкој и географској позицији. Установљено је да 18 (25,3%) налазишта није било могуће прецизно хронолошки одредити, док за 3 (4,2%) налазишта није постојало довољно података за њихово тачно географско позиционирање. Хронолошка позиција налазишта је дефинисана на основу археолошке грађе која није подједнако заступљена на свим налазиштима, тако да је 15 (21,1%) локалитета познато на основу појединачних налаза, док је 9 (12,6%) локалитета познато на основу свега неколико налаза (мање од 10 налаза).

Приближна апсолутна старост (год. п.н.е.)	Периодизација	Налазишта (потез-атар)	Укупан бр. хронолошки дефинисаних хоризоната
6100 - 5400	РАНИ НЕОЛИТ	Урвине – Ал. Бујмир; Штолна – Ал. Рудници; Селиште – Брадарац; Панађур – Велепоље; Ђузин брег – Г. Топоница; Амам Чифлаик – Г. Топоница; Церјак – В. Дреновац; Врћеновица; Глоговички брег – Глоговица; Бигар – Г. Крупац; Неине њиве – Катун; Градина – Каоник; Циганске куће – Корман; Оштра чука – Лужане; Коњарник – Моравац; Школска башта – Рутевац; Друговац – Црни Као;	10
5400 - 4600	ПОЗНИ НЕОЛИТ		7
4600 - 3500	РАНИ ЕНЕОЛИТ	Јеленац – Алексинац; Панађур – Велепоље;	1
3500 - 2200	ПОЗНИ ЕНЕОЛИТ	Непознато налазиште – Врћеновица; Ђузин брег – Г. Топоница; Градиште – Прасковче; Јазбине – Трњане	7
2200 - 1800	РАНО БРОНЗАНО Д.	Бујмир поток – Ал. Бујмир; Село – Бобовиште; Бара – Брадарац; Ђузин брег – Г. Топоница; Жел. Станица – Витковац; Циглана – Житковац; Камењар – Јасење;	7
1800 - 1400	СРЕДЊЕ БРОНЗАНО	Кулина – Кравље; Липовачко градиште – Липовац;	2
1400 - 1200	ПОЗНО БРОНЗАНО Д.	Коњарник – Моравац; Школска башта – Рутевац; Бресје – Суботинац; Друговац – Црни Као	11
1200 - 800	ПРЕЛАЗНИ ПЕРИОД	Чукар – Бољевац; Ђузин брег – Г. Топоница; Глоговички брег – Глоговица; Крушарје – Добрујевац; Ограђе – Дражевац; Жљебура – Катун; Железник – Миљковац; Школска башта – Рутевац; Градиште – Прасковче;	10
800 – 300	СТАРИЈЕ ГВОЗДЕНО ДОБА	Чабура – Ал. Бујмир; Палилула – Алексинац; Чукар – Бољевац; Варош – Вакуп; Царина – Вакуп; Ђузин брег – Г. Топоница; Куси брес – Г. Трнава; Петља – Д. Трнава; Равања – Трнава; Ограђе – Дражевац;	14
300 – Н.Е.	МЛАЂЕ ГВОЗДЕНО ДОБА	Селиште – Катун; Школска башта – Рутевац; Цр. Огњене Марије – Рутевац; Градиште – Прасковче; Јазбине – Трњане; Друговац – Црни Као	8

Анализом археолошког материјала са локалитета установљено је да коначан узорак обухвата 38 (53,5%) једнослојних, 15 (21,1%) вишеслојних и 18 (25,3) недовољно дефинисаних налазишта из праисторије. На тај начин је у узорку од укупно 71 налазишта било могуће препознати укупно 101 праисторијски хоризонт. Материјал са неких налазишта није било могуће одредити по фазама (рани неолит, позно бронзано доба итд), па су разврстани само по добу (камено, бакарно, бронзано итд), док је на неким налазиштима било могуће само шире одређење у камено или метално доба. Ова слика није коначна с обзиром да је материјал са највећег броја локација познат само на основу површинских налаза, тако да се може очекивати да одређени број локалитета у својој стратиграфији садржи слојеве из старијих или евентуално млађих периода. Тренутни степен познавања праисторијских налазишта и њихове хронолошке позиције у Алексиначкој котлини дозвољава квантитативнију анализу једино уколико се узму у обзир само хоризонти издвојени по добима. Таквом селекцијом издвојена је следећа заступљеност „насеобинских хоризоната“ на праисторијским налазиштима у Алексиначкој котлини:

ДОБА	Број хоризоната
НЕОЛИТ	19
ЕНЕОЛИТ	7
БРОНЗАНО ДОБА	19
ПРЕЛАЗНИ ПЕРИОД	10
ГВОЗДЕНО ДОБА	20
<i>Метално доба</i>	3
<i>Праисторија</i>	15
Укупно	93

Уколико из узорка избацимо хронолошки недовољно дефинисана налазишта (метална доба и праисторија), добијамо податке који указују да је током гвозденог доба постојало 20 од 75 хоризоната насељавања (односно 26,6%). Нешто мање „насеобинских хоризоната“ је забележено у неолиту и бронзаном добу, који су евидентирани на 19 налазишта (односно по 25, 3%). Налазишта са хоризонтом из прелазног периода који је временски убедљиво најкраћи, заступљена су на 10 локалитета (13,5%), док су на свега 7 налазишта забележени хоризонти из бакарног доба (9,3%). На основу оваквих параметара може се претпоставити да је Алексиначка котлина била најнасељенија у гвозденом, а најмање насељена у бакарном добу.

Такође су у узорку препознати различити типова налазишта, која су према основној функцији разврстана на насеља, градинске локалитете и некрополе. На основу података из укупног узорка било је могуће поуздано издвојити 30 насеља (42,6%), 7 градина (утврђења) (9,8%), 9 некропола (12,6%) и један мајдан кремена (1,4%). Поред јасно издвојених типова налазишта, у узорку су заступљена 24 локалитета (33,8%) која су позната само на основу појединачних или малобројних налаза, те стога тип ових налазишта није било могуће јасно препознати. С обзиром на то да локалитети са

малобројним налазима сигурно не припадају градинском типу локалитета, остаје недоумица између категорије насеља и некропола, као и посебног типа налазишта која би се могла означити као места на којима су предмети намерно похрањени (оставе) или случајно изгубљени.

Рељефни појасеви у узорку подразумевају генералне геоморфолошке одлике терена, које су у складу са одређеним висинском зоном у Алексиначкој котлини.

- Појас 1 подразумева долинску равницу или алувијум око тока одређене реке (до 200 м н.в.).
- Појас 1-2 подразумева ободну зону између долинске равнице и потпланинске области, која углавном подразумева предео на ниским речним терасама (између 200 и 250 м н.в.).
- Појас 2 обухвата потпланинску област која подразумева благо таласаст терен распрострањен између подножја планина и ниских тераса (t1 и t2), тј. то је предео (од 250 до 400 м н.в.) на коме доминирају пејзажи средњих (речних) и високих (језерских) тераса.
- Појас 3 подразумева обронке и висове планина (преко 400 м н.в.).

На територији Алексиначке котлине највише праисторијских налазишта откривено је у прелазном (1-2.) појасу, где је избројано 29 (40,8%) локалитета. Даље по заступљености налазишта следи 2. појас који броји 24 локалитета или 33,8%, након чега следе 3. појас са 8 налазишта (11,2%) и 1. појас у коме је евидентирано 6 локалитета (8,4%), док за 4 налазишта (5,6%) недостају подаци потребни за одређивање тачне позиције у рељефном појасу. Овакав тренд насељавања по рељефним појасевима се у сличном проценту задржао до данашњих дана,²⁶¹ што говори о кључном утицају природно-географских фактора приликом одабира простора за насељавање.

Категорија издвојена као пејзаж налазишта подразумева најупечатљивије предеоне карактеристике терена око самог места налазишта. Таквом селекцијом издвојено је 24 (33,8%) налазишта на речним терасама (t1 и t2), 16 на падинама тј. језерским или средњим терасама (22,5%), 12 на побрђима (16,9%), 12 у долинским равницама (16,9%), а само 3 налазишта су регистрована у речним сутескама тј. клисурама (4,2%), док за 4 налазишта (5,6%) немамо податке о пејзажном окружењу.

Речни сливови око којих се срећу праисторијска налазишта посматрани су као комуникациони правци који повезују разне области у унутрашњости Алексиначке котлине или у ширем међурегионалном подручју. На тај начин издвојени су локалитети који се налазе у непосредној близини тока Јужне Мораве и локалитети који се налазе у близини њених већих притока. Налазишта у близини тока Јужне Мораве обележена су као места уз главни комуникациони правац који има шири (међународни) транзитни значај, док су налазишта уз токове њених притока посматрана као места са регионалним (периферним) саобраћајним значајем. Посебну категорију представљају налазишта која се срећу у близини ушћа неке од притока Јужне Мораве. Она су обележена као саобраћајна чворишта са којих је олакшана комуникација, како у унутрашњости региона тако и у ширем међурегионалном погледу.

---

²⁶¹ Види поглавље: Рељеф и геоморфологија у уводном делу.

Неолитска налазишта

Током млађег каменог доба (6100-4600 год. пре нове ере) на територији Алексиначке котлине евидентирано је 19 налазишта на којима је регистрован неолитски материјал. Највише налазишта је евидентирано у 2. рељефном појасу где је избројано 9 локалитета (47,3%), за којим следи скуп од 8 локалитета (42,1%) распоређених у прелазној зони између 1. и 2. појаса. Један локалитет није прецизно лоциран (5,2%), а један се налази у 1. појасу (5,2%), док у 3. појасу није поуздано евидентиран ниједан локалитет. Процењено је да су 14 налазишта била насеља (73,6%), док су 5 локалитета позната на основу усамљених или малобројних налаза (26,3%). Налазишта се најчешће срећу на падинама (9 случајева или 47,3%), затим терасама (6 случајева или 31,5%), док су свега два налазишта евидентирана у долиноској равници (10,5%), а ниједно на побрђу. Највише налазишта је евидентирано на главном комуникационом правцу око тока Јужне Мораве (10 налазишта 52,6%), док је нешто мање регистровано на периферним комуникационим правцима (9 налазишта 47,3%) тј. уз токове Моравиних притока. Од укупног броја могу се издвојити 3 налазишта (15,7%) за која се може сматрати да су заузимала места саобраћајних чворишта.

Енеолитска налазишта

Током бакарног доба (4600-2200 год. пре нове ере) на територији Алексиначке котлине евидентирано је укупно 7 налазишта. Највише налазишта је евидентирано у 1-2. и 2. рељефном појасу где је избројано по 3 локалитета (по 42,8%), док један локалитет из узорка није прецизно лоциран. Процењено је да су 5 налазишта била насеља (71,4%), док је за једно налазиште процењено да има елементе градинског локалитета (14,2%). Налазишта се најчешће срећу на терасама (3 случаја или 42,8%), док је у свим осталим случајевима (равница, падина, побрђе и непознато) заступљен по један локалитет (по 14,2%). Највише налазишта је евидентирано на главном комуникационом правцу, долином Јужне Мораве (4 налазишта 57,1%), док је нешто мање регистровано на периферним комуникационим правцима (3 налазишта 42,8%). Од укупног броја могу се издвојити 2 налазишта (28,5%) за која се може сматрати да су заузимала места саобраћајних чворишта.

Налазишта бронзаног доба

Током бронзаног доба (2200-1200 год. пре нове ере) на територији Алексиначке котлине евидентирано је укупно 19 налазишта. Највише налазишта је евидентирано у 1-2. рељефном појасу где је избројано 8 локалитета (42,1%), за којим следе 5 локалитета (26,3%) регистрована у 2. појасу, док су по три локалитета лоцирана у 1. и 3. рељефном појасу (по 15,7%). Процењено је да су 8 налазишта била отворена насеља (42,1%), за 3 да су градине (15,7%) и за 3 да су некрополе (15,7%), док је 5 налазишта познато само на основу малобројних налаза (26,3%). Налазишта се најчешће срећу на речним терасама (8 случајева или 42,1%), затим падинама (4 случајева или 21%), нешто ређе у долиним равницама (3 случаја 15,7%) и на побрђима (3 случаја 15,7%), док је само једно налазиште евидентирано у клисури (15,2%). Највише налазишта је евидентирано на периферним комуникационим правцима тј. око већих притока Јужне Мораве (10

налазишта 52,6%), док је нешто мање регистровано на главном комуникационом правцу (9 налазишта 47,3%) тј. долином Јужне Мораве. Од укупног броја могу се издвојити 5 налазишта (26,3%) за која се може сматрати да су заузимала места саобраћајних чворишта, тј. локације око ушћа неке од притока Јужне Мораве.

Налазишта прелазног периода

Током прелазног периода (1200-800 год. пре нове ере) на територији Алексиначке котлине евидентирано је укупно 10 налазишта. Највише налазишта је евидентирано у 1-2. рељефном појасу где је избројано 5 локалитета (по 50%), 4 локалитета је заступљено у 2. појасу (40%), а само један у 3. појасу (10%). Процењено је да су 4 налазишта била насеља (40%), 3 налазишта су имала елементе градине (30%), а 2 су забележена као некрополе (20%), док је једно налазиште познато само на основу малобројних налаза. Налазишта се најчешће срећу на терасама и падинама (по 3 случаја или по 30%), док су на побрђу забележена 2 случаја (20%), а у клисури један случај (10%). Највише налазишта је евидентирано на главном комуникационом правцу долином Јужне Мораве (6 налазишта - 60%), док је нешто мање регистровано на периферним комуникационим правцима (4 налазишта - 40%). Међу њима се могу издвојити 3 налазишта (30%) за која се може сматрати да су заузимала места саобраћајних чворишта.

Налазишта гвозденог доба

Током гвозденог доба (800–1 год. пре нове ере) на територији Алексиначке котлине евидентирано је укупно 20 налазишта. Највише налазишта је евидентирано у 1-2. рељефном појасу где је избројано 10 локалитета (по 50%), 5 је заступљено у 2. појасу (25%), 4 налазишта је заступљено у 1. појасу (20%), а само једно у 3. рељефном појасу (5%). Процењено је да су 10 налазишта била насеља (50%), 4 су опредељена као некрополе (20%), 2 имају елементе градинских локалитета (10%), док су 4 налазишта позната само на основу малобројних налаза (20%). Налазишта се најчешће срећу на терасама (9 случаја или 45%), ређе у равницама (5 случајева или 25%), падинама (4 случаја или 20%) а најређе на побрђу (2 случаја или 10%). Највише налазишта је евидентирано на главном комуникационом правцу долином Јужне Мораве (11 налазишта или 55%), док је нешто мање регистровано на периферним комуникационим правцима (9 налазишта или 45%). Међу њима се могу издвојити 4 налазишта (20%) за која се може сматрати да су заузимала места саобраћајних чворишта, тј. локације око ушћа неке од притока Ј. Мораве.

Табеларни преглед праисторијских налазишта у Алексиначкој котлини

Атар	Локалитет	Хронолошко одређивање материјала	Период	Рељеф. појас	Речни слив	Пејзаж налазишта	Тип налазишта
Алексиначки Бујмир	Урвине	Неолит	Рани	2	Бујмир поток	падина	отворено насеље
	Бујмир поток	Бронзано доба	?	1	Ј. Морава – Бујмир п.	тераса	отворено насеље
	Чабура	Гвоздено доба	старије	2	Бујмир поток	падина	отворено насеље
Алексиначки рудник	Штолна	Неолит	позни	1-2	Ј. Морава	падина	отворено насеље
Алексинач	Јеленац	Енеолит	позни	1-2	Ј. Морава - Моравица	тераса	отворено насеље
	Зелени вир	?	?	1-2	Моравица	тераса	неколико налаза
	Палилула	Гвоздено доба	старије (На С)	1-2	Моравица	тераса	усамљен налаз
Бобовиште	Село	Бронзано доба	рано	1-2	Ј. Морава	тераса	усамљен налаз
Бели Брег	Буковик	Метална доба	?	2	Белобршка река	падина	неколико налаза
Бољевац	Чукар	Прелазни п.	На А-В	3	Рибарска река	побрђе	градина
		Гвоздено д.	старије млађе				
Рибарска бања	Рибарска бања	Бронзано доба	средње	3		побрђе	усамљен налаз
Брадарац	Селиште	Неолит	позни	2	Мозговачка река	тераса	насеље
	Бара	Бронзано д.	рано позно	2		Падина (мочвара)	насеље
		Прелазни п.	На А-В				
Вакуп	Варош	Гвоздено д.	старије	1-2	Моравица	тераса	некропола
	Градише	Метална д.	?	2		побрђе	градина
	Царина	Гвоздено д.	млађе	1-2		тераса	насеље
Велепоље	Панађур	Неолит	рани позни	2	Велепољска река	равница	насеље
		Енеолит	позни				
В. Дреновац	Церјак	Неолит	?	2	Ј. Морава	падина	усамљен н.
Грејач	Село	?	?	1-2		тераса	неколико н.
Витковац	Железничка станица	Бронзано доба	рано	1-2	Ј. Морава	тераса	некропола
Врело	Трнавица	Гвоздено доба	млађе	2	Велепољска река	равница	насеље
Врђеновица	?	Неолит	рани	?	Турија	?	неколико налаза
		Енеолит	позни	?			
Глоговица	Глоговички брег	Неолит	рани	1-2	Ј. Морава	падина	насеља
		Прелазни п.	На А-В	1-2			
		Гвоздено д.	старије	1-2			
	Кршевина	?	?	1-2	Ј. Морава	падина	?
Луг	Луг	Енеолит	позни	2	Селски поток	падина	насеља
		Гвоздено д.	млађе	2			

Атар	Локалитет	Хронолошко одређивање материјала	Период	Рељеф. појас	Речни слив	Пејзаж налазишта	Тип налазишта
Г. Пешчаница	Латинско гробље	?	?	?	Радевачка река	побрђе (?)	некропола (?)
Г. Трнава	Куси брес	Гвоздено доба	млађе	1-2	Велепољска река	тераса	насеље
Г. Крупац	Бигар	Неолит	рани	2	Белобршка р.	падина	насеље
	Кременац	?	?	3	Белобршка р.	побрђе	мајдан
Г. Топоница	Ђузин брег	Неолит	рани	1-2	Ј. Морава – Топоничка р.	тераса	насеље
		Енеолит	рани				
			позни				
		Бронзано д.	рано				
			средње				
	Прелазни п.	На А-В	некропола				
	Гвоздено д.	старије					
Голи брег	Неолит	?	2	Ј. Морава – Топоничка	падина	?	
Амам Чифлик	Неолит	позни	1-2	Ј. Морава	тераса	насеље	
Дервишка чука	Бронзано доба	позно	2	Топоничка река	побрђе	градина	
Гредетин	Лаз	?	?	2	Радевачка р.	падина	?
Добрујевац	Крушарје	Прелазни п.	На А-В	2	Катунска река	равница	насеље
Д. Трнава	Петља ап.	Гвоздено д.	старије	1	Ј. Морава – Велепољска р.	равница	некропола ?
	Равања				Ј. Морава	равница	усамљен н.
Дражевац	Ограђе	Гвоздено д.	старије	1	Ј. Морава	равница	насеље
	Звоно					равница	усамљен н.
Житковац	Циглана	Бронзано д.	позно	1	Ј. Морава	равница	некропола
	Песак	?	?			равница	усамљен н.
Јасење	Камењар	Бронзано д.	позно	1-2	Ј. Морава – Рујишка р.	тераса	насеље
Каоник	Градина	Неолит	позни	1-2	Рибарска р.	тераса	насеље
Катун	Неине њиве	Неолит	позни	2	Катунска река	падина	насеље
		Бронзано д.	позно				усамљен н.
	Жљебура	Прелазни п.	На А-В	1-2	Ј. Морава	падина	насеље
	Селиште	Гвоздено д.	старије (На D)	1-2	Ј. Морава – Катунска р.	тераса	насеље
Корман	Циганске куће	Неолит	рани	1-2	Ј. Морава	тераса	насеље
	Селиште	?	?	1		равница	
Кравље	Кулина	Бронзано д.	позно	3	Топоничка река	клицура	градина
	Главчина	?	?	3		побрђе	неколико н.
Лабуково	Лаз	Метално доба	?	3	Топоничка река	побрђе	усамљен налаз
Липовац	Липовачко градиште	Бронзано доба	рано	3	Катунска река	побрђе	градина
Лознац	Лаз	?	?	2	Радевачка р.	?	усамљен н.
Лужане	Оштра чука	Неолит	рани	1-2	Ј. Морава	падина	насеље
Миљковац	Железник	Прелазни период	На А-В	2	Топоничка река	клицура	градина

Атар	Локалитет	Хронолошко одређивање материјала	Период	Рељеф. појас	Речни слив	Пејзаж налазишта	Тип налазишта
Мозгово	Бршка река	Неолит	?	2	Мозговачка река	?	усамљен н.
	Црквиште	?	?	3		побрђе	усамљен н.
Моравац	Коњарник	Неолит	рани	1	Ј. Морава	равница (мочвара)	насеље
		Бронзано д.	?				
Рутевац	Школска башта	Бронзано д.	позно	1-2	Ј. Морава – Мозговачка р.	тераса	некропола
		Прелазни п.	На А-В				
Рутевац	Рутевачка тераса	Неолит	?	1-2	Ј. Морава – Мозговачка река	тераса	усамљен н.
		Бронзано доба	рано позно				неколико н.
		Прелазни п.	На А-В				
		Гвоздено доба	старије млађе				насеље
	Цр. Огњене Марије	Гвоздено доба	старије (На D)	1-2	Ј. Морава	тераса	некропола
Позлата	Позлатска река	Бронзано доба	позно	2	Рибарска река	падина	насеље
Породин	Шумски пут	?	?	2	Турија	клисуре	?
Прасковче	Градиште	Енеолит	позни	2	Ј. Морава	побрђе	градина
		Прелазни п.	На А-В				
		Гвоздено д.	старије				
Суботинац	Бресје	Бронзано д.	позно	1-2	Моравица	тераса	насеље
	Камењар	?	?	1-2	Моравица	тераса	
	Пусти поток	?	?	1-2	Моравица	тераса	некропола ?
	Гувниште	Бронзано д.	позно	1-2	Моравица	равница	усамљен н.
Тешица	Имање Спасића	?	?	?	Ј. Морава	?	усамљен н.
Трњане	Јазбине	Енеолит	позни	1-2	Ј. Морава	тераса	насеље
		Гвоздено д.	старије млађе				
Црни Као	Друговац	Неолит	рани позни	2	Дреновачка – Рујишка река	падина	насеље
		Бронзано д.	рано				
		Гвоздено д.	старије млађе				

ПЕРСПЕКТИВЕ И МОГУЋНОСТИ ЗА ДАЉА ИСТРАЖИВАЊА

Класично дефинисана, археологија је студија о материјалним остацима људи из прошлости, или шире посматрано, наука која проучава интеракцију између људског деловања (понашања) и материјалне културе у свим временима и просторима (Schiffer 1976: 4). Поред ових постоје још многе уже и шире дефиниције археологије које у највећој мери зависе од теоријске парадигме и наглашене сфере истраживања, али генерално гледано археологија се на почетку XXI века може сматрати еклектичком²⁶² и интердисциплинарном друштвеном науком која користи аналитичке технике и теоријске перспективе из различитих научних области²⁶³ како би одговорила на широк спектар питања о животу људи у праисторији, протоисторији или историји. Све науке о човеку, убрајајући ту и археологију, делују једна на другу, тако да у области друштвених наука данас не би требало да постоје баријере и разлике које су у претходних неколико деценија јасно истицане уз велику дозу антагонизма (cf. Бродел 1992: 139-154).

Иста борба али са још већом жестином се водила и унутар самих дисциплина. Конкретно у археологији развој теоријских перспектива је довео до издвајања неколико оштро супротстављених школа (културно-историјске, процесне, постпроцесне), чији су представници потенцирали експлицитно дистанцирање научних приступа, углавном игноришући корисну снагу старијих парадигми (cf. Olsen 2002: 29-72). Такви ставови су довели до тога да се унутар сваке школе форсира изузимање кључних праваца и методолошких начела из других школа, што се у глобалном развоју дисциплине са једне стране показало као корисно јер се свака школа у циљу одбране својих ставова борила да што квалитетније уобличи своје видике и примени своје методе, док је са друге стране оваква атмосфера допринела рађању регионалних догми и непомирљивих принципа, који су спутавали научно прожимање и свестранији преглед заједничке проблематике (cf. Olsen 2002: 271; Hodder 2012).

Највећи утицај на развој метода и теоријских поставка везаних за интердисциплинарност у друштвеним наукама, понудиле су смернице и научна дела француских историчара, окупљених око часописа „Анали за социјалну и економску историју“ (*Annales d'histoire economique et sociale*), познатијег као „Анали“ (*Annales*). Основни научни принцип аналита засниван је на тежњи да се сазна суштински садржај ширих историјских процеса, који су сагледавани кроз међусобно условљене односе друштва са географским окружењем, привредом, менталитетом, историјом. Фернан Бродел (1902-1985), један од најистакнутијих представника школе Анала је такав свестрани приступ, назван и „тотална историја“, прокоментарисао: „*Више од историје, данас нас занима целина тих наука*“ (Бродел 1992: 225).

---

²⁶² Таква еклектичност је нарочито примењива у археологији предела (пејзажа) (Novaković 2008: 16-17).

²⁶³ Интердисциплинарна природа модерних археолошких истраживања делује тако да поделе на супростављене теоријске школе унутар дисциплине чини потпуно тривијалним. Главни разлог за такву констатацију је чињеница да археологија црпи значајна методолошка, практична и теоријска сазнања из струка попут социологије, историје, уметности, класичних наука, етнографије, антропологије, психологије, екологије, хемије, физике, ботанике, зоологије, географије, геологије, педологије, палеонтологије, теологије, форензике и многих других научних дисциплина.

Кључни предуслов и генерално највећи допринос анализата у хуманистичким наукама, пружиле су нове смернице о поимању времена, тј. образац у разматрању више различитих временских нивоа (димензија), кроз које можемо да сагледамо одређене историјске токове.²⁶⁴ За просторну археологију од највећег значаја је концепт „историје дугог трајања“. То је историја спорог ритма, настала из низа цикличних односа између људи и њиховог природног окружења, која анализира структуре пресудне за настанак културних, друштвених, психичких и духовних варијабилних развијаних током векова под утицајима природно-географских фактора.

Ова школа пружа археологији и другим друштвеним наукама две кључне могућности: да одређене варијабле могу бити одмерене на различитим временским и просторним скалама и да је такву објективност могуће уклопити у теорије и методе које би подстакле развој и интерпретацију разноразних социокултуралних или политичко-економских модела из прошлости (Knapp 1992: 13-16).²⁶⁵ Истакнути археолог Џон Бинтлиф (John Bintliff) сугерише да теоријско-методолошки правци преузети из школе Анала дозвољавају археологији анализе и интерпретације које могу бити веома ефикасан управо зато што се могу успешно укомбиновати са комплементарним аспектима како из процесних, тако и из постпроцесних парадигми (Bintliff 1991: 1-6). Основно средство и главни циљ овакве врсте истраживања је генерисати интердисциплинарну хуманистичку науку која сагледава широк спектар материјалних, документарних и еколошких варијабилних (Knapp 1992).

* * *

Археолошка грађа са одређеног налазишта представља најважнији извор података за истраживања одређене културне манифестације у одређеном времену и простору. Готово сви остаци које археолози документују на терену попут архитектуре, грнчарије, оруђа, оружја, биљних и животињских остатака (семе, полен, кости) у великој мери осликавају одраз интеракције истраживане заједнице са физичким окружењем. Животни систем заједнице²⁶⁶ сумира деловање више појединаца у интересу

---

²⁶⁴ Ф. Бродел је историјске токове поделио у три основна нивоа: 1. ниво подразумева догађајну историју, која је сконцентрисана на појединачне краткотрајне догађаје и уклапа у историју кратког трајања; 2. ниво представља историју средњег трајања која се односи на историју група, колективних судбина и општих трендова; 3. ниво обухвата историју дугог трајања (Бродел 1992: 83-138). Више о правцима из школе Анала: Berk, P. (2002), *Istorija i društvena teorija*. Beograd: Equilibrium; Миленковић, П. (2001), *Фернан Бродел и дуго трајање*. Социологија, 43(1), 59-80; Braudel, F. (1997/1998) *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II*. Zagreb: Antibarbarus, том I и II; Burke, P. (1990) *The French historical revolution: The Annales School, 1929-89*. Cambridge, itd: Polity Press; Wallerstein, I. (1989), *Braudel - čovjek okolinosti*. Naše teme, Zagreb, br. 5.

²⁶⁵ Више о перспективама, примени и утицајима школе Анала у археологији: Hodder, I. (1987), *The Contribution of the Long Term*. in: I. Hodder (ed.), *Archaeology as Long Term History*. Cambridge: Cambridge University Press. 1-8; Bintliff, J. (ed.) (1991), *The Annales School and Archaeology*. Leicester – London: Leicester University Press; Knapp, B. (ed.) (1992), *Archaeology, Annales, and ethnohistory*. Cambridge: Cambridge University Press; Cherry, J. F., Davis, J. L., Mantzouranē, H. (ed.) (1991). *Landscape archaeology as long-term history: Northern Keos in the Cycladic Islands from earliest settlement until modern times*. Los Angeles: UCLA Institute of Archaeology.

²⁶⁶ Већина археолошких анализа обично је усмерена на истраживање заједнице, посматрану кроз скуп удружених акција изведених од стране групе људи коју везују заједнички интереси и социјалне везе, док је појединац у потпуности занемариван (Hodder, Hutson 2003: 6–8; Gamble, Porr 2005). Из уобичајеног живота или историје познато да одређени појединци могу имати јако утицајну друштвену улогу која се

прилагођавања, репродуктивног успеха, минимализације ризика, стварања предности над конкуренцијом, као и многих других процеса који су осигуравали опстанак на одређеној територији која се налази у егзистенцијалној сфери одређеног насеља (Gamble, Porr 2005). Почетни однос заједнице према простору за насељавање зависи од више фактора, али најбитнији су величина и социјална структура заједнице, као и њена животна искустава и технолошка достигнућа која су генерацијски стицана и развијана кроз адаптационе праксе примењиване приликом мењања и истраживања разноразних природно-географских окружења или разменом искустава из контакта са другим заједницама. Поред егзистенцијалних фактора неопходно је имати у виду религијске и обичајне норме, табуе и друге духовне и друштвене вредности које је заједница усвојила до доласка и током боравка на територији која се археолошки истражује.

Људи егзистирају и као физичка бића и као чланови друштва, као такви теже да испуне своје физичке потребе (углавном на рачун природне околине) и да буду прихваћени и пожељни у одређеном друштвеном склопу. Из различитих интеракција са природом и другим људима развијају се софистициране структуре понашања, различити начини размишљања, практичне, културне и духовне традиције, а самим тим и различито доживљавање света око себе.²⁶⁷ Два кључна концепта су битна за разумевање интеракције између људи и природне средине, а могу се издвојити као два независна термина који подразумевају „социјализацију околине“ и „социјализовану околину“ (cf: Gamble 1998; Thomas 2001; Langley 2013).

Процес социјализације околине почиње када популација дође на ново географско подручје. Тада људи крећу са процесом упознавања околине у којој лоцирају расположивост ресурса, њихову доступност, квалитет, квантитет и распрострањеност. У том смислу ресурси могу да подразумевају снабдевање храном, водом, сировинама за израду употребних и престижних добара, проходност околног терена, услуге које пружају други појединци или групе, као и спиритуална важност самог предела. Лоцирањем ових ресурсаridoшли становници кроз различите привредне и друштвене интеракције стварају појединачну и колективну меморију везану за сваку локацију, која тиме добија одређени смисао, што резултира развијањем прича и назива за свако специфично место. Свако од ових места тада постаје предео или локација меморисана у свести становника, са свим својим позитивним и негативним конотацијама о којима су чланови заједнице чули или лично искусили. Након процеса упознавања људи почињу уз мања или већа ограничења да управљају и контролишу транзит, сировине или локације за које се проценило да имају повећан социјални значај. На овај начин социјализацију околине можемо разумети као директну друштвену интеракцију између људи и локалне топографије, где је значење инспирисано природним карактеристикама терена (cf: Tuan 1977; Ingold 1986; 1992; Taçon 1994; Tilley 1994; Bradley 2000; Thomas 2001; Bender 2006).

може манифестовати на различите аспекте живота читаве заједнице, нарочито када су у питању мање друштвене организације. Уосталом, све археолошке предмете направили су појединци или група појединаца, а не друштвени систем, па се стога поставља питање какав је однос појединца и друштва у целини (Hodder, Hutson 2003: 7).

²⁶⁷ Савремена археологија генерално увиђа да проучавање прошлости носи са собом ентитет који се битно разликује од садашњих перспектива о времену и простору тј. да су некадашња друштва имала другачије перцепције света око себе од данашњих.

Социјализовану околину можемо дефинисати као шири физички пејзаж у коме се одвијају интеракције људи са људима, саткане кроз мреже друштвених активности које се обављају на више различитих локација, чинећи тако скупа једну узајмно зависну просторну целину (регију). Ове мреже повезују појединце и групе (различитих величина) једне са другима кроз употребу заједничких културолошких вредности и норми. Такође, мреже делују на ублажавање последица током недостатка ресурса, обезбеђују приступ партнерима, информацијама и међусобној размени (cf: [Wobst 1977](#); [Hodder 1979](#); [Tuan 1991](#); [Ingold 1992](#); [Gamble 1993](#); [1998](#); [Taçon 1994](#); [Tilley 1994](#); [Ucko, Layton 1999](#)).

Из свега произилази да одабир места за насељавање никада није био насумичан, како у прошлости тако и у садашњости. Сваки насељени простор је морао да испуни извесне критеријуме који би задовољили најосновније потребе његових становника, биле оне материјалне или духовне природе. Избор простора за насељавање у многоне је утицао на даљи просперитет и благостање становништва, те је стога вероватно пажљиво планиран и биран. Из савременог угла гледања, најчешће се претпоставља да је распрострањеност, квалитет и квантитет одређених ресурса (вода, храна, минералне сировине итд) представљао кључни фактор у одабиру локације за насељавање (cf: [Clarke 1953](#); [Binford 1972](#); [Higgs 1975](#); [Clarke 1977](#); [Devitt 1979](#); [Butzer 1982](#); [O'Connor, Evans 2005](#); [Akin 2015](#)). Међутим, етноархеолошка истраживања су показала да многе неевропске културе другачије доживљавају предео придајући му осим утилитарних и симболичка значења, истичући у том погледу друштвене и идеолошке компоненте које се сматрају много значајнијим него питање економског просперитета и егзистенције (cf: [Hodder 2007](#); [Tilley 1994](#); [2004](#); [Sherratt 1996](#); [Johnson 2007](#); [Byers, Wymer 2010](#)).

* * *

Подаци о природно-географским одликама терена око налазишта и његове ближе околине пружају могућност за сагледавање рељефних, хидролошких, геолошких, педолошких, климатских и саобраћајних карактеристика области, а самим тим и привредно-економског потенцијала ужег или ширег простора око праисторијског насеља. Интеграцијом географских и археолошких података могу се анализирати просторне димензије људских активности у прошлости, као и интеракције између човека и његовог природног окружења. Таква врста података може указивати на склоности праисторијског становништва (културе) приликом бирања простора за насељавање, а самим тим и на економску оријентисаност одређене заједнице.

Анализе предела (пејзажа) у археологији омогућавају широка регионална испитивања елемената који најчешће нису обухваћени археолошким ископавањима, као што су: путеви, мајдани минералних сировина, локална вегетација, пољопривредна земљишта, термални, лековити и извори пијаће воде, подручја погодна за лов и риболов, као и простори са природним реткостима и специфичностима. Поред тога у просторну анализу се могу укључити дефанзивне или офанзивне погодности одређене локације, њена доступност, визуелна прегледност и проходност околног терена.

Етнографски, као и подаци из топонимије указују на могућности у експлоатацији одређених ресурса као и на одређене друштвене, духовне или привредне традиције везане за коришћење неког простора. Животна пракса и динамика појединих људи и

заједница из садашњости или ближе прошлости нам може појаснити некадашње начине коришћења животног простора и ресурса из непосредног окружења око анализираних локалитета. Уобичајена етнолошка проучавања регије везана за порекло, друштвену организацију, правила понашања, ритуале, веровања и обичаје становника из етнографске прошлости углавном можемо сматрати недовољно подесним за адекватно поређење са магловитим сазнањима о социјалним и спиритуалним вредностима праисторијских заједница (Hodder 1986: 103-117; Lucas 2001: 187-192; Porčić 2006: 112-113; Палавестра 2011; Hamon 2016). Из тих разлога потребно је селекувати етнографске компоненте које могу утицати на развијање различитих стратегија у коришћењу аналогичности и интерпретацији археолошког записа. То могу бити подаци из етнографске прошлости који репрезентују привредне и насеобинске аспекте живота становништва, условљене највећим делом природно-географским особинама одређеног простора. Разлог за такав одабир проналазимо у чињеници да однос између људи и физичког окружења представља збир устаљених, дугорочних и континуираних интеракција, које захваљујући свом спорим ритму промена (cf. Бродел 1992) представљају и најстабилнији критеријум за упоређивање сведочанстава из прошлости са обрасцима и процесима из садашњости. Такву врсту података између осталог одликује и сугестивно-инспиративни карактер, који има за циљ да укаже на различите сврхе, технике и могућности искоришћавања привредних потенцијала појединих микрорегиона из етнографске прошлости, током које су скромна технолошка достигнућа приморавала човека да буде у присној кооперацији са природним окружењем, а самим тим и ближи са праисторијским начином привређивања.

Као што смо видели из претходног излагања, топографске и пејзажне одлике насељеног предела у интеракцији са људима стварају историју која се кроз низове духовних, друштвених и привредних значења одражава на развијање колективне меморије о одређеном месту, што доводи до давања карактеристичних назива (топонима) локацији или пределу. Дакле, у највећем броју случајева људи су давали имена местима на основу главне асоцијације, емоције или утиска који су доживљавали приликом посете или вршења неке радње на одређеној локацији или пространству. Тако да топонимија пружа јединствен извор података који кроз адекватне ономастичке анализе могу бити директан репрезент примарне интеракције између људи и одређеног физичког простора из ближе или даље прошлости.

Историографски подаци пружају одређен увид о континуитету или дисконтинуитету насељености појединих локала (атара насеља), као и о њеном стратешком, економском и духовном значају кроз историју. Разноразни документи, пописи, повеље, итинерари, катастарски и пољопривредни регистри, грађевински и други дневници, као и физички остаци некадашњих насеља, гробља, сакралне и војне архитектуре из историјских раздобља могу пружити увид у вишовековне процесе који су утицали на трансформације и стварање садашњег изгледа одређеног предела или места, као и на активности које су се на датом простору *циклично* одвијале кроз историју.

Осим утилитарних животних пракси (у одређеном локалу или ширем подручју анализе) које се препознају кроз историју дугог трајања, могуће је запазити и континуиран спиритуални однос људи према одређеним местима од посебног значаја. Релативно је чест случај у домаћој археологији да се на месту савременог гробља или

цркве открије некропола или нека сакрална грађевина из средњег века, антике или чак праисторије. Дobar пример такве праксе документовао је наш путописац Милан Ђ. Милићевић, који помињући могиле у пиротском округу износи један занимљив етноархеолошки податак који се односи на праксе секундарног сахрањивања код локалног становништва. Заправо, на једној од поменутих могила покопано је неколико погинулих српских јунака током ослобађања Пирота 1877. године (Милићевић 1884: 181).²⁶⁸ Иако тадашња и давно прошла популација немају заједничких културолошких, религијских или етничких сличности, извесно сећање и поштовање је остало очувано за одређени простор - у овом случају тумул. Сличну констатацију износи и Владимир Карић: „У Херцеговини се унке зову „гомиле“. Не зна се да ли су гробови, али по томе, што се око њих, о празницима скупља народ у скупове, и тамо ради све оно што се код нас о сабору ради, а нарочито се надмеће у јуначким играма, и по томе, што се код неких „клетвених“, гомила и заклинју, може се мислити да је све то из неког тамног сећања на њихово првобитно порекло.“ (Карић 1887: 88).

* * *

Просторне анализе насеља могу се базирати на принципима „анализе басена локалитета“ (*site catchment analysis*). Термин је позајмљен из геоморфолошке литературе, где представља синоним за басен или слив којим се означава подручје из којег се одређени ток напаја водом. У археологији су термин први предложили Клаудио Вита-Финзи и Ерик Хигс (Renfrew, Bahn 2004: 264; Vita-Finzi, Higgs 1970) дефинишући га као „проучавање односа између технологије и природних ресурса који леже у економском окружењу насеља“. Ова метода подразумева испитивање распрострањености ресурса у непосредном окружењу насеља, који би потенцијално могли бити експлоатисани од стране праисторијских становника (земљиште, извори воде, минералне сировине итд.) (Renfrew, Bahn 2004: 264-265). Полазна претпоставка усваја становиште да свака заједница оснива насеље на локацији која обезбеђује оптималан приступ свим неопходним компонентама за несметано функционисање њеног привредног система (Roper 1979: 120-122; Грин 2003: 91-95).

Одређивање површине пространства за анализу доступности ресурса око насеља одговара радијусу од 10 км за земљорадничке или 20 км за ловачко-сакупљачке заједнице, тј. временском оквиру који обухвата 1, односно 2 сата хода (Vita-Finzi, Higgs 1970; Roper 1979: 122-130), што би у данашњим терминима могло да се приближно подведе под појмом „атар насеља“ или „локална средина“. Овај метод омогућава да се сагледају привредни потенцијали неког локалитета, као и могућност да се откривени налази доведу у везу са локалним ресурсима (Vita-Finzi, Higgs 1970; Ellison, Harris 1972; Flannery (ed) 1976: 91-130; Zvelebil 1981; Campbell et al. (eds) 1986). Иако метода није у могућности да сагледа све социјалне компоненте насељавања, због чега је и

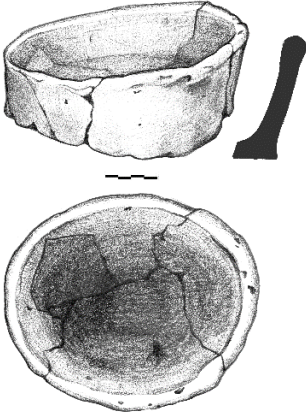

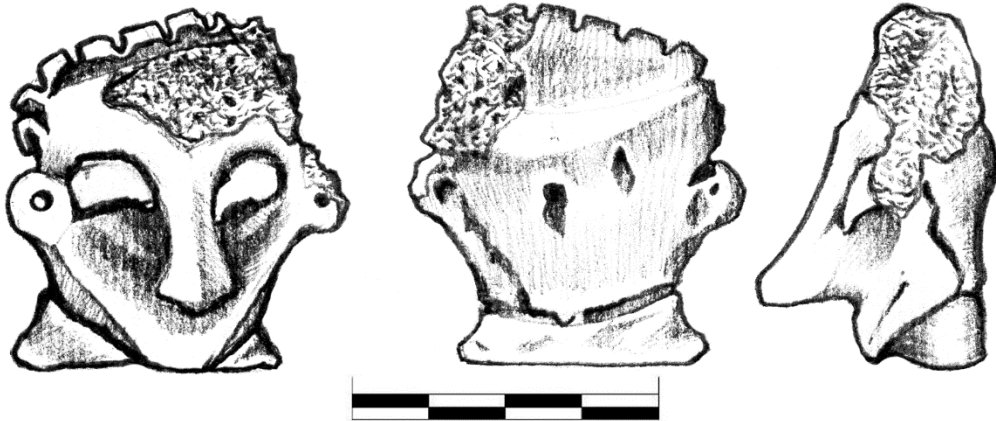

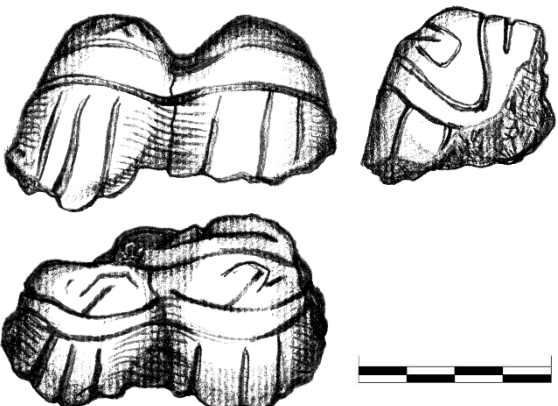

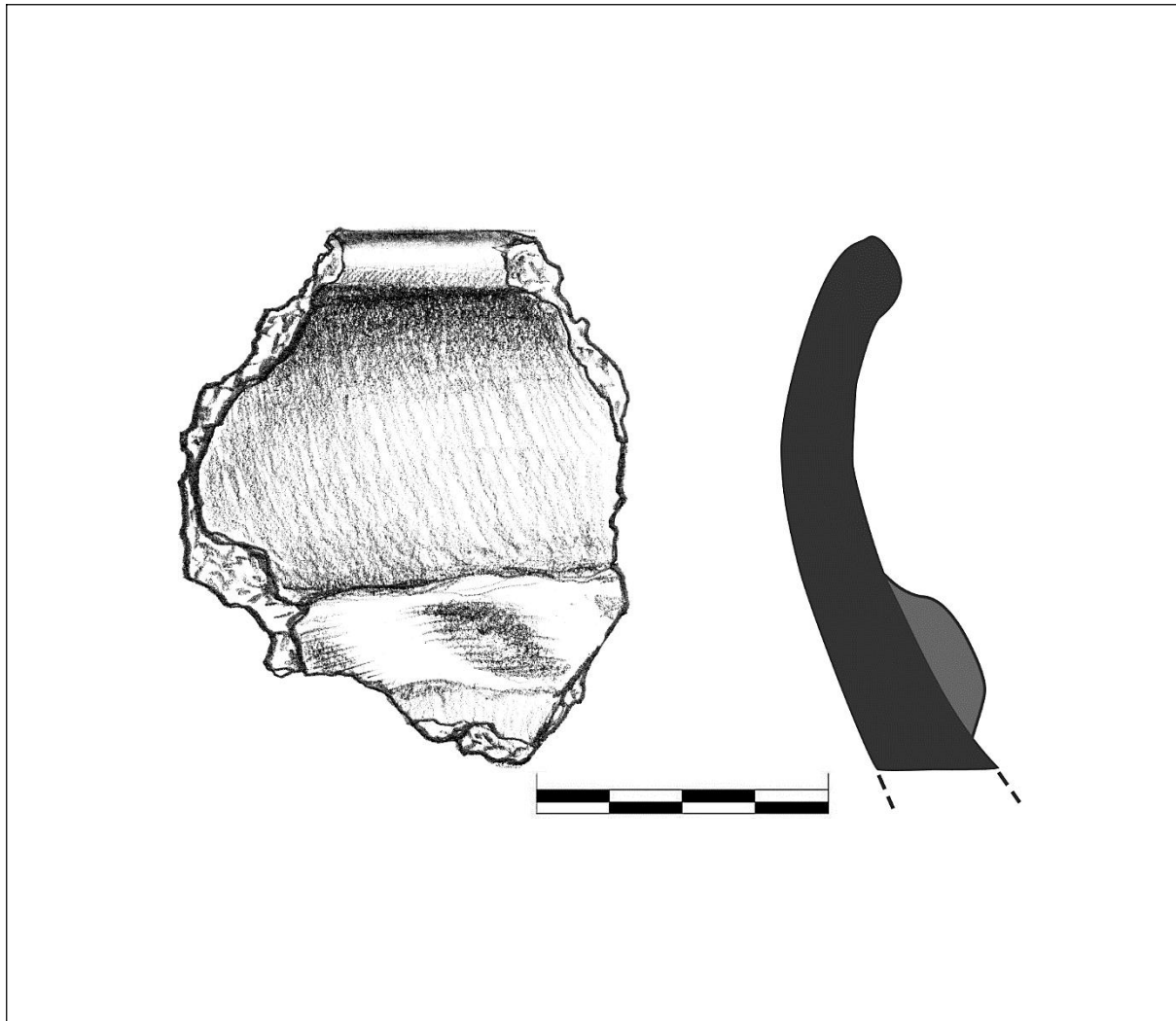
²⁶⁸ Могуће да се ради о неком од уништених тумула који је био у вези са некрополом из гвозденог доба - откривене током заштитних ископавања 1987. године у ЈИ подножју Сарлаха код Пирота (Јевтић, 1990). Секундарне сахране су археолошки потврђене на неколико тумула у ЈИ Србији, један такав пример је документован на локалитету Мађилка код Станичења 10-ак километара западније од Пирота, где је пронађено неколико гробова из новог века (Милановић, 2015: 24). Сличан пример забележен је и у тумулу код Моравца, где су поред римских и праисторијских остатака забележене сахране из средњег века (Вучковић-Тодоровић, Тодоровић 1959).

критикована (Sabloff, Ashmore 2001; Johnson 2007: 123-124), ова техника омогућава да се јасно сагледају економски потенцијали неког локалитета, барем као основни фактори за физичку егзистенцију људи. Генерално метода пружа могућности за анализе образаца насељавања и привредне оријентације становништва у оквирима одређених култура или временских периода.

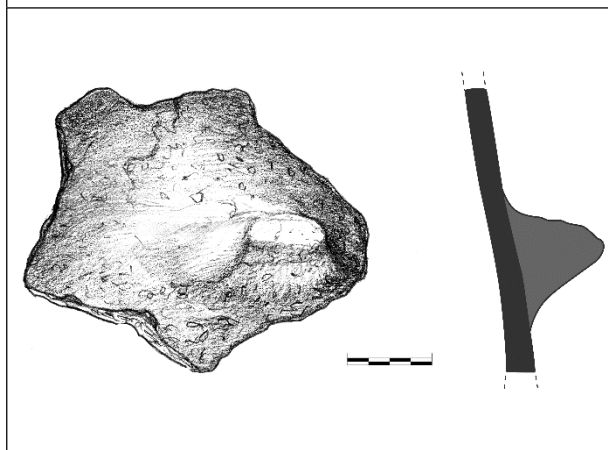
Методом анализе басена локалитета уз интеграцију адекватно селектованих података из археологије, географије, топонимије, етнографије и историографије била би сагледана микроекономска структура насеља на локалном нивоу, чиме би била створена база за даље просторне анализе насељавања у регионалном контексту. Тачније, била би омогућена анализа привредних и друштвених структура између истовремених насеља у оквирима ширих или ужих регионалних целина – установљених на основу критеријума које нам пружају перспективе и методе регионализације, односно регионалне географије. У том смислу регију би требало посматрати као *предмет научне спознаје*, тј. као инструмент просторне анализе или као инструмент организације и друштвене акције у простору (Тошић 2012; Clavel 1998).

КАТАЛОГ

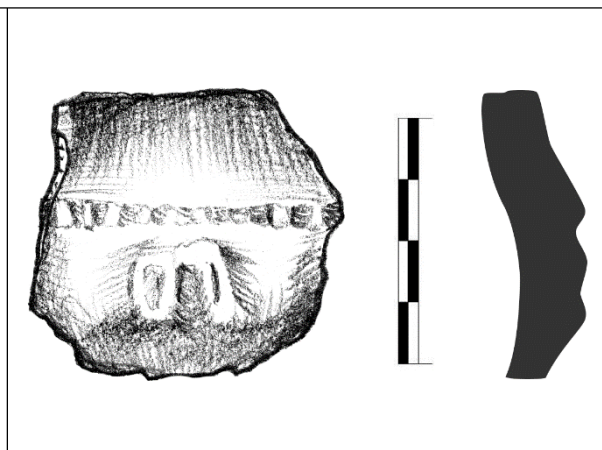
	
<p>Кат. 1, ЛОКАЛИТЕТ: Штолна, Алексиначки Рудник; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух, дно; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, камчићи; БОЈА: окер; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – приватна колекција С. Ристића; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат. 2, ЛОКАЛИТЕТ: Штолна, Алексиначки Рудник; ПРЕДМЕТ: фигурина; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: комплетна; ДЕКОРАЦИЈА: коси урези; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – колекција С. Ристића; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.3, ЛОКАЛИТЕТ: Штолна, Алексиначки Рудник; ПРЕДМЕТ: антропоморфна фигурина; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: глава; ДЕКОРАЦИЈА: коси убоди; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – приватна колекција С. Ристића; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	
	
<p>Кат.4, ЛОКАЛИТЕТ: Штолна, Алексиначки Рудник; ПРЕДМЕТ: зооморфна фигурина; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: глава; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок; БОЈА: мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – колекција С. Ристића; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.5, ЛОКАЛИТЕТ: Штолна, Алексиначки Рудник; ПРЕДМЕТ: седећа антропоморфна фигурина; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: колена; ДЕКОРАЦИЈА: урези; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – колекција С. Ристића; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>

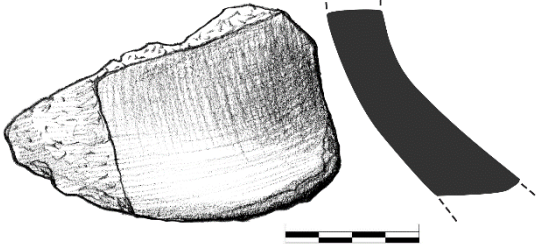

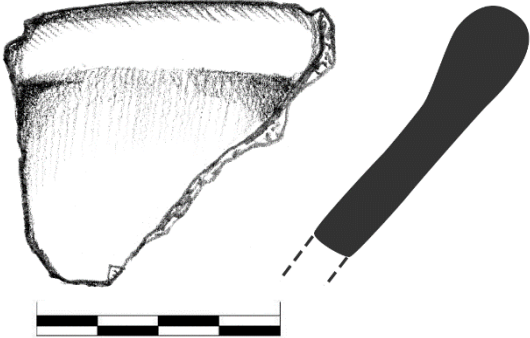

Кат.6, ЛОКАЛИТЕТ: Градиште, Вакуп; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** хоризонтална пластична трака са отисцима прста; **ТЕКСТУРА:** гљачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1973; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано / гвоздено доба;

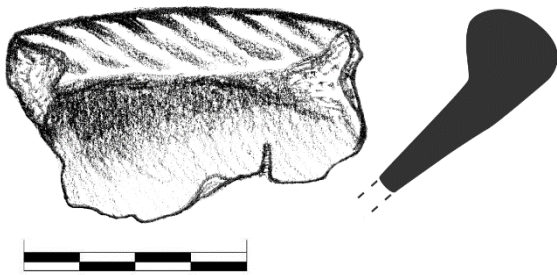
Кат.7, ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; **ПРЕДМЕТ:** питос; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН и ЗЗЗСКН 1973; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит;

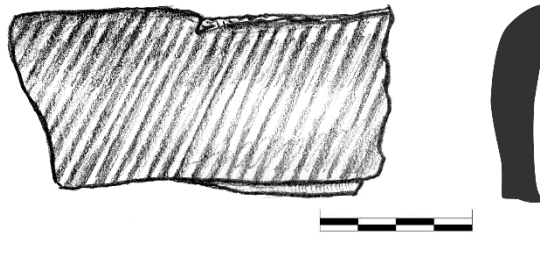
Кат.8, ЛОКАЛИТЕТ ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** пластичне траке са кратким урезима; **ТЕКСТУРА:** пригљачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН и ЗЗЗСКН 1973; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

	
<p>Кат.9, ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; ПРЕДМЕТ: биконична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: језичасто испупчење на споју конуса које прати полукружна канелура; ТЕКСТУРА: полирана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН и 333СКН 1973; ДАТОВАЊЕ: позни неолит;</p>	<p>Кат.10, ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; ПРЕДМЕТ: пехар; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: шупља стопа; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светлосива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН и 333СКН 1973; ДАТОВАЊЕ: позни неолит;</p>
	
<p>Кат.11, ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; ПРЕДМЕТ: тањир; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН и 333СКН 1973; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.12, ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; ПРЕДМЕТ: тањир; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН и 333СКН 1973; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.13, ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; ПРЕДМЕТ: тањир; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН и 333СКН 1973; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.14, ЛОКАЛИТЕТ: Панађур, Велепоље; ПРЕДМЕТ: тањир; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: канелуре; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН и 333СКН 1973; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>

Кат.15, ЛОКАЛИТЕТ: Панаѓур, Велепоље; **ПРЕДМЕТ:** тањир; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** плитке канелуре; **ТЕКСТУРА:** полирана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** светлоомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН и ЗЗЗСКН 1973; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

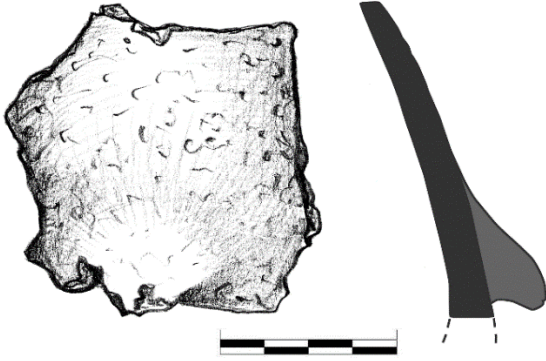

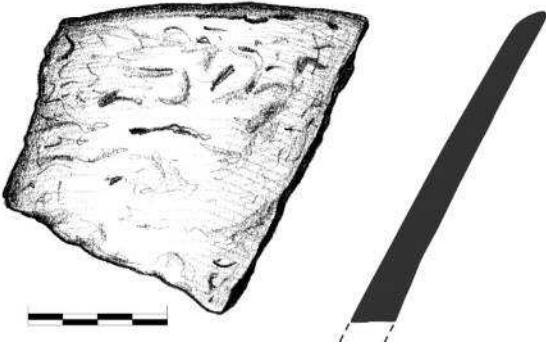
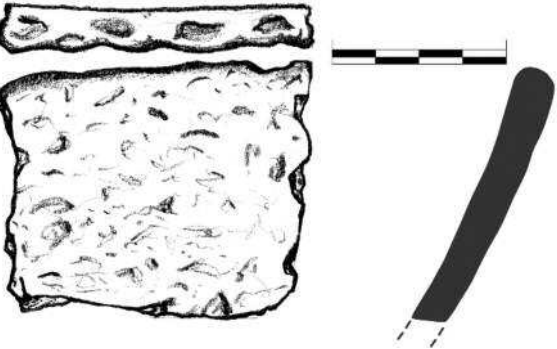

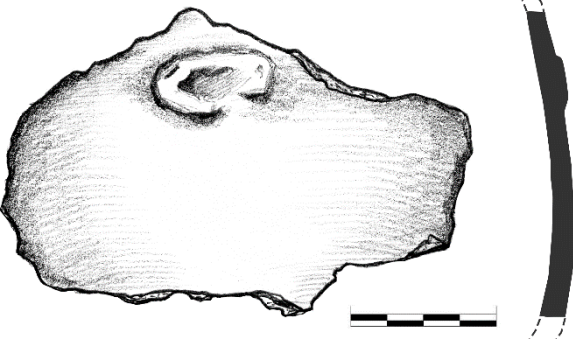
Кат.16, ЛОКАЛИТЕТ: Панаѓур, Велепоље; **ПРЕДМЕТ:** здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат; **ДЕКОРАЦИЈА:** уске, косе канелуре; **ТЕКСТУРА:** полирана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН и ЗЗЗСКН 1973; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

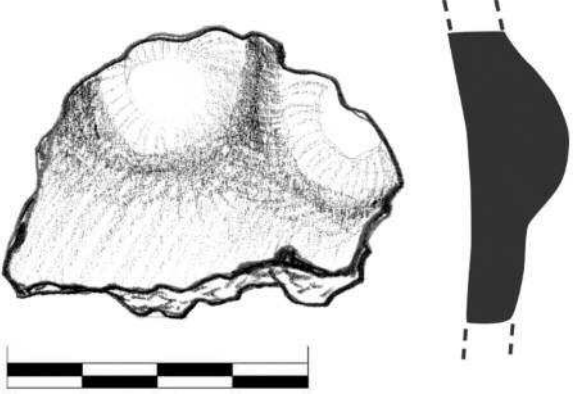

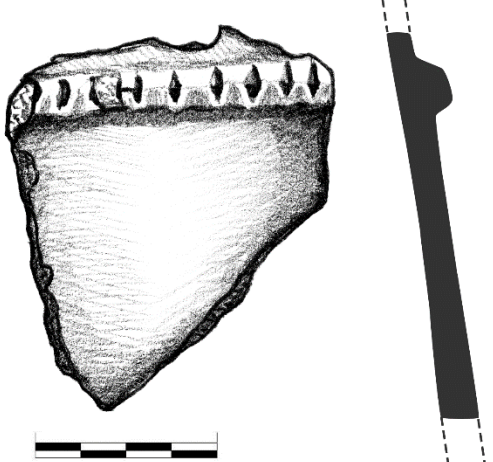

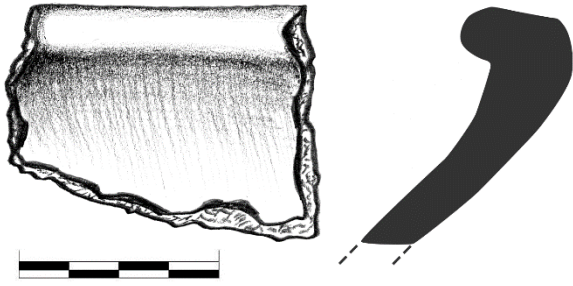
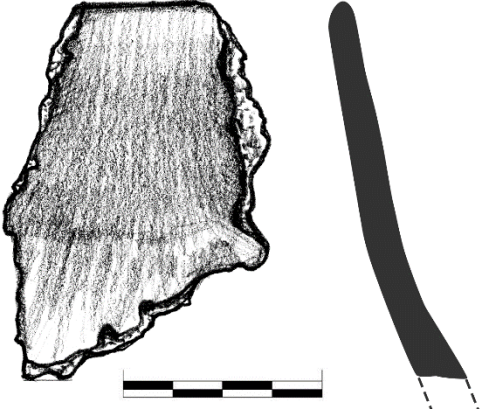
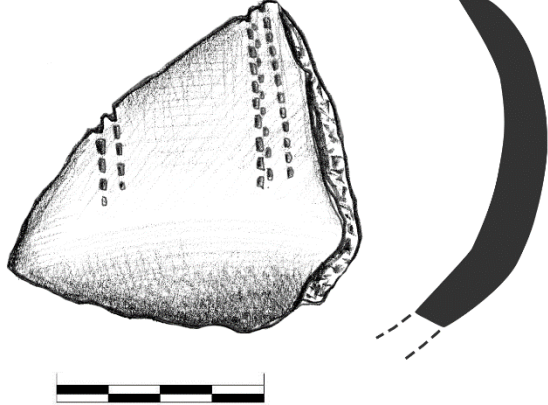

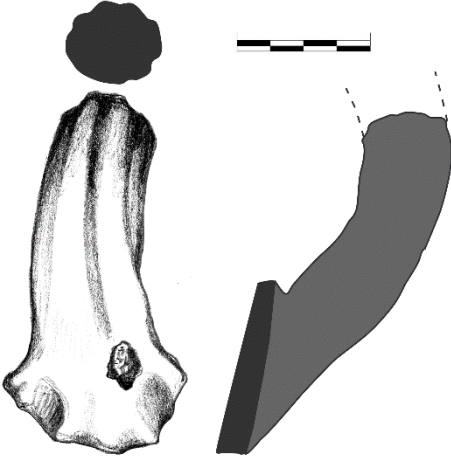
Кат.17, ЛОКАЛИТЕТ: Панаѓур, Велепоље; **ПРЕДМЕТ:** лопгаста посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** уске, вертикалне канелуре и брадавичасто испупчење; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** светлосива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН и ЗЗЗСКН 1973; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

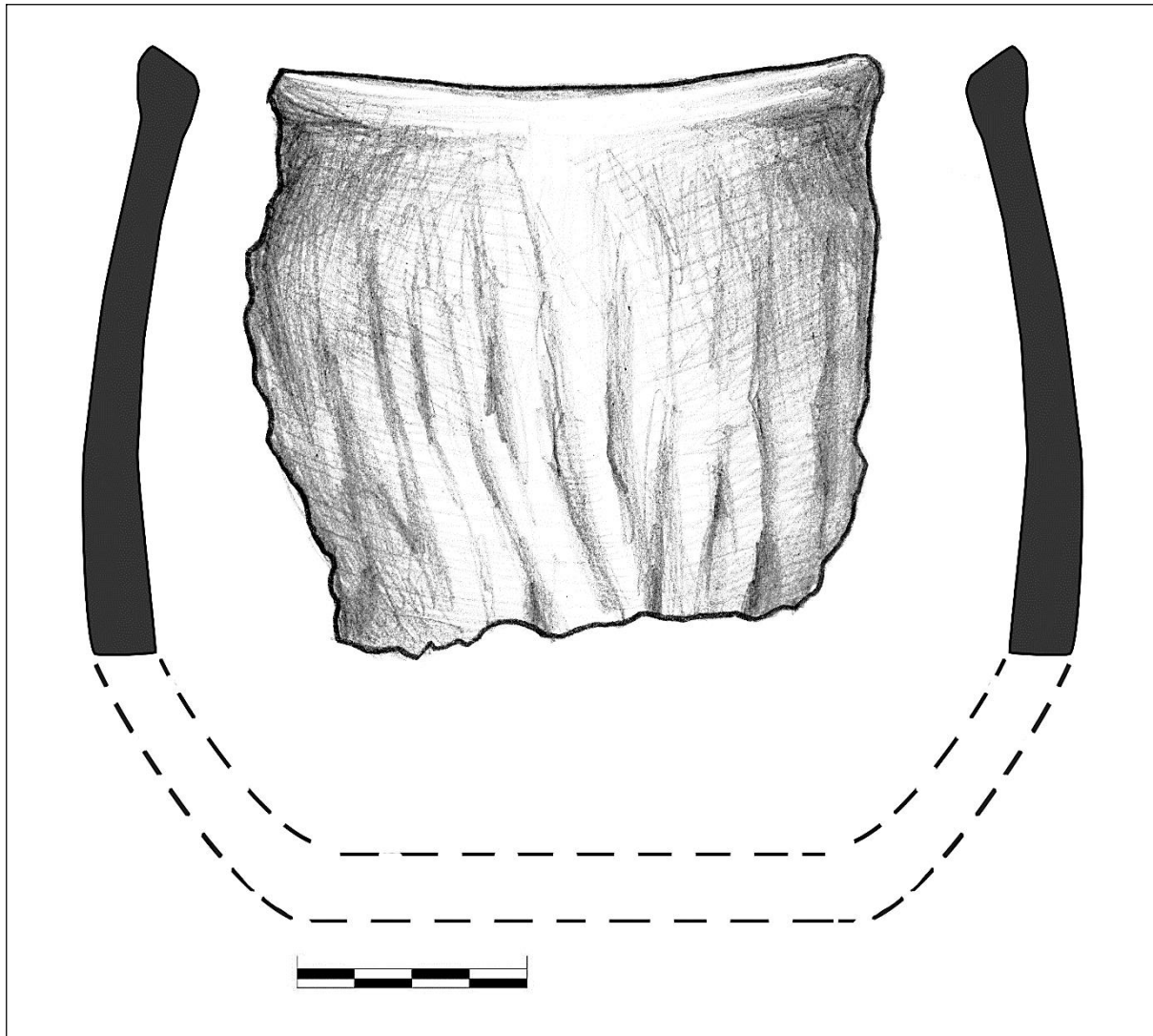
Кат.18, ЛОКАЛИТЕТ: Панаѓур, Велепоље; **ПРЕДМЕТ:** здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** вертикална пластична ребра; **ТЕКСТУРА:** пригlačана; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** светлоомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН и ЗЗЗСКН 1973; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит / рани енеолит

	
<p>Кат.19, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: црвено обојен изнутра, трагови црвене боје споља; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, плева; БОЈА: окер; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>	<p>Кат.20, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: црвено обојен изнутра, неорганизовани барботин споља; ТЕКСТУРА: /; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, плева; БОЈА: окер; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>
	
<p>Кат.21, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: неорганизовани барботин споља; ТЕКСТУРА: /; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>	<p>Кат.22, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: отисци прста на ободу, неорганизовани барботин; ТЕКСТУРА: /; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, плева; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>
	
<p>Кат.23, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: лучни убоди; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: окер; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>	<p>Кат.24, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: трагови црвене боје, пластични налепак са отиском прста; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>

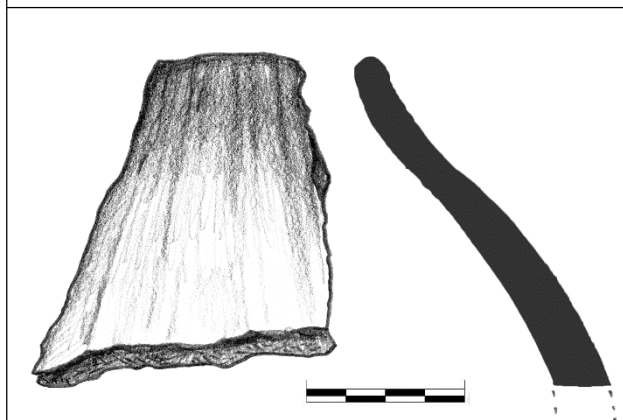
	
<p>Кат.25, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: пластична испупчења; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>	<p>Кат.26, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: црвено бојена споља и изнутра; ТЕКСТУРА: полирана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>
	
<p>Кат.27, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: трагови црвене боје; ТЕКСТУРА: полирана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.28, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: коси урези; ТЕКСТУРА: пригљачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: прелазни период - старије гвоздено доба</p>
	
<p>Кат.29, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонтална пластична трака са урезима; ТЕКСТУРА: пригљачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: прелазни период - старије гвоздено доба</p>	

	
<p>Кат.30, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: фасете; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>	<p>Кат.31, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: амфора (?); ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>
	
<p>Кат.32, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: пехар (?); ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: вертикални низови са квадратним убодима изведених радлом; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок; БОЈА: мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба</p>	<p>Кат.33, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: фасете и хоризонтални низ са две траке квадратних убода изведених радлом; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба</p>
	
<p>Кат.34, ЛОКАЛИТЕТ: Глоговички брег, Глоговица; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: дршка, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: вертикални жљебови на читавој површини дршке; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба</p>	

<p>Кат.35, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: пластична трака са отисцима прстију; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.36, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: убоди и урези; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>
<p>Кат.37, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: отисци прстију; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи, плева; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.38, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: резеи изведени ноктом; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, плева; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>
<p>Кат.39, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: питос; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: пластична трака са низом отисака прстију; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>	<p>Кат.40, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: барботин, отисци испод обода; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи, плева; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>

Кат.41, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** полулоптаста посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** организовани барботин, бојена и полирана изнутра; **ТЕКСТУРА:** /; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит.

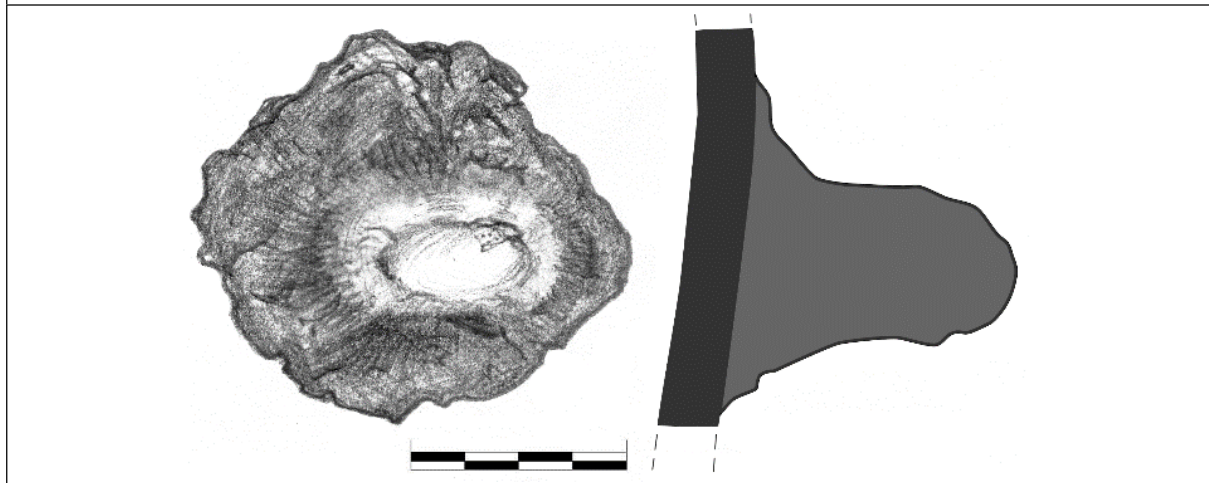
Кат.42, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** полулоптаста здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** организовани барботин, првено бојена изнутра; **ТЕКСТУРА:** /; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

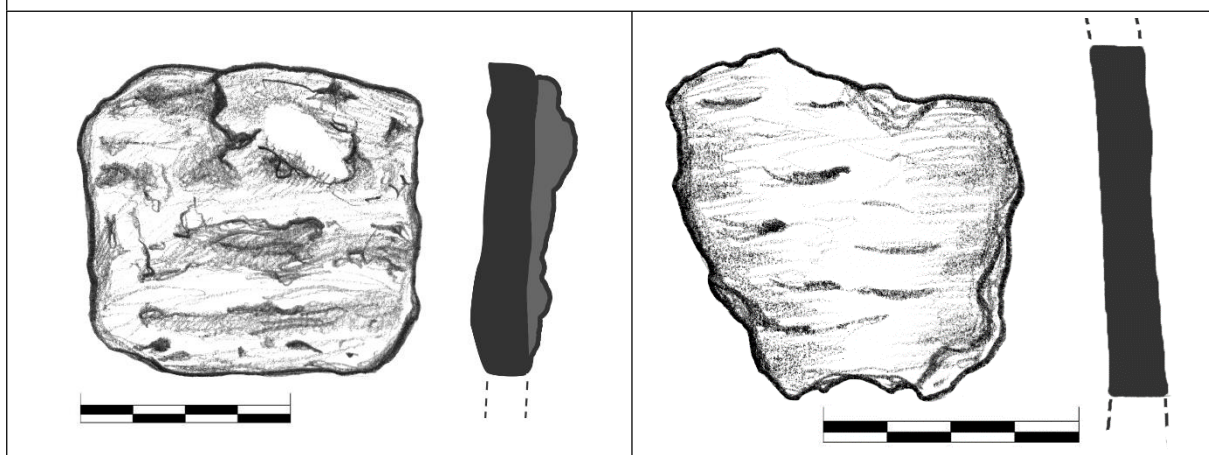
Кат.43, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** већа здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** организовани барботин, пластични налепци; **ТЕКСТУРА:** /; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

Кат.44, ЛОКАЛИТЕТ: Петља ауто пута, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** полулоптаста здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** организовани барботини; **ТЕКСТУРА:** /; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** црвенкаста; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** случајан налаз 1964. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

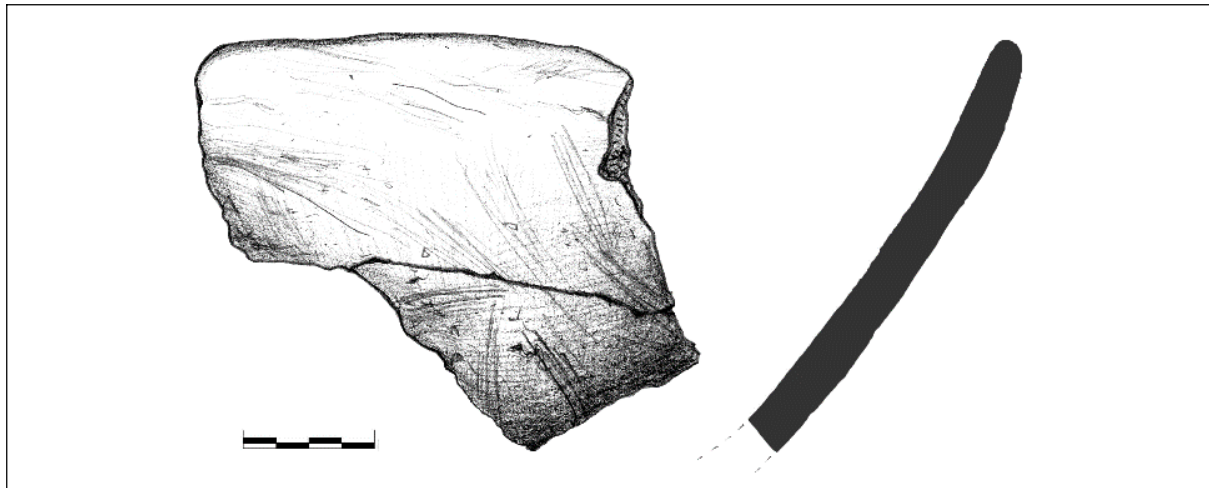

Кат.45, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** већа посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** барботини; **ТЕКСТУРА:** /; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; каменчићи, комадићи керамике, шкољке; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

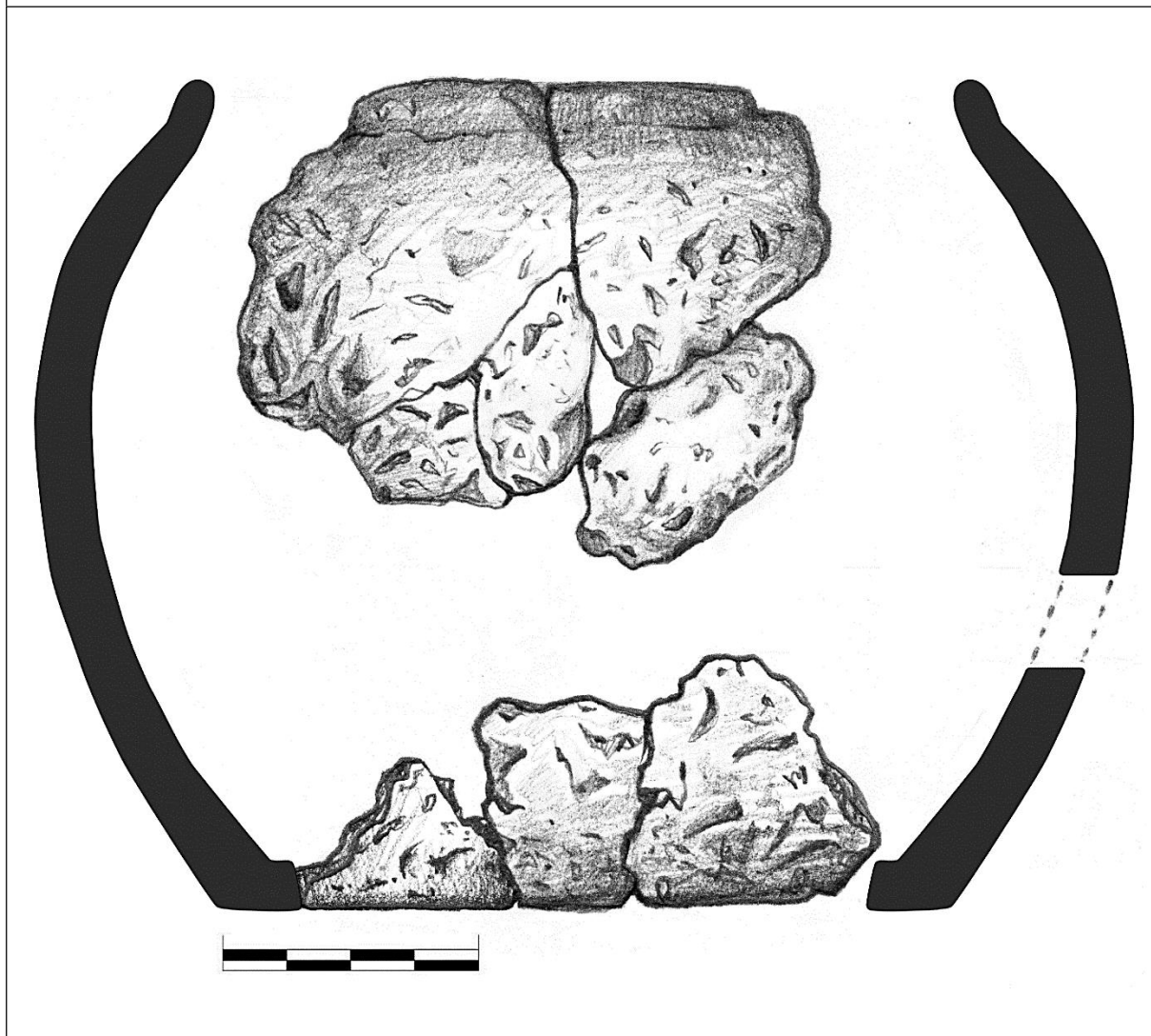

Кат.46, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** већа посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** организовани барботини, пластични налепак; **ТЕКСТУРА:** /; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

Кат.47, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** кратки урези; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

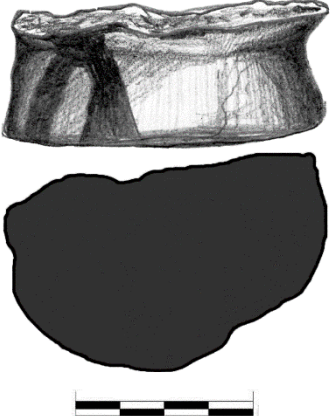
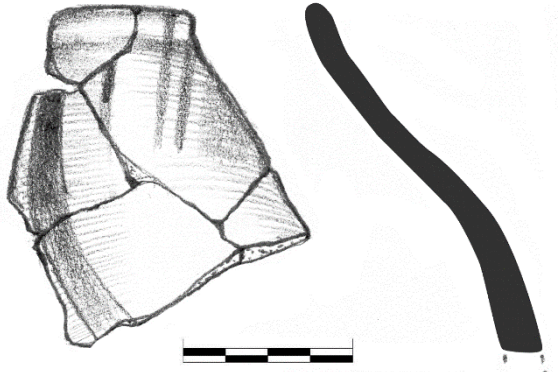
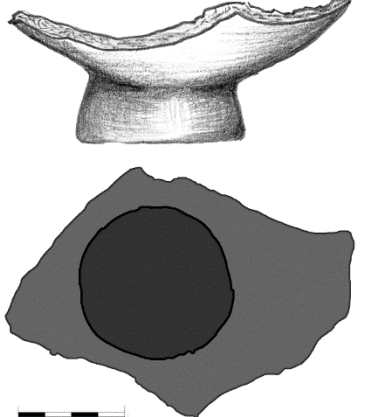
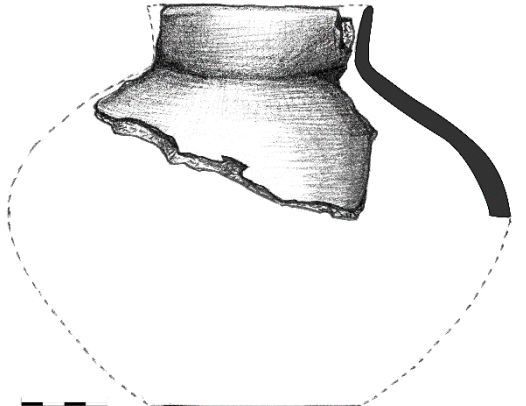

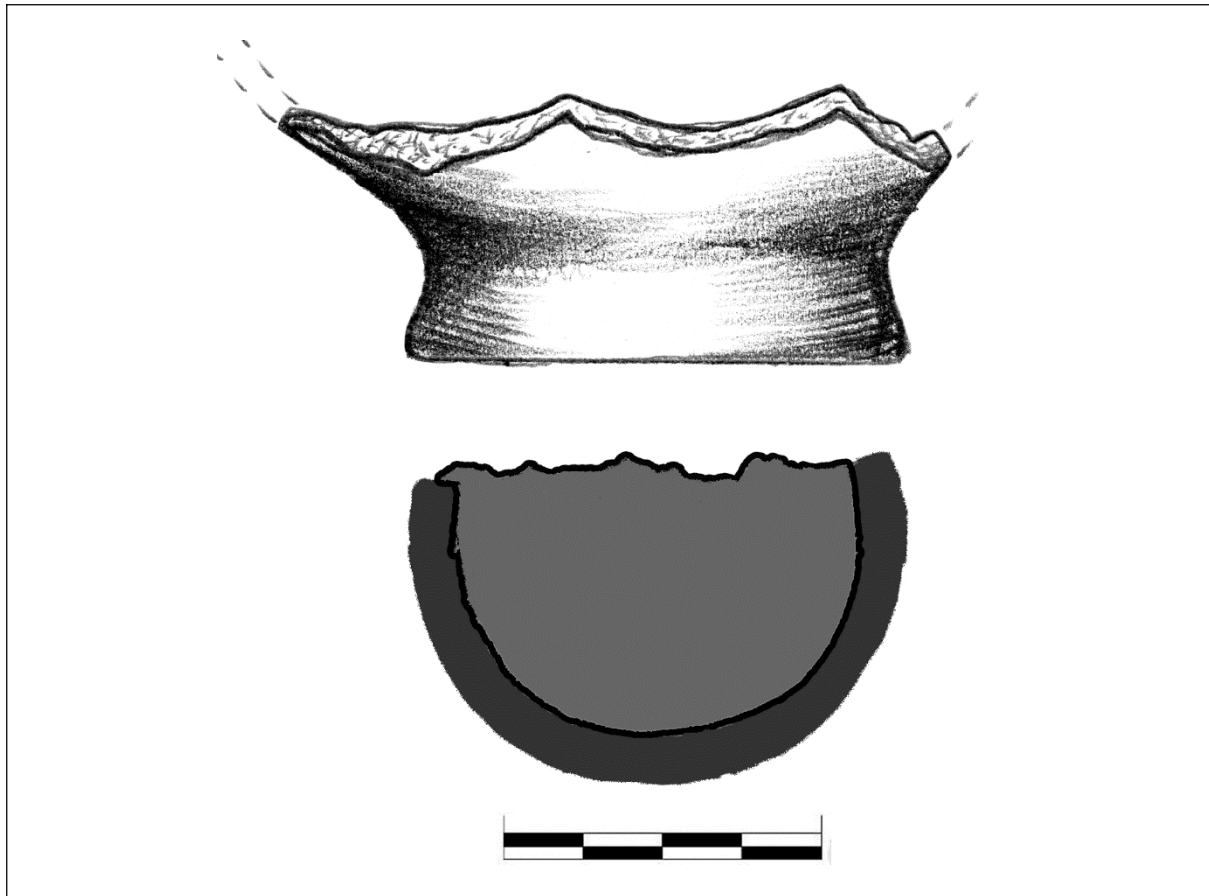
Кат.48, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** конична здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** намерно огрубљивање површине; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

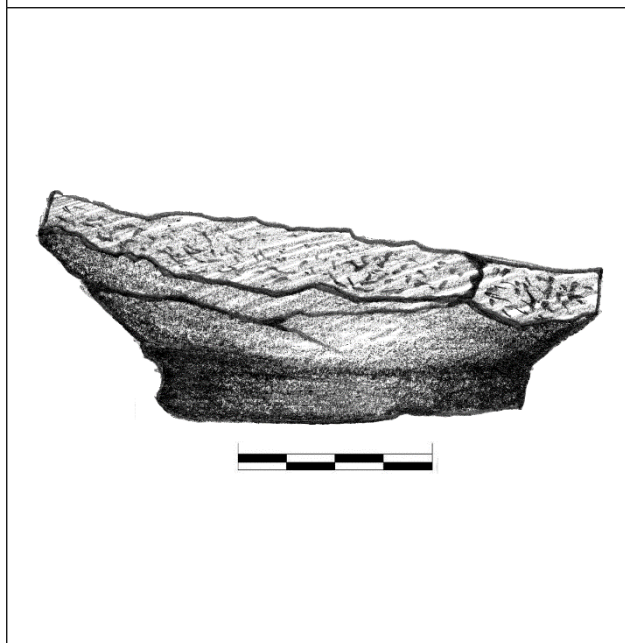
Кат.49, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** полулоптаста здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух,дно; **ДЕКОРАЦИЈА:** кратки урези; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** црвенкасто мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит.

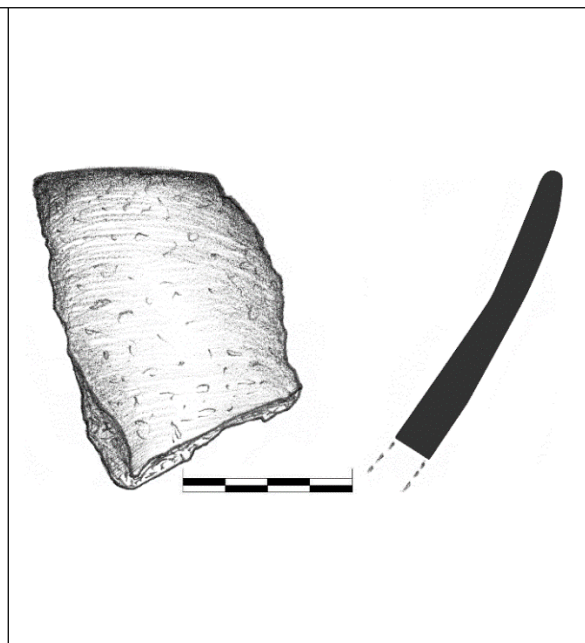
	
<p>Кат.50, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: коси убоди који формирају мотив рибе кости; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкаста; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>	<p>Кат.51, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: коси урези; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: окер; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>
	
<p>Кат.52, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: пехар на ноzi; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, стопа; ДЕКОРАЦИЈА: црвено и црно бојена; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.53, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: полулоптаста здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: црно бојене траке; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>
	
<p>Кат.54, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: пехар на ноzi; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, стопа; ДЕКОРАЦИЈА: црвено бојена; ТЕКСТУРА: полирана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.55, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: лоптаста посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: црвено бојена; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит.</p>

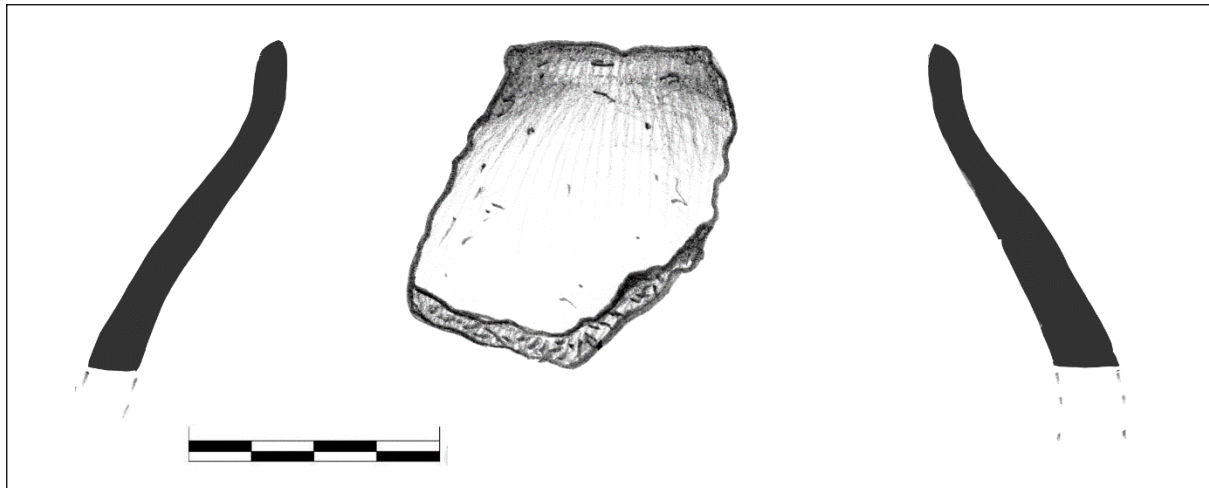
Кат.56, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** пехар на ноzi; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, шупља стопа; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** полирана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

Кат.57, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** пехар на ноћи; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, стопа; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

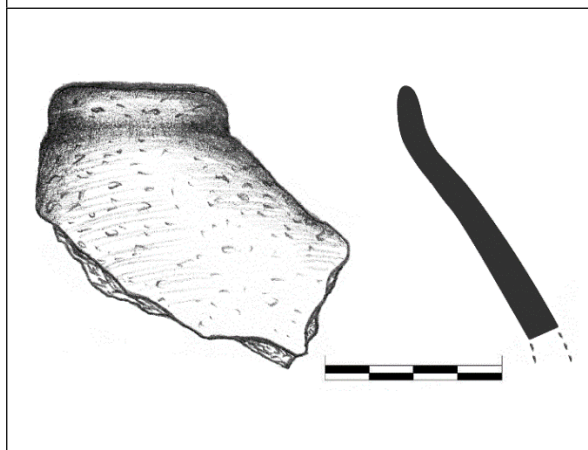
Кат.58, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** конична здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

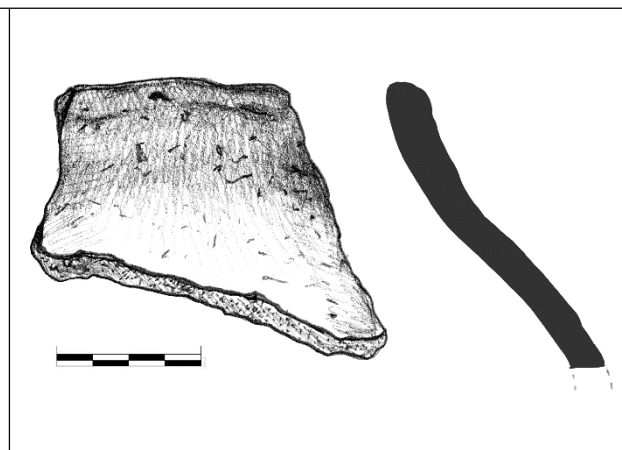
Кат.59, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** полулоптаста здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригличана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЈАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

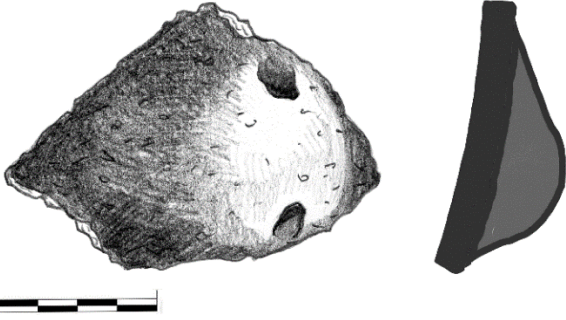
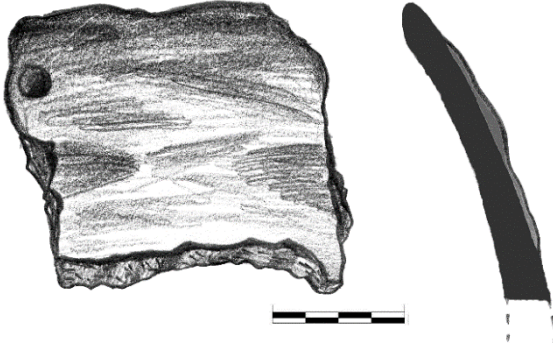

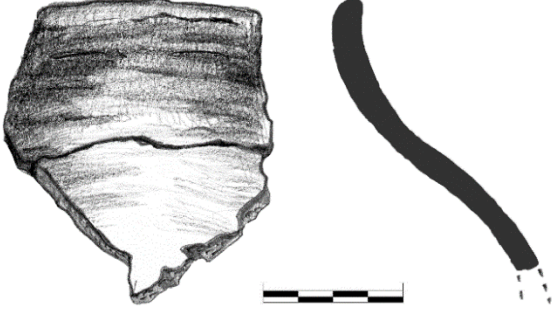
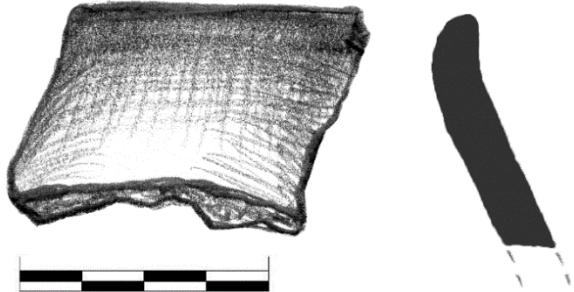
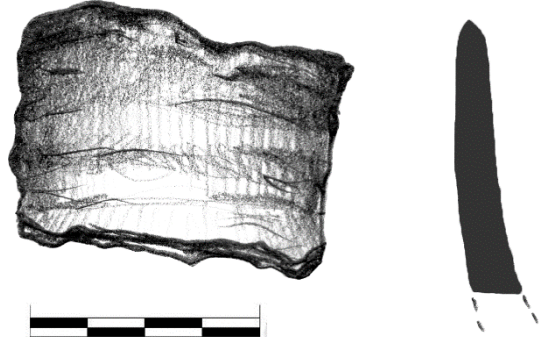
Кат.60, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** полулоптаста здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригличана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЈАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит.

Кат.61, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** полулоптаста здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** мрка; **ПОРЕКЛО НАЈАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит.

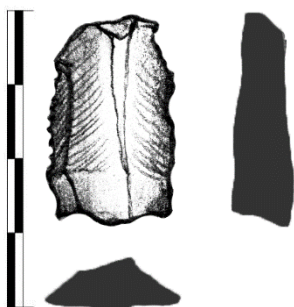

Кат.62, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** лонац; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригличана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЈАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

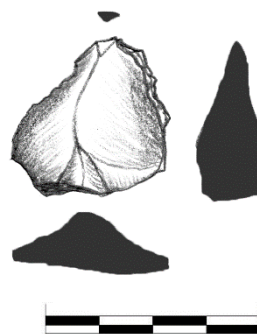
	
<p>Кат.63, ЛОКАЛИТЕТ: Тузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, каменчићи, плева; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.64, ЛОКАЛИТЕТ: Тузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: конишна здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух, кружна перфорација изведена након печења; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, плева; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>
	
<p>Кат.65, ЛОКАЛИТЕТ: Тузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: лопгаста посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок, плева; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.66, ЛОКАЛИТЕТ: Тузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда благе S профилирације; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок, каменчићи, плева; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>
	
<p>Кат.67, ЛОКАЛИТЕТ: Тузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: полирана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>	<p>Кат.68, ЛОКАЛИТЕТ: Тузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит</p>

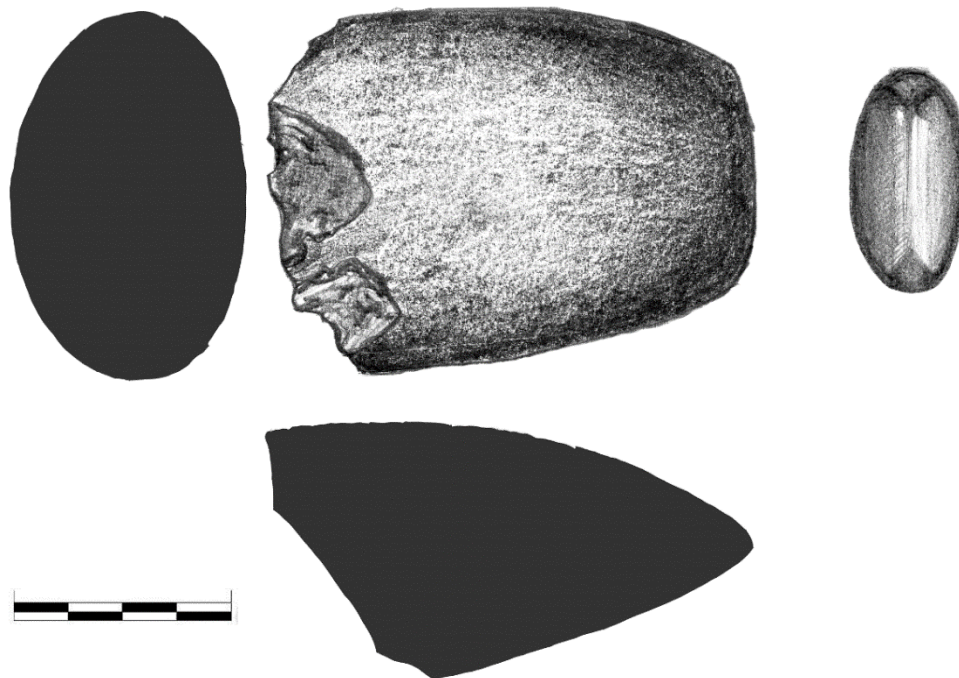
Кат.69, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** кремено језгро; **БОЈА:** боја меда; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1959; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит (?)

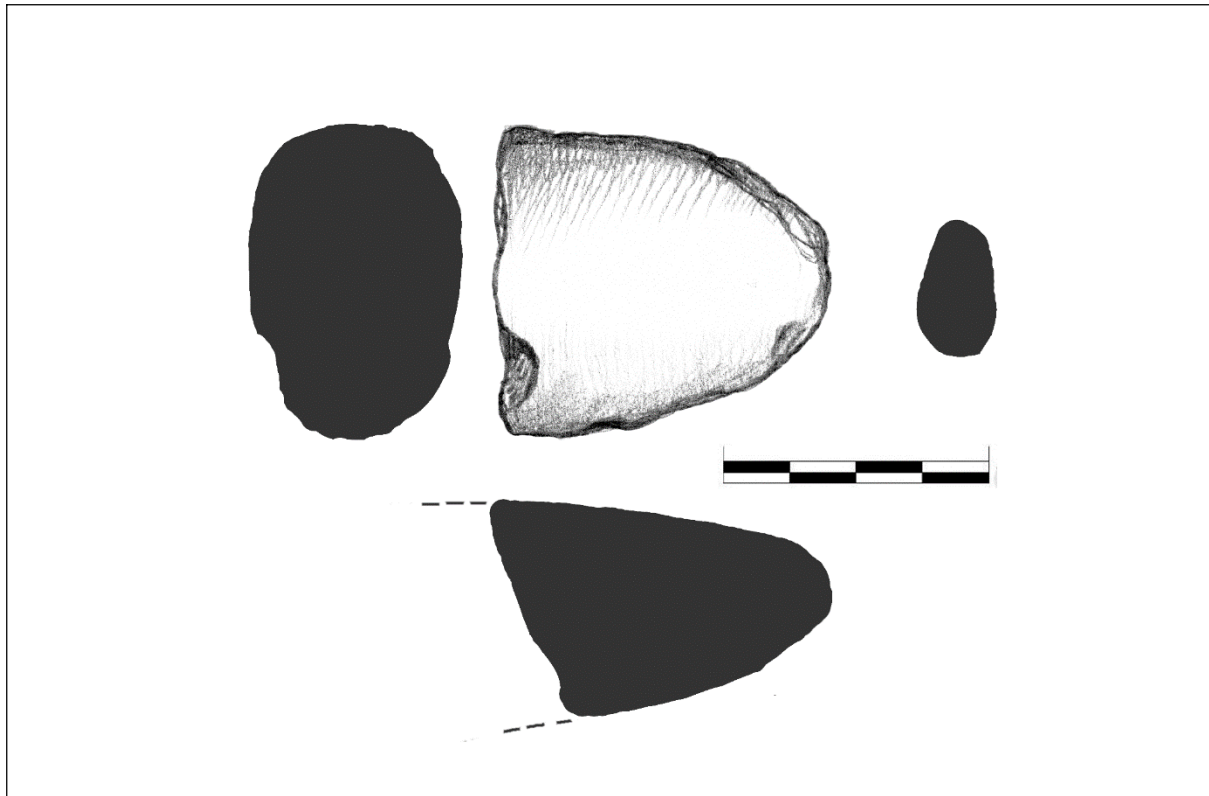
Кат.70, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** ретуширано кремено сечиво; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1959; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит (?)

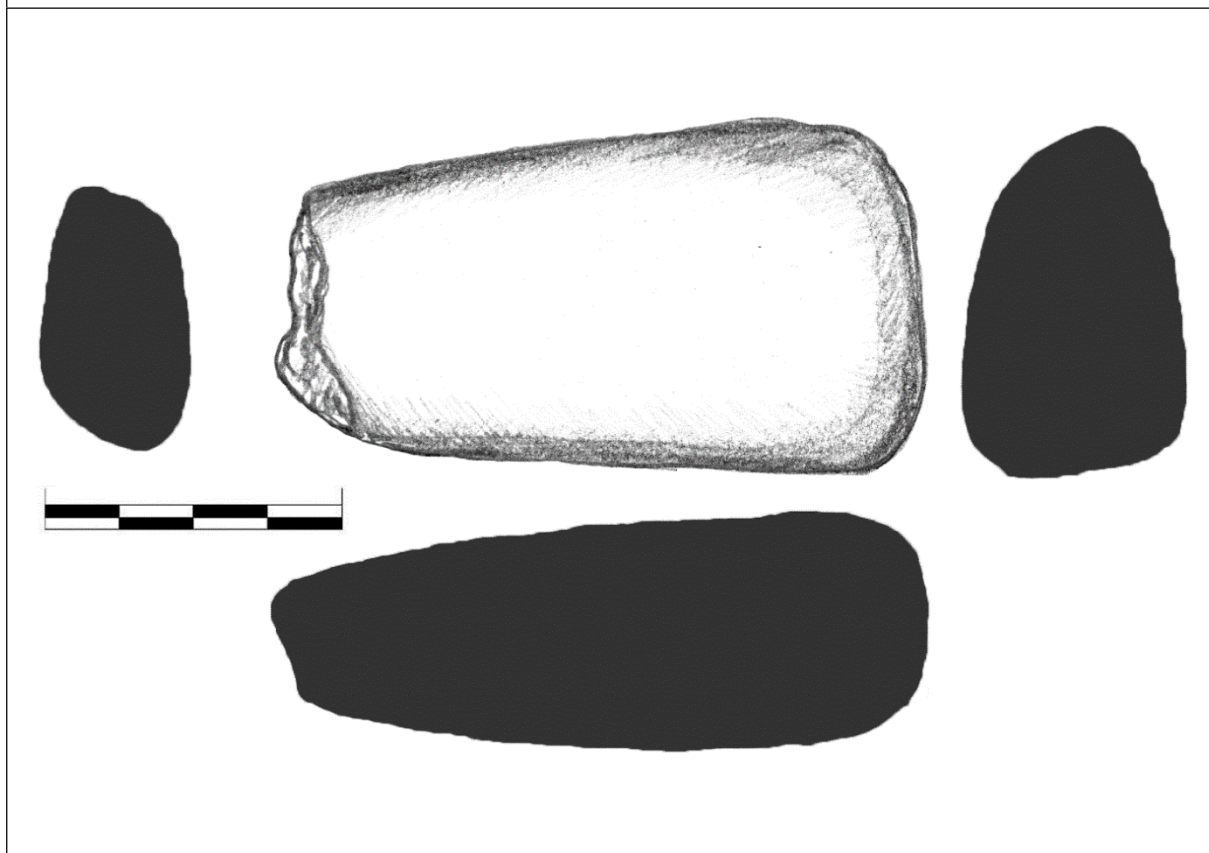
Кат.71, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** ретуширани крени шиљак - пројектил; **БОЈА:** боја меда; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1959; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит (?)

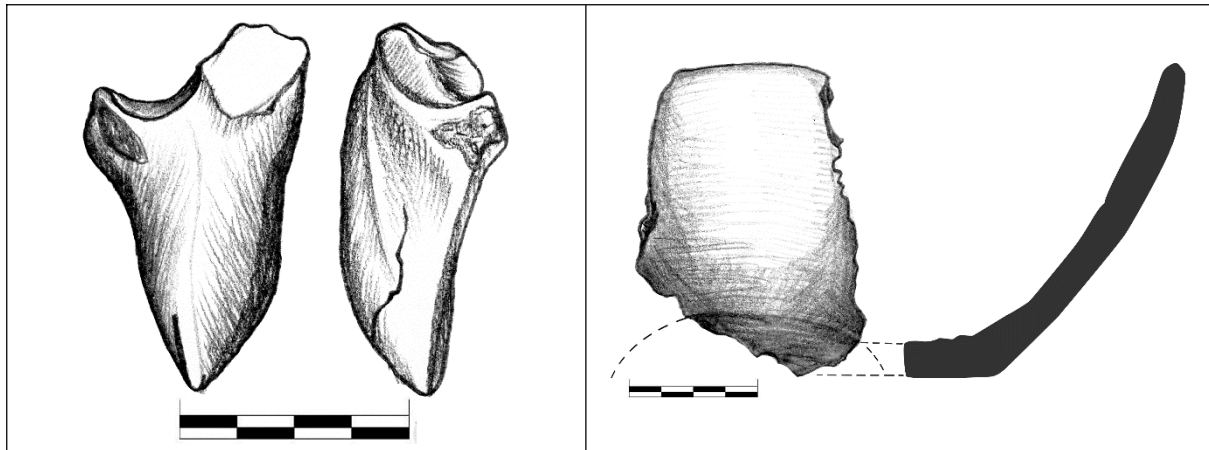
Кат.72, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** камена секира; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1959; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит (?),

Кат.73, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: камени пијук; БОЈА: мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1959;
ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит (?),

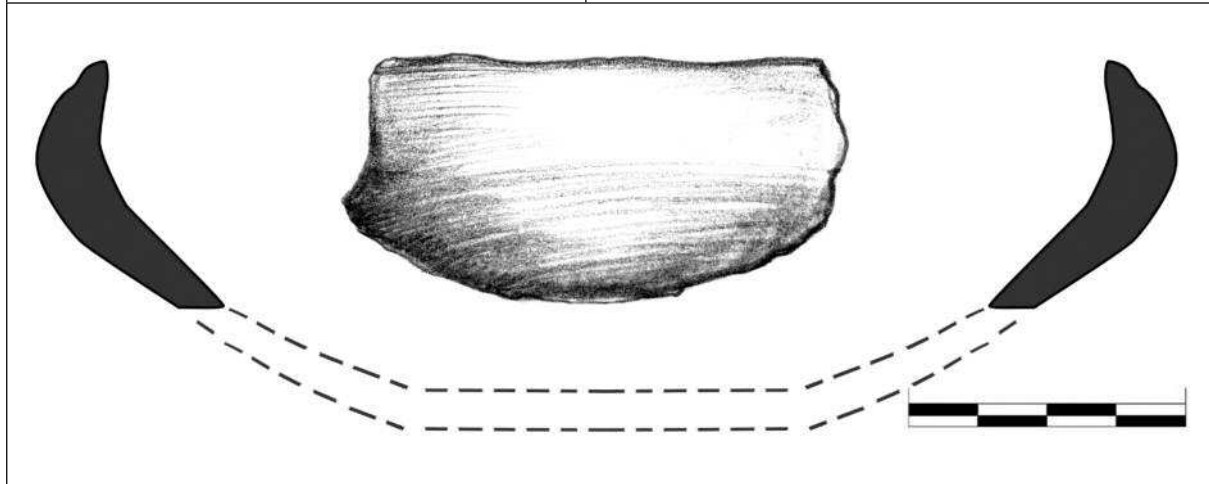

Кат.74, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: камена глачалица; БОЈА: мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1959;
ДАТОВАЊЕ: рани/средњи неолит (?),

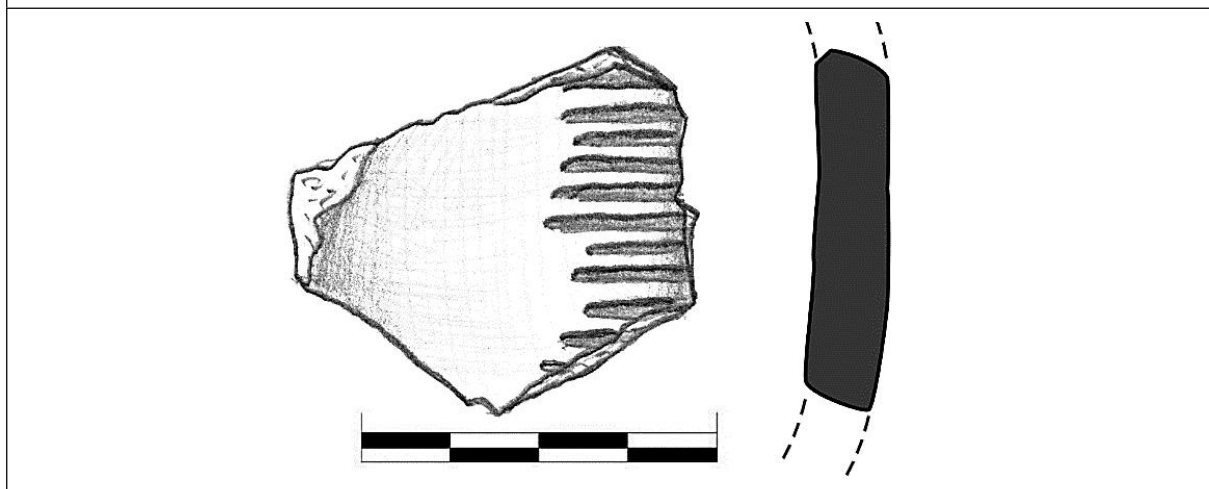

Кат.75, ЛОКАЛИТЕТ: Петља ауто пута, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** коштана алатка – пробојац; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** случајан налаз 1964. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит (?)

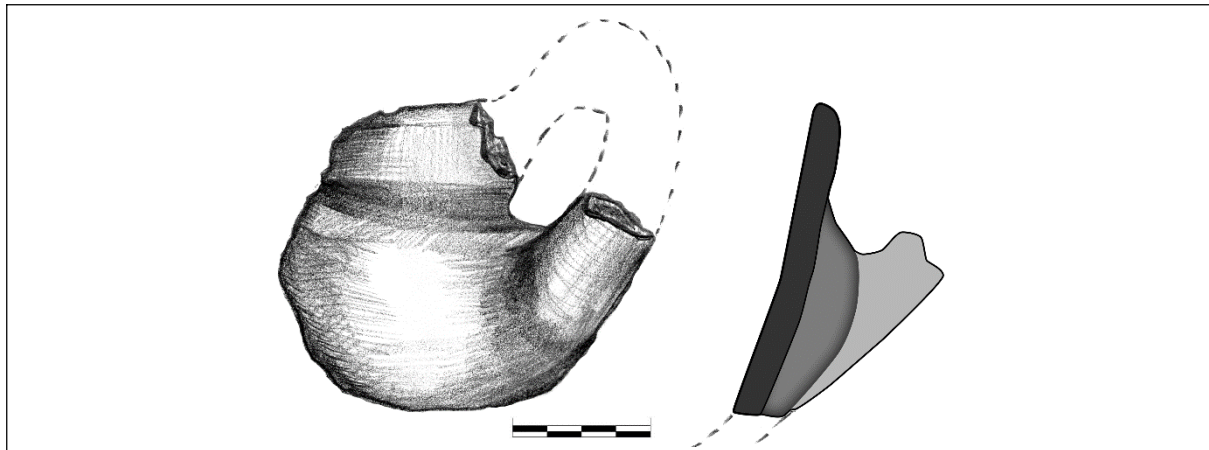
Кат.76, ЛОКАЛИТЕТ: Петља ауто пута, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** конична здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух, дно; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** случајан налаз 1964. год; **ДАТОВАЊЕ:** рани енеолит.

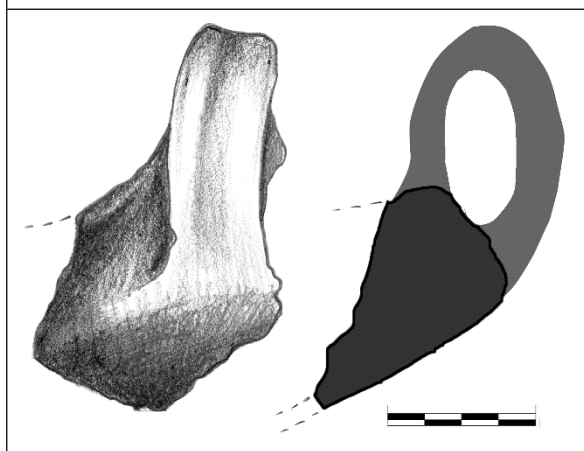
Кат.77, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** тамномрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** касни неолит - рани енеолит (?)

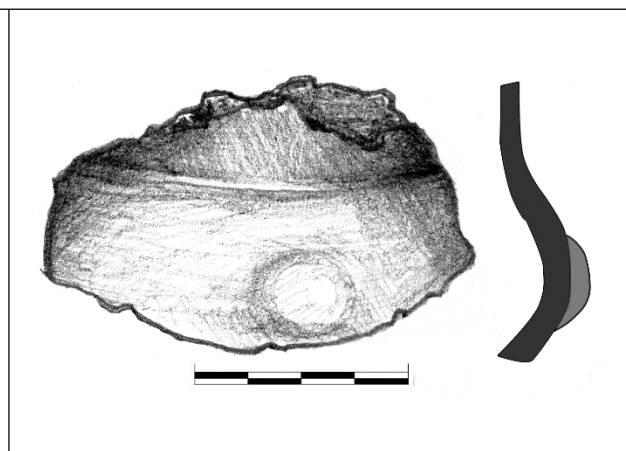
Кат.78, ЛОКАЛИТЕТ: Бузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** вертикални низ са хоризонталним уреза испуњених инкрустацијом; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** окер; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни енеолит.

Кат.79, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** пехар; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана са траговима полирања; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок; **БОЈА:** тамномрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано доба

Кат.80, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** биконични пехар; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригlačана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок; **БОЈА:** светломрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано доба

Кат.81, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** здела или пехар; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** врат, трбу; **ДЕКОРАЦИЈА:** пластично испупчење; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано доба

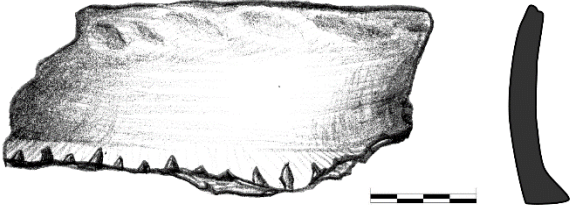
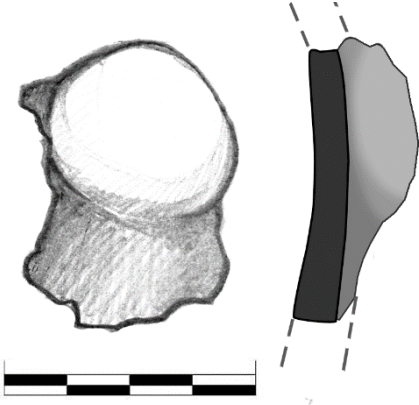
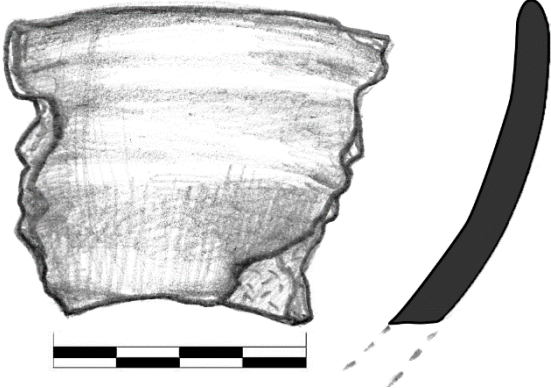
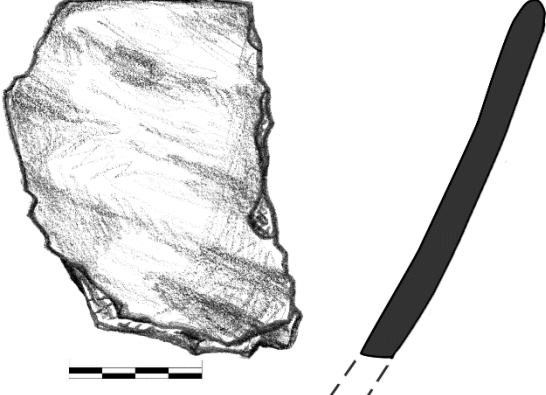

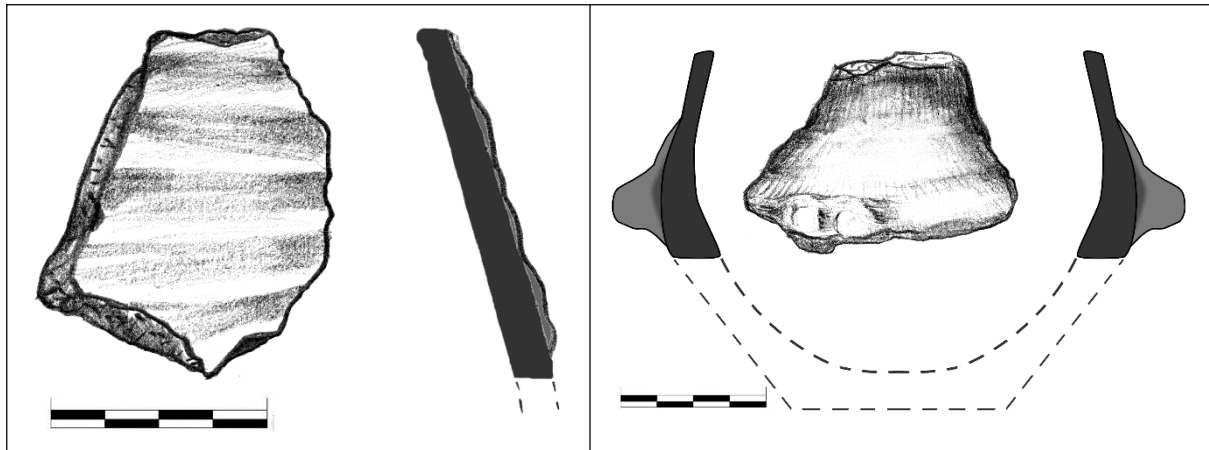
Кат.82, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** полирана трака на врату; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок; **БОЈА:** мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано доба

Кат.83, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** конична шоља; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** полирана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок; **БОЈА:** тамномрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано доба

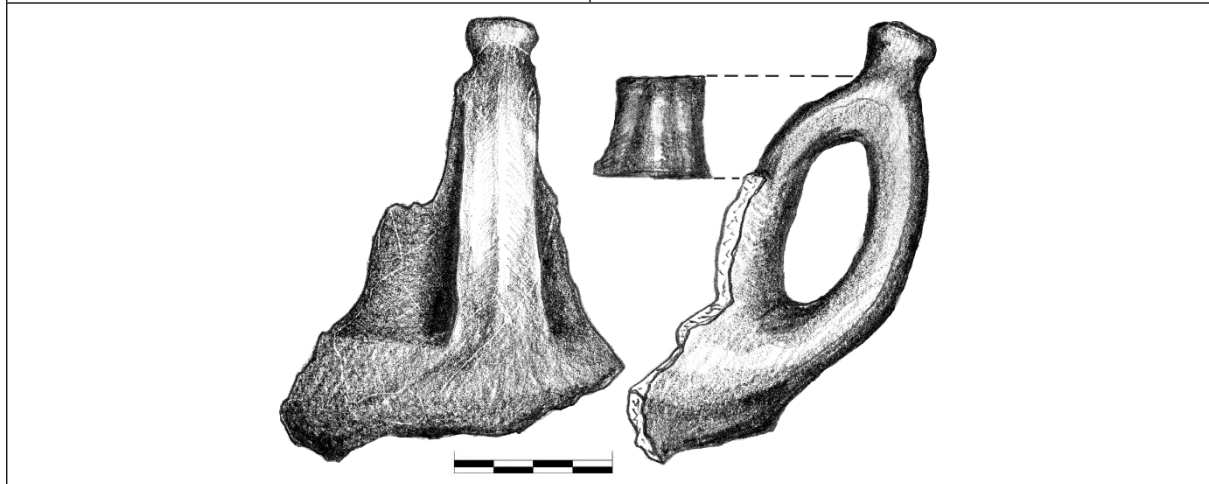

	
<p>Кат.84, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: амфора; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат; ДЕКОРАЦИЈА: ситни отисци на врху обода; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба.</p>	<p>Кат.85, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат; ДЕКОРАЦИЈА: отисци при врху обода, пластична трака са отисцима и испупчењем; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба.</p>
	
<p>Кат.86, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонтални низ уреза; ТЕКСТУРА: гљачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба.</p>	<p>Кат.87, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: гљачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба.</p>
	
<p>Кат.88, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: полулоптаста здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: гљачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба.</p>	<p>Кат.89, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: полирана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светло мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба.</p>

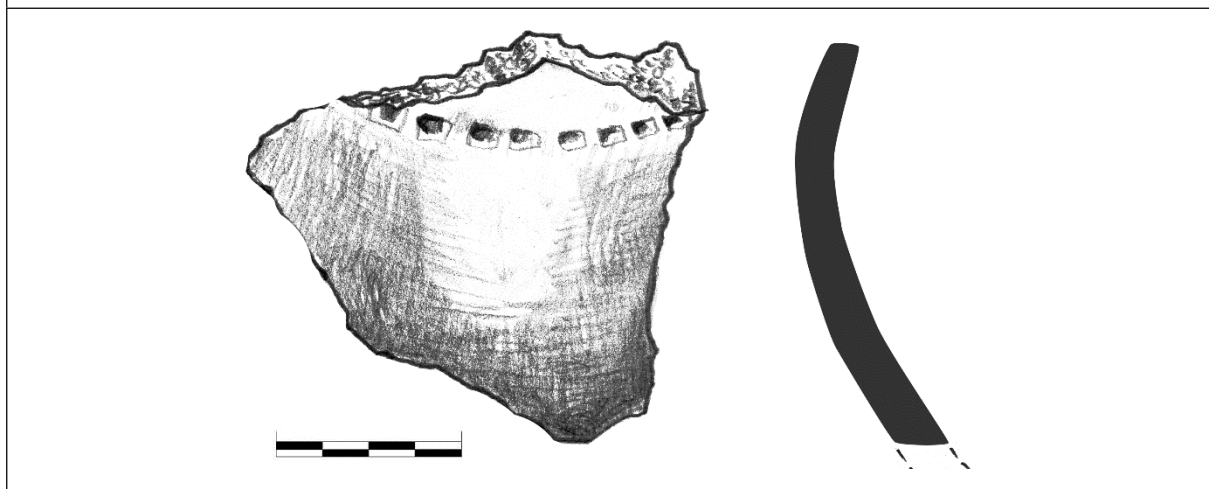

Кат.90, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** већа посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** канелуре; **ТЕКСТУРА:** пригличана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** прелазни период

Кат.91, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** врат, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** пластична трака на споју конуса; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано – гвоздено доба.

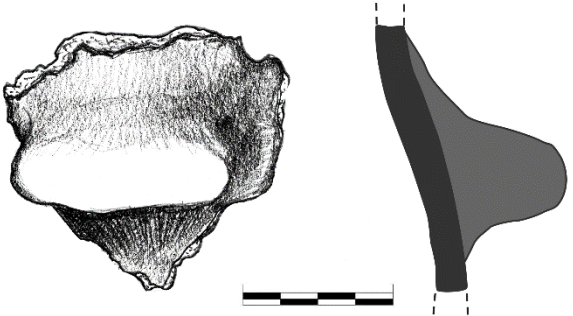
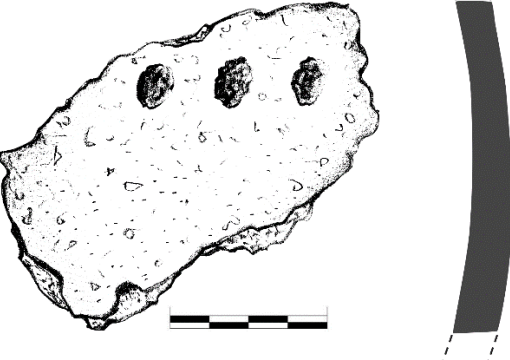
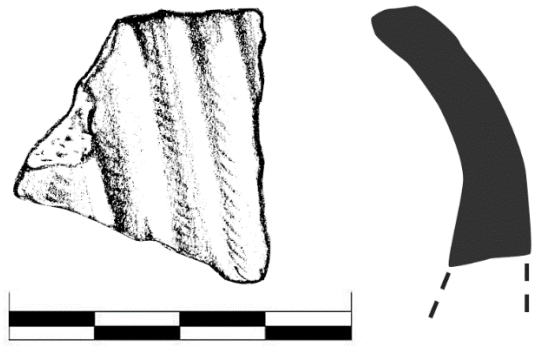
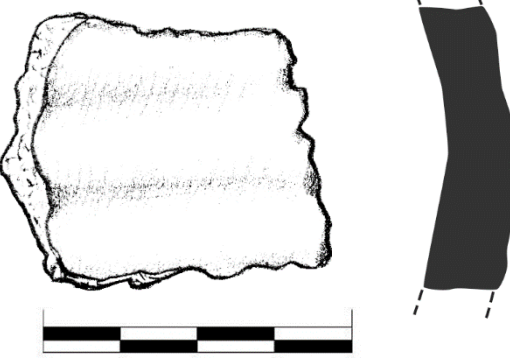

Кат.92, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** пехар; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** плитка ребра и чепасто испупчење на дршци; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** старије гвоздено доба.

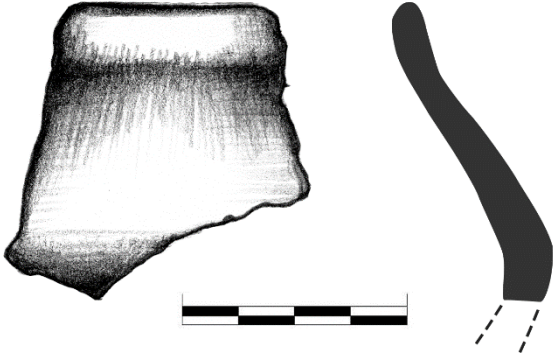
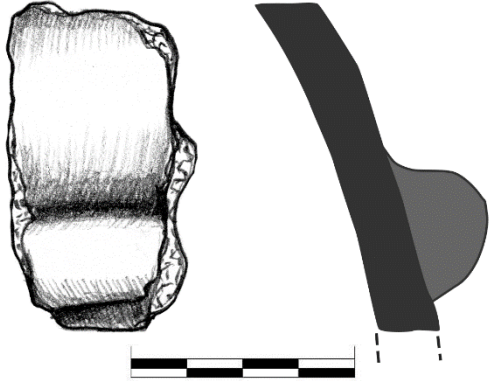
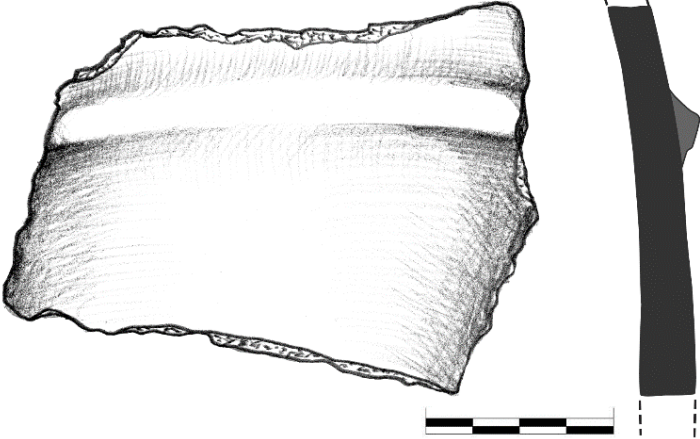
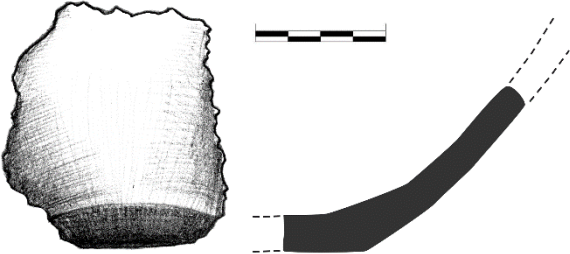
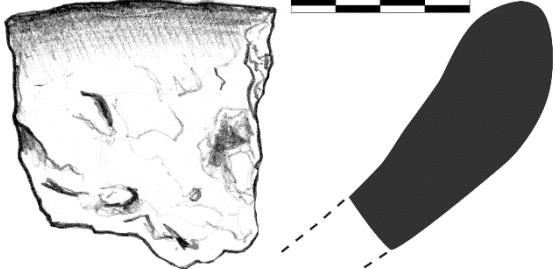

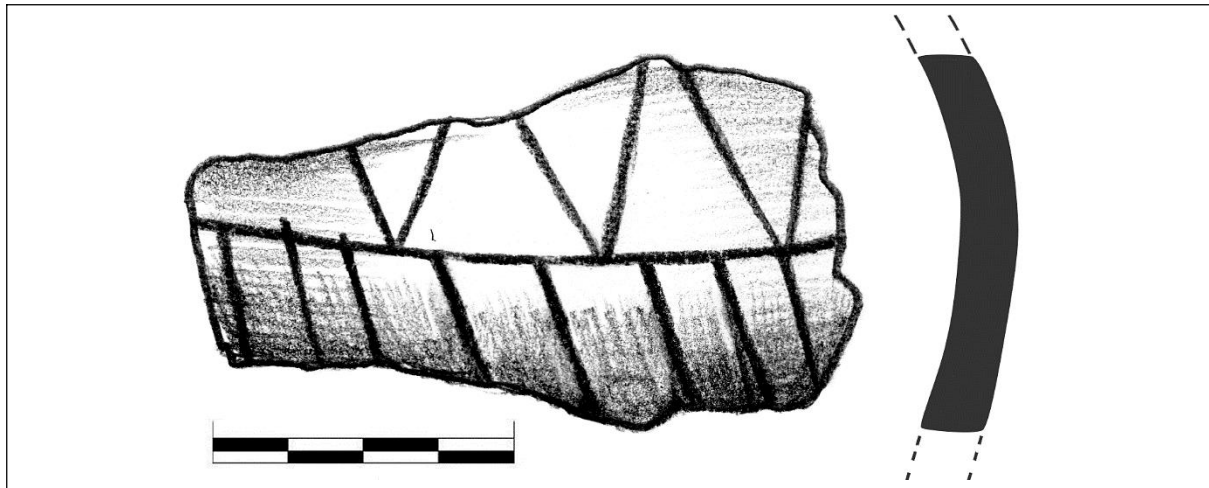
Кат.93, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** хоризонтални низ квадратних убода; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, шкољке; **БОЈА:** светломрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** старије гвоздено доба.

<p>Кат.94, ЛОКАЛИТЕТ: Петља ауто пута, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: дршка; ДЕКОРАЦИЈА:/; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз 1964. год; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба.</p>	<p>Кат.95, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: дршка; ДЕКОРАЦИЈА:/; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба</p>
<p>Кат.96, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба</p>	<p>Кат.97, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: пехар; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, дршка; ДЕКОРАЦИЈА:пластични уокрас на дршци; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба</p>
<p>Кат.98, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: биконична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светло мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: праисторија</p>	<p>Кат.99, ЛОКАЛИТЕТ: Ђузин брег, Горња Топоница; ПРЕДМЕТ: мања посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА:/; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год; ДАТОВАЊЕ: праисторија</p>

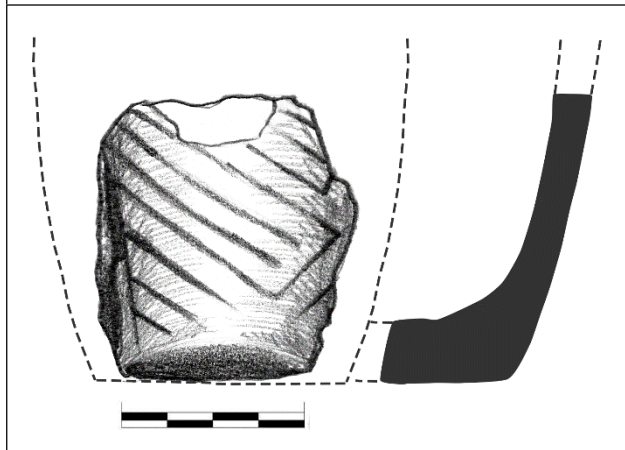
<p>Кат.100, ЛОКАЛИТЕТ: Крушарје, Добрујевац; ПРЕДМЕТ: лонац (?); ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат; ДЕКОРАЦИЈА: отисци прста испод обода; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, каменчићи; БОЈА: црвенкаста; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – поклон М.Станковића 1987. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано – гвоздено доба.</p>	<p>Кат.101, ЛОКАЛИТЕТ: Крушарје, Добрујевац; ПРЕДМЕТ: лонац (?); ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат; ДЕКОРАЦИЈА: отисци прста испод обода; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – поклон М.Станковића 1987. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано – гвоздено доба.</p>
<p>Кат.102, ЛОКАЛИТЕТ: Крушарје, Добрујевац; ПРЕДМЕТ: лонац (?); ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: пластична трака са отисцима прста; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – поклон М.Станковића 1987. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано – гвоздено доба.</p>	<p>Кат.103, ЛОКАЛИТЕТ: Крушарје, Добрујевац; ПРЕДМЕТ: лонац (?); ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: гљачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песок, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – поклон М.Станковића 1987. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано – гвоздено доба.</p>
<p>Кат.104, ЛОКАЛИТЕТ: Крушарје, Добрујевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: елипсasti налепак са отисцима прста; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, каменчићи; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – поклон М.Станковића 1987. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано – гвоздено доба.</p>	<p>Кат.105, ЛОКАЛИТЕТ: Крушарје, Добрујевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песок, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: случајан налаз – поклон М.Станковића 1987. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано – гвоздено доба.</p>

	
<p>Кат. 106, ЛОКАЛИТЕТ: Ограђе, Дражевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959; ДАТОВАЊЕ: праисторија</p>	<p>Кат. 107, ЛОКАЛИТЕТ: Ограђе, Дражевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959; ДАТОВАЊЕ: праисторија</p>
	
<p>Кат.108, ЛОКАЛИТЕТ: Ограђе, Дражевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: отисци прста; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: светломрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН1959; ДАТОВАЊЕ: праисторија</p>	<p>Кат.109, ЛОКАЛИТЕТ: Ограђе, Дражевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: канелуре; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959; ДАТОВАЊЕ: прелазни период (?)</p>
	
<p>Кат.110, ЛОКАЛИТЕТ: Ограђе, Дражевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: канелуре; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>	<p>Кат.111, ЛОКАЛИТЕТ: Ограђе, Дражевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: тремолиране линије; ТЕКСТУРА: углачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: првенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН1959; ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба</p>

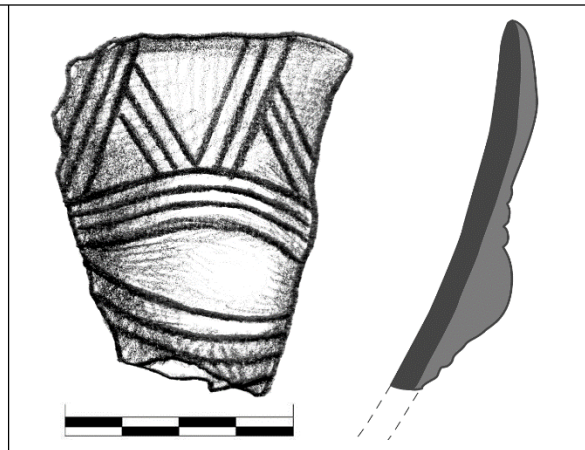
	
<p>Кат.112, ЛОКАЛИТЕТ: Камењар, Јасење; ПРЕДМЕТ: биконични пехар; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух, дно; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамно мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба (?)</p>	<p>Кат.113, ЛОКАЛИТЕТ: Камењар, Јасење; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: пластична трака; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамно мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба (?)</p>
	
<p>Кат.114, ЛОКАЛИТЕТ: Камењар, Јасење; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: пластична трака; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамно сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: бронзано доба (?)</p>	
	
<p>Кат.115, ЛОКАЛИТЕТ: Камењар, Јасење; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дно; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: средње; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамно мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: праисторија</p>	<p>Кат.116, ЛОКАЛИТЕТ: Камењар, Јасење; ПРЕДМЕТ: здела дебљих зидова; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: светло мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.; ДАТОВАЊЕ: праисторија</p>

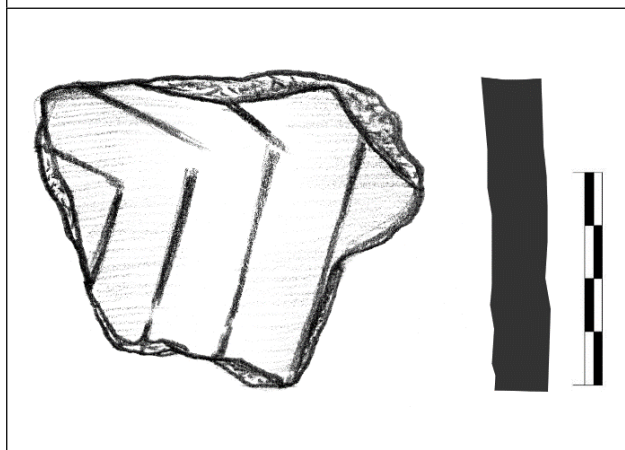
Кат.117, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** урезане линије; **ТЕКСТУРА:** пригладана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песа; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1961. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

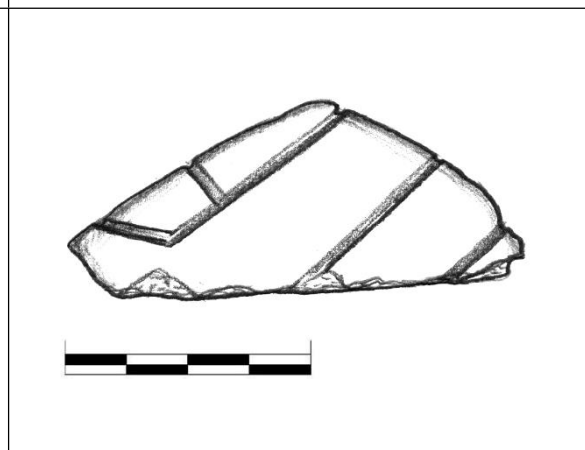
Кат.118, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** поклопац; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дно; **ДЕКОРАЦИЈА:** урезане косе и изломљене линије; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** првенкасто-мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1962. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

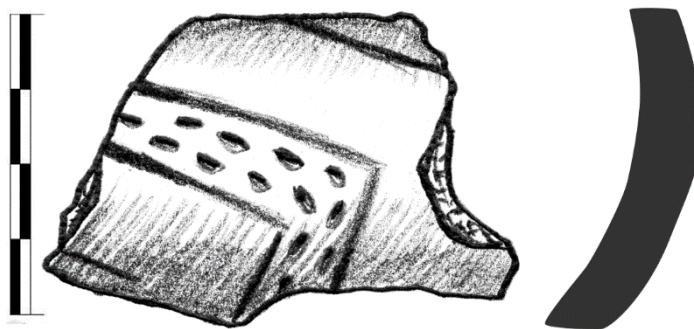
Кат.119, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** конична здела или поклопац; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбуг, псеудо дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** урезане косе и лучне линије; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** Крупнозрни песак; **БОЈА:** тамно сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** Поклон М.Бабовић 1961. год.; **ДАТОВАЊЕ:** Позни неолит

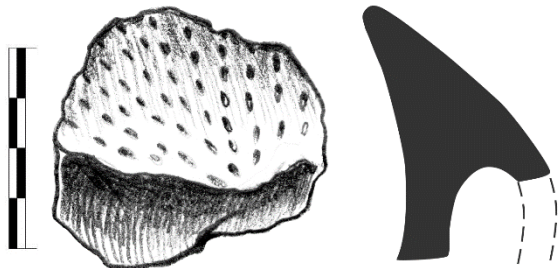
Кат.120, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** већа посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** коси урези; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** окер; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1960.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

Кат.121, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** амфора (?); **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** коси урези; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон В. Спремо 2004.год.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

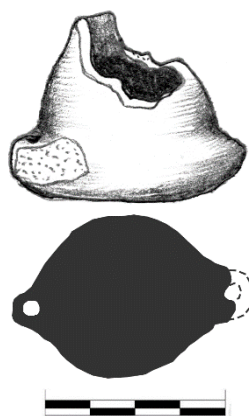
Кат.122, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** посуда (амфора); **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок; **БОЈА:** светло сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1967. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

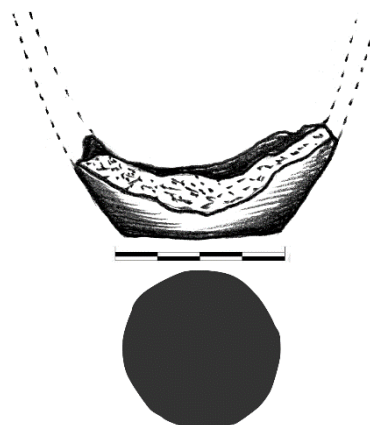
Кат.123, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** низ убода; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песок, каменчићи; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** Поклон М.Бабовић 1961. год; **ДАТОВАЊЕ:** Позни неолит

Кат.124, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** биконична посуда (амфора); **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** тракаста поља са убодима; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** Ситнозрни песок; **БОЈА:** окер; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** Поклон М.Бабовић 1961; **ДАТОВАЊЕ:** Позни неолит

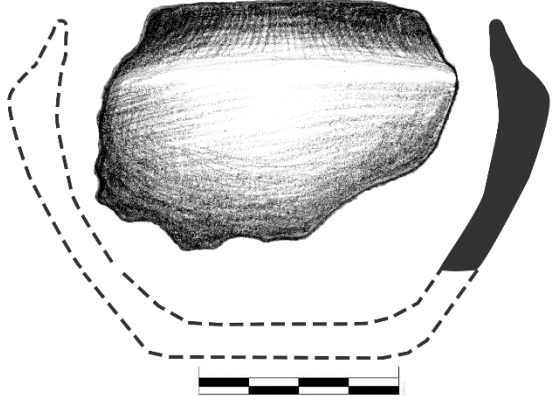

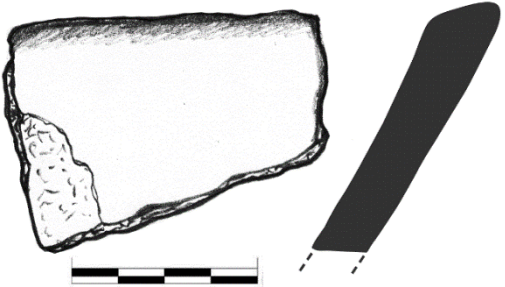
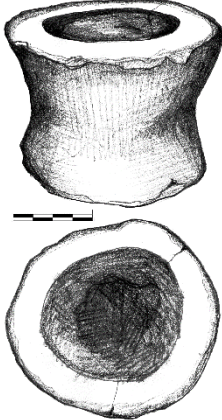
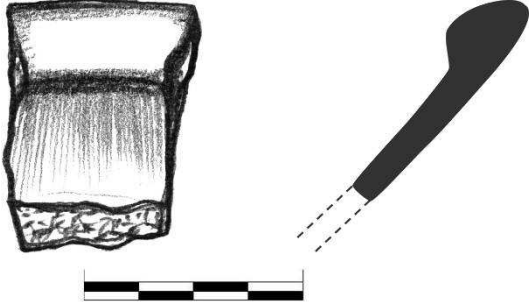

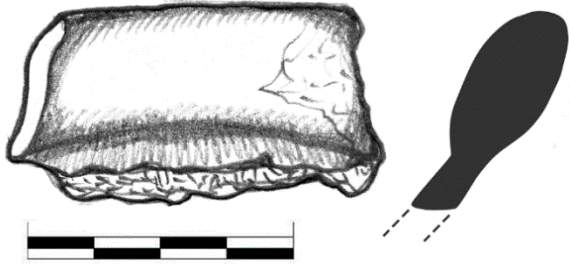
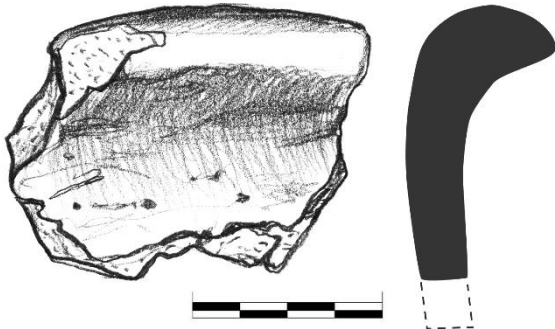

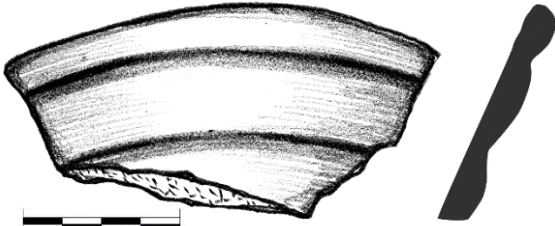

Кат.125, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** минијатурни суд; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух, дршка, дно; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригlačана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок; **БОЈА:** тамно мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М. Бабовић 1962. год.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

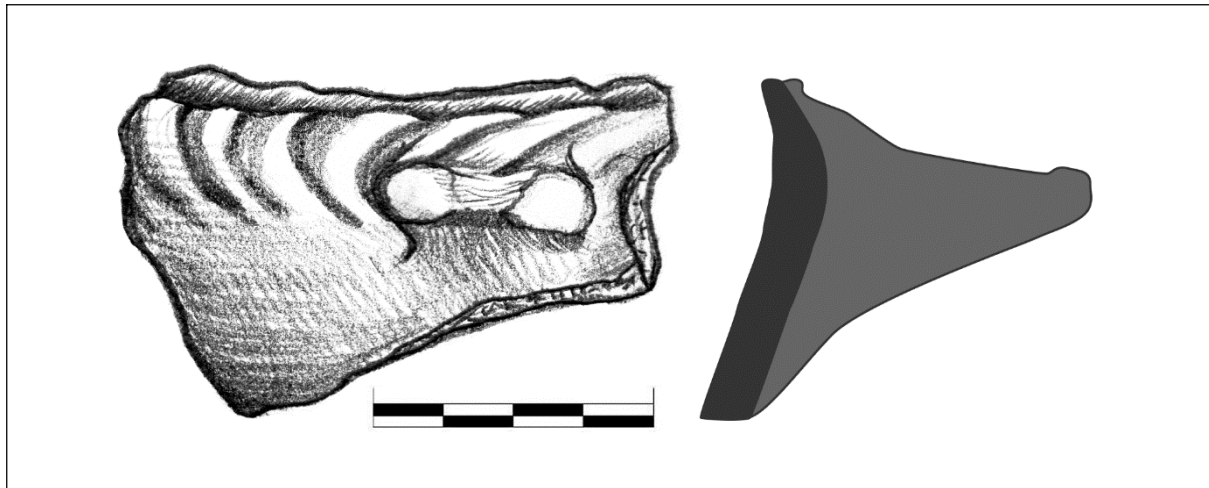

Кат.126, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** поља; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дно; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригlačана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песок, каменчићи, шкољке; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М. Бабовић 1960. год.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

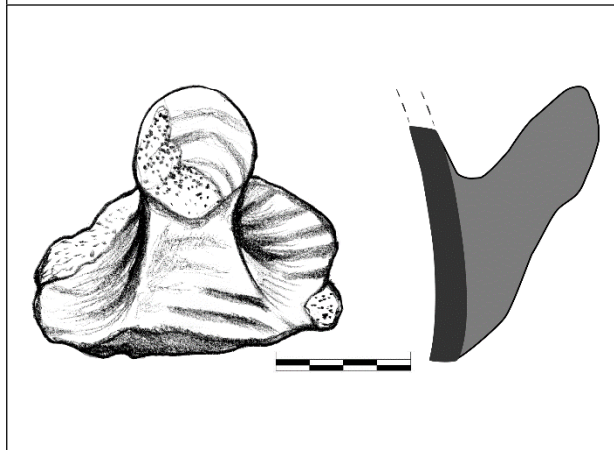

	
<p>Кат.127, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: полулоптаста здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон В. Спремо 2002. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.128, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: мања здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1967; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.129, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: биконијна здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: црвенкасто мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирања 1967. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.130, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1955. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.131, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: шуља конична стопа; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1962. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.132, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: плитки тањир; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон В. Спремо 2004. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>

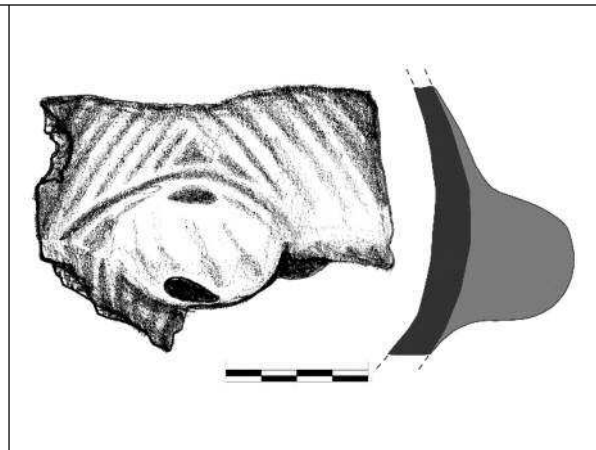
	
<p>Кат.133, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: тањир; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамно сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1955. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.134, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: лонац; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамно сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1967. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.135, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: плитки тањир; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: плитке канелуре; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: пречишћена глина; БОЈА: светло мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон В. Спремо 2004. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.136, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: конишна здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонтални жљебови; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамно сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон В. Спремо 2002. год; ДАТОВАЊЕ: Позни неолит (?)</p>
	
<p>Кат.137, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: биконишна посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: широке косе канелуре; ТЕКСТУРА: пригачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: црвенкаста; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон В.Спрема 2004. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.138, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамно мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1967. год.; ДАТОВАЊЕ: ?</p>

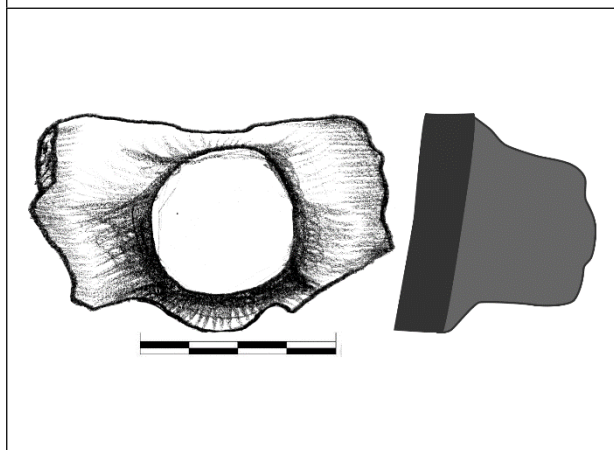
Кат.139, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** биконична здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** канелуре; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** тамно сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** Поклон М.Бабовић 1960. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

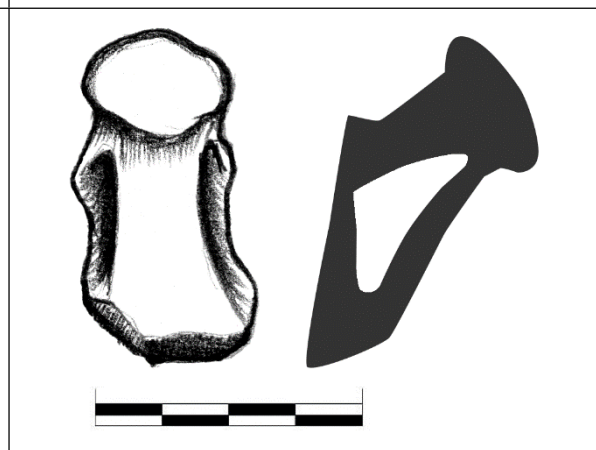
Кат.140, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** фигурина; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** здела; **ДЕКОРАЦИЈА:** пригличане канелуре; **ТЕКСТУРА:** лачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1961. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

Кат.141, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** канелуре; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1962. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

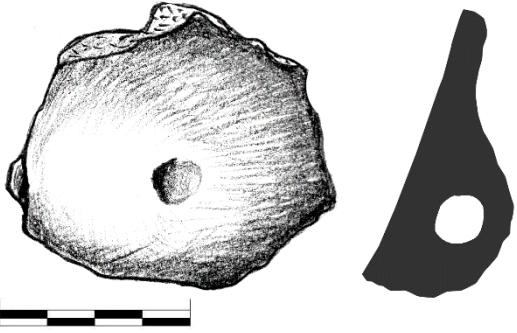
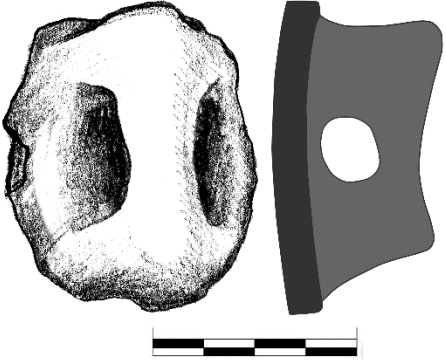
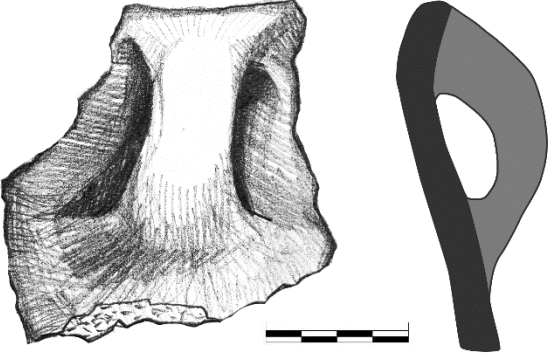
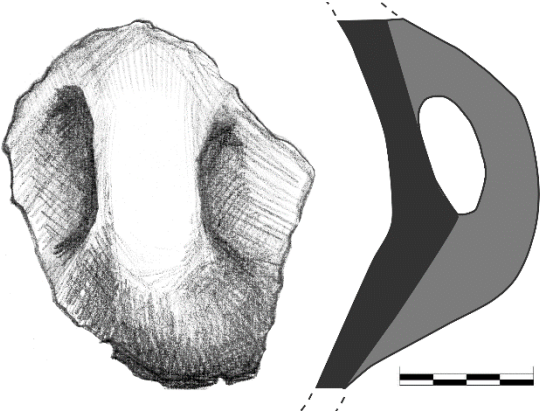
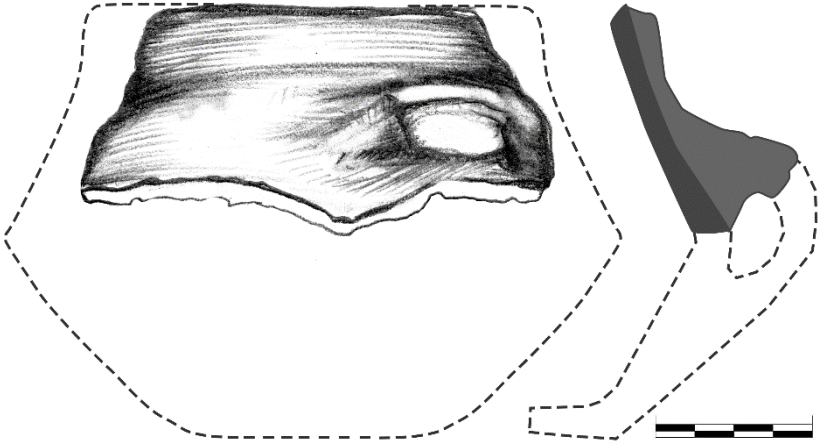

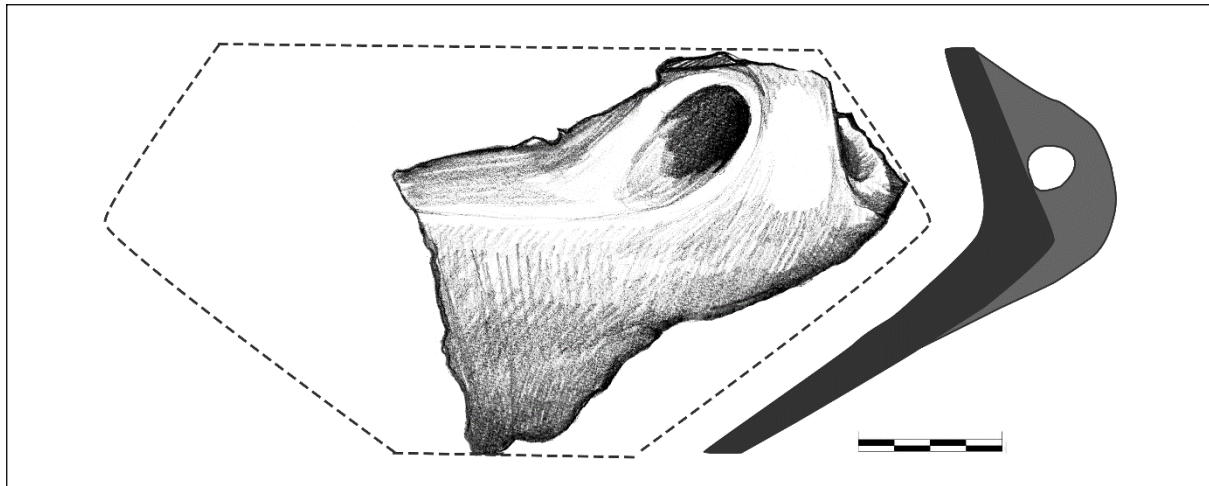
Кат.142, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** већа посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригличана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1960. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

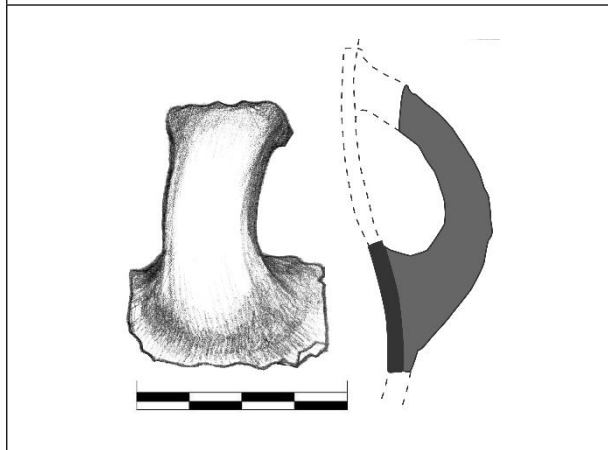
Кат.143, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** пречишћена глина; **БОЈА:** тамно сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** Поклон М.Бабовић 1960. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

<p>Кат.144, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: алачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: пречишћена глина; БОЈА: мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирања 1967. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.145, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: биконична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: вертикално пластично ребро; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: fine; ПРИМЕСЕ: Ситнозрни песак; БОЈА: светло мрка до сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М.Бабовић; ДАТОВАЊЕ: Позни неолит</p>
<p>Кат.146, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: Биконична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамно сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон В. Спремо 2004.год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.147, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: прилачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1960. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
<p>Кат.148, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: биконична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка, дно; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: прилачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, шкољке; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1962. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.149, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1962. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>

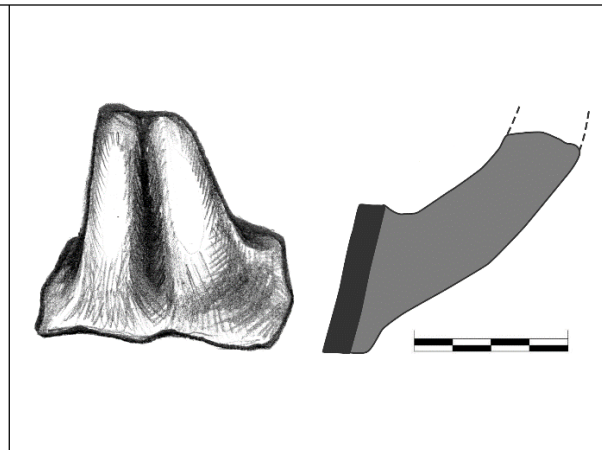
	
<p>Кат.150, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамно мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М. Бабовић 1960. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.151, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1962. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.152, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: пехар; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамно мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М.Бабовић 1962. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.153, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: црвенкаста; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1962. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.154, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: лонац; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригачана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамно сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М.Бабовић 1962. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	

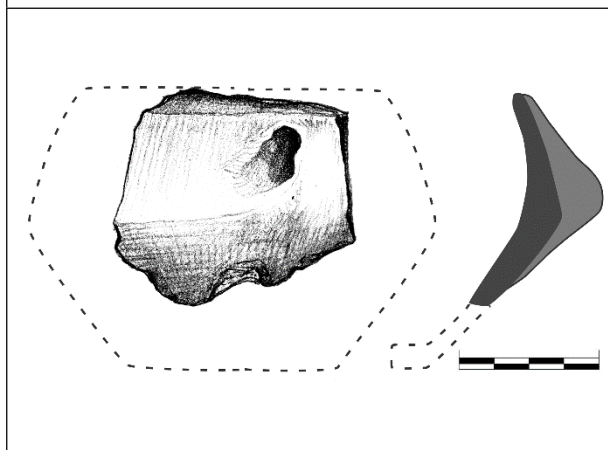
Кат.155, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** биконична здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** врат, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригlačана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1962.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

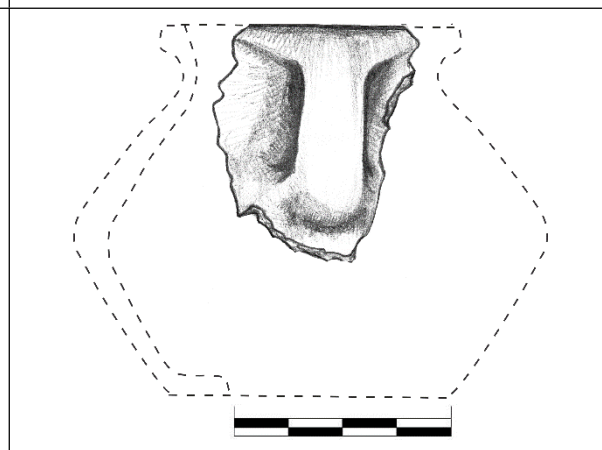
Кат.156, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1960.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

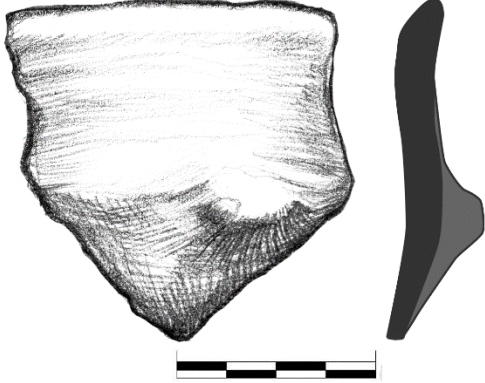
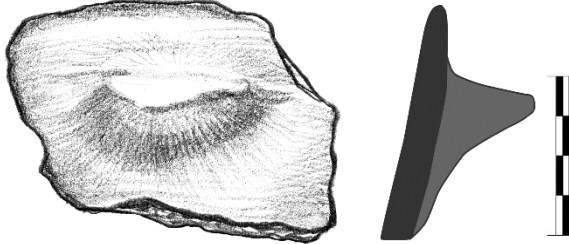
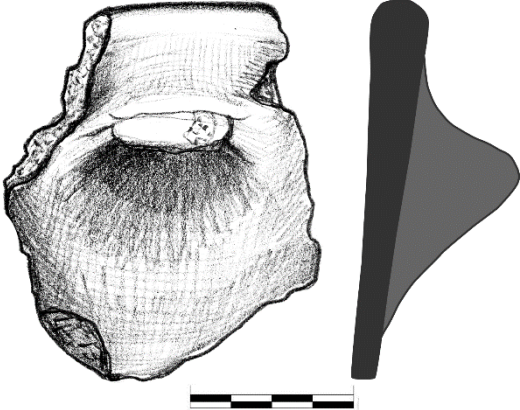
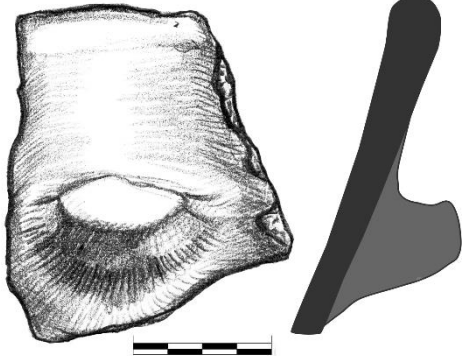
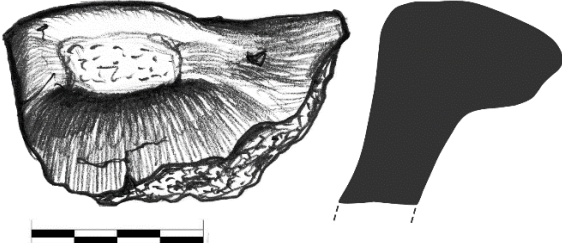
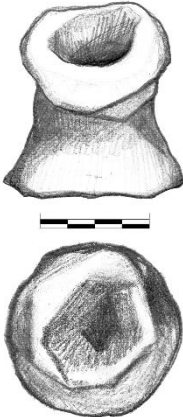
Кат.157, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** жљеб по средини дршке; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** пречишћена глина; **БОЈА:** окер; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1962. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

Кат.158, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** биконична здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** врат, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригlačана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** светло сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1962.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

Кат.159, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** биконични лонац; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** окер-сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1960.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

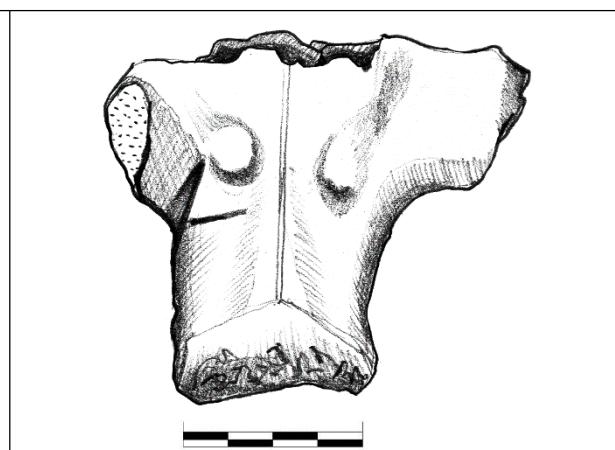
	
<p>Кат.160, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: лачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: светло сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М. Бабовић 1960. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.161, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: груба; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1960. год; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.162, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: тамно мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М. Бабовић 1962. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.163, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: конична здела; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М. Бабовић 1960. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>
	
<p>Кат.164, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: пехар; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух, дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: груба; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи, шкољке; БОЈА: црвенкастомрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање 1955. год.; ДАТОВАЊЕ: позни неолит</p>	<p>Кат.165, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: дршка; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: пречишћена глина; БОЈА: црвенкаста; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: поклон М.Бабовић 1962. год.; ДАТОВАЊЕ: антика ?</p>

Кат.166, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: фигурина; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: глава; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: Груба; ФАКТУРА: Средња; ПРИМЕСЕ: Ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М.Бабовић 1961. год.; ДАТОВАЊЕ: Позни неолит

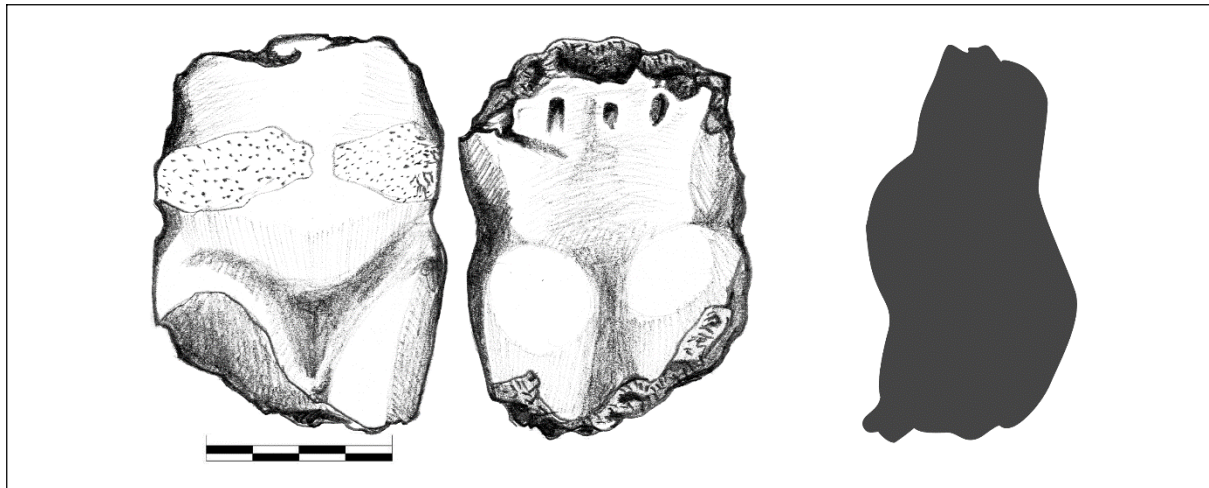

Кат.167, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: фигурина; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: глава; ДЕКОРАЦИЈА: /; ТЕКСТУРА: пригlačана; ФАКТУРА: Средња; ПРИМЕСЕ: Ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М.Бабовић 1962. год.; ДАТОВАЊЕ: Позни неолит

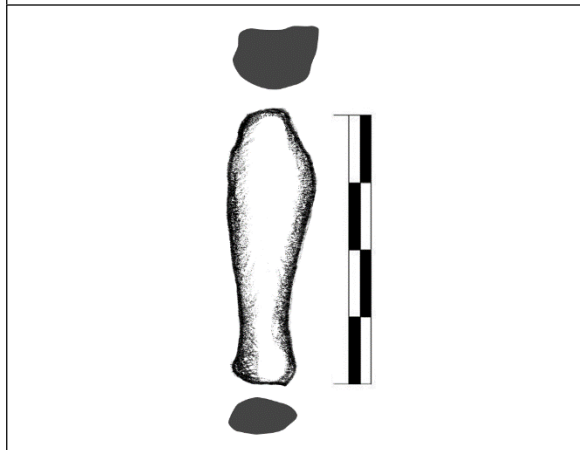

Кат.168, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: фигурина; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: попресе; ДЕКОРАЦИЈА: урезане линије; ТЕКСТУРА: Груба; ФАКТУРА: Средња; ПРИМЕСЕ: Ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: светло мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М.Бабовић; ДАТОВАЊЕ: Позни неолит

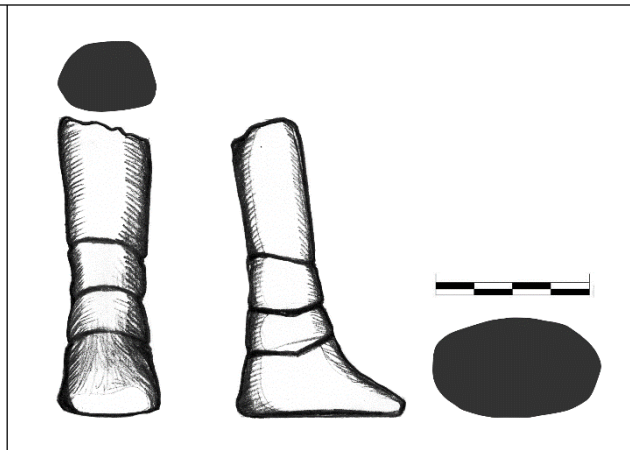

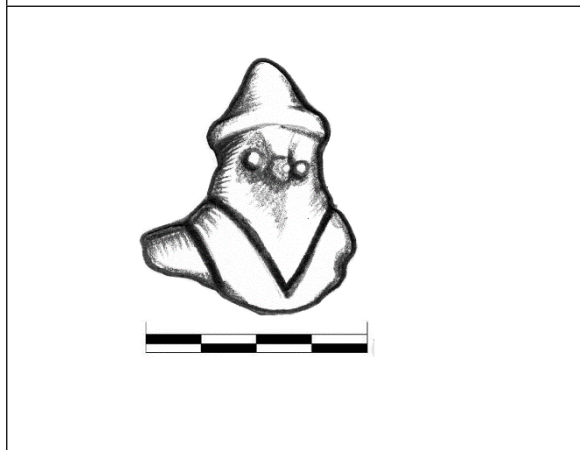
Кат.169, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** фигурина; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** попресе; **ДЕКОРАЦИЈА:** дубљи убоди; **ТЕКСТУРА:** пригличана; **ФАКТУРА:** Средња; **ПРИМЕСЕ:** Ситнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** тамно мрка - сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** Поклон М.Бабовић; **ДАТОВАЊЕ:** Позни неолит

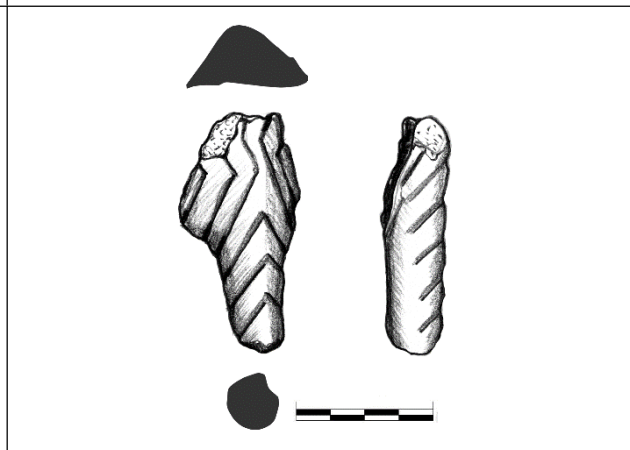
Кат.170, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** фигурина; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** екстремитет; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** Ситнозрни песак; **БОЈА:** тамно мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** Поклон М.Бабовић; **ДАТОВАЊЕ:** Позни неолит

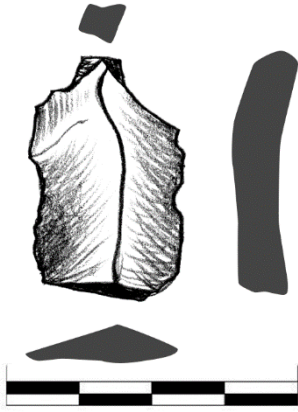
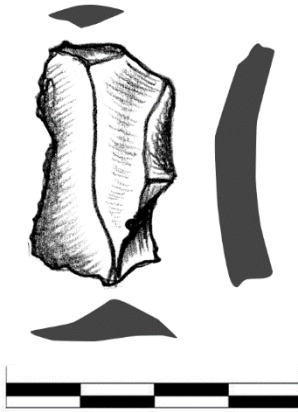

Кат.171, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** фигурина; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** нога; **ДЕКОРАЦИЈА:** урезане линије; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1961. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

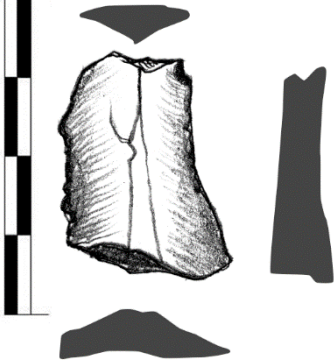

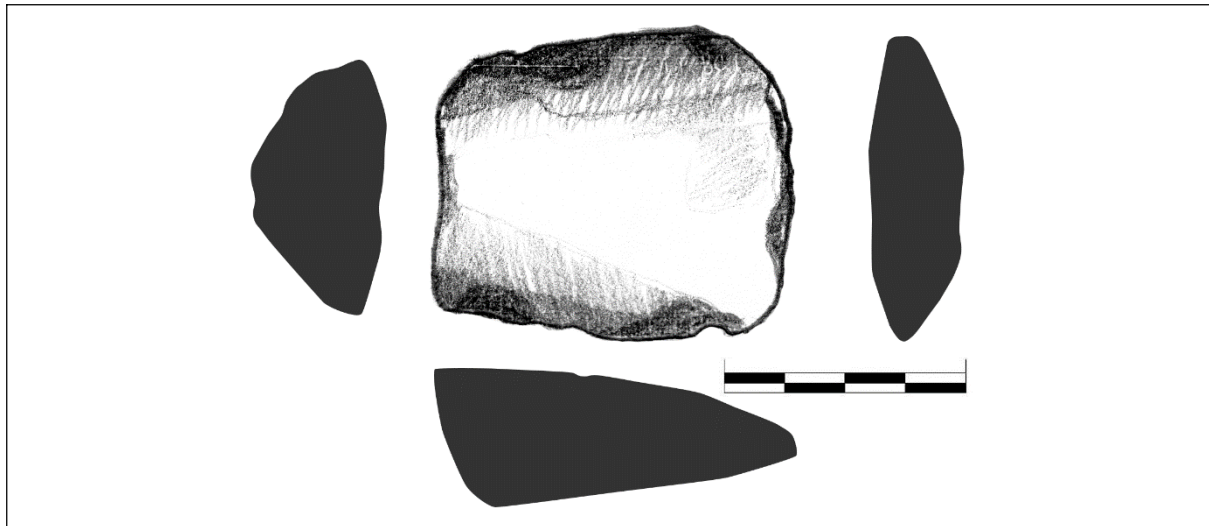
Кат.172, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** жртвеник; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** антропоморфни протом жртвеника; **ДЕКОРАЦИЈА:** урезане траке, пластични налепци; **ТЕКСТУРА:** пригличана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1967. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

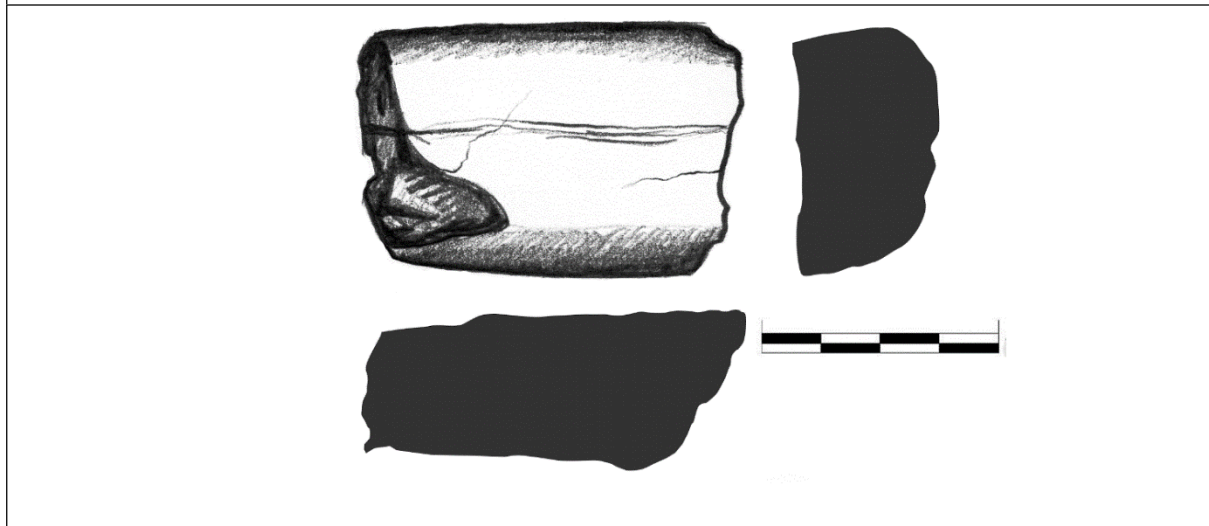
Кат.173, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** жртвеник; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** нога, рецепијент; **ДЕКОРАЦИЈА:** урезане преломљене траке; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** пречишћена глина; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** поклон М.Бабовић 1961. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит

	
<p>Кат.174, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: неретуширано кремено сечиво на ламели; БОЈА: беж; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>	<p>Кат.175, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: неретуширано кремено сечиво на ламели; БОЈА: беж; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>
	
<p>Кат.176, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: неретуширано кремено сечиво; БОЈА: т. мрка до сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>	<p>Кат.177, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: ретуширано кремено сечиво; БОЈА: т. мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>
	
<p>Кат.178, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: ретуширано кремено сечиво на ламели; БОЈА: беж; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>	<p>Кат.179, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: фрагмент ретуширано кремено сечиво на ламели; БОЈА: беж; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>

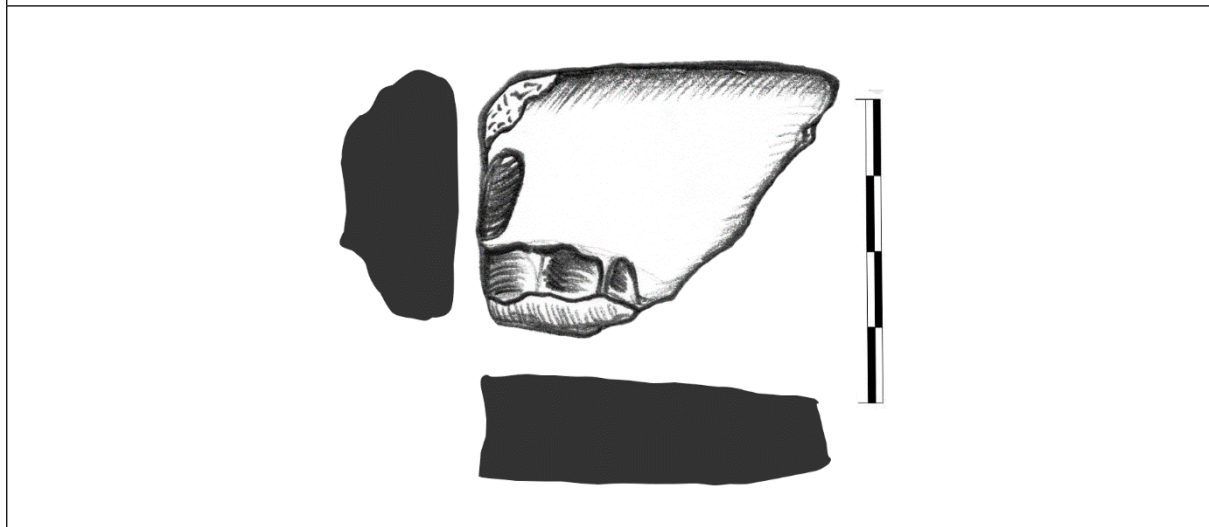
	
<p>Кат.180, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: ретуширано кремено сечиво на ламели; БОЈА: беж; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>	<p>Кат.181, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: ретуширано кремено сечиво на ламели; БОЈА: беж; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>
	
<p>Кат.182, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: ретуширано кремено сечиво; БОЈА: меда; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>	<p>Кат.183, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: ретуширано кремено сечиво; БОЈА: т. мрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>
	
<p>Кат.184, ЛОКАЛИТЕТ: Неине Њиве, Катун; ПРЕДМЕТ: ретуширано кремено сечиво на ламели; БОЈА: беж; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: Поклон М. Бабовић; ДАТОВАЊЕ: позни неолит (?)</p>	

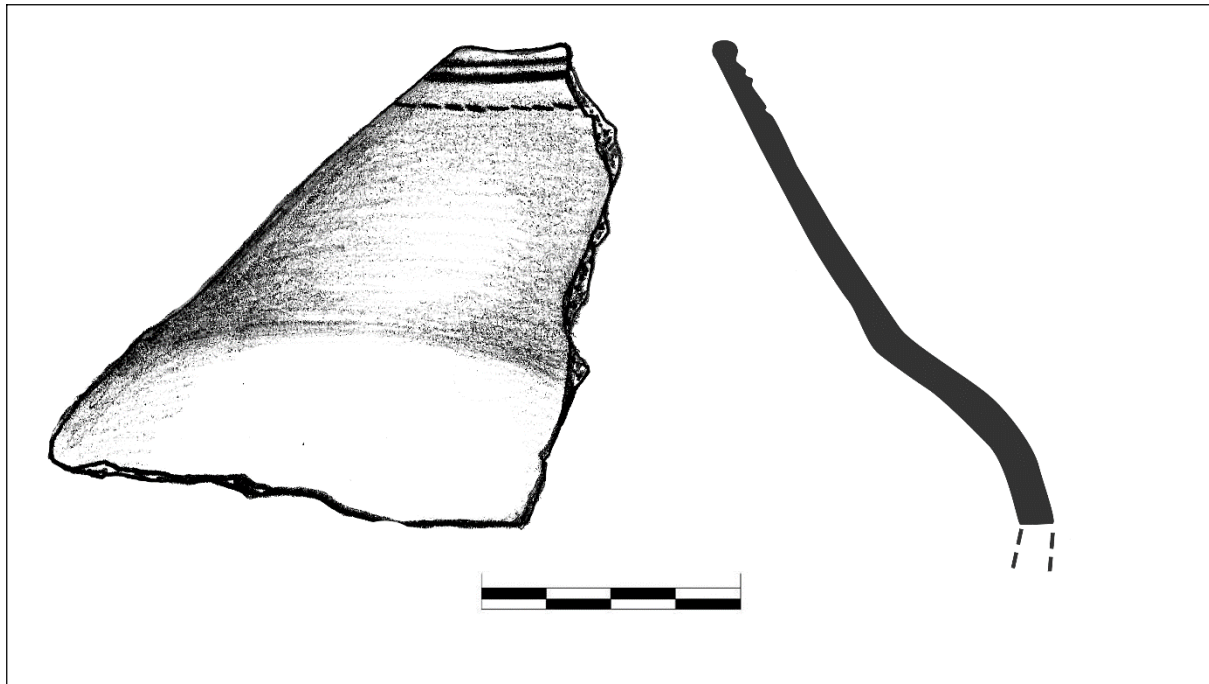
Кат.185, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** длето; **МАТЕРИЈАЛ:** ситнозрни меки камен; **БОЈА:** крем; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирања 1967. год; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит (?)

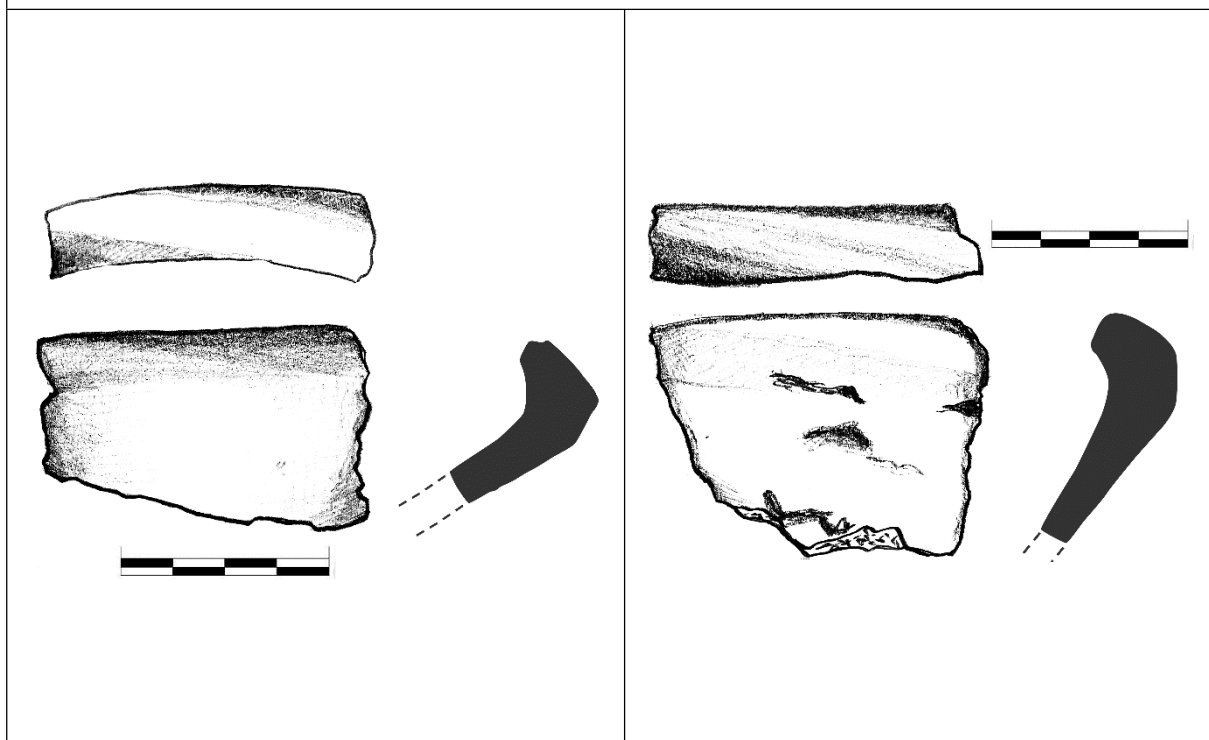
Кат.186, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** камена алатка; **МАТЕРИЈАЛ:** ситнозрни камен; **БОЈА:** црна; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1955. год.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит (?)

Кат.187, ЛОКАЛИТЕТ: Неине њиве, Катун; **ПРЕДМЕТ:** камена алатка; **МАТЕРИЈАЛ:** ситнозрни камен; **БОЈА:** сива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање 1955. год.; **ДАТОВАЊЕ:** позни неолит (?)

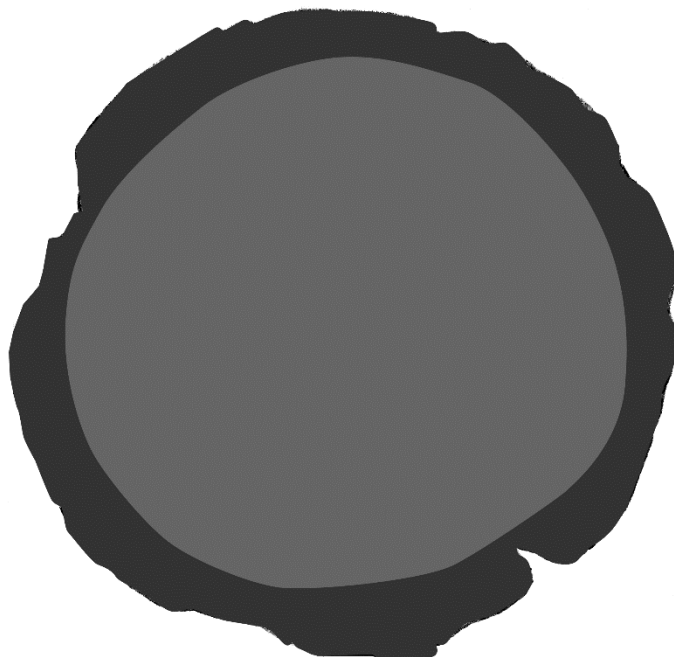
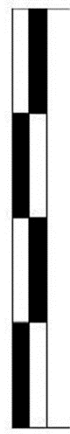
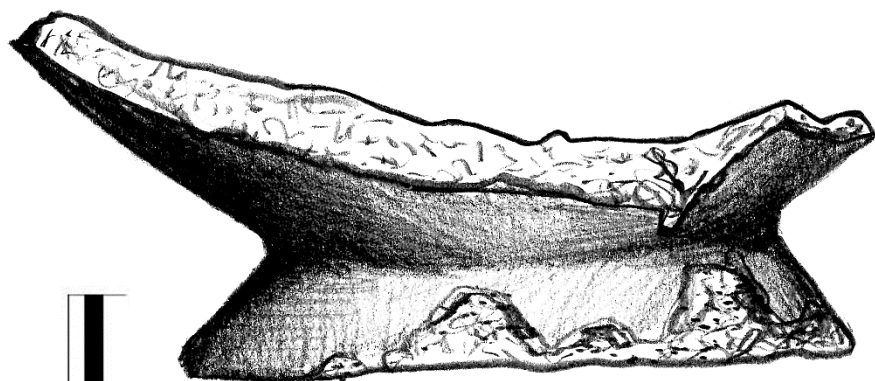

Кат.188, ЛОКАЛИТЕТ: Жљебура, Катун; **ПРЕДМЕТ:** пехар; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** урезане хоризонталне линије; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** прелазни период

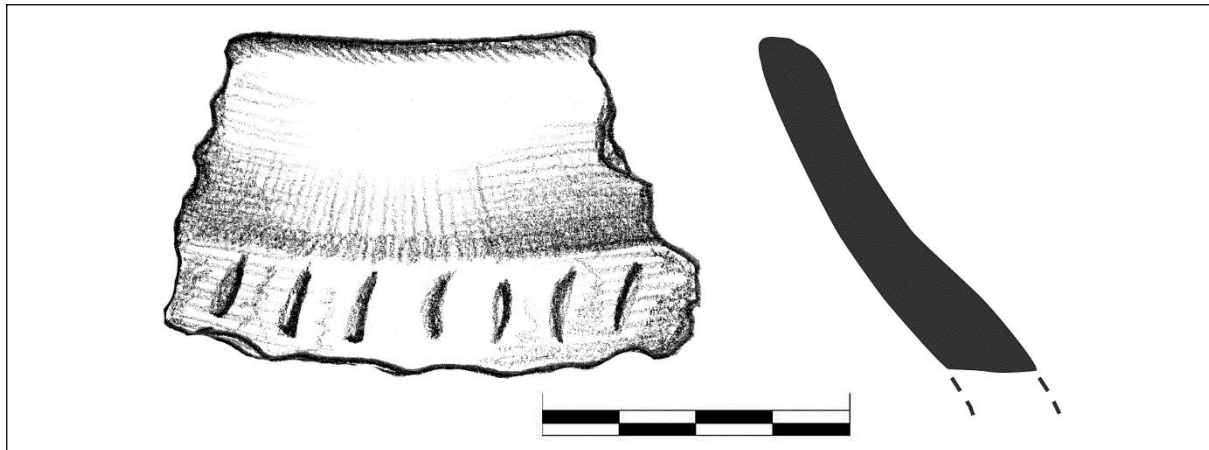

Кат.189, ЛОКАЛИТЕТ: Жљебура, Катун; **ПРЕДМЕТ:** здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** фасетирани обод; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** светло мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** прелазни период

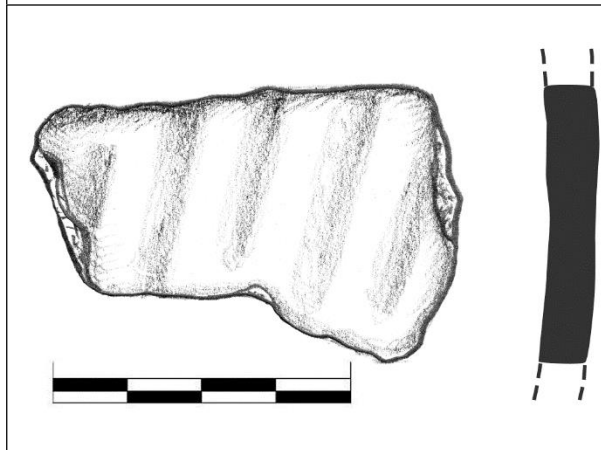
Кат.190, ЛОКАЛИТЕТ: Жљебура, Катун; **ПРЕДМЕТ:** здела; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** фасетирани обод; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак; **БОЈА:** светло мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање НМН 1959. год; **ДАТОВАЊЕ:** прелазни период

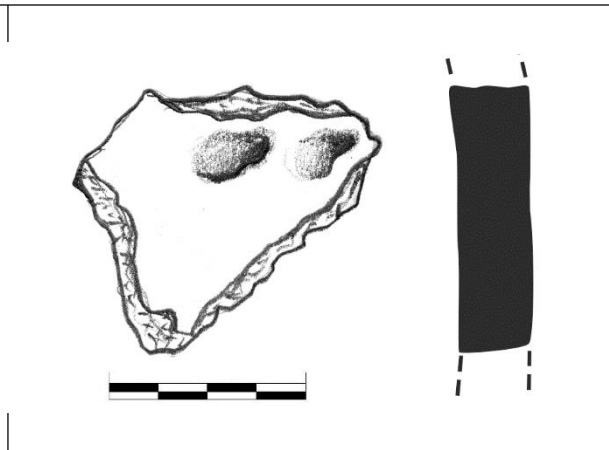
Кат.191, ЛОКАЛИТЕТ: Селиште – Шопања страна, Катун; ПРЕДМЕТ: пехар; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: стопа, трбух, ДЕКОРАЦИЈА: /;
ТЕКСТУРА: глачана; ФАКТУРА: фина; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: сива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: рекогносцирање НМН 1959. год.;
ДАТОВАЊЕ: старије гвоздено доба

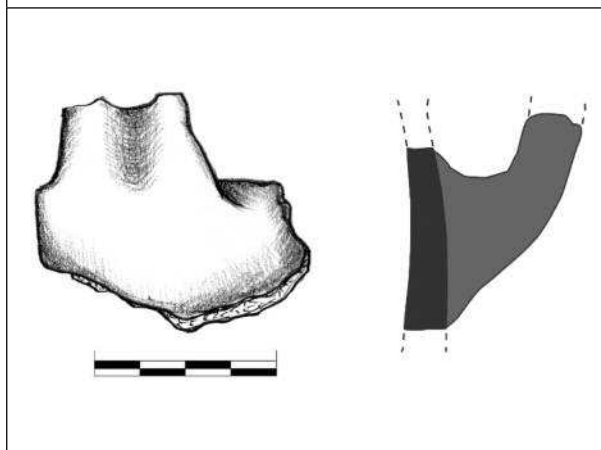
Кат.192, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** полумесечастии уреси у хоризонталном низу; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** фина; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак; **БОЈА:** светло мрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит; **ОБЈАВЉЕНО:** Стојић, Јоцић 2006.

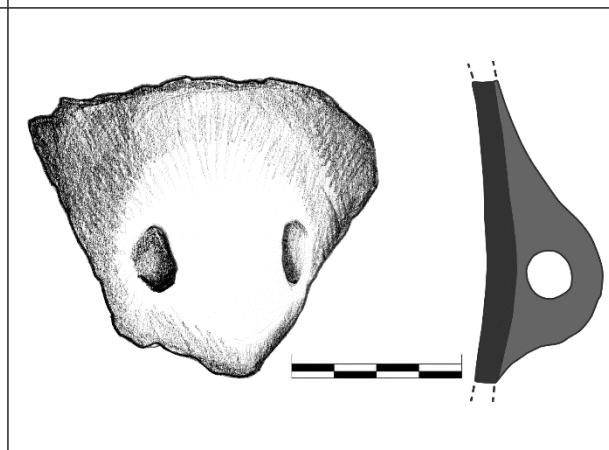
Кат.193, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** плитке канелуре; **ТЕКСТУРА:** пригљачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** окер; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

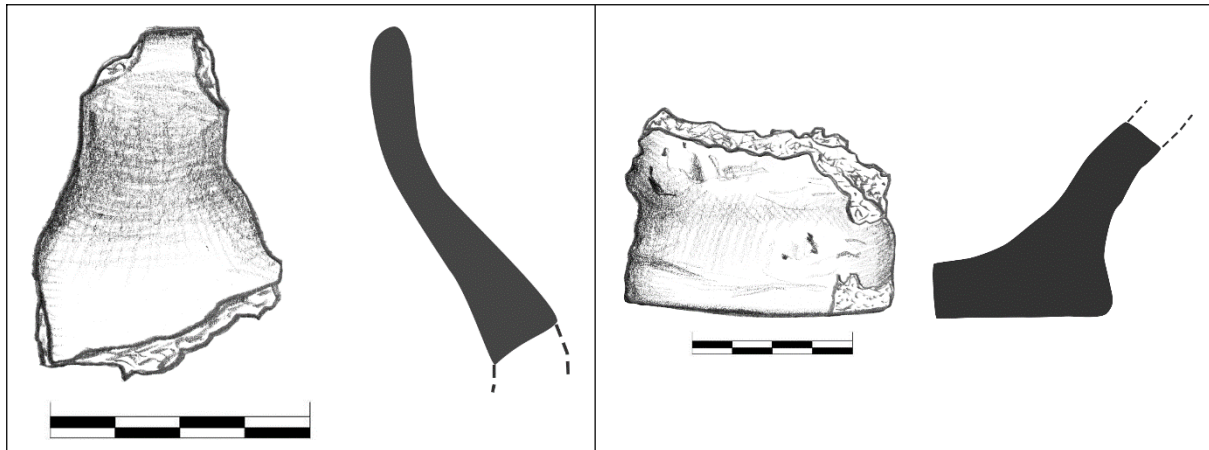
Кат.194, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригљачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, плева; **БОЈА:** црвенкаста; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

Кат.195, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** жљоб на спољној страни дршке; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

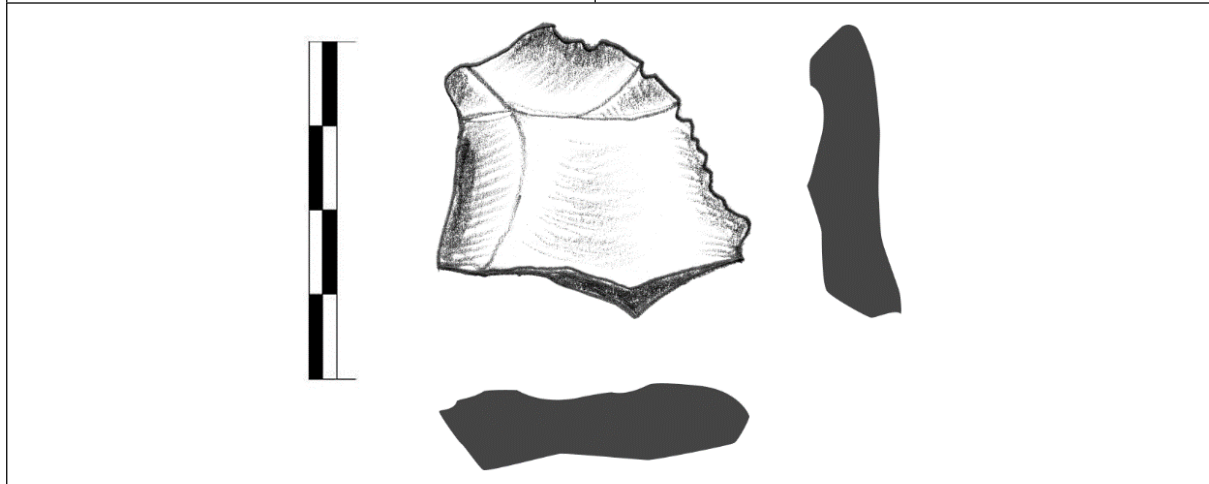

Кат.196, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** пригљачана; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи, плева; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

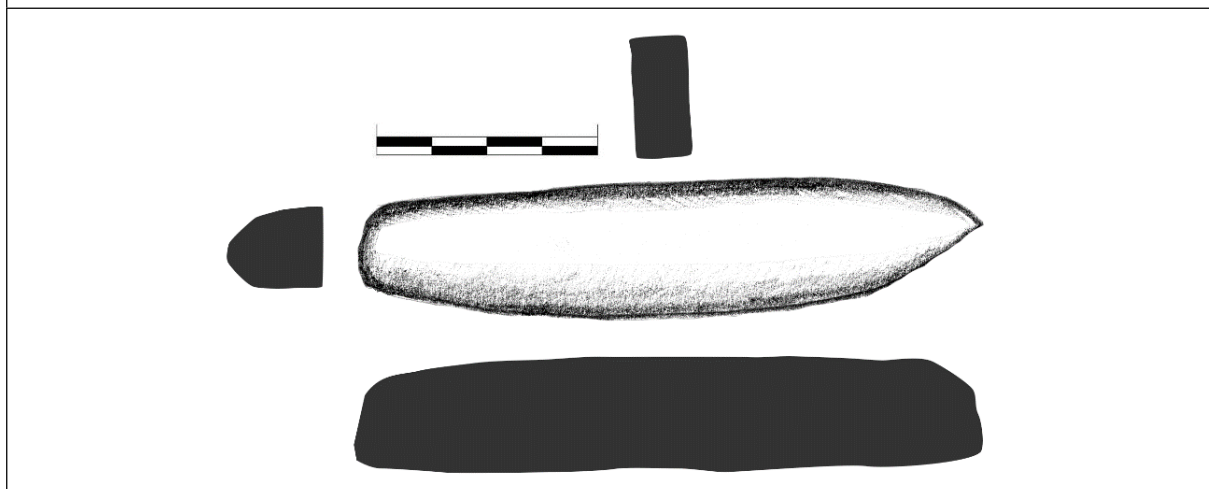

Кат.197, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** посуда;
ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /;
ТЕКСТУРА: пригличана; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:**
 крупнозрни песак, плева; **БОЈА:** тамномрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:**
 рекогносцирање Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:**
 рани/средњи неолит

Кат.198, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** пехар;
ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух, дно; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:**
 пригличана; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, плева;
БОЈА: окер; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање Археолошког инс.
 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит

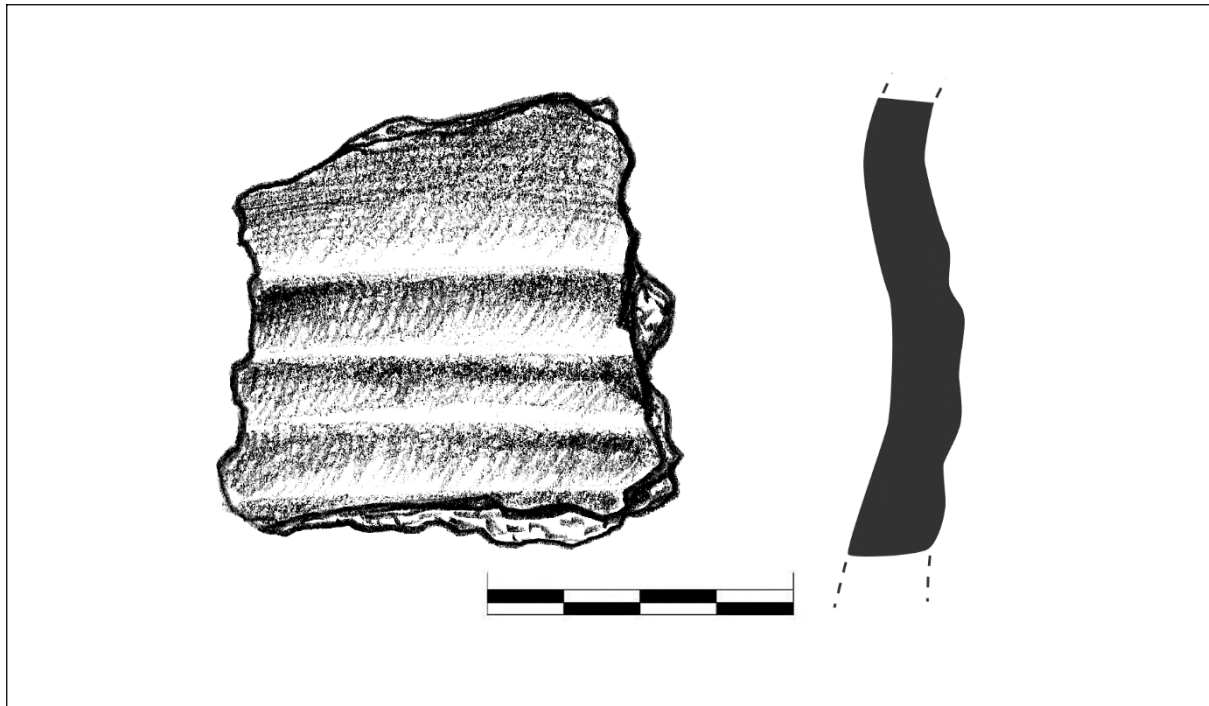

Кат.199, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ:** ретуширани одбитак; **БОЈА:** беж; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање
 Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит (?)

Кат.200, ЛОКАЛИТЕТ: Оштра чука, Лужане; **ПРЕДМЕТ** длето; **МАТЕРИЈАЛ:** камен; **БОЈА:** беж; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање
 Археолошког инс. 1955.; **ДАТОВАЊЕ:** рани/средњи неолит (?)

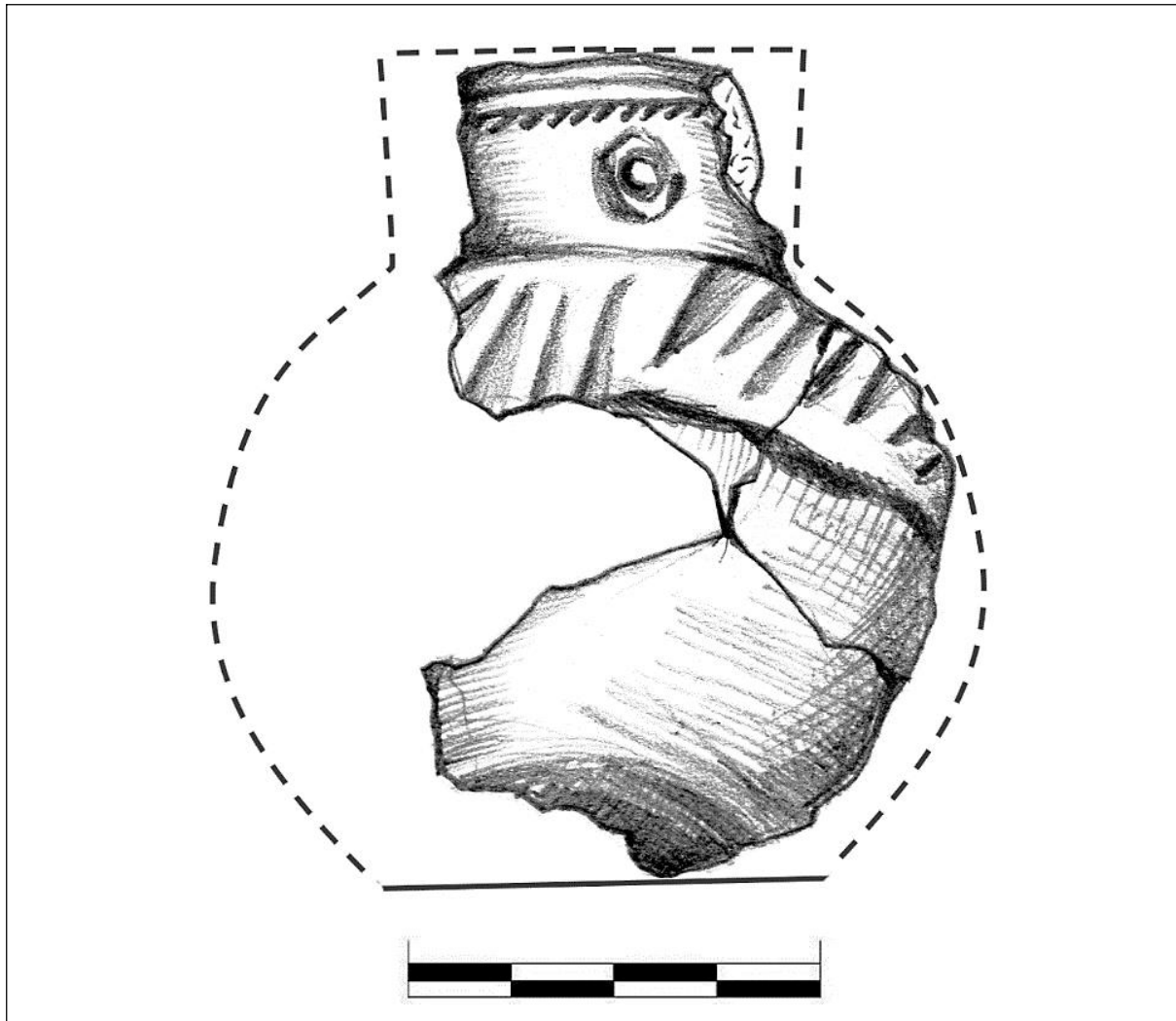

Кат.201, ЛОКАЛИТЕТ: Железник, Миљковац; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** хоризонталне канелуре; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** срдња; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање ЗЗСКН, 1973.; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано / гвоздено доба; **ОБЈАВЉЕНО:** Стојић, Јоцић 2006.

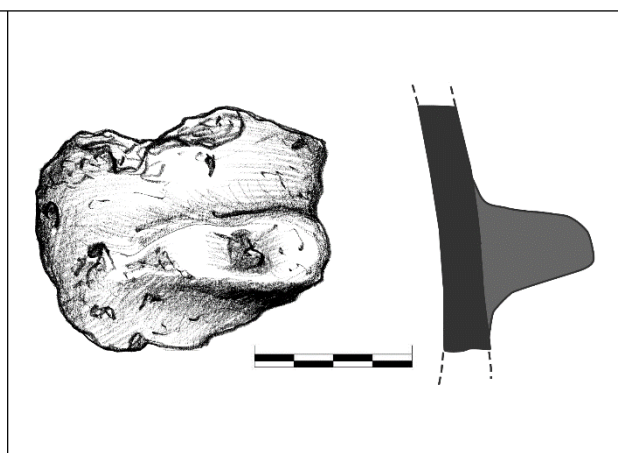
Кат.202, ЛОКАЛИТЕТ: Железник, Миљковац; **ПРЕДМЕТ:** већа посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** хоризонталне канелуре, пластична трака са елипсастим отисцима; **ТЕКСТУРА:** пригlačана; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** тамномрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** рекогносцирање ЗЗСКН, 1973.; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано / гвоздено доба; **ОБЈАВЉЕНО:** Стојић, Јоцић 2006.

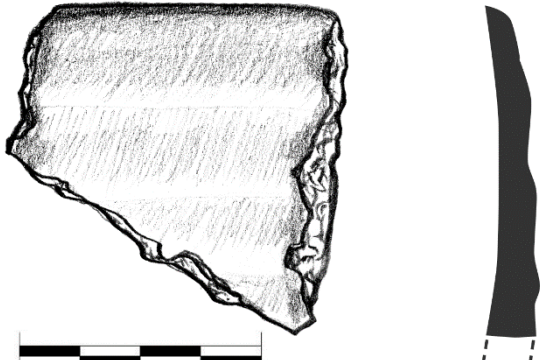
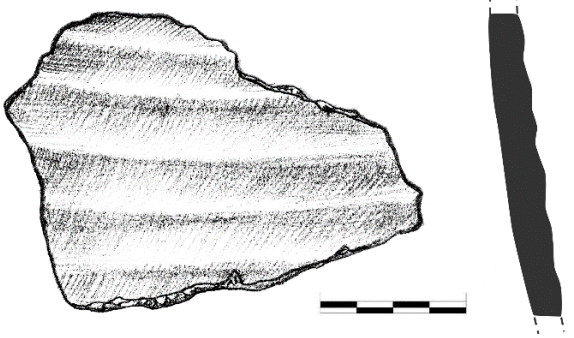
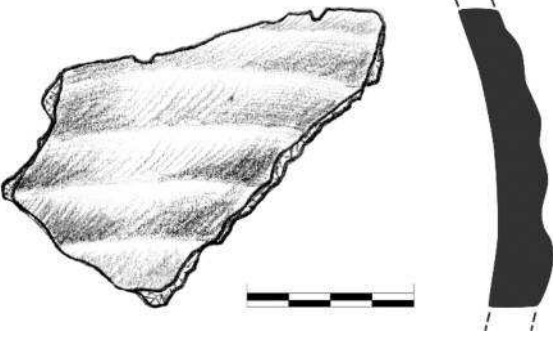

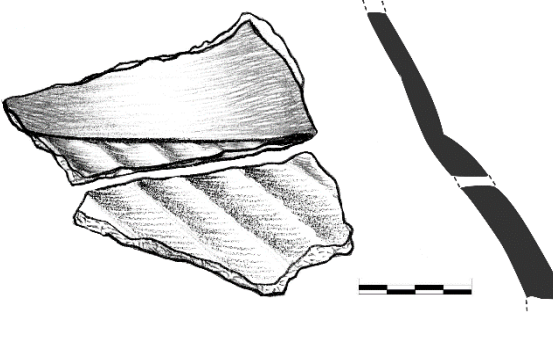
Кат.203, ЛОКАЛИТЕТ: Рутевачка тераса (t1), Рутевац; **ПРЕДМЕТ:** мања посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, врат, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** коси краћи и дући урезу, хоризонтални урези, кружни печати.; **ТЕКСТУРА:** глачана; **ФАКТУРА:** средња; **ПРИМЕСЕ:** ситнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** тамносива; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** окућница Џинкића, приватна збирка С.Ристића (Рутевац) **ДАТОВАЊЕ:** старије гвоздено доба;

Кат.204, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** обод, трбух; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** тамномрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** ископавања 1957. год. поништена сонда А, квад. 1. откоп 1.; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано - гвоздено доба (?);

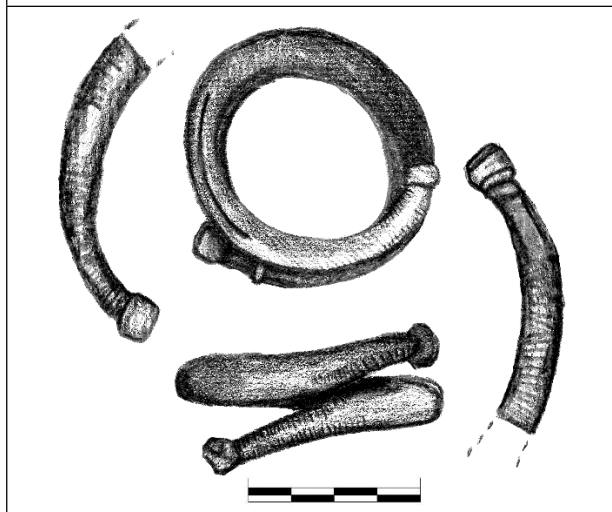

Кат.205, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; **ПРЕДМЕТ:** посуда; **ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ:** трбух, дршка; **ДЕКОРАЦИЈА:** утисак прста по средини дршке; **ТЕКСТУРА:** груба; **ФАКТУРА:** груба; **ПРИМЕСЕ:** крупнозрни песак, каменчићи; **БОЈА:** црвенкастомрка; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** ископавања 1957. год. поништена сонда А, квад. 1. откоп 1.; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано - гвоздено доба (?);

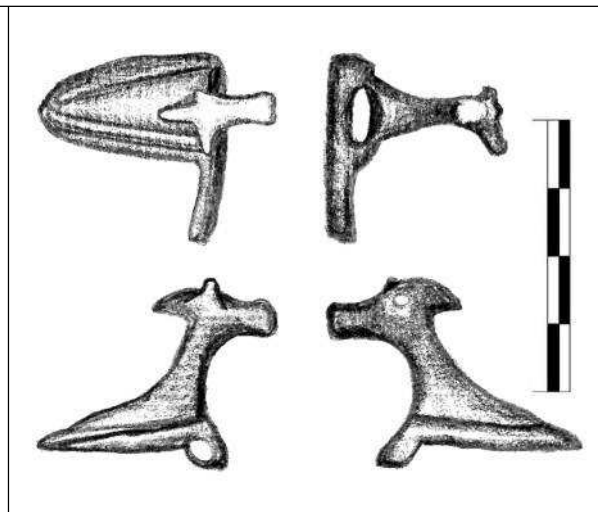
	
<p>Кат.206, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: обод, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонталне канелуре; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: ископавања 1957. год. поништена сонда А; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>	<p>Кат.207, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонталне канелуре; ТЕКСТУРА: пригличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: ископавања 1957. год. поништена сонда А; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>
	
<p>Кат.208, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонталне канелуре; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: ископавања 1957. год. поништена сонда А; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>	<p>Кат.209, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; ПРЕДМЕТ: посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: трбух; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонталне канелуре; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: ситнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: ископавања 1957. год. поништена сонда А; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>
	
<p>Кат.210, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; ПРЕДМЕТ: амфора; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: врат; ДЕКОРАЦИЈА: хоризонталне канелуре; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак, каменчићи; БОЈА: тамносива; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: ископавања 1957. год. понистена сонда А; ДАТОВАЊЕ: прелазни период</p>	<p>Кат.211, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; ПРЕДМЕТ: већа посуда; ОЧУВАНИ ЕЛЕМЕНТИ: врат, трбух; ДЕКОРАЦИЈА: косе канелуре; ТЕКСТУРА: гличана; ФАКТУРА: средња; ПРИМЕСЕ: крупнозрни песак; БОЈА: тамномрка; ПОРЕКЛО НАЛАЗА: ископавања 1957. год. сонда D; ДАТОВАЊЕ: бронзано / гвоздено доба;</p>

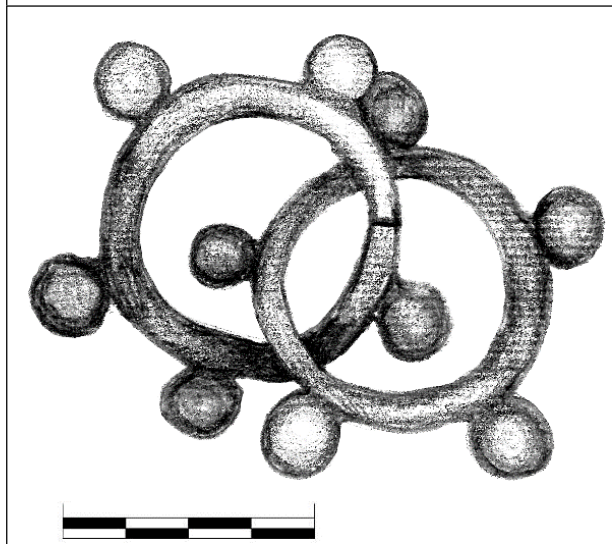
Кат.212, ЛОКАЛИТЕТ: Петља аутопута, Доња Трнава; **ПРЕДМЕТ:** калотасто дугме; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **МАТЕРИЈАЛ:** бронза; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** случајан налаз приликом изградње аутопута 1959. год.; **ДАТОВАЊЕ:** старије гвоздено доба

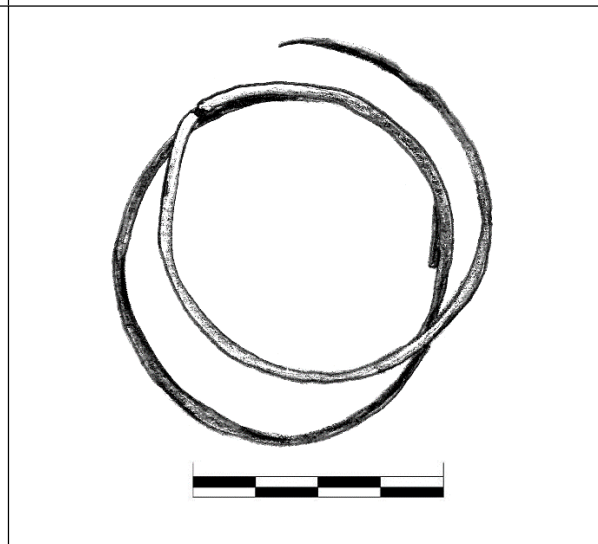
Кат. 213, ЛОКАЛИТЕТ: Равања, Доња Трнава; **ПРЕДМЕТ:** наруквица; **ДЕКОРАЦИЈА:** кратки вертикални уези; **МАТЕРИЈАЛ:** бронза; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** случајан налаз приликом изградње аутопута 1959. год.; **ДАТОВАЊЕ:** старије гвоздено доба;

Кат. 214, ЛОКАЛИТЕТ: Звоно, Дражевац; **ПРЕДМЕТ:** зооморфна аплика; **ДЕКОРАЦИЈА:** фигурална представа, жљебљење; **МАТЕРИЈАЛ:** бронза; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** случајан налаз приликом изградње аутопута 1959. год.; **ДАТОВАЊЕ:** старије гвоздено доба;

Кат. 215, ЛОКАЛИТЕТ: Селиште, Катун; **ПРЕДМЕТ:** двојна алка; **ДЕКОРАЦИЈА:** пластичне куглице; **МАТЕРИЈАЛ:** бронза; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** случајан налаз 1959. год.; **ДАТОВАЊЕ:** старије гвоздено доба;

Кат. 216, ЛОКАЛИТЕТ: Школска башта, Рутевац; **ПРЕДМЕТ:** наруквица; **ДЕКОРАЦИЈА:** /; **МАТЕРИЈАЛ:** бронза; **ПОРЕКЛО НАЛАЗА:** ископавања 1957. год. сонда А; **ДАТОВАЊЕ:** бронзано - гвоздено доба;

БИБЛИОГРАФИЈА

Непубликовани документи (архивска грађа):

1. *Архива Народног музеја у Нишу (АНМН), Праисторијска збирка – књиге инвентара, дневници, извештаји, решења и фотодокументација (несређена грађа).*
2. *Архива Завичајног музеја у Алексинцу (АЗМА), фотодокументација и извештаји (несређена грађа).*

А а

Ајдић, Р. (1983), Најстарија прошлост Ниша, у: Д. Милић (ур.), *Историја Ниша 1*. Ниш: ИРО Градина. 33-50.

Александров, С., Гладичева, И. (1993), *Каменни брадви и чукове от бронзовата епоха в колекцията на НАМ*, Годишник на Национални археологически музей IX. 45–54.

Алексић, Д. (ур.) (2007), *Делиград од устанка ка независности 1806-1876*. Зборник радова са међународног научног скупа одржаног 2. септембра 2006. године у Алексинцу, Београд: Институт за новију историју Србије.

Амедоски, Д. (2009), *Попис џизје вилајета Бован из 1607. године*. Мешовита грађа, књ. XXX. 41-54.

Амедоски, Д. (2010), *Демографске промене у нахији Бован као пример депопулације Румелије у 16. веку*. Историјски часопис, књ. LIX. 225-242.

Антић, И., Бабић, С. (2005), *Прелиминарни резултати типолошко-статистичке обраде керамичког материјала са локалитета Кале – Кришевица*. Зборник Народног музеја у Београду XVIII-1. 213-227.

Антонијевић Д. (1971), *Алексиначко Поморавље*. Српски Етнографски зборник књ. LXXXIII, одељење друштвених наука, живот и обичаји народни књ. 35. Београд: Српска академија науке и уметности.

Антоновић, Д. (2002), *Индустрија глачаног камена са Доње Брањевине и њено место у неолиту наше земље*. Гласник Српског археолошког друштва XVIII. 25-43.

Антоновић, Д., Ђорђевић, А. (2011). *Типологија перфорираног каменог оруђа из Србије*. Зборник Народног музеја XX-1. 47-69.

A a

Akin, S. (2015), *A Review on the Roots of Marxist Approach in Archaeology*. International Journal of Archaeology. Vol. 3, No. 4. 33-38.

Antić, M., Jović, N., Avdalović, V. (1980), *Pedologija*. Beograd: Naučna knjiga.

Antonović, D. (2003), *Neolitska industrija glačanog kamena u Srbiji*. Beograd: Arheološki institut.

Antonović, D. (2008), The development of the ground stone industry in the Serbian part of the Iron Gates. In: C. Bonsall, V. Boroneanț, Ivana Radovanović (eds.) *The Iron Gates in prehistory: new perspectives*. BAR International Series 1893. Oxford: Archaeopress. 19-38.

Antonović, G. (1979), *Pedološka karta SFRJ: Paraćin - 4 (1:50 000)*. Beograd: Institut za zemljište.

Б б

Богдановић, И. (2001), Метални предмети бронзаног доба у збирци Народног музеја у Крушевцу. у: Е. Радуловић и Н. Тасић (ур.), *Археолошка налазишта Крушевца и околине*. Крушевац – Београд: Народни музеј Крушевац – Балканолошки институт. 177-185.

Богдановић, М. (1971), *Прилог проучавању бронзаног и старијег гвозденог доба на подручју централне Србије*. Старинар н.с. XXII. 145-156.

Богдановић, М. (1986), *Љуљаци, насеље протоватинске и ватинске културе*. Крагујевац: Народни музеј.

Богдановић, Н. (1986), *Микротопонимија Голака*. Ономатолошки прилози VII. 494-516.

Бошковић, Ђ. (1936), Оснивање и делатност Бановинске археолошке комисије при Моравској бановини. Старинар, трећа серија X–XI. 193–194.

Бродел, Ф. (1992), *Списи о историји*. Београд: Српска књижевна задруга.

Булатовић, А. (2008), *Нови праисторијски налази из Рутевца код Алексинца*. Крушевачки зборник 13. 125-136.

Булатовић, А. (2008), *Стамбени објект из позног бронзаног доба са локалитета Медијана-сектор југ: прилог проучавању односа Параћинске и Брњичке културне групе*. Гласник Српског археолошког друштва XXVIII. 223-244.

Булатовић, А. (2010), *Рутевац и околина у праисторији, у: Историја Поморавља и два века од Варваринске битке*. Расински анали VIII. 35-42.

Булатовић, А. (2011), *Културе бронзаног доба у средњем Поморављу*. у: Д. Милошевић (ур.), Капија Поморавља. Варварин: Скупштина општине Варварин - Историјски архив Крушевац. 15-42.

Булатовић, А., Јовић, С. (2010), *Лесковац – културна стратиграфија праисторијских локалитета у Лесковачкој регији*. Београд–Лесковац: Археолошки институт Београд – Народни музеј Лесковац.

Булатовић, А., Капуран, А., Милановић, Д. (2016), Налази металног доба на локалитету Ковачке њиве у Павловцу код Врања. у: С. Перић, А. Булатовић (ур.) *Археолошка истраживања на аутопуту Е75 (2011-2014)*. Београд: Археолошки институт. 205-219.

Булатовић, А., Милановић, Д. (2009), *Велика Хумска Чука, истраживања 2009. године, прилог проучавању стратиграфије енеолита и бронзаног доба у југоисточној Србији*. Гласник Српског археолошког друштва XXX. 163-188.

Булатовић, А. Станковски, Ј. (2012), *Бронзано доба у басену Јужне Мораве и у долини Пчиње*. Београд: Археолошки институт. 239-240, 249.

Булатовић, А., Филиповић, В. (2011), *Млађе гвоздено доба у области Средњег Поморавља*. Крушевачки зборник XV. 9-23.

Булатовић, А. Филиповић В. (2011), *Средње Поморавље у латенском периоду*. у: Д. Милошевић (ур.), Капија Поморавља. Варварин: Скупштина општине Варварин - Историјски архив Крушевац. 31-42.

B b

Bader, T. (1983), *Die Fibeln in Rumänien. Prähistorische Bronzefunde*. Prähistorische Bronzefunde (PBF) XIV (6). München: C.H. Beck.

Bankoff, A., Palavestra, A. (1986), *Prehistoric settlements in the Ribarska Reka microregion near Kruševac*. Balcanica 16/17. 17–42.

Benac, A. (1987). О етничким заједницама старијег жељезног доба у Југославији, у: А. Benac (ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*. Сарајево: Академија наука и уметности БиХ. 737-802.

Bender, B. (2006), Place and landscape. In: C. Tilley, W. Keane, S. Küchler, M. Rowlands, P. Spyer (Eds.), *Handbook of Martial Culture*. London: Sage. 303–314.

Binford, L. R. (1972), *An Archaeological Perspective*. London - New York: Seminar Press.

Bintliff, J. (1991), The contribution of an Annaliste / structural history approach to archaeology. in: J. Bintliff (ed.), *The Annales School and Archaeology*. Leicester – London: Leicester University Press. 1–33.

Bishop, M. C., Coulston, J. C (1993). *Roman military equipment: from the Punic Wars to the fall of Rome*. London: Batsford.

Bohrer, F. (2011), *Photography and Archaeology: The Image as Object*. London: Reaktion Books.

Bradley, R., (2000), *An Archaeology of Natural Places*. Oxon: Routledge.

Branigan, K. (1974), *Aegean Metalwork of the Early and Middle Bronze Age*. Oxford: Clarendon Press.

Bulatović, A., Kapuran, A. (2007), *The Early Iron Age Hill Fort At Gradina Site Near Preševo In South Serbia*. *Archaeologica Bulgarica* XI/3. 1–24.

Bulatović, A., Vander Linden, M. (2017), *Absolute dating of Copper and early Bronze Age levels at the eponymous archaeological site Bubanj (southeastern Serbia)*. *Radiocarbon*, 1-19. doi:10.1017/RDC.2017.28

Butzer, K.W. (1982), *Archaeology as human ecology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Byers, A M., Wymer, D. (2010), *Hopewell settlement patterns, subsistence, and symbolic landscapes*. Gainesville: University of Florida Press.

В в

Валтровић, М. (1885), *Разне вести*. Старинар IV. 132.

Васић, М. (1910), *Народни музеј у 1910. години*. Годишњак Српске Краљевске Академије, XXIV. 258-284.

Васић, М. (1912), *Жуто брдо, прилози за познавање културе гвозденог доба у дунавској долини*. Старинар, новог реда V. 1-206.

Васић, Р. (1986), *Уметничке тежње на тлу Југославије у гвоздено доба*. Старинар н.с. XXXVII. 1-24.

Васић, Р. (2001), *Прилог проучавању бронзаних копаља у Србији*. Зборник радова Народног музеја XVII. 95-99.

Васић, Р. (2005), *Белешке о Гласинцу – Аутаријати*. Балцаница XXXV. Београд: Балканолошки институт САНУ. 35-49. Назив Балцаница?

Васовић, М. (1985), Југоисточна Србија. у: М. Милетић (ур.), *Социјалистичка република Србија, III том*. Београд: НИРО „Књижевне новине“. 363-387.

Веселиновић М.В. (1939), *Свети Роман*. Ниш: Св. Цар Константин.

Видојевић, И. (2002), *Храмови намесништва алексиначког*. Сокобања: Вотиспром.

Вински, З. (1955), *Трачко-кимеријански налаз Адашевици у Сријему*. Рад Музеја Војводине 4. 27–42.

Вулић, Н. (1932), *Један нов гроб из Требеништа*. Гласник Скопског научног друштва 11. 1-41.

Вулић, Н. (1934). *Антички споменици наше земље*. Споменик LXXVII. 29-85.

Вукановић, Т. (1975), *Насеља у Србији у доба Првог устанка 1804-1813.* Врањски гласник XI. Врање: Народни музеј Врање. 1-171.

Вукомановић, М. (1990), Старије гвоздено доба на подручју источне Србије. у: Ј. Јевтовић (ур.), *Господари сребра: Гвоздено доба на тлу Србије.* Београд: Народни музеј. 43-49.

Вучковић-Тодоровић, Д., Тодоровић, Ј. (1959), *Ископавање тумула у селу Моравцу код Алексинца.* Старинар н.с. IX-X. 287-293.

V v

Vasić, R. (1977), *The chronology of the Early Iron Age in the Socialist Republic of Serbia.* British Archaeological Reports, Supplementary Series 31. Oxford

Vasić, R. (1987), *Oblast istočnog Kosova, južne Srbije i severne Makedonije.* у: А. Benac (ур.), *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V: Željezno doba.* Сарајево: Академија наука и уметности Босне и Херцеговине. 673-689.

Vasić, R. (1987), Охридска област, у: А. Benac (ур.), *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V.* Сарајево: Академија Наука и Уметности БиХ, Центар за балканолошка истраживања. 724-733.

Vasić, R. (1999), *Die Fibeln im Zentralbalkan.* Prähistorische Bronzefunde. Abteilung XIV, Bd. 12. Stuttgart: F. Steiner.

Veselinović, M., Antonijević, I., Milošaković, R., Mičić, I., Krstić, B., Čičulić, M., Divljan M., Maslarević, L.J. (1970), *Tumač za list Boljevac (K 34-8).* Београд: Савезни геолошки завод.

Vita-Finzi, C., Higgs, E. (1970), *Prehistoric Economy in the Mount Carmel Area of Palestine: Site Catchment Analysis.* Proceedings of the Prehistoric Society, XXXVI. 1-37.

Vukadinović, V., Jug, I., Đurđević, B. (2014), *Ekofiziologija bilja.* Осиек: Полјопривредни факултет.

Г г

Гагулић, П. (1977). *Манастир Св. Стевана у Липовцу.* Београд.

Галовић, Р. (1957), *Јеленац у Алексинцу.* Преглед археолошких ископавања 1955. Старинар н.с. VII-VIII. 406.

Галовић, Р. (1959), *Праисторијско насеље “Јеленац” код Алексинца.* Зборник Народног музеја Београд II. 329-347.

Гарашанин, Д. (1962), *Ул. II. Октобра, Ђуприја – Некропола „параћинског типа.* Археолошки преглед 4. 65-66.

Гарашанин, Д. (1962а), *Везирово брдо, Батинац, Ђуприја – Насеље „параћинског типа.* Археолошки преглед 4. 66-68.

Гарашанин, Д. (1970), *MISCELLANEA ILLYRICA IV, Нови гробни налази из Параћина и почетак периода прелаза из бронзаног у гвоздено доба у Поморављу*. Зборник радова Народног музеја VI. 115-128.

Гарашанин, М. (1949). *Налаз првог гвозденог доба из Мраморца и проблем Илира у Србији*. Музеји 2. 126–136.

Гарашанин, М. (1973), *Праисторија на тлу СР Србије*. Београд: Српска књижевна задруга.

Гарашанин М., Гарашанин Д. (1951), *Археолошка налазишта у Србији*. Београд: Просвета.

Гарашанин, М., Ђурић, Н. (1983), *Археолошки локалитети Бубањ и Велика хумска чука*. Ниш: Народни музеј Ниш.

Голубовић, П. (1992), *Област. У: С.Петровић (ур.), Културна историја Сврљига, књ. II*. Ниш – Сврљиг: Просвета – Народни универзитет. 21-39.

Голубовић, П. (1997), *Сврљшика котлина: Социогеографска и демографска проучавања*. Ниш: Издавачка јединица Универзитета у Нишу.

Грбић, М. (1951), *Прво саветовање археолога ФНРЈ*. Старинар н.с. II. 278-279.

Грин, К. (2003), *Увод у археологију: Историја, принципи и методи модерне археологије*. Београд: Clio.

G g

Gajić, B., Živković, M. (2002), *Specific area of smonitzas of Aleksinac Valley*. Journal of Agricultural Sciences 47 (1). 19–27.

Galović, R. (1960), *Crnokalačka bara – Rujište – Kruševac – Naselje*. Arheološki pregled 2. 24-33.

Gamble, C., (1993), Exchange, foraging and local hominid networks. In: C. Scarre, F. Healy (Eds.), *Trade and Exchange in Prehistoric Europe*. Oxford: Oxbow Monographs. 35–44.

Gamble, C. (1998), *Palaeolithic society and the release from proximity: a network approach to intimate relations*. World Archaeology 29 (3). 426–449.

Gamble, C., Porr, M. (2005), From empty spaces to lived lives: exploring the individual in the Palaeolithic, in: C. Gamble, M. Porr (eds.), *The Hominid Individual in Context: Archaeological Investigations of Lower and Middle Palaeolithic Landscapes, Locales and Artefacts*. London: Routledge. 1-12.

Garašanin, M. (1954), *Iz istorije mlađeg neolita u Srbiji i Bosni*. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu n.s. IX. 5-39.

Garašanin, M. (1959), *Neolithikum und Bronzezeit in Serbien und Makedonien*. Bericht der römisch-germanischen Kommission 1958 /39. Berlin: Deutsches Archäologisches Institut. 1-130

Garašanin, M. (1983), *Grupa Bujanj- Hum III*, u: A. Benac (ur.) *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV. Bronzano doba*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja. 719-722.

Gergova, D. (1987), *Früh- und ältereisenzeitliche Fibeln in Bulgarien*, Prähistorische Bronzefunde, abt XIV, Band 7. München: C.h. Beck.

Gjorgjević, T. (1901), *Aus Sudserbien*. Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien Vol. IV. Wien: Alfred Holder. 161-169.

Gigov, A. (1966), *Tipovi polenovih dijagrama na teritoriji Jugoslavije posle Wurmskog glacijala*. Izvleček iz doktorske disertacije. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana. 4–34.

Glenn, E. P., Brown, J.J., Blumwald, E. (1999), *Salt tolerance and crop potential of halophytes*. Critical Review in Plant Sciences 18 (2). 227–255.

Grujić, R. (1925), *Vlastelinstvo svetog Đorđa kod Skoplja*. Glasnik Skopskog naučnog društva, Skoplje I. 67-68.

Д д

Давидов, Д. (ур.), (2004), *Археолошко благо Ниша од неолита до средњег века*. Београд: Галерија САНУ.

Дакић, Б. (1967), *Сокобањска котлина, економско-географска студија*, Посебна издања, књига 19. Београд: Географски институт „Јован Цвијић“.

Дејановић, Д. (ур.), (1971), *Праисторијске културе Поморавља и источне Србије*, Каталог изложбе, септембра 1971. Ниш: Народни музеј.

Дероко, А. (1950), *Средњовековни градови у Србији, Црној Гори и Македонији*. Београд: Просвета.

Долић, Д.С. (1966), *О црвеним серијама у језерском миоцену Јелашничког и Алексиначког басена*. Гласник Природњачког музеја, књ. 21. 77-91.

Драгашевић, Ј. (1877), *Археологијско-географијска истраживања*. Гласник Српског ученог друштва, књ. XLV. Београд: Државна штампарија. 1- 129.

D d

Devitt, J. (1979), *Fraser Island: Aboriginal Resources and Settlement Patterns*. Queensland: The University of Queensland.

Dolić, D., Kalenić, M., Marković, M., Dimitrijević, M., Radojčić, R., Lončarević, Č. (1981), *Tumač za list Paraćin (K 34-7)*. Београд: Savezni geološki zavod.

Ђ ђ

Ђаков, М.И., Тихонов, П.П. (1949), *Минерална исхрана домаћих животиња*. Београд: Пољопривредно издавачко предузеће.

Ђорђевић, А. (2009), Шарнирске фибуле из околине Алексинца. Зборник Народног музеја XIX-1. 119-139.

Ђорђевић, Б. (2011), Традиционална керамика у Србији. Зајечар: Народни музеј Зајечар.

Ђорђевић, М., Рашковић, Д. (2004). Налазишта и налази римског периода на доњем току Јужне Мораве. Саопштења XXXV-XXXVI. 29-60.

Ђорђевић, Т. (1894), Уз Турију. Старинар XI, књ. 3-4. 132-137.

Ђорђевић, Т. (1894а), Уз Моравицу. Наставник, лист професорског друштва, 1-2, књ.V. 1-19.

Ђорђевић, Т. (1909), Обичаји народа српскога, књ. II. Српски етнографски зборник XIV. Београд: Српска краљевска академија.

Ђорђевић, Т. (1922), Из Србије Кнеза Милоша: Културне прилике од 1815. до 1839. године. Београд: Издавачка књижевница Геце Кона.

Ђорђевић, Т. (1926), Архивска грађа за насеља у Србији у време прве владе кнеза Милоша, 1815-1839. Едиција: Насеља и порекло становништва, књ. 22 (ур. Ј. Цвијић). Београд - Земун: Графички завод „Макарије“.

Ђураков Х.Н. (1997), О манастиру Светог Романа – кратка историја. Српски православни манастир Свети Роман код Ђуниса. Крушевац – Врњачка Бања: Сисего.

Ђурановић, М. (2014), Грејачки микрорејон: Жртве ратова у 19. и 20. веку. Ниш: Nais print dizajn.

Ђурић, Н. (1985), Налази гвозденог доба из околине Ниша. Зборник бр.1. Ниш: Народни музеј Ниш. 17-25.

Е е

Ердељановић, Ј., Николић, Р., (1899), Трговачки центри и путеви по српској земљи у средњем веку и у турско доба. Београд: Штампарија Д. Димитријевића.

Е е

Ellison, A., Harris, J. (1972), Settlement and Land Use in the Prehistory and Early History of Southern England: A Study Based on Locational Models. In: D.L.Clarke (ed.) *Models in Archaeology*. London: Methuen. 911–962.

Ж ж

Жујовић, Ј. (1893), Камено доба. Београд: Српска књижевна задруга.

Ž ž

Živković, M., Pantović, M., Aleksandrović, D. (1964), O smonicata aleksinačke kotline. *Zemljište i biljka*, Vol. 13, No. 3. 367–372.

З з

Зиројевић, О. (1970), *Цариградски друм од Београда до Софије 1459-1683*. Зборник Историјског музеја Србије VII. 3-196.

Зиројевић, О., Ерен. И. (1968), *Попис области Крушевца, Топлице и Дубочице у време прве владавине Мехмеда II (1444-1446)*. Врањски гласник 4. 377-416.

Z z

Zlatković, B., Randelović, V., Amidžić, L. (2005), *Novi podaci o flori slatina Centralne i Južne Srbije*. 8. Simpozijum o flori jugoistočne Srbije i susednih područja. Zbornik rezimea, 36, Niš.

Zvelebil, M. (1981), *From Forager to Farmer in the Boreal Zone: reconstructing economic patterns through catchment analysis in prehistoric Finland*. Oxford: British Archaeological Reports.

Zverev, E. (2001), *Chronology of the Basarabi Culture Based on the Ornamentation of the Ceramic Vessels*. Stratum plus: Archaeology and Cultural Anthropology, No. 3. Chişinău: High Anthropological School University. 224-255.

I i

Ingold, T. (1986), *The Appropriation of Nature*. Manchester: Manchester University Press.

Ingold, T. (1992), Culture and the perception of the environment. In: E. Croll, D. Parkin, (Eds.), *Bush Base: Forest Farm*. London: Routledge. 39–56.

J j

Јанковић, В. (ур.) (2004), *Археолошко благо Алексиначког Поморавља*. Брошура са изложбе, одржане 4. - 20.6.2004. у Галерији Центра за културу и уметност Алексинац, под ауторством З. Стевановића. Алексинац: Завичајни музеј Алексинац.

Јанковић, П. (1909), *Историја развитка нишавске долине*. Београд: Српска краљевска академија.

Јевтић, М. (1990), *Праисторијска некропола у Пироту – прилог познавању Брњичке групе*. Гласник Српског археолошког друштва VI. 92–102.

Јевтић, М. (1992), *Прилог истраживању старијег гвозденог доба са Црнокалачке баре код Ражња*. Зборник Народног музеја XIV-1. 249-255.

Јевтић, М. (1992а), *Basarabi kultura na teritoriji Srbije*. Odbranjena doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu (nepublikovano).

Јерemiћ, Г. (2013), *Поводом осамдесет година систематских рекогносцирања територије општине Сврљиг – Необјављени подаци за топографску карту области*. Етно-културолошки зборник XVII. 27-38.

Јиричек, К. (1959), *Војна цеста од Београда за Цариград и Балкански кланци*. У: М. Дидић (ур.), *Зборник Константина Јиричека I*. Посебна издања САН, књ. СССXXVI,

Одељење друштвених наука, нова серија, књ. 33. Београд: Српска академија наука. 71-190.

Јовановић, А. (1984), *Римске некрополе на територији Југославије*. Београд: Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета. 144.

Јовановић, А. (2012). *Белешке о култу воде у римским провинцијама на тлу Србије*. Зборник Матице српске за класичне студије XIV. 151-162.

Јовановић, Ђ. (1892), *Камена оруђа из преисторијског доба у околини Ниша, Ваљева и Пожаревца*. Старинар, IX књ. 1. 21-34.

Јовановић, Ђ. (1892а), *Табље, тумули, гомиле Буковачког поља*. Старинар IX, књ. 2. 46–55.

Јовановић, П. (1924), Бања. Српски етнографски зборник XXIX, *Насеља и порекло становништва 17*. Београд: Српска краљевска академија.

Јовановић, П. Б., Милић, С. Ч., Зеремски, М., Костић, М. и Ршумовић, Р. (1969), *Удолина Велике и Јужне Мораве*. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” XXII. 1-92.

Јоцић, М. (2004), Праисторија Нишког краја. у: Давидов, Д. (ур.), *Археолошко благо Ниша, од неолита до средњег века*. Београд: Галерија Српске академије наука и уметности. 37-49.

Јоцић, М. (2005), *Фрагменти за историју Народног музеја у Нишу*. Зборник бр.13-14. Ниш: Народни музеј Ниш. 9-39.

Јуришић, А. (1961), *Бујмир – Каравулиште*. Старинар н.с. XII. 275.

Ј ј

Janković, M. (2016), *U potrazi za Adamom Oršićem kroz arheologiju XX veka*. Etnoantropološki problemi, n. s. god. 11 sv. 3. 853-867.

Jevtić, M. (2016), Basarabi and Ferigile Finds on the Border Between the Carpathian Basin and Central Balkans. Contribution to the Early Iron Age Chronology, in: S.Berecki, *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin*, proceedings of the international colloquium from Târgu Mureş, 8-10 October 2015. Cluj-Napoca: Mega. 9-18.

Johnson, M. (2007), *Ideas of Landscape*. Oxford: Blackwell.

Jurišić, A., Jordović, Č. (1970), *Lazarev grad – Kruševac*. Arheološki pregled 4. 249-259.

К к

Каниц, Ф. (1985), *Србија, земља и становништво*. Београд: Српска књижевна задруга.

Капуран, А. (2014), *Праисторијски локалитети у североисточној Србији*. Београд: Археолошки институт.

Kapuran A., Blagojević M., Bizjak D. (2016), *Settlements and necropolises of the Early Iron Age along the middle course of the Nišava river*, Starinar LXV. 145-181.

Карић, В. (1887), *Србија - опис земље, народа и државе*. Београд: Краљевско-српска државна штампарија.

Катић, Т. (2009), *Узгој коза и оваца на простору кадилука Бован крајем XVI века*. Крушевачки зборник XIV. 237-243.

Кашић, Д. (1972), Црква у Крушевачком крају до Првог српског устанка. у: А. Стошић (ур.), *Крушевац кроз векове*. Зборник реферата са симпозијума. Крушевац: Народни музеј Крушевац. 93-111

Костић, М. (1958), *Рибарска бања - антропогеографске одлике*. Гласник Српског друштва, 38 (1). 51-60.

Костић, М. (1969), *Алексиначка котлина - друштвеногеографска проучавања*. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” XXII. 453–591.

Костић, М. (1970), *Белопаланачка котлина: друштвеногеографска проучавања*. Београд: Географски институт „Јован Цвијић“.

Костић, М. (1979), *Рибарска Бања*. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ XXXI. 85-122

Костић, Д., Гајић, Ж. (1965), *Специјализовано повртарство у Јужном Поморављу*. Зборник радова Географског института “Јован Цвијић” XX. 103-145.

Крстић, В. (2005), *Сликани кантароси и скифоси са локалитета Кале – Кришевица код Бујановца*. Зборник Народног музеја у Београду XVIII-1. 191-210

К к

Kanitz, F. (1909), *Das Königreich Serbien und das Serbenvolk (II) von der Römerzeit bis zur Gegenwart*. Leipzig: Verlag Von Bernhard Meyer.

Kilian-Dirlmeier, I. (1993), *Die Schwerter in Griechenland (außerhalb der Peloponnes), Bulgarien und Albanien*. Prähistorische Bronzefunde IV/12.

Knapp, B. (1992), Archaeology and Annales: time, space and change. in: B. Knapp (ed.), *Archaeology, Annales, and ethnohistory*. Cambridge: Cambridge University Press. 1-22.

Krstić, B., Veselinović, M., Divljan, M., Rakić, M. (1980), *Tumač za list Aleksinac (K 34-20)*. Beograd: Savezni geološki zavod.

L l

Lazić, M. (2016). Magura – la Nécropole de l'Âge du Bronze à Gamzigrad à l'Est de la Serbie. In: V. Sîrbu, M. Jevtić, K. Dmitrović and M. Ljuština (eds.) *Funerary practices during the bronze and iron ages in Central and Southeast Europe*. Beograd – Čačak: Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet – Narodni muzej Čačak. 29-42.

Љ љ

Љубинковић, М. (1973). *Манастир Липовац – црква Св. Стефана код Алексинца*. Археолошки преглед 15. 124-125

М м

Марјановић-Марковић, Ј. (1956), *Лесне оазе у долини Јужне Мораве*. Гласник природњачког музеја 5. 111-133.

Марјановић-Марковић, Ј. (1963), *Плеистоцен у доњој Топлици*. Географски преглед, св. VII. 36-69.

Марковић, Д. (1936), *Кратки извештаји*. Историјски гласник 1. 114-116.

Марковић, Ј.Ђ. (1954), *Ђуниска клисура: геоморфолошки приказ*. Зборник радова САН XXXIX. 155-163.

Марковић, Ј.Ђ. (1977), *Рељеф слива Сокобањске Моравице*. Зборник радова географског института „Јован Цвијић“ XXIX. 35-68.

Марковић, М. (1988), *Неотектонски склоп Алексиначког поморавља*. Геолошки анали Балканског полуострва, књ. LI. 215-221.

Мартиновић, Ж., Костић, М. (1965), *Терма крављанско Топило*. Гласник Српског географског друштва, књ. XLV/2.

Мартиновић, Ж., Костић, М. (1966), *Кулинскобањска котлина и Кулинска бања: Прилог физичко-географском проучавању*. Гласник Српског географског друштва XLVI (1). 21-30.

Мартиновић, Ж., Костић, М. (1975), *Попишчка Бањица*. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ XXVI. 185-198.

Милановић, Д. (2015), Археолошки локалитет Станичење-Мађилка код Пирота, у: Б. Борић-Брешковић, *Вотивна двоколица из Станичења код Пирота*. Београд: Народни музеј у Београду. 19-29.

Милановић, Д. (2017), *Централни Балкан у 5. миленијуму пре н.е.: обрасци насељавања и друштвено-економске промене*. Докторска дисертација, одбрањена на Филозофском факултету, Универзитета у Београду.

Милановић, Д., Милојевић, П. (2013), *Каснонеолитски локалитети у Алексиначкој котлини: природна средина и економски потенцијали*. Етнокултуролошки зборник XVII. 73-82.

Милановић, Д., Милојевић, П. (2016), *Археолошка проспекција Алексиначке котлине - прелиминарни резултати*. у: С. Рајић (ур.), *Алексинац и околина у прошлости, 500 година од првог писаног помена 1516-2016*. Алексинац: Завичајни музеј Алексинац. 33-47.

Милановић, Д., Милојевић, П. Милошевић, С., Кајтез, И. (2016), *Алексиначко поморавље од праисторије до средњег века: Нова сазнања*. Алексинац: Завичајни музеј Алексинац.

Милановић, Д. Трајковић-Филиповић, Т. (2015), *Стара ископавања на локалитету Бубањ: Праисторијско вишеслојно налазиште код Ниша*. Ниш: Народни музеј Ниш.

- Милићевић, Ђ. М. (1876)**, *Кнежевина Србија*. Београд: Државна штампарија.
- Милићевић, Ђ. М. (1884)**, *Краљевина Србија*. Београд: Краљевско-српска државна штампарија.
- Милићевић, М. (1997)**, Делиградска линија - Европско утврђење, у: С. Бранковић (ур.) *Од Делиграда до Делиграда 1806-1876*. Зборник радова у част великих годишњица, 190 година боја на Делиграду, 120 година од Савеза Србије и Црне Горе, 120 година од Првог српско - турског рата, 120 година од Црвеног крста Србије. Алексинац - Београд: Скупштина општине Алексинац - Завичајни клуб Алексинчана. 63-71.
- Миловановић, Г. (2005)**, *Врело (Моравски Голак)*. Ниш: Библиотека „Хроника насеља, села и градова”.
- Миловановић, Г. (2013)**, *Порекло становништва у насељима Моравског Голака, I део*. Едиција Корени: Алексиначко поморавље, Бања, Голак, књ.24. Београд: Службени гласник.
- Милојевић, Б. (1951)**, *Главне долине Југославије*. Посебна издања САН, CLXXXVI. Београд: Српска академија Наука.
- Милојевић, П. (2014)**, *Налази рановизантијског новца на градинским локалитетима у Алексиначкој котлини*. Карацић - часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, н. с. бр. 6. 9-27
- Милојевић, П., Милановић, Д. (2016)**, *Топографија праисторијских локалитета у Ражањској општини*. у: Н. Васковић (ур.) Капија Поморавља, у духовној историји српског народа. Својново: Удржење за културу и уметност Логос. 9–24.
- Милојевић, П., Кајтез, И., Милошевић, С. (2015)**, *Спелеолошки објекти Сокобање као потенцијална палеолитска налазишта*. Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац“ Сокобања.
- Милојевић, П., Филиповић, В. (2016)**, *Два гвоздена мача из долине Јужне Мораве*. Карацић часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, н. с. бр. 8. 9-27
- Милојевић, С. (1924)**, *Лесковачка котлина са околином*. Гласник географског друштва, књ. X. 17-45.
- Милојковић, З. (2013)**, *Житковац, сећање на заборав*. Алексинац: Завичајни музеј Алексинац.
- Милосављевић, М. (1969)**, *Климатске одлике удолине Велике и Јужне Мораве*. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” XXII. 145–199.
- Митић, С. (2013)**, *Врхови стрела из средњовековне збирке Народног музеја у Нишу*. Зборник, бр.22. Ниш: Народни музеј Ниш. 47-68.
- Митић, С. (2014)**, *Секире из средњовековне збирке Народног музеја у Нишу*. Зборник, бр.23. Ниш: Народни музеј Ниш. 21-36.

Мишић, С., Ђокић, Н. (2011). Капија Поморавља у историјској и војно стратегијској географији. у: Д. Милошевић (ур.), *Капија Поморавља*. Варварин: Скупштина општине Варварин - Историјски архив Крушевац. 109-152

Мишовић, С. (2004), *Регионална географија*. Београд: Факултет цивилне одбране.

М м

Marković, Đ.J. (1980), *Regionalna geografija SFR Jugoslavije*. Београд: Грађевинска књига.

Matković, P. (1887), *Putovanja po Balkanskom Poluotoku XVI vijeka*. Rad JAZU, knj. LXXIV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Н н

Народни музеј Крушевац (2000), *Рановизантијска утврђења у крушевачком окружју*. Крушевац: Народни Музеј Крушевац.

Никезић, А. (2010), *Завичајни музеј Алексинац*. Карацић - часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, н.с. бр. 2. 89-96.

Новаковић, С. (1877), *Земљишне радње Немањине: историјско-географијска студија*. Годишњица Николе Чупића, књ. I. 163-243.

Новаковић, С. (1912), *Законски споменици српских држава средњег века*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.

Н н

Nešić, D. (2001), *Kraška morfologija u slivu Toponičke reke*. Magistarski rad odbranjen na Geografskom fakultetu, Univerziteta u Beogradu (neobjavljeno).

Nikodijević, V. (1970), *Pedološka karta SFRJ: Zaječar - 1 (1:50 000)*. Београд: Институт за проучавање земљишта Topčider.

Nikodijević, V. (1976), *Pedološka karta: Paraćin - 2 (1:50 000)*. Београд: Институт за проучавање земљишта Topčider.

Nikolić, D. (2000), *Kostolačka kultura na teritoriji Srbije*. Filozofski fakultet, Centar za arheološka istraživanja knj. 19. Београд: Универзитет у Београду.

Novaković, P. (2008), *Arheologija prostora i arheologija krajolika*. у: Олујић, В. (ed.), *Povjest u kršu*. Zagreb: FF-press. 15-54

Novaković, P. (2014), *Historija arheologije u novim zemljama Jugoistočne Evrope*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.

О о

Оршић-Славетић А. (1934), *Археолошка истраживања у Нишу и околини*. Старинар, трећа серија VIII-IX. 303-310;

Оршић-Славетић, А.,(1936), *Преисторијска налазишта у околини Ниша*. Старинар трећа серија X-XI. 174-181

О о

O'Connor, T., Evans, J.G. (2005), *Environmental archaeology: principles and methods.* Stroud: Sutton Publishing.

Olsen, V. (2002), *Od predmeta do teksta: Teorijske perspective arheoloških istraživanja.* Београд: Геопоетика.

П п

Павловић, З. (1994), *Хидронимски систем слива Јужне Мораве.* Београд: Институт за српски језик САНУ.

Палавестра, А. (1984). *Кнежевски гробови старијег гвозденог доба на централном Балкану.* Београд: Балканолошки институт САНУ

Палавестра, А. (2001), Позлатска река и Глободер - старије гвоздено доба на подручју Крушевца. у: Н. Тасић и Е. Радуловић (ур.), *Археолошка налазишта Крушевца и околине.* Крушевац-Београд: Народни музеј Крушевац – Балканолошки институт Српске академије науке и уметности. 195-203.

Палавестра, А. (2011), *У служби континуитета. Етно-археологија у Србији.* Етноантрополошки проблеми, н.с. год. 6. св. 3. 579-594.

Палавестра, А. Банкоф, А. (1986), *Истраживања праисторијских насеља у микрорегији Рибарске бање код Крушевца.* Гласник Српског археолошког друштва III. 51-62.

Паровић-Пешикан, М. (1995), *Запажања о микенском утицају на подручју централног балкана.* Старинар н.с. XLV–XLVI. 3–26

Пантелић, Д. (1948), *Попис пограничних нахија Србије после Пожаревачког мира.* Споменик, II разред бр. 75. Београд: Српска академија наука.

Пековић, М. (2013), *Инкрустована керамика бронзаног доба у српском Подунављу.* Београд: Војни музеј.

Перуничкић, Б. (1978), *Алексинач и околина.* Београд: Скупштина општине Алексинач.

Петровић, В. (2007), *Дарданија у римским итинерарима: градови и насеља.* Београд: Балканолошки институт САНУ.

Петровић, Ж. (2005), *Народни музеј у Нишу.* Ниш: Народни музеј Ниш.

Петровић, П. (1976), *Ниш у античко доба.* Ниш: Градина.

Поповић, М. (2002), *Липовац – трагови средњовековног властелинског боравишта.* Саопштења XXXIV. 157-177

Р р

Palavestra, A. (2012), *Vasić pre Vinče (1900-1908).* Етноантрополошки проблеми, н. с. год. 7. св. 3. 649-679.

Palavestra, A. (2013), *Čitanja Miloja M. Vasića u srpskoj arheologiji*. Етноантрополошки проблеми, н. с. год. 8. св. 3. 681-715.

Palavestra, A., Bankoff, A. (1986), *Pozlatska reka*. Arheološki pregled 26. 67-68.

Papazoglu, F. (1969), *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba (Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi)*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti BiH.

Popović, Lj. (1956), *Katalog nalaza iz nekropole kod Trebeništa*. Beograd: Narodni muzej Beograd.

Porčić, M. (2006), *Etnoarheologija – sadašnjost kao ključ za prošlost*. Етноантрополошки проблеми н.с. год. 1. св. 2. 105-121.

Р р

Радовановић, М. (1994), *Регионализам као приступ и принцип и регионализација као поступак у функционалној организацији географског простора са неким аспектима примене на Републику Србију*, Зборник радова, Географског института "Јован Цвијић" XLIV-XLV.

Радоман-Цветићанин, М. (2012), *Кулинарска лексика села Катунa*. Караџић - часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, Нова серија бр.4. 96-114.

Ракоција, М. (1998), *Манастири и цркве града Ниша*. Ниш: Просвета Ниш – Завод за заштиту споменика културе Ниш.

Ракић М. (1972), *О фацијама савременог алувијума у долинама Јужне и Западне Мораве*. Записници Српског геолошког друштва за 1971 годину. 61-66.

Ракић, М., Димитријевић, М., Терзин, В., Цветковић, Д., Петровић, В. (1973), *Тумач за лист Ниш (К34-32)*. Београд: Савезни геолошки завод.

Ракићевић, Т. (1969), *Хидролошке одлике Јужне Мораве*. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” XXII. 202–225.

Рашковић, Д. (1998), *Рекогносцирање античких локалитета и комуникација на подручју Мојсињских и Посланких планина*. Гласник Српског археолошког друштва XIV. 171-195.

Рашковић, Д. (1996), *Остава римских денара са локалитета Црнокалачка Бара*. Нумизматичар бр. 18/19. 53-76.

Рашковић, Д. (2002), *Рановизантијски археолошки локалитети и комуникације у ширем крушевачком окружју*. Трећа југословенска конференција византолога, Крушевац 10-13. мај 2000. Београд - Крушевац: Византолошки институт САНУ - Народни музеј Крушевац. 29-73.

Рашковић, Д. (2004), *Стање истражености рановизантијских утврђења на северозападу области Науса*. Ниш и Византија III. Ниш: Град Ниш, Нишки културни центар. 183-194;

Рашковић, Д. (2007), *Римско насеље Praesidium Rompej – Римљани у Алексиначкој котлини*. Ниш и Византија V. 205-226.

Рашковић, Д. (2009), *Археолошка топографија окружја ставаа Јужне Мораве и Западне Мораве у антици*. Крушевачки зборник XIV. 13-15.

Рашковић, Д. (2011). *Алексинац и околина од праисторије до средњег века*. Карацић - часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, н.с. бр. 3. 149-150.

Рашковић, Д. (2014), *Прилог познавању археолошких налазишта Алексиначке котлине*, Карацић часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, н.с. бр. 5. 57-77.

Рашковић, Д. (2014а), *Нови налази грчког новца и римских републиканских денара на подручју Крушевца и Алексинца*. Нумизматичар бр. 32. 31-47.

Рашковић, Д., Трифуновић, М. (2004), *Касноантичка и рановизантијска археолошка налазишта Јастрепца - прилог планирању заштите природног добра*. Заштита природе, вол. 55, бр. 1-2. 69-82.

Рашковић, Д., Чађеновић, Г. (2013), *Каснолатенска и раноримска налазишта у крушевачком крају и суседним областима*. У В. Филиповић, Р. Арсић, Д. Антоновић (ур), *Резултати нових археолошких истраживања у северозападној Србији и суседним територијама*. Београд-Ваљево: Српско археолошко друштво - Завод за заштиту споменика културе Ваљево. 133-152.

Ризнић М. (1891), *Старине у планини Мојсињи и околини*. Старинар VIII. 44-64

Ршумовић, Р. (1967), *Нишко-алексиначки део удолине Јужне Мораве-геоморфолошка проучавања*. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” XXI. 101–193.

R r

Radman-Livaja, I., Drnić, I. (2016), *An old find rediscovered: a Roman *spatha* from Cornacum in the holdings of the Zagreb Archaeological Museum*. *Journal of Roman Military Equipment Studies* 17. 1-5.

Rakić, M. (1977), *Geneza i stratigrafija kvartarnih sedimenata u slivu Južne i Zapadne Morave*. *Rasprave zavoda za geološka i geofizička istraživanja*, vol. XVIII. Beograd.

Rakić, M., Hadži-Vuković, M., Dimitrijević, M., Kalenić, M., Marković, V. (1976), *Tumač za list Kruševac (K 34-19)*. Beograd: Savezni geološki zavod.

Rakocija, M. (2007), *Paleobyzantine churches of Niš*. Ниш и Византија V. Ниш: Нишки културни центар. 125-148

Renfrew, C., Bahn, P. (2004), *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. New York: NY, Thames and Hudson.

Rice, P. M. (1987), *Pottery Analysis: A Sourcebook*. Chicago: The University of Chicago Press.

Roper, D. C. (1979), *The Method and Theory of Site Catchment Analysis: A Review*. *Advances in Archaeological Method and Theory*, Vol. 2: 119-140.

С с

Савић, О. (1958), *Утицајна сфера Алексинца и њене особине*. Посебна издања Географског института књ. СССVII (14). Београд: Српска академија наука.

Спирић, М. (1995), *Историја Алексинца и околине до краја прве владавине Кнеза Милоша*. Алексинац: Скупштина општине Алексинац, Центар за културу Алексинац.

Срејовић, Д. (1960), *Три праисторијске оставе из источне Србије*. Старинар н.с. XI. 47-64.

Срејовић, Д. (1990), *Трибалски гробови у Љуљацима*. Старинар н.с. XL-XLI. 141-153.

Срејовић Д. (ур.) (1991), *Србија и суседне земље на старим географским картама*. Београд: Галерија САНУ.

Срејовић, Д., Лазић, М. (1997), *Насеља и некрополе бронзаног доба у Тимочкој крајини*. у: М. Лазић (ур.), *Археологија источне Србије*. Београд: Филозофски факултет. 225-247.

Стаменковић, Ђ. (1995), *Доња и Горња Трнава*. у: Д. Симоновић (ур.), *Енциклопедија Ниша: Природа, простор, становништво*. Ниш: Градина. 36.

Станојевић, С. (2009), *Бели Брег (Алексинац)*. Едиција "Хронике села" бр. 323. Београд: Културно-просветна заједница Србије.

Стевановић, З. (2002), *Радевац кроз векове и догађаје*. Алексинац: Атеље 63.

Стевановић, З. (2014), *Алексинац и околина у деценији уочи Великог рата*. Зборник бр. 23. Ниш: Народни музеј Ниш. 67-80.

Стојић, М. (2005), *Керамика ватинског типа у нишком крају*. Зборник бр. 13-14, Народни музеј Ниш: Ниш, 39-47

Стојић, М. (2011), *Нови примерци неолитске култноуметничке пластике с подручја Србије*. Карацић - часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, н.с. бр. 3. 7-22

Стојић, М., Јоцић, М. (2006), *Ниш, културна стратиграфија праисторијских локалитета у нишкој регији*. Београд-Ниш: Археолошки институт Београд - Народни музеј Ниш.

Стојић, М., Чађеновић, Г. (2006), *Крушевац, културна стратиграфија праисторијских локалитета у зони састава Западне Мораве и Јужне Мораве*. Београд-Крушевац: Археолошки институт Београд - Народни музеј Крушевац.

Сучић З. (1953), *Прилог за познавање геолошког састава планине Озрена и Девице (источна Србија)*. Геолошки анали Балканског Полуострва, књ. XXI. 77-123.

S s

Sabloff, J. A., Ashmore, W. (2001), An Aspect of Archaeology's Recent Past and its Relevance in the New Millennium. In: G. Feinman and D. Price (eds.), *Archaeology at the Millennium: A Sourcebook*. New York : Kluwer Academic - Plenum Publishers. 11–37.

Szabó, M., Petres, É. F. (1992), *Decorated weapons of the La Tène Iron Age in the Carpathian basin*. Inventaria praehistorica Hungariae V. Budapest: Magyar Nemzeti Muzeum.

Schiffer, M. B. (1976), *Behavioral archeology*. New York: Academic Press.

Sherratt, A. G. (1996), "Settlement patterns" or "landscape studies"? *Reconciling Reasons and Romance*. Archaeological Dialogues 3 (2). 140–159.

Sandars, N. K. (1963), *Later Aegean Bronze Swords*. American Journal of Archaeology 67/2. 117–153.

Sanev, G. (2013), *Red-figure vases in the FYR Macedonia*. Revue Archeologique 2013/1 (no 55). 3-55

Stevanović, P., Marović, M., Dimitrijević, V. (1992), *Geologija kvartara*. Beograd: Naučna knjiga.

Stojić, M. (1986), *Gvozdeno doba u basenu Velike Morave*. Beograd – Svetozarevo: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet – Zavičajni muzej Svetozarevo.

Stojić, M. (2007), *Zwei neue Gürtel aus Edelmetall vom Typ Mramorac aus Batinac in Serbien*. Praehistorische Zeitschrift, 82(1). Berlin: De Gruyter. 51-65.

Stojić, M. (2008), *New Finds from Rutevac and Deliberation on Purpose, Origin Place of Production and ethnic attribution of mramorac type belts*. Starinar LVIII. Beograd: Arheološki institut. 87-94.

Stojić, M. (2008), *New Finds from Rutevac and Deliberation on Purpose, Origin Place of Production and ethnic attribution of mramorac type belts*. Starinar LVIII. 87-94.

T t

Тасић, Н. (1965), *Остаци некрополе параћинске групе код Мађије*. Старинар н.с. XIII-XIV. 187-191.

Тасић Н. (1998), Гвоздено доба, у: Н. Тасић (ур.), *Археолошко благо Косова и Метохије, од неолита до раног средњег века*. Београд: САНУ. 148-225.

Тасић, Н. (2001), Праисторијске културе и налазишта на подручју Крушевца. У: Н. Тасић, Е. Радуловић (ур.) *Археолошка налазишта Крушевца и околине*. Београд - Крушевац: САНУ - Народни музеј Крушевац. 7-19.

Тодоровић, Ј. (1971), *Каталог праисторијских металних предмета*. Београд: Музеј града Београда.

Тодоровић, Ј., Симовић, А. (1959), *Праисторијска некропола у селу Рутевцу код Алексинца*. Старионар н.с. IX-X. 267-271.

Тошић, Д. (2012), *Принципи регионализације*. Београд: Географски факултет.

T t

Таџон, P.S.C. (1994), *Socialising landscapes: the long-term implications of signs, symbols and marks on the land*. *Archaeology in Oceania* 29. 117–129.

Tasić, N. (1971), *The Bosut Group of the Basarabi Complex and the “Traco-Cimerian” Finds in Yugoslav Regions along the Danube and in the Centrals Balkans*, *Balkanica* II. 3-44.

Tasić, N.N. (2012), New evidence on salt use in the Neolithic of Southeast Europe, in: V. Nikolov & K. Bacvarov (eds). *Salt and Gold: The Role of Salt in Prehistoric Europe*. Veliko Tarnovo: Provardia. 213-218.

Tasić, N., Tomić, E. (1960), *Crnokalačka bara – Rujište – Kruševac – Naselje (Rezultati sa iskopavanja 1959. i 1960. godine)*. *Arheolški pregled* 2. 29-32.

Tasić, N., Tomić, E. (1969), *Crnokalačka Bara naselje starčevačke i vinčanske kulture*. Kruševac – Beograd: Narodni muzej Kruševac - Arheološko društvo Jugoslavije.

Thomas, P. (2001), Archaeologies of place and landscape. In: I. Hodder (Ed.), *Archaeological Theory Today*. Cambridge: Polity Press. 167–187.

Todorović, J. (1968), *Kelti u jugoistočnoj Evropi*. Beograd: Muzej grada Beograda.

Tomić, E. (1968), *Pozlatska reka, Pozlata - naselje bronzanog doba*. *Arheolški pregled* 10. 31-32.

Tilley, C. Y. (1994), *A Phenomenology of landscape: Places, paths and monuments*. Oxford: Berg.

Tilley, C. Y. (2004), *The Materiality of Stone: Explorations in Landscape Phenomenology*. Oxford: Berg.

Tuan, Y. (1977), *Space and Place, The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Tuan, Y. (1991), *Language and the Making a Place: A Narrative-Descriptive Approach*. *Annals of the Association of American Geographers* 81/4. 684–696.

Ћ ћ

Ћалдовић-Шијаковић, С., Кузовић, Д. (2014), *Најједноставнији облици становања централног и западног Балкана*. Сирогојно: Музеј „Старо село“ Сирогојно.

Ћирић, Ј. (1967), *Неки проблеми развоја и смештаја Алексинца у простору*. Ниш: Градина.

Ћирић, Ј. (1979), *Југоисточна Србија*. Нишки зборник VIII. 3-15.

Ђирић, Ј. (1985), Алексинач. у: М. Милетић (ур.), *Социјалистичка република Србија, III том*. Београд: НИРО „Књижевне новине“. 388-393.

Ѓ ѓ

Ѓирић, М. (1986), *Pedologija*. Sarajevo: Svjetlost – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

У у

Урошевић С. (1925), *Сталаћка брда и Ђунишки висови*. Геолошки анали Балканског Полуострва, књ. VIII/1. 1-18.

Урошевић С. (1928), *Буковик и Рожањ. студија терена кристаластих икриљаца*. Геолошки анали Балканског Полуострва, књ. IX/2.

Урошевић С. (1929), *Јастребац (геолошко-петрографска студија гранита и кристаластих икриљаца)*. Глас Српске краљевске академије, књ. CXXXVII. Београд: Српска краљевска академија.

У

Уско, Р., Layton, R. (1999), *The Archaeology and Anthropology of Landscape*. London: Routledge.

Ф ф

Филиповић, В. (2008), *Праисторијска налазишта на територији Сврљига*. Зборник 16. Ниш: Народни музеј Ниш. 9-42.

Филиповић, В. (2009), *Две хумке са Илирског гробља у Буковачком пољу*. Архаика год. II, бр. 2. 37-51.

Филиповић, В. (2015). *Наоружање и ратничка опрема у културама позног бронзаног и старијег гвозденог доба на територији Србије, Македоније, Црне Горе и Албаније*. Одбрањена докторска дисертација на Филозофском факултету, Универзитет у Београду. (Непубликовано)

Филиповић, В., Милановић, Д., Милојевић, П. (2015), *Микенски мач из околине Алексинца*. Весник бр. 42/2015. Београд: Војни музеј Београд. 9-17.

Филиповић, В., Миљивојевић, С. (2006), *Праисторијска налазишта у околини Сврљига - рекогносцирање 2006. године*. Археолошки преглед, Нова серија бр. 4. 204-206.

F f

Fewkes, V. (1934), *Archaeological reconnaissance in Yugoslavia: American Expedition, Season 1932*. Bulletin of American School of Prehistoric Reserach 10. 29-62.

Fewkes, V. (1936), *Neolithic Sites in the Morava-Danube area*. Bulletin of American School of Prehistoric Reserach 12. 5-81.

Filipović, V., Milojević, P. (2015), *Minoan (?) dagger from Lipovačko gradište (Central Balkans)*. Карацић - часопис за историју, етнологију, археологију и уметност, н.с. бр. 7. 16-24.

Flannery, K. (ed.) (1976), *The Early Mesoamerican Village*. New York - San Francisco - London: Academic press.

X x

Херодотова историја (1988), ур. Б. Гавела, превео са старогрчког М. Арсенић. Нови Сад: Матица српска.

H h

Hamon, C. (2016), *Debates in ethnoarchaeology today: a new crisis of identity or the expression of a vibrant research strategy?* World Archaeology, Vol. 48, No. 5. 700-704.

Harding, A. (1995). *Die Schwerter im ehemaligen Jugoslawien*. Prähistorische Bronzefunde IV/14. Stuttgart.

Harding, A. (2013), *Salt in Prehistoric Europe*. Leiden; Sidestone Press.

Heffter, E. (2014), The Prospects for Utilizing Pedology, Geology and Other Landscape Data for Locating Open Air Sites in Serbia, in: Mihailović, D. (ed.), *Palaeolithic and Mesolithic research in Central Balkans*. Belgrade: Serbian Archaeological Society. 49–56.

Higgs E.S. (1975), *Palaeoeconomy*. Cambridge: Cambridge University press.

Hodder, I. (1979), *Economic and social stress and material culture patterning*. American Antiquity 44 (3). 446–454.

Hodder, I. (1986), *Reading the past: Current approaches to interpretation in archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hodder, I. (2007), *Symbolic and structural archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hodder, I., Hutson, S. (2003), *Reading the past: Current approaches to interpretation in archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hodder, I. (2012), Introduction: A Review of Contemporary Theoretical Debates in Archaeology, in: I. Hodder (ed.), *Archaeological Theory Today (2001)*. Cambridge: Polity Press.

Ц ц

Цветковић, Б. (1999), *Манастир Липовац, прилог проучавању*. Лесковачки зборник XXXIX. 79-100

Цвијић, Ј. (1902), *Антропогеографски проблеми Балканског полуострва*. Српски етнографски зборник, књ. IV, Прво одељење, Насеља српских земаља, књ. I, Београд: Српска краљевска академија. 1–236.

Цвијић, Ј. (1903), *Нови резултати о глацијалној епоси Балканског полуострва.* Гласник Српске краљевске академије, књ. LXV. 325-391.

Цвијић, Ј. (1921), *Главне особине централних области Балканског полуострва, Говори и чланци, књ. I.* Београд: 95-141. Београд : Напредак.

Цвијић, Ј. (1922), *Балканско Полуострво и јужнословенске земље, Књ. I.* Београд: Државна штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Цвијић, Ј. (1931), *Балканско Полуострво и јужнословенске земље: Основи антропогеографије. Књ. 2: Психичке особине јужних Словена.* Београд: Геца Кон.

Цвијић, Ј. (1987), *Антропогеографски и етнографски списи.* Београд: САНУ – Књижевне новине - Завод за уџбенике и наставна средства.

Цвијић, Ј. (1992), *Карактерологија Срба.* Београд: Научна књига.

С с

Campbell, B.M., du Toit, R.F., Attwell, C.M. (eds) (1986), *Relationship between the environment and basic needs satisfaction in the Sabi catchment, Zimbabwe.* Harare: University of Zimbabwe.

Clavel, P. (1998), *An introduction to regional geography.* Oxford: Blackwell Publisher.

Clarke D.L. (1977), *Spatial Information in Archaeology,* in D.L. Clarke (ed.), *Spatial Archaeology.* New York: Academic press. 1-32.

Clarke G. (1953), *The economic approach to prehistory.* Proceedings of the British Academy 39. 215-238.

Свијић, Ј. (2011), *Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje: Osnovi antropogeografije.* Београд: Marso.

Ч ч

Чађеновић, Г. (2003), *Гологлава код Сталаћа, градинско насеље из металног доба.* Крушевачки зборник IX/X. 41-72.

Чађеновић, Г. (2007), *Праисторијске градине у зони састава Западне и Јужне Мораве.* Крушевачки зборник XII. 7-32.

Чађеновић, Г. (2009), *Налазишта ватинске културне групе у зони става Јужне Мораве и Западне Мораве.* Крушевачки зборник XIV. 161-171.

Чађеновић, Г., Трифуновић, М. (2002), *Градиште - Прасковче утврђење из металног доба.* Гласник Српског археолошког друштва XVIII. 236-268.

Чершков, Т., Алексић, А. (2006), *Заштитна истраживања ранохришћанске гробнице у Горњој Топоници, СО Црвени Крст, град Ниш.* Археолошки преглед, н. с. IV. 105-107

Č č

Čelebi, E., (1967), *Putopis: Odlomci o jugoslavenskim zemljama*. Preveo, uvod i komentar napisao: H. Šabanović. Sarajevo: Svjetlost.

Čović, B. (1987), Glasinačka kultura. In: A. Benac (ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*. 575-643. Sarajevo: Akademija nauka i umetnosti BiH

Ш ш

Шкриванић, Г. (1974), *Путеви у средњевековној Србији*. Београд: Туристичка штампа, стр.84-85.

Š š

Šarić, J. (2013), *Kremenac, donjopaleolitsko nalazište*. Beograd: Arheološki institut.

W w

Warren, R. E. (1982), Prehistoric settlement patterns. In: M. J. O'Brien, R. E. Warren, and D. E. Lewarch (Eds.), *The Cannon Reservoir Human Ecology Project*. New York: Academic Press. 29–70.

Wobst, M.H. (1977), Stylistic behavior and information exchange. In: C.E. Cleland, (Ed.), *For the Director: Research Essays in Honor of James B. Griffin*. Ann Arbor: Museum of Anthropology - University of Michigan. 317–342.

СКРАЋЕНИЦЕ:

АНМН – Архива Народног музеја Ниш

АЗМА – Архива Завичајног музеја Алексинац

ЗЗСКН – Завод за заштиту споменика културе Ниш

Из рецензије

Указана ми је част, али и професионална обавеза и одговорност, да напишем рецензију рукописа под називом "Праисторијска налазишта у Алексиначкој котлини: Евиденција и ревизија старих података" чији су аутори уважене колеге Петар Милојевић и Тајана Трајковић-Филиповић. Као историчар, имао сам посебну одговорност приликом рецензирања рукописа књиге, чија су тема археолошка истраживања праисторијских локалитета у Алексиначкој котлини – тачније историјска ретроспектива истраживања и њихов историјски контекст, од најранијих почетака истраживачке делатности, па све до готово данашњих дана. Фокус своје пажње усмерио сам на начин на који су аутори користили различите (по врсти и степену аутентичности и употребљивости) историјске изворе, приликом реконструисања начина и обима археолошких истраживања праисторијских локалитета, вршених у раздобљу дужем од једног века, од првих аматерских покушаја, до савремених истраживања базираних на методолошким постулатима модерне археологије.

Основне изворе на којима је базирано истраживање чине непубликовани документи који се чувају у архивама Народног музеја у Нишу и Завичајног музеја у Алексинцу. Ради се о различитим врстама докумената (извештаји, решења, дневници, белешке), којима је заједничко то да се, углавном, ради о примарним историјским изворима – дакле о изворима који су настали у току истраживања или евидентирања самих локалитета, као последица вођења прописане стручне документације, по правилима археолошке и музеолошке праксе. Према историографској методологији и пракси, ови извори поседују највиши степен аутентичности и вредности као "сведоци" догађаја и процеса из прошлости. Другу групу извора представљају инвентарне књиге, у којима су завођени различити подаци о предметима од археолошког значаја, као и подаци са изложби и музејских поставки археолошких предмета. Аутори осим ових користе и друге изворе: фотодокументацију (у уводном делу, свесни значаја ове врсте извора, дају посебан осврт на њихову улогу у евидентирању археолошких истраживања), старије и новије путописе, историјске и топографске карте, катастарске књиге и што је за посебну похвалу, тзв. усмене изворе (разговоре са мештанима).

Када се у истраживању користе примарни или други писани извори, без обзира на тематику и предмет истраживања, истраживачки поступак увек подлеже општим правилима историографског и хеуристичког метода, који се састоји у проналажењу, читању и критичкој анализи извора. Критичка анализа подразумева утврђивање следећих елемената: времена настанка извора, аутора извора, веродостојност извора и његове техничке карактеристике (језик и писмо, да ли је извор део неке веће целине, или се ради о појединачном документу итд). С обзиром да се, углавном, ради о службеним документима који су настали у последњих осамдесет година (од средине 1930-тих), није било тешко утврдити наведене елементе. Међутим, оно што је свакако представљало знатну препреку ауторима, јесте чињеница да се ради о несређеној грађи (по архивистичким правилима сређивања грађе). Код несређене грађе увек се јавља проблем

– како је цитирати? Цитирање грађе је од кључног значаја, јер од цитирања зависи проверљивост изнетих података, а самим тим и њихова аутентичност, као и аутентичност научних закључака. Навођење грађе треба да сваком заинтересованом појединцу понуди "путоказ" како да сам, на најједноставнији начин, дође до одређеног документа цитираног у рукопису. С тим у вези, аутори су о сваком цитираном документу навели све неопходне елементе за његову "препознатљивост" у маси докумената (тип документа – извештај, решење, дневник; деловодни број извештаја или решења; датум настанка документа или белешке). У том погледу, можемо да констатујемо да су испоштована сва правила коришћења архивске грађе, у разумним границама, што омогућава сваком заинтересованом појединцу да оствари лични увид у грађу коришћену у истраживању.

Трећи, и најкомплекснији ниво, јесте начин коришћења докумената, односно историјских извора. Они се могу "преписивати" без икаквог критичког приступа (што води у заблуде и грешке, јер се ниједан историјски извор не може сматрати апсолутно веродостојним, без провере и критичке анализе). Научни метод подразумева упоређивање различитих извора, као и извора и података који се налазе у научној и стручној литератури. Такође, подразумева сагледавање ограничења одређених извора (нпр. непотпуност дневничких белешки, што се затим покушава надоместити увидом у друге изворе – извештаје или фотодокументацију). У том погледу, аутори показују изузетну посвећеност у трагању за начинима реконструкције података из разноврсних извора и научно-стручне литературе. Посвећеност и озбиљну научну поткованост, доказује и чињеница да аутори користе читаву лепезу научних радова (археолошких, историографских, етнографских, антрополошких итд), које вешто "суочавају" са непубликованим документима, што квалитет научне анализе подиже на највиши ниво.

Као историчар, имао сам основни задатак да сагледам који су историјски извори (пре свега непубликована грађа) и на који начин коришћени и навођени у изради овог научног дела. С обзиром да су управо ови извори окосница рада, задатак није био лак. Имајућу у виду све напред изречено, под пуном стручном одговорношћу и са посебним задовољством, позитивно оцењујем научну заснованост рукописа, и предлажем његово објављивање, потпуно уверен да ће представљати изузетан допринос познавању историје српске археологије, праисторије и најраније историје југоисточних крајева Србије.

У Крушевцу

Др Иван Ристић, историчар

22. новембра 2017.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

903"634/638"(497.11)
902.2(497.11)

МИЛОЈЕВИЋ, Петар, 1983-

Праисторијска налазишта у Алексиначкој котлини : евиденција и ревизија старих података / Петар Милојевић, Татјана Трајковић-Филиповић ; [цртеж Јелена Николић ... [и др.] ; фотографија Жељко Цајић, Петар Милојевић]. - Алексинац : Завичајни музеј "Алексинац" ; Ниш : Народни музеј "Ниш", 2017 (Ниш : Copy Shop AM). - 250 стр. : илустр. ; 29 cm

Тираж 100. - Стр. 7: Предговор / Драган Милановић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 226-248.

ISBN 978-86-81098-01-1

1. Трајковић-Филиповић, Татјана, 1966- [аутор]
а) Археолошка налазишта - Алексиначка котлина - Праисторија б) Археолошки налази - Алексиначка котлина - Праисторија
COBISS.SR-ID 252996876